

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 13

FÖRSTA KAMMAREN

1969

26 mars

Debatter m. m.

Onsdagen den 26 mars

Sid.

Sveriges utrikes- och handelspolitik	3
Meddelande ang. enkel fråga av herr Brundin (m) om ökad upplysning genom massmedia angående frivillig särbeskattning ..	85
Sveriges utrikes- och handelspolitik (Forts.)	86
Om Biafrakonflikten	106
Väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar	109
Anslag under femte huvudtiteln:	
Bostadstillägg för barnfamiljer	113
Bidrag till kommunala familjedaghem	117
Läkemedelskonsumtionen	124
Information i kostfrågor	128
Familjerådgivning	130
Bidrag till S:t Lukasstiftelsen	134
Hälsovårdsupplysning	136
Ungdomsvårdsskolorna	138
Familjevård	142
Bidrag till handikappinstitutet	144
Bidrag till driften av särskolor m. m.	145
Bidrag till De handikappades riksförbund	149
Om bidrag till vissa organisationer	150
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Brundin (m) ang. anhopningen av propositioner före påskuppehållet	153
av fru Diesen (m) ang. mer forskning rörande förskoleåldrarna	153
av herr Lidgard (m) ang. elevråden vid skolorna	153

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 26 mars**

Sid.

Utrikesutskottets utlåtande nr 1, om Biafrakonflikten	106
— nr 2, ang. riktlinjer för utrikespolitiken	108
Första lagutskottets utlåtande nr 19, ang. ändring i lagen om rätts- psykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.	109
Statsutskottets utlåtande nr 5, ang. utgifterna inom socialdeparte- mentets verksamhetsområde	113

Onsdagen den 26 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE erhöll ordet för att framföra det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 68 avsedda meddelandet och yttrade därvid:

Herr talman! Det snart tilländalupna 1960-talet förtjänar onekligen beteckningen de snabba förändringarnas tidevarv.

Bedrifterna på raket- och rymdforskningens område ger oss dramatiska påminnelser om den mänskliga skaparkraftens förmåga att lägga nya världar under människans kontroll. Inom atomforskningen, elektroniken och datatekniken framkommer resultat som kanske är mindre uppseendeväckande men därför inte mindre viktiga när det gäller att förändra människornas levnads- och arbetsvillkor. I många avseenden försiggår en utveckling, ofta inom ramen för ett nära internationellt samarbete, som inte kan undgå att hastigt påverka förhållandena mellan människor, folk och nationer. Här gäller det allt från vardagliga bekvämlighetsfrågor till problem av vikt för staternas säkerhet. Det kan t. ex. erinras om det genombrott av sekretessvallen som sker till följd av telesatelliternas förmåga att föra information och undervisning till snart sagt varje jordens hörn. För ett femtontal år sedan föreslog president Eisenhower att supermakterna skulle tillåta flygspaning över varandras områden, men förslaget ansågs den gången alltför långtgående. I dag kan

en spaningssatellit från yttre rymden upptäcka och fotografera ett flygplan på marken.

De vetenskapliga och tekniska framstegen förändrar snabbt den internationella miljön. På de flesta av livets områden intensifieras det internationella samarbetet i ständigt ökad grad. Själva attityden till vår omvärld är under förvandling. Människor och nationer har kommit varandra närmare. Vår grannes problem har blivit våra egna. Och i dagens krympande värld är vi alla grannar.

Självfallet kan så genomgripande förändringar inte undgå att påverka staternas inbördes förhållanden. Det nationella intresset som alltjämt styr staternas utrikespolitik har med logisk nödvändighet fått en vidare mening. Det gäller i dag inte bara att skydda de egna gränserna och att förbättra den egna handelsbalansen. I kärnvapenåldern måste ansträngningarna att skydda freden sträcka sig långt bortom våra gränser. Kraven på handelspolitisk och ekonomisk integration gör sig alltmera gällande. Därtill kommer med växande styrka in ett nytt element, nämligen nödvändigheten att minska klyftan mellan rika och fattiga länder. Inte minst i vårt land framträder kraven på solidariska insatser till förmån för u-länderna. Allt detta tvingar människorna att i ökad utsträckning engagera sig i problem med världsvida perspektiv.

Medför förändringarna i den internationella omgivningen också att Sveriges utrikespolitik förändras? Om frågan avser den utrikespolitiska kursen, så är svaret ett klart nej. Vår utrikespolitiska grundlinje — neutralitetspolitik definierad som alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig — ligger lika fast som någonsin förut. Den låter

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

sig inte påverkas ens av så genomgripande förvandlingar i den internationella omgivningen som de nyss nämnda. I inledningen till förra årets utrikesdebatt underströk regeringen vår beslutsamhet att undvika bindningar av politisk och militär natur, som vid krigsfall kunde omöjliggöra neutraliteten. Vi bör handla så att vi inte ger upphov till förväntningar på ena hållet eller farhågor på det andra att Sverige i ett givet läge, ens under starkt yttre tryck, skulle sluta upp på ena sidan i fall av krig. Men det underströks också, att vår neutralitetspolitik inte får förväxlas med åsiktsneutralitet. Demokratins ideal och värderingar har en fast förankring hos vårt folk. Vi reagerar därför med styrka när andra smånationer utsätts för överväld eller när sociala rättvisekrav slås ner med vapenmakt. En angelägen uppgift för vår utrikespolitik är att i de internationella rådslagen med fasthet och konsekvens hävda dessa grundläggande värderingar, som enligt vår mening bör präglade framtidens internationella samhälle. I denna riktning har vårt utrikespolitiska handlande aktiverats. De yttre skälen har nyss redovisats. De inre leder oss in på ämnet demokrati och utrikespolitik.

Som framlidne presidenten John F. Kennedy en gång påpekade har den linje som skiljer inrikes och utrikes angelägenheter blivit lika obestämd som en linje dragen i vatten. Vad som händer här hemma har en direkt och nära betydelse för vad vi kan eller måste göra utomlands, tillade han. Vad som händer oss ute i världen har en direkt och nära betydelse för vad vi kan eller måste göra hemma.

I en demokrati som vår är regeringens handlande även i utrikespolitiska frågor underkastat de politiska kontrollorganens och därmed i sista hand den enskilde väljarens granskning. Också i utrikespolitiken fungerar vårt demokratiska styrelsesätt i en växelverkan mellan statsmakterna och väljarna.

Opinionsyttringar från olika minoritetsgrupper bör beredas varken mer eller mindre uppmärksamhet och hänsynstagande än de förtjänar, nämligen som exempel på den rätt till individuella inlägg i den offentliga samhällsdebatten, som tillkommer varje medborgare i ett fritt samhälle.

Beskrivningen av den utrikespolitiska beslutsprocessen i en demokrati skulle emellertid inte bli fullständig, om man inte nämnde de särskilda hänsyn som ofta måste tas när det gäller våra förbindelser med främmande makt. I den meningen uppvisar ofta utrikespolitiken särdrag i förhållande till inre angelägenheter. Ett beslut som i och för sig skulle vara önskvärt kan böra anstå eller avvisas av sådana hänsyn. Dessa kan gälla avtalsförpliktelser gentemot främmande makt eller väntade återverkningar på det utrikespolitiska planet som väger tyngre än det intresse, som beslutet avser tjäna. Avvägningar av detta slag kan stundom vara svåra och känsliga. De kan lida av den ur demokratisk synpunkt beklagliga bristen att inte kunna omedelbart och öppet redovisas, antingen emedan de grundar sig på förtroliga informationer eller av allmänna internationella grannlagenhetsskäl. För att underlätta redovisningen har grundlagen föreskrivit förtroliga samrådsförfaranden mellan regering och riksdag.

Den internationella utvecklingen under det gångna året har varit synnerligen händelserik.

Strävandena att gradvis vidga människornas frihet i vår världsdel har råkat ut för svåra bakslag. I Tjeckoslovakien utövas ett ständigt tryck mot de krafter i landet, som försöker bevara så mycket som möjligt av liberaliseringsprogrammet. I några andra östeuropeiska stater präglas den politiska utvecklingen av en inre åtstramning. I Grekland gör sig regimen ingen brådska med att tillämpa ens den konstitution, som antagits under allt annat än demokratiska former. I Spanien har

tendenser till ökad tolerans avlösts av undertryckningsåtgärder mot olika oppositionsgrupper. Överallt anar vi starka spänningar inom de totalitära eller auktoritära regimerna, också när ytan ger ett intryck av lugn.

Utvecklingen i Tjeckoslovakien efter januari 1968 följdes i Sverige med intresse och sympati. Framför allt gällde detta strävandena att inom ramen för ett kommunistiskt system öka människornas frihet. Vissa resultat hade uppnåtts. Utvecklingen ingav också förhoppningar om ökat samförstånd mellan väst och öst. Invasionen blev ett hårt slag mot dessa förväntningar.

Det sovjetiska agerandet i Tjeckoslovakien kan tolkas som ett försök att med hårda medel förhindra en befarad förskjutning i det rådande balansläget mellan öst och väst i Europa. Det har inte heller medfört någon radikal förändring i västmakternas politik. En effekt av augustihändelserna är emellertid, att den tendens som tidigare funnits till uppluckring av de stora militärblocken har avstannat. Dessutom råder nu betydande osäkerhet beträffande metoderna att fullfölja arbetet för europeisk avspänning.

På svensk sida delar vi övertygelsen, att de skador som åsamkats avspänningssträvandena i Europa och i världen måste repareras och att återfall i det kalla krigets metoder måste förhindras.

Stora förväntningar knyts nu till planerna på samtal på högsta nivå mellan Förenta staterna och Sovjetunionen. Hoppningarna i detta sammanhang är den anda av saklighet och måttfullhet, som präglat president Nixons första offentliga uttalanden om förbindelserna mellan supermakterna. Detsamma gäller den nye amerikanske presidentens visade intresse för Europas problem. En avvaktande hållning med positiv underton har kunnat förmärkas från Sovjetunionen.

Den senaste Berlinkrisen är en ny påminnelse om att den tyska frågan

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik fortfarande är olöst. Samtidigt har dock stormakterna under Berlinkrisen givit nya bevis för sin vilja att söka förhindra att lokala kriser urartar till storpolitiska sammanstötningar.

Den inrikespolitiska utvecklingen i Grekland inger inga förhoppningar om en snar återgång till normala demokratiska förhållanden. Den grekiska regeringen har inte infriat sina löften om parlamentsval före våren 1969. Tvärtom har frågan om en utveckling i demokratisk riktning ställts på framtiden. Den grekiska regimen kränker enligt vår uppfattning Europarådets konvention om mänskliga rättigheter och uppfyller bl. a. härigenom inte villkoren för medlemskap. Sedan Europarådets rådgivande församling tagit upp frågan, anmälde Sverige tillsammans med Danmark och Norge de grekiska kränkningarna av konventionen inför europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter. Förfarandet pågår alltjämt. Församlingen har senare uppmanat ministerrkommittén att fästa grekiska regeringens uppmärksamhet på att församlingen ej anser att Grekland uppfyller villkoren för medlemskap. Grekland bör därför dra sig ur rådet. Ministerrkommittén uppmanas vidare att inom en lämplig tid vidta åtgärder enligt stadgans artiklar. Regeringen delar dessa slutsatser i församlingens rekommendation. Vi ämnar inte minska det tryck vi hittills utövat i syfte att få en lösning på Greklandsfrågan enligt konventionen om mänskliga rättigheter och rådets stadga. Det är viktigt att vi inom Europarådet på allt sätt verkar för att organisationens grundläggande principer upprätthålls.

Formerna för samarbete mellan Väst Europas stater har sedan krigsslutet varit föremål för en nästan oavbruten debatt. Praktiska ekonomiska skäl för en närmare samverkan har blandats med långtgående politiska visioner av ett Västeuropa underordnat överstatliga institutioner och talande med en röst i de stora internationella frågorna. Sam-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

arbetsdebatten har under årens lopp avsett åtskilliga resultat, främst på det ekonomiska området, men har också tenderat att leda in i politiska återvändsgränder. Den beklagliga marknadsplitringen i Västeuropa är till stor del betingad av intressebetingningar på det politiska planet. I ett tidigare skede stimulerades debatten av fruktan för Sovjetunionens avsikter gentemot Västeuropa. Under senare år har farhågor för Förenta staternas ekonomiska, politiska och militära försprång kommit att spela en allt större roll.

När det gäller ambitionerna att utforma en särskild västeuropeisk linje i de stora internationella frågorna måste Sveriges hållning betingas av vår beslutsamhet att hävda neutralitetspolitiken. Vi kan sålunda inte tänka oss att ingå i organisationer, som skulle förplikta medlemmarna till en så långtgående samordning av utrikespolitiken att vår neutralitetsvilja kunde ifrågasättas. Våra förbehåll innebär inte att vi skulle ha någon önskan att motverka ett fastare utrikespolitiskt samarbete mellan andra europeiska stater inbördes. Ur allmän europeisk synpunkt kan det endast beklagas att motsättningarna mellan några av de ledande staterna i Västeuropa under senare tid tillspetsats.

När man talar om behovet av ett ökat europeiskt inflytande i världspolitiken preciserar man sällan enligt vilka principer detta inflytande bör utövas. Vad vi främst vill slå vakt om i det europeiska arvet är demokratin och toleransen. När det gäller att tillämpa demokratins och toleransens principer på det internationella fältet är det dock inte självklart att man har mest att vinna genom att uppträda som ett sammansvetsat block. Olika europeiska stater kan ha växlande förutsättningar att skapa ett förtroendefullt förhållande till utomeuropeiska stater, vilkas medverkan är nödvändig för lösningen av olika internationella problem.

Vid tiden för fjolårets utrikesdebatt dominerades den utrikespolitiska bilden av kriget i Vietnam. Världsopinionen upprördes över detta krig som med sina ohyggliga följder för den vietnamesiska civilbefolkningen blott syntes tillta i intensitet.

Bilden är i dag inte längre lika mörk. Parterna har äntligen börjat förhandla. Av många vittnesbörd att döma synes nu alla parter ha kommit till insikt om att ett avgörande inte kan nås med militära medel. Ändå bedrivs fortfarande omfattande militära aktioner, som kräver stora offer i människoliv. Omvärlden har anledning att vädja till parterna att inte ta riskerna av utökade krigshandlingar. Vietnamkonflikten kan endast lösas med politiska medel.

Kriget i Vietnam har under flera år försvårat strävandena till samförstånd mellan stormakterna. Framsteg har förhindrats, inte minst i nedrustningsfrågan. Världen väntar med otålighet på att förhandlingarna i Paris skall ge resultat som möjliggör för Vietnams folk att självt bestämma över sin framtid.

Efter krigshandlingarnas upphörande kommer frågan om svenskt bistånd till Vietnam alltmera i förgrunden. Detta bistånd kommer tills vidare att lämnas inom ramen för en nordisk aktion och det kommer att tillerkännas särskilt hög prioritet i vår u-hjälp.

Konflikten i Nigeria går nu snart in på sitt tredje år. Det är ytterst beklagligt att en lösning av denna tragiska konflikt inte hittills kunnat åstadkommas. Tyvärr kan det inte förnekas att möjligheterna att finna en lösning för dagen ter sig mörka.

Nigeria är medlem av de afrikanska staternas enhetsorganisation, OAU. Nigeria är också medlem av FN och samväldet.

I FN gjordes under generalförsamlingen i höstas allvarliga ansträngningar under hand att få åtminstone frågans humanitära sidor behandlade i församlingen. De nordiska länderna deltog i dessa diskussioner, vilka emel-

lertid inte ledde till något resultat sedan det blivit uppenbart att erforderligt stöd saknades bland de i detta sammanhang särskilt viktiga afrikanska staterna.

Detta får ses mot bakgrunden av att OAU vid sitt senaste statschefsmöte i Alger i september hade antagit en resolution enligt vilken Nigerias enhet skulle upprätthållas. Medlemsstaterna i såväl OAU som FN uppmanades att avhålla sig från åtgärder som kunde skada denna enhet. Resolutionen antogs med den överväldigande majoriteten av 33 stater mot 4. Vid en presskonferens i New York den 28 januari sade generalsekreterare U Thant att han inte kunde se hur en medlemsstat eller generalsekreteraren med hänsyn till denna resolution kunde ingripa i konflikten. Han tillade att mer än hälften av FN:s medlemsstater hade problem med utbrytningsrörelser. Dessa problem var rent interna. Om FN skulle godkänna sådana utbrytningsrörelser skulle det inte bli något slut på dessa problem i många medlemsstater.

Diskussionerna i FN har även gällt möjligheterna att få upp konflikten i säkerhetsrådet. För att ett ärende skall upptagas på rådets dagordning fordras bifall av åtminstone nio medlemmar av femton. En blick på den nuvarande sammansättningen ger vid handen att ett förslag att behandla Nigeriafrågan långtifrån skulle samla detta antal. Endast en av rådets medlemmar, Zambia, har hittills erkänt Biafra. En annan medlem, Frankrike, har dock som bekant lämnat ett relativt aktivt stöd åt Biafra.

En bidragande orsak till de afrikanska staternas ovilja att ta upp Nigeriakonflikten till behandling i FN är att OAU tillsatt en egen kommitté med sex afrikanska statschefer för att undersöka möjligheterna att nå en lösning. Kejsar Haile Selassie är ordförande. Kommitténs strävanden har ännu inte lett till något märkbart resultat, men vi vet att kejsaren ägnar frågan

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik stor uppmärksamhet. Kommittén skall sammanträda i Monrovia den 17 april.

Försök att göra framsteg mot en lösning gjordes även vid samväldeskonferensen i London i januari då 28 länder var representerade, de flesta afroasiatiska. Ej heller här lyckades man. Officiellt intog konferensen ståndpunkten att konflikten utgjorde en inre angelägenhet för Nigeria.

Den hållning som alltså intages av den överväldigande majoriteten av de afrikanska staterna måste ses mot bakgrunden av att dessa, sedan den koloniala epoken i stort sett avslutats, i OAU:s stadga förpliktat sig att respektera varandras integritet. Initiativ av politisk innebörd i Nigeriakonflikten skulle alltså gå emot den uttalade politiska viljan hos den överväldigande majoriteten av de afrikanska staterna och av dessa uppfattas som ett anti-afrikanskt ståndpunktstagande. Otvivelaktigt ser man dock även i Afrika växande oro på det utdragna kriget i Nigeria. En skiftning i attityderna får inte uteslutas om konflikten fortsätter länge till. Tillsammans med de andra nordiska länderna har vi sökt påverka utvecklingen där vi ansett att realistiska möjligheter förelagat.

Genom vår FN-representation får vi upplysningar om läget i FN och har förbindelser med generalsekreteraren. Genom våra ambassader i Afrika håller vi kontakt med de berörda afrikanska regeringarna och OAU. Representanter för Biafra har flera gånger fått tillfälle framlägga sina synpunkter i utrikesdepartementet.

Konflikten i Nigeria har fört med sig svåra lidanden och umbäranden för civilbefolkningen i de berörda områdena. Regeringen har hävdat att det bästa vi kan göra är att försöka ge dessa människor en så effektiv humanitär hjälp som möjligt. Detta är även de andra nordiska regeringarnas inställning. Av omständigheterna har vi tvingats skilja på konflikten politiska och humanitära sidor. Av intresse är

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

också att president Nixon i ett budskap till federalregeringen för en månad sedan förklarade att den amerikanska regeringen önskar göra klar åtskillnad mellan den moraliska förpliktelsen att tillgodose humanitära behov och inblandning i andras politiska angelägenheter.

Stora humanitära hjälpinsatser har redan gjorts. Där inga andra transportvägar stått till buds har luftbroar upprättats. Från svensk sida deltar Röda korset, Lutherhjälpen och Rädda barnen i denna hjälpverksamhet. Staten har på olika sätt lämnat finansiellt och materiellt stöd.

I september förra året accepterade vi en inbjudan från den federala regeringen att delta i en internationell observatörsgrupp för att följa de federala truppersnas uppträdande. Huvudskälet härför var förhoppningen att närvaron av sådana observatörer skulle vara ägnad att humanisera krigföringen. Vi tror att observatörernas närvaro också haft denna effekt. Regeringen finner det angeläget att uttrycka sin uppskattning av de insatser som de svenska hjälparbetarna och observatörerna gör under svåra och farliga förhållanden.

Att få fram den humanitära hjälpen har hela tiden mött svårigheter på grund av de stridande parternas politiska och strategiska överväganden. En lång rad framställningar har gjorts, i regel av de nordiska länderna tillsammans, för att försöka komma över dessa svårigheter. Vi har riktat oss både till parterna och till andra länder som har bättre möjligheter än vi att påverka utvecklingen. Våra humanitära strävanden avser såväl att avhjälpa nöden och svälten hos civilbefolkningen som att i görligaste mån skydda den mot krigets fasor. I ett uttalande den 3 mars säger de nordiska regeringarna att de mot bakgrunden av underrättelserna om bombning från flyg lägger vikt vid att federalregeringen sagt sig eftersträva att undvika lidanden för civilbefolkningen. Regeringarna riktar i sitt

uttalande, som delgivits federalregeringen, en vädjan om att allt göres för att undvika att civilbefolkningen utsättes för lidanden och förluster i samband med militära operationer.

Vi kommer även i fortsättningen att i samråd med de andra nordiska länderna vidtaga alla de åtgärder som är möjliga för att öka och effektivisera hjälpen och lindra civilbefolkningens lidanden. Vi kommer naturligtvis också att uppmärksamt följa utvecklingen och på diplomatisk väg verka för en lösning av den tragiska konflikten.

Erfarenheterna från det gångna årets FN-arbete har understrukit både vad organisationen kan göra för att främja sina huvudsyften och vad den inte är i stånd till.

Av de senaste årens storpolitiska kriser är det blott den i Mellersta Östern som kommit upp till sakdebatt i FN. I försöken att få en uppgörelse till stånd intar Förenta Nationerna en central plats. FN:s organisation för övervakning av 1948 års vapenstillstånd är fortfarande i verksamhet och utövar kontroll längs flera av eld-upphör-linjerna, däribland vid Suezkanalen. Den har däremot inga möjligheter att verka vid linjerna mellan Israel och Jordanien till följd av brist på överenskommelse mellan parterna. Generalsekretären har uttryckt förhoppningen att en sådan överenskommelse skall kunna träffas.

Viktigast är emellertid att FN genom säkerhetsrådets beslut den 22 november 1967 uppställde vissa principer för en fredlig uppgörelse. Parterna har också i och för sig godtagit principerna, men någon praktisk lösning har ännu inte uppnåtts. Detta beror på oenighet både om de rätta metoderna för att genomföra principerna och om deras exakta tolkning. Generalsekretärens särskilde representant, ambasadör Jarring, fortsätter sitt arbete för att genom kontakter med parterna främja överenskommelse om resolutionens genomförande.

Under det gångna året har det blivit allt klarare att man inte kan hoppas på någon uppgörelse utan ett visst mått av enighet mellan stormakterna. Dessa har inlett en serie kontakter i Förenta Nationerna om möjligheterna att sätta rådsresolutionen i verket. De har alla klargjort, att det inte gäller att diktera fredsvillkor för parterna. I stället vill de ange praktiska utvägar för stöd åt ambassadör Jarrings ansträngningar. Vi hoppas livligt att dessa överläggningar blir framgångsrika. Den onda cirkeln av olika slags våldsåtgärder och repressalier gör det alldeles klart, att tiden inte verkar för fred och att Mellersta Östern riskerar att bli en allt farligare härd för internationell spänning.

FN:s inflytande i de stora politiska tvistefrågorna kan ännu inte göra sig gällande med avgörande styrka. Organisationens värde som kontakt- och förhandlingsorgan och som instrument för internationell opinionsbildning bör dock ingalunda underskattas. Därutöver får FN ökande betydelse som organ för fredligt samarbete på en rad delvis nya områden. Inte minst gäller detta de problem som sammanhänger med utnyttjandet av modern vetenskap och teknik. För detta samarbete, som i rätt hög grad kan hållas utanför de storpolitiska motsättningarna, erbjuder Förenta Nationerna ofta den bästa, och i flera fall den enda tänkbara, ramen. Från svensk sida har vi ansett att dessa möjligheter till samarbete måste vaktsamt utnyttjas. Det är också mot den bakgrunden man bör se den på svenskt initiativ tillkomna utredningen om direktsändande satelliter och det liksom på svenskt förslag fattade beslutet om en miljökonferens år 1972. När det just gäller miljövärdsfrågor har vi syftat till att, medan tid är, få tillstånd en upplyst internationell debatt, som klargör vikten av energiska åtgärder från regeringarnas och de internationella organisationernas sida.

Under senare tid har uppmärksamheten kommit att alltmer inriktas på

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
den bristande politiska stabiliteten i stora delar av Asien och Latinamerika. Länderna där brottas med ytterligt svårbemästrade ekonomiska och sociala problem. Förhållandena varierar mycket från land till land. En allmän bedömning är att ett snabbare framåtskridande ofta förutsätter genomgripande omdaningar i vederbörande staters samhällssystem.

De svåra problemen i Södra Afrika har inte kunnat bringas närmare sin lösning. I Sydafrika fortsätter man på apartheidpolitikens kollisionskurs. FN:s ansträngningar beträffande Sydvästafrika har kommit in i en återvändsgränd. De har emellertid nu fått ny tyngd genom säkerhetsrådets resolution i förra veckan, vari Sydafrika direkt uppmanas att omedelbart dra tillbaka sin administration från Sydvästafrika. Sanktionspolitiken mot Rhodesia har ännu inte gett avsett resultat. Portugal vägrar alltjämt att ge folken i sina afrikanska kolonier den frihet som tillkommer dem.

Inom kort får riksdagen tillfälle att ta ställning till ett lagförslag, som syftar till att för svensk del effektivt genomföra FN:s säkerhetsråds beslut om sanktioner mot utbrytarregimen i Rhodesia. Detta förslag kan på sitt sätt illustrera hur många invecklade problem som uppstår om man vill göra allvar av försök att isolera en regim, som trotsar grundläggande krav uppställda av en nästan enhällig internationell gemenskap. Sedan FN slagit in på sanktionslinjen i fallet Rhodesia måste den fullföljas tills man uppnått en lösning av den bakomliggande konflikten. De hittillsvarande erfarenheterna av denna sanktionspolitik är inte uppmuntrande. Ett betydande tryck har åstadkommit på Rhodesia. Men det har i varje fall inte ännu varit ett tillräckligt tryck för att frambringa en tillfredsställande lösning. Erfarenheterna kan ej anses inbjuda till andra liknande försök utan att förutsättningarna bedöms som gynnsamma för ett resultat

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

skall uppnås. Detta gäller även där en stark internationell opinion yrkar på övergång från opinionsbildning till handling. Det är mot denna bakgrund man måste notera att det inte finns några tecken på att FN:s säkerhetsråd skulle fatta beslut i enlighet med de rekommendationer rörande behovet av ekonomiska sanktioner mot Sydafrika, som generalförsamlingens majoritet ställt sig bakom. FN har all anledning att upprätthålla ett konstant tryck mot den sydafrikanska regeringen för att förmå den att ändra sin politik. Man måste dock vara medveten om att politiska förutsättningar för närvarande saknas för att via FN få underlag för väsentligt mera långtgående åtgärder än vad som hittills varit fallet.

På nedrustningens område slutfördes förra året förhandlingarna om det viktiga fördraget angående förhindrande av spridning av kärnvapen till ytterligare stater. Detta har dock ännu inte trätt i kraft. Så sker, när det ratificerats av de tre kärnvapenmakter, som undertecknat det, Sovjetunionen, Storbritannien och Förenta staterna, samt 40 andra stater. Hittills har nära 90 stater undertecknat fördraget, medan ett tiotal har ratificerat det, därav två av kärnvapenmakterna, nämligen Storbritannien och Förenta staterna. Våra nordiska grannländer hör till dem som ratificerat.

Regeringen överväger att förelägga värriksdagen fördraget för godkännande. Sedan Förenta staterna nu ratificerat kan övriga stater väntas följa efter i snabbare takt. Regeringens förhoppning är, att de länder, framför allt i vår del av världen, som ännu ej anslutit sig till fördraget, snarast skall kunna göra detta. Fördraget kan väntas verkamt bidra till en avspänning i Europa endast om det vinner allmän anslutning inom regionen.

Förhandlingarna vid nedrustningskonferensen i Genève har nyligen återupptagits. Det är nu kärnvapenstaternas tur att fullfölja de löften som de har

givit om att låta icke-spridningsfördraget följas av verkliga nedrustningsåtgärder på kärnvapenområdet. En utbyggnad av system av antirobotvapen måste ses som en utveckling i fel riktning. Härigenom uppstår risk att även arbete på framställning av nya offensiva vapen inleds. Icke-spridningsfördraget var främst en produkt av god vilja hos de icke kärnvapenägende staterna. Vi anser därför att det är stormakterna som bör ta nästa steg genom att medverka till åtgärder, som inskränker också deras handlingsfrihet på kärnvapenområdet. Vi kommer att yrka på en komplettering av det partiella provstoppsavtalet med ett avtal om förbud mot de underjordiska kärnvapenproven.

På det handelspolitiska planet är det liksom förra året Norden, Europa och u-länderna som står i centrum för intresset. Regeringen förklarade i sin deklaration förra året att dessa problem visserligen är av olika karaktär, men att de ändå har ett inre sammanhang. Handelspolitiken måste föras med konsekvens.

För ett litet land som Sverige, vars ekonomi är starkt beroende av utrikeshandeln, är förekomsten av fasta internationella regler för de mellanstatliga handelspolitiska förbindelserna av särskilt stor betydelse. Under efterkrigstiden har ett sådant internationellt regelsystem kunnat skapas, framför allt inom ramen för GATT. Vår handelspolitik måste sålunda föras med iakttagande av de förpliktelser som vi själva frivilligt påtagit oss genom anslutning till GATT och andra internationella avtal. Det är ett livsintresse för oss att tilltron till Sveriges vilja och förmåga att respektera ingångna avtal vidmakthålles. Krav på att Sverige ensidigt skulle avbryta sin handel med eller vidtaga handelspolitiskt diskriminerande åtgärder mot vissa stater med motivering att dessa stater styres av regimer som vi ogillar måste avvisas. Att införa ett sådant

element av politisk diskriminering i svensk handelspolitik skulle driva oss till olika former av avtalsbrott, motverka strävandena att åstadkomma en friare världshandel och ställa statsmakterna inför utomordentligt vanskliga politiska bedömningsproblem. Ekonomiska eller handelspolitiska sanktioner mot andra länder bör för vår del endast ifrågakomma, då dessa åtgärder kan grundas på en av FN:s säkerhetsråd antagen resolution. Detta är också den enda förutsättningen för att en handelsblockad kan bli effektiv. Blockad-åtgärder från ett enstaka lands sida blir oftast verkningslösa och kan dessutom skada landet självt.

Den handelspolitiska linje som statsmakterna hittills följt ligger fast. Den syftar till att uppnå friast möjliga världshandel. Även inom ramen för en sådan handelspolitik kan temporära skyddsåtgärder till förmån för vissa industrigrenar vara berättigade. Sådana åtgärder har också vidtagits vid enstaka tillfällen under de senaste åren för att komma till rätta med allvarliga marknadsstörningar. Ingripandena måste också ses mot bakgrund av behovet att upprätthålla en viss beredskapsproduktion. De ekonomiska strukturproblem som en skärpt internationell konkurrens skapar måste på sikt lösas med närings- och arbetsmarknadspolitiska medel.

Det är Norden som har krävt merparten av våra handelspolitiska förhandlingsresurser under senare tid. Förhandlingsläget har behandlats ingående i Nordiska rådets session nyligen. Det var därvid glädjande att kunna konstatera en långtgående enighet mellan parlamentariker och regeringsledamöter.

Tillgängligt material har överlämnats till riksdagen. Någon mera omfattande redovisning i detta sammanhang är därför knappast erforderlig. Ämbetsmännen har fått i uppdrag att framlägga ett traktatsutkast senast den 15 juli. Även om den slutliga politiska för-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
handlingsfasen inte börjar förrän efter detta datum kommer regeringarna att hålla nära kontakt med ämbetsmännen. Ett tålmodskrävande arbete återstår. Det nordiska samarbetet har nu fått en chans, som det gäller att utnyttja.

De nordiska ländernas utrikes- och säkerhetspolitik rubbas inte av ett fördjupat ekonomiskt samarbete. Inget av de nordiska länderna önskar förändra eller skapa tveksamhet om sin utrikespolitik. Den linje som hittills har följts av de enskilda länderna har bidragit till stabilitet och balans i Nordeuropa.

Det europeiska ekonomiska samarbetet befinner sig i ett låst läge. Regeringen vidmakthåller liksom hittills en hög beredskap inför förändrade situationer i framtiden. Kontakter upprätthålles på olika nivåer med företrädare för EEC-kommissionen och medlemsländerna.

Ansträngningarna att skapa en stor europeisk marknad fortsätter. Man kan inte säga att det senaste årets erfarenheter varit uppmuntrande. När det gäller patenträtt har emellertid EEC vid sitt möte den 3—4 mars beslutat ta direkt kontakt med vissa utomstående länder, däribland Sverige. Regeringen välkomnar detta beslut. På det teknologiska området har en särskild arbetsgrupp i dagarna lagt fram en rapport som så småningom kan öppna möjligheter för deltagande av utomstående länder i vissa projekt. Däremot synes mycket obetydliga framsteg ha gjorts i diskussionerna om handelsarrangemang.

Diskussionerna i EEC om temporära arrangemang har i hög grad kommit att röra sig kring förhållandet mellan sådana lösningar och en senare anslutning till EEC. Benelux-länderna och Italien har hävdat att en direkt anknytning till framtida medlemskap måste kunna påvisas. Västtyskland har ansett det tillräckligt att arrangemangen ställs in i perspektivet av ett senare medlemskap.

Frankrike har bestämt avvisat varje

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

form av förbindelse mellan de två men framhåller att arrangemang bör kunna underlätta framtida medlemskap. Svenska regeringen har i EEC-huvudstäderna i början av året ånyo erinrat om att dess ansökan från juli 1967 innebär att regeringen, under den självklara förutsättningen att neutralitetspolitiken kan fullföljas, kan tänka sig medlemskap. Detta utgör ytterligare ett argument för att Sverige får tillfälle att från början medverka i eventuella temporära arrangemang.

Regeringen hälsar med tillfredsställelse Islands beslut att söka medlemskap i EFTA. Förhandlingar om Islands inträde pågår för närvarande i Genève. Inom organisationen diskuteras vidare sådana viktiga frågor som konkurrens- och undantagsregler på grundval av ett av de nordiska länderna framlagt förslag.

Handeln med Östeuropa har uppvisat en tillfredsställande utveckling inte minst när det gäller Sovjetunionen. Här finns näraliggande marknader, som för vissa sektorer av den svenska industrin är mycket viktiga. Under de senaste åren har nya principer prövats i de bilaterala förhandlingarna med östländerna. Med några av dessa har industriella samarbetsavtal slutits. En förstärkning av den kommersiella representationen i Östeuropa har påbörjats. Bland annat har i dagarna en handelssekreterare tillsatts i Prag.

På det världsvida planet möter två stora handelspolitiska problemkomplex. Det ena gäller arbetet på att bevara och vidga den frigörelse av handeln som åstadkommits under de senaste tjugo åren. Det andra är frågan om hur man med handelspolitiska metoder skall kunna påskynda tredje världens utvecklingssträvanden.

Handeln har liberaliserats i hastig takt under efterkrigstiden. Samarbetet i internationella organisationer som GATT och OECD har härvid utgjort en mäktig hävstång. Det har emellertid

visat sig att en del länder haft svårigheter att uppfylla sina åtaganden i Kennedyronden. För att komma till rätta med sina betalningsbalansproblem har vidare vissa länder under de senaste månaderna vidtagit åtgärder som påverkar den internationella handelsutveckling i negativ riktning.

Detta stämmer till eftertanke. Man kan fråga sig om det finns risk för att åtgärderna upprepas. De nyprotektionistiska strömningar, som finns såväl i Europa som Förenta staterna, kan mycket väl växa sig starka om ingenting görs häremot på ett tidigt stadium. Det finns här utrymme för initiativ. Det ligger nära till hands att i berörda organisationer, i första hand GATT och OECD, ta upp frågan om effekten av sådana åtgärder och möjligheterna att undvika dem i framtiden. Så har också skett från svensk sida.

På alla områden möter oss kraven på insatser till förmån för u-länderna. Den FN-konferens om handel och utveckling, som hölls i New Delhi för ett år sedan, fäste världens uppmärksamhet på dessa problem. Tyvärr visade konferensen att det är svårt att enas om konkreta åtgärder på handelsområdet. Den gav emellertid indikationer på tänkbara vägar. Ett konkret resultat kunde inregistreras i höstas, då ett internationellt sockeravtal ingicks. Under förra året kom man också överens om en förlängning av kaffeavtalet. Detta är betydelsefulla avtal, som i sin metodik pekar framåt mot prisstabiliserande åtgärder för andra råvaror.

Men vi vet också att u-ländernas ekonomiska framåtskridande kräver att produktionsbasen breddas. Exporten av halvfabrikat och färdigvaror måste stimuleras. Detta är bakgrunden till det pågående arbetet på ett system för tullpreferenser. Från svensk sida har vi strävat efter att i nära samarbete med de andra nordiska länderna få till stånd en ordning som kan bli till verklig nytta för u-länderna. De nordiska län-

derna har i detta syfte i OECD nyligen lagt fram ett gemensamt förslag till lösning av preferensfrågan.

Herr talmannen anförde, att vid den fortsatta överläggningen finge beröras jämväl utrikesutskottets utlåtanden nr 1 och 2.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Det skulle i och för sig kunna vara frestande att inleda mitt inlägg i denna utrikesdebatt med en rundmålning som skulle skildra situationen i världen såsom vi i moderata samlingspartiet uppfattar den. En sådan skildring kräver emellertid — om den skall tillföra debatten några nya värden — en kunskap och en överblick i fråga om förhållandena ute i världen som knappast står eller kan stå ett oppositionsparti till buds. Jag avstår därför och överlåter detta till dem som har större kunnighet, eller som besväras mindre av bristen på sådan kunnighet. Jag vill däremot inledningsvis göra några kommentarer till den regeringsdeklaration som vi nyss har hört föredragas för kammaren av handelsministern.

I deklarationen understryker regeringen den målsättning för svensk utrikespolitik som formulerats senast i höstas här i riksdagen och som innebär alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Man betonar också att denna neutralitetspolitik inte får förväxlas med åsiktsneutralitet och att de demokratiska ideal och värderingar, som har en så fast förankring hos vårt folk, skall hävdas även i internationella sammanhang. Dessa grunddrag är vi alla överens om, även om det ibland kan förefalla, som om vi skulle tolka dem något olika.

Regeringen säger att man bör reagera med kraft när andra små nationer utsätts för övervåld eller när sociala rättvisekrav slås ned med vapenmakt. Detta är naturligtvis riktigt, men vi tycker

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik nog att man bör gå längre och reagera mot övervåld över huvud taget och mot att någon typ av konflikter skall få lösas med vapenmakt.

Enligt vårt sätt att se är våld alltid ett dåligt, för att inte säga ett oacceptabelt medel i det mellanfolkliga umgänget, och detta gäller också när det är fråga om att kunna tillgodose sociala rättvisekrav. Även där måste fredliga lösningar sökas.

Moderata samlingspartiet kan för sin del inte instämma i det krav som numera ganska ofta reses att med svenska skattemedel hjälpa till med att finansiera, kanske till och med att starta s. k. sociala befrielseörelser. Frånsett alla andra skäl som talar mot den typen av inblandning i andra staters inre förhållanden skulle vi genom ett sådant stöd med all sannolikhet ta på oss ett ansvar som vore långt större än vi kan bära. Jag kan inte erinra mig någon revolution eller befrielseörelse som inte har presenterats som tillkommen för folkets sanna bästa. Däremot är historien full av exempel på blodiga inre uppgörelser som verkligen inte har åstadkommit någonting gott vare sig på kort eller lång sikt. Det är tvärtom nästan alltid så, att det är de svagare som får betala det högsta priset.

När regeringen i deklarationen säger att utvecklingen i Tjeckoslovakien följdes av oss i Sverige med intresse och sympati och att detta framför allt gällde strävandena att inom ramen för ett kommunistiskt system öka människornas frihet, skildrar deklarationen inte korrekt de känslor som rörde sig inom det parti jag företräder. Vi kände och känner förvisso intresse och sympati — för att nu använda ganska svaga ord — inför händelseutvecklingen i Tjeckoslovakien, men inte var det i någon omsorg om det kommunistiska systemet. Det var precis tvärtom. Vi har lärt oss av verkligheten att de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna inte kan förenas med något annat ekonomiskt system än konkurrenshus-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

hållning och en fri marknadsekonomi. Vi har sett hur politisk och ekonomisk frigörelse går hand i hand och hur å andra sidan en hård ekonomisk styrning alltid leder till allt hårdare politisk maktutövning, i sista hand till diktatur och förlusten av frihet för den enskilda människan. För oss var det alltså främst utvecklingen från kommunism och mot demokrati och mänsklig frihet för tjeckoslovakiska folket som glädde oss. Det är väl också uppenbart att Sovjet bedömde utvecklingen på samma sätt men med helt andra känslor och ansåg sig böra gripa till våld för att hejda den utvecklingen.

När regeringsdeklarationen understryker att vår politiska neutralitet inte innebär åsiktsneutralitet är vi också överens, men vi inom moderata samlingspartiet vill att den rättigheten skall utnyttjas till att öppet och klart ge uttryck för vår svenska förankring i den västliga världens demokratiska och kulturella krets. Vi vill fritt kunna tillkännage vår mening i den internationella debatten, men detta måste ske med måttfullhet och tolerans. Inte minst bör det gälla företeelser och förhållanden som vi inte har egen erfarenhet av och därför inte riktigt kan känna till. Vi måste också eftersträva konsekvens och objektivitet.

Det har länge hört till traditionerna inom den svenska riksdagen att utrikespolitiken och därmed utrikesdebatterna har präglats av en stor enighet i alla väsentliga frågor mellan de demokratiska partierna. Det har inte rätt några meningsskiljaktigheter i fråga om de principiella riktlinjerna. Oppositionen har delat regeringens ansvar för dessa.

Orsaken till denna enighet har först och främst varit, tror jag för min del, ett levande minne av det starka tryck som Sverige var utsatt för under det senaste världskriget och tiden närmast efter detta och den gemensamma uppslutning kring de svenska intressena som detta tryck nödvändiggjorde. En

situation där den stora frågan för dagen ständigt är hur mycket man skall behöva ge efter för maktspråk ger inte stort utrymme för funderingar över utrikespolitiska problem i avlägsna områden. Detta förhållande och vårt isolerade läge över huvud taget förklarade att den svenska allmänhetens intresse för och kunskap om problem och förhållanden utanför vår egen lilla sfär var ganska ringa. Med någon tillspetsning kan man säga att för svensken i gemen blev utrikespolitiken en fråga enbart om möjligheten att hålla Sverige utanför kriget.

Men situationen har förändrats. En 25-åring i dag har inte personligt minne av Hitler och nazismen eller av Stalin och stalinismen. Han har däremot starka personliga intryck av Vietnamkriget, och han har liksom alla vi andra genom televisionen fått världens problem, krig, svält och elände direkt in i sitt hem. Följden har blivit ett starkare utrikespolitiskt engagemang än vad någon ännu för några år sedan kunde tänka sig vara möjligt. Detta är liksom varje annan ökad kunskap och varje annat ökat engagemang glädjande, samtidigt som det ställer statsmakterna inför bestämda krav. De skaror av högröstade och ivriga tyckare som kastar sig in i debatten kan bli ett problem, om de nämligen driver fram uttalanden från ansvarigt politiskt håll som mera är formulerade för att partipolitiskt fånga in de nya opinionerna än för att tillgodose gemensamma svenska intressen. Sådana uttalanden uppmärksammas utomlands och kan skapa direkta svårigheter i olika avseenden. Det har vi fått exempel på.

Naturligtvis skall det inte läggas någon hämsko på den fria debatten, men statsmakterna har fått ett nytt och stort ansvar för att denna skall kunna grundas mera på kunskap och information än vad som nu mycket ofta är förhållandet. Den ställer också ökade krav på konsekvens och realism i de officiella utrikespolitiska ställningstagandena. De

kraven gäller med särskild skärpa regeringens som officiell företrädare för vår utrikespolitik, men inte heller oppositionen kommer ifrån sitt ansvar. Vi måste klarlägga våra åsikter och gränserna för vår medverkan till den utrikespolitiska enigheten och klart redovisa om och när de gränserna av regeringen överskrides.

Moderata samlingspartiet söker på detta område inte strid. Vi anser att enigheten på det utrikespolitiska fältet har ett värde i sig själv, och vi anser det önskvärt att ställa upp principiella riktlinjer för Sveriges internationella handlande, som kan diskuteras fritt och utan direkt anknytning till aktuella ståndpunktstaganden och i bästa fall resultera i handlingsnormer som vi alla kan ta ansvar för. Om detta visar sig omöjligt kan debatten ändå bidra till kännedom om hur långt de gemensamma bedömningarna sträcker sig.

Det är mot denna bakgrund som moderata samlingspartiets utrikespolitiska motion har väckts. I fjol begärde vi att riksdagen skulle klart uttala sig för en fortsatt anslutning till de huvudprinciper för svensk utrikespolitik som riksdagen fastställde år 1956. Detta gjorde också riksdagen i samband med motionernas behandling i höstas. I år har vi i motioner, som riksdagen nu skall ta ställning till, försökt ge ytterligare underlag till allmänna riktlinjer för utrikespolitiken så som vi menar att de borde kunna formuleras i full demokratisk enighet.

Utrikesutskottet har emellertid över huvud taget inte velat ta upp detta till diskussion, och det är en av anledningarna till den blanka reservation som herr Holmberg och jag har fogat till utlåtandet.

Vi menar att utrikesutskottet borde ha tagit ställning till vårt förslag, som helt kortfattat innebär att Sverige bör medverka till varje initiativ som kan vara ägnat att begränsa och lösa konflikter, att vi bör stödja initiativ som syftar till att slå vakt om de mänskliga

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik rättigheterna, att vi bör lämna behövande länder hjälp att lindra nöd och att öka välståndet för folket i dessa länder, att vi bör verka för ett vidgat kulturellt, vetenskapligt och tekniskt samarbete med andra länder, att vi bör stödja och främja svensk export och svenska ekonomiska intressen och att vi bör driva en omfattande och vederhäftig informationsverksamhet i omvärlden rörande Sverige och svenska förhållanden.

I motionen uttrycks vidare den meningen att statsmakterna har ett betydande ansvar för att allmänheten får en realistisk syn på Sveriges möjligheter att inverka på det internationella skeendet och att, även om vår neutralitetspolitik aldrig får inskränka yttrandefriheten, den svenska officiella utrikespolitiken inte ohämmat kan få ge uttryck för känslor och åsikter som återspeglas i den svenska opinionen med dess ofta snabba kastningar.

Den svenska utrikespolitiken måste vara fast och konsekvent och alltid syfta till att tillgodose sitt primära ändamål, att främja svenska intressen i detta uttrycks vidaste bemärkelse. Det kan visserligen hända, sägs det vidare i motionen, att olika delar av den angivna målsättningen kan komma att stå i strid med varandra och att det i så fall blir aktuellt med en avvägning mellan skilda intressen. Det är då väsentligt att avvägningen sker efter en noggrann analys av vad som kan vinnas och att vad som kan förloras vid olika handlingsalternativ samt att statsmakterna utnyttjar alla möjligheter att ge en vederhäftig upplysning om de avgörande skälen för de ofta ömtåliga avgöranden som måste träffas.

Detta var alltså en mycket kort sammanfattning av den allmänna delen i vår motion.

Utskottet begränsar sig i handläggningen av denna del till att hänvisa till fjolårets beslut om alliansfrihet och neutralitet. Jag vill uttrycka min förvåning över en sådan begränsning. Hur

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

skall den tolkas? Betyder det att utskottet oreserverat instämmer i motionens förslag? Varför säger man det inte i så fall? Eller betyder det att man över huvud taget inte intresserar sig för riktlinjer och planmässighet i utrikespolitiken? Jag skulle gärna vilja ha svar på den frågan och få veta vilka element av dem som jag har redogjort för som eventuellt inte kan godtas och i så fall vad som bör sättas i stället.

Motionen har också en del som innehåller kritik av regeringens sätt att fullgöra det oundgängliga och starkt ökade kravet på information, upplysning och samråd. Där kritiseras obenägenheten att i viktiga frågor konsultera utrikesnämnden, på det sätt som grundlagen föreskriver, senast manifesterat vid erkännandet av Nordvietnam.

Vidare understrykes vikten av att det utrikespolitiska engagemang som har vuxit fram inom svenska folket tillvaratas och vidmakthålles. Detta fordrar en starkt utökad information som samtidigt är objektiv och allsidig och därmed kan vidga kunskapen om de invecklade sammanhang och den starkt inskränkta handlingsfrihet som ofta kännetecknar det utrikespolitiska området.

Utrikesutskottet bemöter denna kritik främst genom att hänvisa till det ökade antal sidor som de officiella utrikespolitiska publikationerna numera kan uppvisa. Detta är väl i och för sig bra, även om det kan vara tveksamt om ökningen tillnärmelsevis är proportionell mot ökningen i det utrikespolitiska intresset inom landet. Men det var faktiskt inte volymen på det officiella trycket som motionen avsåg, det var mera innehåll i den rent politiska informationsverksamheten och bristen på vilja till samarbete och samråd från regeringens sida. Den kritiken kvarstår.

De sedan många år pågående nedrustningsförhandlingarna i artonmaktskommittén i Genève, som årligen har brukat äga rum under den tid som För-
enta nationernas generalförsamling inte

har session, har nyligen återupptagits. Regeringen är i sin deklaration kortfattad angående dem och nöjer sig i stort sett med att lämna en sammanträngd redogörelse för icke-spridningsavtalet och för situationen i samband med dess undertecknande och ratificering.

Riksdagen har ju att så småningom förvänta en proposition om svenskt ställningstagande till detta avtal, och jag har alltså ingen anledning att nu gå in på det. Jag vill bara peka på en förändring eller kanske rättare sagt en ytterligare uttunning som deklarationen antyder beträffande den svenska ståndpunkten i kärnvapenfrågan. Den linje som från svensk sida hittills har drivits har inneburit krav på balanserade åtaganden från alla stater i de gemensamma ansträngningarna att komma till rätta med kärnvapenproblemet. Vi har därvid krävt produktionsstopp, totalt provstopp och spridningsstopp. Nu nöjer sig regeringen med att uttala en ganska allmänt formulerad förhoppning att kärnvapenmakterna skall infria sina löften om verkliga nedrustningsåtgärder på kärnvapenområdet. Regeringen begränsar kravet på motprestation till att säga att vi från svensk sida kommer att yrka på att det nuvarande partiella provstoppet skall kompletteras med ett avtal om förbud mot underjordiska kärnvapenprov. Hur man skall handla om detta yrkande inte leder någonstans antydes inte, och det gamla svenska kravet på produktionsstopp finns inte med alls. Det borde det ha gjort.

Man kan säga att nedrustningsförhandlingarna — efter de koncentrerade ansträngningar som har gjorts de senaste åren för att åstadkomma ett icke-spridningsavtal — nu går in i ett nytt skede.

Jag tror det skulle vara värdefullt om vi inför den nya omgång som alltså nu startar försökte dra ut lärdomarna av vad som hittills har skett och i förväg sökte penetrera de konsekvenser som olika ställningstaganden kan komma

att få för den svenska säkerhetspolitiken. I det syftet borde vi utforma handlingsnormer som alla kunde enas om. Att ha antagit sådana riktlinjer skulle främja arbetet och underlätta bedömningen av de offer i fråga om svenska intressen som eventuellt kan behöva göras på den allmänna solidaritetens altare.

I regeringsdeklarationen görs ett allmänt uttalande om de grundsatser som måste tillämpas i den svenska handelspolitiken. Det mynnar ut i slutsatsen att vi skall arbeta för friast möjliga världshandel och att vi konsekvent skall fasthålla vid och uppfylla förpliktelserna i de avtal och överenskommelser som vi har träffat — bl. a. genom vår anslutning till GATT. Politisk diskriminering, heter det, kan endast godtagas i den utsträckning som den grundar sig på resolutioner som tillkommit i laga ordning inom Förenta Nationerna.

Moderata samlingspartiet vill för sin del oreserverat instämma i detta uttalande. Det är bra att regeringen så klart och bestämt tar avstånd från vad socialdemokratiska ungdomsförbundet och andra vänsterradikala kretsar enträget och högljutt yrkar på. Det skulle vara förödande för svensk ekonomi — och därmed bl. a. för svenska möjligheter att över huvud taget göra en insats i världen — om vår utrikeshandel skulle dirigeras efter de känslor och stämningar som mer eller mindre tillfälligt kan råda på vänsterradikalt håll. Det är alltså värdefullt att regeringen här säger mycket bestämt nej.

Det är också värdefullt att regeringen i deklarationens avsnitt om Europasamarbetet formulerar det svenska villkoret härför på så sätt att åtminstone jag tycker att det låter ungefär som vi alltid har velat formulera det. Det gläder oss att det — äntligen — i detta avseende tycks ha uppstått full enighet. Nu finns tyvärr knappast någon sannolikhet för att det inom överskådlig tid skall öppnas någon möjlighet för vare sig EFTA-länderna i grupp eller något

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik enskilt EFTA-land att vinna inträde på den gemensamma europeiska marknaden.

I dag framstår ett utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete som en mer realistisk handlingslinje och som ett etappmål, vilket i sig självt inrymmer stora värden. Utvecklingen har härvidlag gått snabbt. Den nordiska marknaden är nu för varje enskilt nordiskt land den viktigaste. Den svenska exporten till Norge är värd mer än vår export till USA, Kanada och Australien tillsammans. Till Danmark exporterar vi fyra gånger så mycket som till Sovjet och till Finland mer än till Frankrike eller till Italien.

På samma sätt är våra grannländer beroende av oss. Och det beroendet tilltar snabbt. Under 1968 ökade Danmark sin export till Sverige med 13 procent, Norge med 6 procent och Finland med inte mindre än 29 procent. Denna snabba utveckling mot ett fördjupat nordiskt samarbete och mot en mer samordnad ekonomi har naturligen vuxit fram ur gemensamma intressen. Utvecklingstakten förefaller snarare att öka än att avta.

Detta är glädjande, men hur mycket samarbete som än fritt kan växa fram mellan olika branschorganisationer, mellan enskilda företag och institutioner måste ändå den önskvärda ekonomiska integrationen i form av en tullunion bli beroende av om den yttre ramen härför kan skapas. De svårigheter som finns är betydande, och tveksamheten är på sina håll stor. Besvärligheterna är dock — kanske — till slut mer av teknisk natur än av politisk.

Med rimliga uppoffringar av och god vilja hos alla parter borde problemen kunna lösas på ett sådant sätt att fördelarna för samtliga nordiska länder blir betydande. Vinsterna bör kunna bli så stora, att de ger fullt utrymme för en god kompensation till de näringsutövare som kan drabbas av förluster eller andra svårigheter i samband med tullunionens genomförande.

Herr talman! Kammarens ledamöter

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

har nu också att ta ställning till en grupp motioner som rör förhållandena i Biafraområdet i Nigeria. Händelseutvecklingen i Nigeria under de senaste åren har starkt upprört alla som har fått insyn i den. Motsättningar mellan religioner och stammar har utvecklats till obarmhärtiga krigshandlingar med stupade, vilkas antal nu kan räknas i tiotusental. Vad som särskilt har upprört oss är de lidanden som har drabbat civilbefolkningen, dels genom de ständigt upprepade luftbombningar som företrädesvis tycks insättas mot den oskyddade civilbefolkningen, dels genom den brist på livsmedel och andra vitala förnödenheter som också kräver sina våldiga dagliga tributer i döda.

Att vi i en sådan situation måste göra allt vad vi kan för att lämna humanitär hjälp är självklart. Vanskligare är det att avgöra om man verkligen kan nöja sig med detta.

Ingen vill förneka att svårigheterna att komma till rätta med konflikten är stora. De skildras ingående och såvitt jag kan förstå alldeles korrekt i regeringens nyss upplästa deklaration. Där görs också den bedömningen att initiativ av politisk innebörd i Nigeriakonflikten, alltså med syfte att få slut på denna konflikt, skulle strida mot den politiska viljan hos en överväldigande majoritet av afrikanska stater och av dessa uppfattas som ett antiafrikanskt ståndpunktstagande. Detta är nog också riktigt, men det kanske är en risk som vi borde kunna ta. Vi har inga koloniala belastningar och kan knappast bli beskyllda eller misstänkta för några biavsikter om vi skulle hävda att rent mänskliga skäl kräver alla slag av insatser och även kräva sådana för att få ett slut på det meningslösa dödandet i Biafra.

För det är väl inte meningen att vi skall ställa särskilt låga krav just på afrikaner? Svenska folket har bevittnat hur representanter för den svenska regeringen offentligt har riktat anklagelser mot USA för dess verksamhet i Viet-

nam, anklagelser som har gått långt utöver Förenta nationernas officiella ståndpunkt i den frågan. Skall man då inte ens kunna tala om internationella insatser för att återvinna fredliga förhållanden i Nigeria?

Den humanitära hjälpen är viktig och självklar, men den kan inte få avskärma verkligheten eller vara en ursäkt för oss att försumma det långt viktigare kravet att göra den hjälpen obehövlig. Det är omvittnat från vederhäftigt håll att den biafranska ibobefolkningen är fast övertygad om att den blir dödad om den inte kan försvara sig och att den därför inte kan väntas att ge upp. Även om den föreställningen skulle vara helt felaktig — vilket den sannolikt är — så hjälper det knappast så länge vederbörande själva hyser den, och då förefaller ingen militär lösning trolig eller ens acceptabel för man kan väl inte godta en formlig folkutplåning. Regeringsdeklarationen förklarar alldeles bestämt att konflikten i Vietnam endast kan lösas med politiska medel. Hur vet man att det inte är på precis samma sätt i Nigeria? Vi kräver därför från moderata samlingspartiet att regeringen skall i samråd med övriga nordiska länders regeringar diskutera alla medel att finna lämpliga former för insatser som kan återvinna fredliga förhållanden i Nigeria.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! En utrikesdebatt i den svenska riksdagen kan karakteriseras med de två orden tack och tyvärr. Vi är uppriktigt tacksamma för den enighet som råder i utrikespolitiskt avseende i vårt land, men vänder vi blicken mot det internationella fältet måste vi tyvärr konstatera att motsättningarna består, att spänningen inte avtagit och att orosmolnen hopats.

Överläggningarna inom vårt eget land — jag vill knappast använda det hårda ordet debatt — kännetecknas av en god samförståndsvilja. Om meningsmotsätt-

ningar någon gång förekommit har det endast varit fråga om nyanser, knappast att beteckna som mera än krusningar på ytan. Trots enigheten fyller debatten i utrikespolitiska frågor en viktig uppgift. Det gäller att komma fram till de för vårt land bästa besluten. Om denna enighet skall bestå är det betydelsefullt att man inte låter ovidkommande inrikespolitiska faktorer styra de utrikespolitiska besluten. Det finns dock meningsriktningar — även om deras anhängare är fåtaliga — som inte aktar för rov eller inte förstår att iaktta det omdöme och den varsamhet som erfordras vid handläggning av utrikespolitiska frågor.

Sverige måste vid olika tillfällen åta sig avsevärda förpliktelser. Men har vi valt vägen att trots vår frihet från militära allianser på allt sätt delta i det internationella samarbetet, måste vi också ta konsekvenserna av vårt deltagande. Våra förpliktelser har ofta varit av ekonomisk art. På den internationella valutamarknaden har det t. ex. varit nödvändigt att försöka skapa stabilitet, och Sverige har deltagit i det arbetet. Jag tror inte att demonstranterna mot Forestakonferensen begrep vad frågorna egentligen gällde, eftersom de kastade ut slagordet »Wickman säljer Sverige».

Sverige har alltid haft respekt för ingångna avtal och hävdad att de stadgar som gäller i de internationella organisationerna skall följas. Vid flera tillfällen har ställningstaganden inom de internationella organisationerna fått kritik både från andra länder och från vissa grupper inom vårt eget land, därför att vi strikt följt de stadgor som funnits. Det har t. ex. gällt röstningar i Förenta nationerna i olika frågor. Jag tror dock att för var och en som verkligen sätter sig in i problemet står det klart att de svenska ställningstagandena inte varit felaktiga.

Den svenska respekten för gällande regler är också i överensstämmelse med vår alliansfria politik. Så länge vi kan

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

påvisa att vi följer internationella överenskommelser, har vi en lätt försvarbar ställning. Går vi däremot in på tyckandets linje utan att ta hänsyn till de fakta som föreligger, då blir det svårt att driva svensk utrikespolitik.

Vad jag nu sagt, herr talman, är endast att den utrikespolitiska linje vi hittills följt också bör följas i framtiden. Det kan vara värdefullt för regeringen att känna med sig att den dominerande delen av svenska folket står bakom vår hittills förda utrikespolitik och att de extrema grupper som kritiserar utrikespolitiken icke representerar svenska folket utan endast en försvinnande liten minoritet inom vårt land.

När jag kommer till ordet tyvärr som så ofta får uttalas i världspolitik, vill jag i första hand säga några ord om universaliteten i Förenta Nationerna, fredsorganisationen som bör ta hand om de internationella problemen.

Det har varit en svensk strävan, inte minst från Dag Hammarskjölds sida, att få största möjliga anslutning till Förenta Nationerna. Detta har i stor utsträckning lyckats, i det att 126 länder nu är medlemmar av världsorganisationen. Jämfört med det gamla Nationernas förbund har FN lyckats betydligt bättre i detta avseende. Nationernas förbund hade aldrig en sådan anslutning. På grund av kolonialvärlden och andra omständigheter var det en stor del av världens befolkning som inte deltog i organisationens arbete. Av andra orsaker var t. ex. Amerikas förenta stater inte med.

Om man räknar antalet medlemsstater i FN är resultatet rätt tillfredsställande, men räknar man jordens befolkning, kommer ett tyvärr igen. Frågan om Kinas representation har inte kunnat lösas, och därför står fortfarande en sjättedel av jordens befolkning utanför FN. Detta är givetvis en allvarlig svaghet för den internationella fredsorganisationen. I vårt land tror jag inte det finns några delade me-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

ningar om Kinas representation. Peking-Kina måste komma med i FN, det är vår bestämda strävan. Även om man inte gillar det kommunistkinesiska styrelseskicket, bör man observera att medlemskap i FN inte förutsätter något visst styrelseskick. Det villkor som uppställs är att ett land för att bli medlem skall vara fredligt sinnat. Frågan om Kinas representation i FN förefaller att ha helt kört fast. 1965 var röstsiffrorna i FN 47—47, men sedan dess har röstsiffrorna ändrats, så att det vid senaste generalförsamlingen var 44 för och 57 emot samt 23 nedlagda röster.

Jag tror inte att denna fråga kan lösas på annat sätt än genom någon form av paketlösning. Jag har tidigare uttalat att syftet borde bli att både Fastlands-Kina och Formosa blir representerade i FN.

Förutsättningen för att alla länder skall kunna bli medlemmar i FN är givetvis att de är fria och självständiga. Även om stora framsteg nåtts på detta område är det dock förvånande att kolonialsystemet fortfarande existerar. Att hålla kolonier strider mot alla grundläggande fri- och rättigheter och står inte i överensstämmelse med konventionen om de mänskliga rättigheterna. Både i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och i den om medborgerliga och politiska rättigheter står i första artikeln inskriven alla folks rätt till självstyrelse.

När jag talar om kolonier är det givetvis i första hand de portugisiska besittningarna Angola och Moçambique som jag tänker på. Handelsministern har vid flera tillfällen förklarat hur svårt det är att vidta åtgärder mot Portugal i EFTA, och jag skall inte proponera på ytterligare åtgärder just nu. Men Sverige bör vid varje tillfälle som bjuds reagera mot Portugals oförsvärliga afrikapolitik. Jag anser att en utrikespolitisk debatt i den svenska riksdagen inte bör passera utan att ett sådant övergrepp mot länder som borde vara fria påtalas.

Det kan också ifrågasättas om inte Sovjetunionens överfall på Tjeckoslovakien och dess hot mot andra självständiga länder är en form av kolonialism. Det är glädjande att konstatera regeringens bestämda fördömande, bl. a. i årets remissdebatt och i utrikesministerns tal i Förenta Nationernas generalförsamling förra året, av Sovjets överfall på Tjeckoslovakien. Eftersom det talats så mycket om denna fråga det senaste året skall jag inte beröra den vidare just nu, men den får inte glömmas bort. Det finns en mänsklig benägenhet att mest uppröras över de händelser som just nu är aktuella men glömma bort orättvisor som skett tidigare.

Diktatur i varje form måste fördömas, antingen den är av grekisk, spansk, portugisisk, sovjetisk, kubansk, kinesisk eller annan art.

Ett av de mest svårlösta problemen i världspolitiken är hur stridigheterna i Mellersta Östern skall kunna biläggas. Kan inte en rimlig överenskommelse åstadkommas mellan arabländerna och Israel, kommer situationen i denna del av världen alltid att utgöra ett hot mot freden. När jag talade om rimlig överenskommelse menade jag att ståndpunkterna är så oförenliga att eftergifter från båda sidor måste förutsättas, om man skall kunna komma fram till fredliga samlevnadsvillkor.

Hur hårda motsättningarna än är, måste det betecknas som glädjande att båda parterna uppenbarligen respekterar Gunnar Jarrings försök att åstadkomma en varaktig fred eller åtminstone ett tillstånd där krigshandlingar inte förekommer.

Vi nödgas tyvärr konstatera att striderna i Vietnam fortfarande är ett av de mest brännande problemen i världspolitiken. Sedan förra årets utrikesdebatt kan vi dock konstatera att vissa framsteg gjorts i det att förhandlingar kommit till stånd. Det ter sig för en utomstående obegripligt att procedur- och prestigebetonade frågor kunnat

fördröja förhandlingarna i Paris så lång tid, men efter dessa preludier har ett verkligt förhandlingsarbete dock nu kommit till stånd, även om man för dagen knappast kan påvisa några märkbara framsteg. Utan att lasta någon av de i striderna inblandade parterna måste man beklaga att striderna inte avtagit i väntan på det fredsslut vi hoppas skall komma utan snarare trappats upp.

Om konflikten i Nigeria säger regeringsdeklarationen att den snart går in i sitt tredje år och att det är ytterst beklagligt att en lösning av denna tragiska konflikt hittills inte kunnat åstadkommas. Det sägs också att det tyvärr inte kan förnekas att möjligheten att finna en lösning för dagen ter sig mycket mörk. Den bedömningen kan jag instämma i, den innehåller ju ännu ett tyvärr.

Eftersom Förenta Nationernas stadgar och flertalet av de afrikanska staternas ställning inte möjliggör ett ingripande i själva striden måste våra hjälpåtgärder inriktas på all den humanitära hjälp som vårt land kan ge. Jag vill dock tillägga att även om vi inte ser någon möjlighet att direkt ingripa i konflikten just nu bör alla vägar hållas öppna om båda parter med samtycke från de afrikanska staterna begär medling genom Förenta Nationerna.

Vad så angår kraftverket i Cabora Bassa delar jag uppfattningen att det avgörande är om elkraften kan väntas komma Rhodesia till godo och att full klarhet knappast föreligger i detta avseende. Regeringen bör därför göra en ingående undersökning och snarast underrätta den allmänna opinionen om förhållandet. Det är dock ganska lång tid sedan denna fråga behandlades på den socialdemokratiska partikongressen — jag tror det var i juni månad 1968 — och det hade kanske funnits möjligheter att göra ytterligare undersökningar, och så bör ske. Det vore ytterst beklagligt om dessa kraftresurser,

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik som delvis kommer att ställas till Sydafrikas förfogande, ytterligare stärker den apartheidregim som vi i vårt land i högsta grad ogillar. Det vore naturligtvis också föga tillfredsställande om de skulle stärka diktaturen i Portugal och överväldet mot Moçambique.

Herr talman! Från de världspolitiska stridigheterna, som jag endast kortfattat har berört i några avseenden, skall jag nu fortsätta mitt anförande med frågor som visserligen innehåller problem men som dock till skillnad från de övriga syftar till fredligt och uppbyggande arbete. Jag skall något beröra de nordiska problemen.

Den starka gemenskapen mellan de nordiska länderna under senare årtionden har ytterligare befästs genom Nordiska rådets tillkomst, genom samarbete i Förenta Nationerna och Europarådet samt genom ministerkonferenser och andra samråd. Detta samarbete och dessa samråd bör givetvis fortsätta och gärna utvidgas. Det är inte säkert att de nordiska länderna i alla frågor kan komma fram till samma ståndpunkt, men även om så inte är fallet bör man dock kunna samråda i viktiga frågor.

Jag vill rikta en bestämd anmärkning mot regeringens handläggande av frågan om Nordvietnams erkännande. Jag har inte uttalat mig mot själva erkännandet, men i en så omstridd och betydelsefull fråga hade det i högsta grad varit på sin plats att ett nordiskt samråd förekommit innan ett av länderna fattade beslut i frågan. Att bara, som utrikesministern sade, meddela de övriga nordiska länderna vittnar inte om gott samarbete, och det var dessutom tämligen onödigt då dessa länder liksom utrikesnämndens ledamöter ändå kunde läsa om beslutet i dagstidningarna innan de haft någon möjlighet att säga sitt ord i frågan. Det bör också understrykas att ett nordiskt samarbete i största möjliga utsträckning bör förekomma i fråga om hjälpverksamheten till Biafra och eventuellt

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

andra åtgärder för att om möjligt få till stånd fredliga förhållanden i den delen av världen.

Det just nu mest aktuella i det nordiska samarbetet är givetvis frågan om ett utvidgat ekonomiskt samarbete. Mellan de båda världskrigen gjorde sig som bekant protektionismen starkt gällande. Flertalet länder försökte med tullar och andra medel att skydda sitt eget näringsliv utan att beakta att deras egen export utsattes för samma sak från andra länder. Allt starkare krav restes på att handeln skulle liberaliseras, och den första internationella överenskommelse som kom till stånd var GATT-avtalet i början av 1950-talet. Nästa försök blev att bilda ett västeuropeiskt frihandelsområde, vilket emellertid misslyckades. I stället tillkom EEC och EFTA. Utöver dessa avtal har ju också en rad bilaterala avtal träffats, avsedda att medge en friare handel. Sverige har varit positivt till alla dessa liberaliseringssträvanden och i flera fall spelat en mycket aktiv roll vid avtalens tillkomst. Det är därför naturligt att vårt land med intresse tar del av förslag som avser ett utvidgat ekonomiskt samarbete mellan de nordiska länderna. Det synes dock vara på sin plats att något varna för alltför högtflygande planer på detta område. Först och främst måste vi beakta de omständigheter som föreligger vid debattens början. Det gäller ett samarbete mellan länder som helt avskaffat tullarna sinsemellan. Det gäller ett samarbete mellan länder som politiskt står varandra mycket nära men av vilka två tillhör NATO och två står utanför denna organisation. Danmark och Norge har valt att tillhöra NATO och blir givetvis vid en konflikt delaktiga av de fördelar detta kan ge och måste samtidigt fullgöra de förpliktelser det medför. Detta måste iakttagas vid all diskussion om beredskapsförsörjningen, som är en av de centrala frågorna i hela detta sammanhang. Sverige kan

inte enligt min uppfattning t. ex. skära ned sin livsmedelsförsörjning till en sådan nivå att den inte räcker till vid en eventuell avspärrning. Jag vill emellertid betona att det finns mycket att vinna på ett vidgat nordiskt ekonomiskt samarbete, i synnerhet på det produktionstekniska området.

För närvarande föreligger endast den preliminära rapport som den s. k. ämbetsmannakommittén lade fram i januari, och den är inte särskilt preciserad. Arbetet fortsätter emellertid, och efter vad jag förstår bedrivs det, som sig bör, med all skyndsamhet. Jag anser det dock felaktigt att, som Danmark föreslagit, fastställa ett visst datum för principöverenskommelser. Skall man verkligen lägga en solid grund för ett nordiskt samarbete får det inte bli något hastverk, utan då skall alla frågor grundligt diskuteras, och när man kommit fram till för alla deltagande länder acceptabla beslut kan man skrida till handling. Tidigast till sommaren lär det därför bli möjligt att få en överblick av situationen i dess helhet.

Mitt allmänna intryck är i alla fall att det bör finnas tämligen goda förutsättningar för att man skall kunna komma fram till ett för alla parter godtagbart resultat. I samtliga de fyra länderna tycks nu finnas en viss grogrund för att det skall kunna växa fram en enhetlig uppfattning om vad som är önskvärt och möjligt att åstadkomma. Någorlunda enighet inte bara mellan länderna utan också inom länderna är säkert också en förutsättning för att Nordeklplanen skall kunna föras i hamn. I likhet med vad som framhölls av många talare under Nordiska rådets session här i början av månaden tror jag att det finns störst chans att lyckas, om opinionen får mogna fram utan att man sätter ytterligare tidspress på utredare, förhandlare och politiker. Det behövs en omfattande information och diskussion om en så komplicerad och avgörande fråga. Går man fram

för fort, riskerar man lätt att bli missförstådd både i våra egna länder och utanför våra gränser.

Även om man alltså kan hysa en viss försiktig optimism om att det skulle kunna gå att komma fram till ett för alla parter godtagbart resultat, måste man naturligtvis vara på det klara med att det är en rad ytterst svåra frågor som vi får ge oss i kast med. Det förefaller troligt att man kan komma fram till den paketlösning som nämnts, där fördelar och nackdelar skulle kunna balansera varandra.

Debatten om Nordek har fått en start, som inte är enbart lycklig. Den har koncentrerats alltför mycket till att lösa de danska jordbruksproblemen. Jag förstår helt de danska synpunkterna, och jag respekterar i högsta grad att Danmark kämpar för sitt jordbruk, men jag ser mycket små möjligheter till att den frågan skall kunna lösas genom Nordek. Det är önskvärt att i den mån diskussioner i frågan kan förekomma under detta utredningsstadium också en rad andra betydelsefulla områden blir debatterade.

Vilka våra samarbetssträvanden än är här i Norden bör vi givetvis inte släppa ur sikte att vi önskar ett vidgat europeiskt samarbete. Vår önskan har länge varit att få någon form av handelssamarbete med EEC. Våra önskemål bör givetvis inte sluta med europeiskt handelssamarbete, utan vår handel bör vara så livlig som möjligt med länderna österut och med Amerikas förenta stater.

En nyhet i regeringsdeklarationen är att det nämns att den svenska regeringen i EEC-huvudstäderna i början av året ånyo har erinrat om att dess ansökan från juli 1967 innebär att regeringen, under den självklara förutsättningen att vår neutralitetspolitik kan fullföljas, kan tänka sig medlemskap i EEC. Det är att hälsa med tillfredsställelse att en sådan framställning har gjorts igen och att frågan vid olika tillfällen aktualiserats. Ju längre handeln fortsätter i de spår den kommit in på

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik nu, med skiljaktigheterna i fråga om EEC och EFTA, desto djupare blir dessa spår och desto svårare blir det att åstadkomma en verklig europeisk handelsfrihet.

Herr talman! Medan vi arbetar intensivt för ett vidgat europeiskt samarbete och ett nordiskt samarbete, skall vi naturligtvis inte glömma bort att vidga kontakten med nya länder, länder som vi brukar benämna u-länder. I vissa fall har det framförts att samarbete inom i-länderna skulle kunna medföra nackdel för u-länderna. Jag tror inte att den uppfattningen är riktig, ty ett samarbete mellan två eller flera länder behöver inte rikta sig mot något annat land utan kan i och för sig innebära en fördel för de samverkande parterna. Vi skall naturligtvis inte glömma bort att på allt sätt fortsätta med vår u-hjälp, både i handelsavseende och i fråga om u-hjälpen på annat sätt. Det har ju blivit en förbättring med den plan som fastlades förra året, och anslagen har räknats upp med 25 procent. Totalt innebär det en ökning från 504 miljoner kronor innevarande budgetår till 634 miljoner budgetåret 1969/70. Principbeslutet innebär att enprocentmålet genom successiva anslagshöjningar skall nås budgetåret 1974/75.

Det är självfallet att ökningarna blir så pass stora nu beroende på att det socialdemokratiska partiet har visat en sådan anmärkningsvärd tröghet tidigare i fråga om att höja anslagen. Vi hoppas inom den meningsriktning som jag företräder att enprocentmålet skall kunna nås snabbare. Finns det någon möjlighet därtill, bör man på allt sätt beakta vad man kan göra i det fallet.

Vidare vill jag, herr talman, nämna något om Biafra. Den fruktansvärda tragedi som har utspelats i Biafra har upprört hela världsoptionen. Jag vill i detta sammanhang bara visa på att den enighet som har varit så stor i utrikespolitiskt avseende tyvärr inte kommit till uttryck i det utlåtande i Biafrafrågan som vi nu behandlar. Jag beklagar

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
i högsta grad att de socialdemokratiska ledamöterna i utrikesutskottet har visat sådan ovillighet till samarbete när det gällt att få ett uttalande i Biafrafrågan. Jag tror att förutsättningar hade förelagat för att vi också i det utskottsutlåtandet nått enighet, om vi hade mötts av större samarbetsvilja från de socialdemokratiska utskottsledamöterna.

Slutligen, herr talman, vill jag beträffande den motion som framförts av moderata samlingspartiet om riktlinjer för den svenska utrikespolitiken säga att anledningen till att vi inte kunde ansluta oss till den inte är att vi hade så mycket invändningar i sak att göra, men när man ställer upp en så pass pretentiös målsättning som att dra upp riktlinjer för den svenska utrikespolitiken, fordrar det ett mycket ingående arbete så att man i första hand nämner de frågor som förekommer i moderata samlingspartiets motion, men det kan också tänkas att det finns andra områden som borde beröras. Ger man sig på den stora uppgiften att göra en kartläggning över svensk utrikespolitik, får man inte stanna vid bara de frågor som har berörts i moderata samlingspartiets motion. Det är anledningen till att vi från centerpartiets sida inte har kunnat ställa oss bakom den motionen. Utskottet har ju nu kommit fram till en skrivning som medfört att det endast föreligger en blank reservation till utrikesutskottets utlåtande nr 2, men jag har velat redovisa anledningen till att centerpartiet inte velat stödja motionen på det sätt som moderata samlingspartiet hade önskat.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Regeringsdeklarationens huvudlinjer beträffande vår utrikespolitik är inte några nyheter, och i detta konstaterande ligger det ingen kritik. Svensk utrikespolitik kan inte ändras i takt med Parismodet.

Det sägs att Sverige vill föra en utrikespolitik som först och främst inne-

bär alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att just denna formulering används i deklarationen och inte endast termen neutralitetspolitik. Denna kan nämligen leda till missförstånd, bl. a. på grund av den jämförelse som kan göras med en del fjärran länder som kallar sig neutrala men minst av allt är det.

För det andra sägs i deklarationen att vi bör handla så att vi inte ger upphov till förväntningar på ena hållet eller farhågor på det andra att Sverige i ett givet läge, ens under starkt yttre tryck, skulle sluta upp på ena sidan i fall av krig. Det är en gammal bra formulering.

För det tredje innebär vår utrikespolitik inte en åsiktsneutralitet. Demokratins ideal och värderingar är grundvalen för våra ställningstaganden, hävdas det.

Dessa tre linjer kompletteras med en fjärde när det gäller att dra konsekvenserna av vad man vill. Det påpekas att särskild hänsyn ofta måste tas när det gäller Sveriges förbindelser med främmande makt. Det är ett riktigt konstaterande. En rad praktiska och psykologiska problem uppstår, då vi skall förverkliga vår utrikespolitik. Jag skall begränsa mitt anförande till att just med utgångspunkt från dessa huvudlinjer helt kort kommentera några av de aktuella problem som möter Sverige.

Punkt 1. Nära våra gränser har vi ett slumrande storpolitiskt problem: det delade Tyskland och det delade Berlin. Alla vet att delningen inte är frivillig. Att den fortfarande består, beror på spänningen mellan stormaktsblocken. Sovjet vågar eller vill inte släppa sitt grepp om Östtyskland. Östtyskland har lika litet som övriga öststater det som vi menar med demokratiska fri- och rättigheter. Även detta förhållande innebär att det finns en krutdurk nära våra gränser. Eftersom Tysklands delning ingår som en bricka i maktspelet, är det omöjligt att i den nu föreliggan-

de situationen tänka sig att Sverige skulle diplomatiskt erkänna Östtyskland. Regeringen har intagit samma ståndpunkt. Jag hoppas att det inte är nödvändigt att erinra om den, men man vet ju aldrig. Stockholms arbetarkommun kan få ett ryck så att det drar i tåtarna i utrikesdepartementet.

Sveriges alliansfria utrikespolitik kan inte förhindra oss att djupt beklaga det rådande läget i Tyskland. Det är orimligt att tyska folket skall förvägras återförening. I längden kommer knappast det rådande tillståndet att kunna upprätthållas. Frågan är bara hur starka spänningarna kommer att bli innan något händer. I detta fall berörs Sveriges läge, och därmed kommer jag in på den andra punkten.

Punkt 2. Maktbalansen i Europa har inte undergått någon radikal förändring i och med krisen i Tjeckoslovakien. USA respekterade den ryska maktsfären under denna kris liksom vid den ungerska krisen 1956. En viss försämring i Sveriges säkerhetspolitiska läge har dock inträffat. Utsikterna att nå ytterligare avspänning i Europa har starkt försämrats. Det finns riskmoment som tyder på att utvecklingen möjligen — jag understryker ordet möjligen — går i riktning mot en mer uttalad försämring. Enligt alla tillgängliga rapporter är rumänerna fortfarande oroliga för sitt läge, och jugoslaverna intar en inte minst folkpsykologiskt sett mycket skärpt beredskap. Vår utrikespolitiska linje kan inte vara skäl för att låta bli att uttala vår oro inför läget och dess risker.

Sverige har inget uppdrag att reda upp stormakternas affärer, men vi har med tanke på vad vi i värsta fall kan råka ut för ett i högsta grad berättigat intresse att upprätthålla en opinionsmässig bevakning. En del bedömare utomlands anser det inte uteslutet att NATO-länderna i ett skärpt läge kan komma att bedöma riskerna för nya sovjetiska framstötter som så stora att en förebyggande åtgärd är nödvändig.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Man har nämnt invasion av Österrike eller något annat land. Det spekuleras också i att Sovjet för att avbalansera ökad aktivitet från NATO:s sida i Nordkalottområdet skulle kräva basering av ryska trupper i norra Finland. Här i Sverige hoppas givetvis alla att dessa bedömares exempel skall visa sig vara verklighetsfrämmande, och det är *inte* på grund av att de är sannolika som jag har nämnt dem. Jag har nämnt dem för att visa en annan sida av problemen för vår utrikespolitik i fråga om den europeiska situationen. Det är för ett neutralt land särskilt angeläget att ha en psykologisk beredskap för oväntade händelser. I den beredskapen ingår som ett väsentligt led att politiker och utrikesexperter deltar i en debatt som klargör för svenska folket att vi inte kan slå oss till ro med konstaterandet att »det kan aldrig hända här».

Svenska folket måste vänja sig vid utrikespolitiska överväganden även beträffande länder som ligger oss närmare än Afrika och Asien. Debatten kan dämpa eventuella chockverkningar vid annars överraskande händelser. Svenska folket är troligen inte särskilt lättskrämt, men vi har i vissa avseenden en mer utsatt position än många andra, och det är därför den psykologiska försvarsberedskapen även i detta avseende har väsentlig betydelse.

Även ur en annan synpunkt finns det anledning att diskutera detaljer i vårt lands läge, allteftersom situationen förändras. Stormakterna måste fås att ta det som något fullt rimligt att vi i en utrikespolitisk debatt berör skilda oroshärdar som finns i vår egen omgivning. Visst är det väsentligt vad som händer i Vietnam, Rhodesia och Latinamerika; det är fråga om djupt mänskliga tragedier och det påverkar det allmänna mellanfolkliga förhandlingsklimatet.

Men ett alliansfritt folk har också berättigade krav på sina politiker att analysera det som ligger närmare in på knutarna. Någon har konstaterat att

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

situationen i världen har blivit så komplicerad på grund av att vargarna absolut vill ha garantier för att lammen inte överfaller dem. Det svenska neutrala lammet kan dock inte bli så snällt att det låter bli att diskutera vad vargarna kan komma att hitta på. En psykologisk debattberedskap ingår därför som en väsentlig del i ett alliansfritt folks utrikespolitiska hållning och som ett väsentligt led i den psykologiska försvarsberedskapen. Jag hoppas att regeringen inte har annan mening. Skulle den ha det, är det angeläget att få besked.

Så till den tredje punkten. På tal om den europeiska situationen och det europeiska inflytandet på världspolitiken säger regeringen i deklarationen följande: »Vad vi främst vill slå vakt om i det europeiska arvet är demokratin och toleransen.» Det är en bra precisering. Alla hoppades att t. ex. rasföljelserna skulle ta ett slut efter den fascistiska och nazistiska eran, men så blev inte fallet. Nya vågor av intolerans har vället över världen efter andra världskriget. I USA har kommittén mot s. k. oamerikansk verksamhet ibland låtit sitt arbete urarta till ren människojakt. Rasintoleransen lever fortfarande friskt med Klu Klux Klan som en liten men skrämmande skamfläck. Men i USA finns starka krafter i nationens ledning som arbetar i toleransens tecken och vill skapa ett bättre läge. I Sovjetunionen har tyvärr däremot intoleransen stundom satts i system och ingår som ett led i den härskande regimens verksamhet. Politiskt misshagliga personer kastas i fängelse eller deporteras till s. k. arbetsläger.

På samma sätt är det på många andra håll i Europa och i andra delar av världen. Rasdiskrimineringen i Afrika är därvidlag bland det mest skrämmande. Oftast är det färgade som blir förföljda av vita, men i vissa fall förföljs också vita av färgade, och ibland står färgad mot färgad.

Antisemitismen har tagit ny fart, i en del fall på grund av de politiska motståndningarna mellan Israel och arabstaterna. I det sammanhanget drar man sig inte för de mest orimliga manövrer. Vid konferensen i Teheran år 1968 om de mänskliga rättigheterna begagnade sig arabstaterna av krisen i Mellanöstern och lät en stor del av tiden upptas av utfall mot Israel. Höjdpunkten i detta politiska spel, som inte hade med konferensens ämne att göra, var när några av de länder som trampar på de mänskliga rättigheterna mest brutalt — Saudi-Arabien, Sudan och Spanien — lade fram en resolution, som gick ut på att FN skulle tillsätta en speciell kommitté för att undersöka Israels s. k. brott mot just dessa rättigheter. Man kan inte undgå reflexionen att nationellt självbedrägeri kan ta de mest egendomliga former.

Under senare år har försök gjorts att utvidga området för de okränkbara mänskliga fri- och rättigheterna genom att få FN att anta en konvention mot religiös ofördragsamhet. FN:s ekonomiska och sociala råd föreslog år 1967 att FN skulle anta just en sådan resolution. Kriget mellan Israel och arabstaterna omöjliggjorde detta. Arabstaterna uppfattade konventionen som i någon mån vänlig mot Israel och judarna i allmänhet och blev därför motståndare till den. Man fick med sig en del andra afroasiatiska stater. Östländerna hade hela tiden varit föga entusiastiska och handlade därför gärna på en rent negativ linje.

Inte heller förra året var det möjligt att få en realbehandling i FN av denna konvention. Jag utgår från att regeringen tar till vara alla möjligheter att verka för att FN verkligen antar en sådan konvention.

Vid en konferens som hölls här i riksdagshuset för en månad sedan och som var anordnad av Sveriges kristna socialdemokratiska förbund, folkpartiets kristet-sociala råd och centerpar-

tiets kulturdelegation konstaterade man bl. a., att fr. o. m. kriget 1967 mellan araberna och Israel har »den sovjetiska antisionistiska kampanjen mer och mer antagit en tydligt antisemitisk karaktär». Uttalandet fortsätter: »Enligt sovjetiska talesmän innehar judarna höga poster i Sovjetunionen. Detta är emellertid en fråga om undantagsfall. Judarna har praktiskt taget helt försvunnit ur diplomatin, de högre posterna inom allmän tjänst och den politiska apparaten — områden där de efter revolutionen spelade en mycket framträdande roll. Den berättigade oron för den judiska minoritetens ställning gäller numera inte bara Sovjetunionen utan även Polen och Tjeckoslovakien.»

Den vädjan denna konferens framförde till de berörda regeringarna att sluta med kampanjen mot judarna är i hög grad berättigad. Vår utrikespolitiska linje kan inte hindra oss att reagera när toleransen trampas under fötterna i andra länder. Jag skall inte mer utveckla denna tanke. Fru Segerstedt Wiberg kommer att ytterligare diskutera dessa saker.

Det finns däremot anledning för mig att erinra om den intolerans som håller på att breda ut sig i vårt eget land. Den kan nämligen få följder för våra möjligheter, att driva en alliansfri utrikespolitik. Gång på gång görs i Sverige försök att tysta ned motståndare, förhindra yttrandefriheten både hos enskilda och hela meningsriktningar. Man ockuperar en sammanträdeslokal, man vrålar ner motståndare. Denna intolerans är ett beklagligt inslag i dagens Sverige. Det blir allvarligt om den skulle färga av sig på vårt umgänge med andra nationer.

Vi kan inte upprätthålla förbindelser enbart med de länder vars regimer vi känner samhörighet med. Förutsättningen för det mellanfolkliga samarbetet är att just genom förbindelser med oliktankande, kanske aggressivt och fientligt inställda stater, genom för-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik handlingar uppnå ett läge som kan leda till samförstånd och vidmakthållande av freden.

Ur folkpsykologisk synpunkt är det därför av stor betydelse att de politiska partierna i vårt land här verkligen uppträder enligt mot alla försök att aktualisera andligt förtryck och munkavlementalitet. De är avskyvärda inslag i vårt inrikespolitiska liv, men kan också få förödande verkningar på våra möjligheter att medverka i det mellanfolkliga samarbetet. Regeringen borde begagna tillfället att i dag kommentera konsekvenserna av intoleransens utbredning i den svenska debatten beträffande vår utrikespolitik.

Så en parentes. Enligt uppgift lär Sovjetunionen ha börjat störa utländska radiosändningar, som med avsikt skall försöka nå inom Sovjets gränser, och det är ett verkligt svaghetstecken. Nu har det hörts rykten om att den svenska regeringen skulle ha planer på att när det så småningom blir TV-satelliter — och detta dröjer väl inte så länge — censurera och utestänga vissa sändningar som ur regeringens synpunkt inte skulle vara lämpliga och som väl den svenska allmänheten inte skulle få ta del av. Jag hoppas att regeringen i dag effektivt kan bemöta dessa rykten.

Den fjärde punkten som jag vill kommentera mot bakgrunden av regeringens deklaration gäller Biafra.

Socialdemokraternas handlingsätt i utrikesutskottet då vi behandlat Biaframotionerna är omöjligt att försvara. Det var ett rent övergrepp. Jag skall inte gå närmare in på den saken, eftersom utrikesutskottets vice ordförande herr Lundström kommer att ta upp detta. Det skall bli intressant att höra vad utskottets ärade ordförande herr Geijer kommer att anföra till sitt försvar.

Bakgrunden till motionen om Biafra är de upprörande händelser som under lång tid utspelats därnere. Tusental och åter tusental har dödats i striderna. Människor dör av svält och umbäranden, civilbefolkningen bombas. Någon

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

samförståndslösning ser inte ut att vara i sikte.

De svenska socialdemokraterna har här gripits av något slags handlingsförlamning. Visst är det svåra problem. Visst kunde en avvaktande attityd under katastrofens tidigare skeden vara förståelig, men nu har situationen under lång tid varit så allvarlig att det inte är försvarbart att nöja sig med de försök som regeringen hittills har gjort att undersöka möjligheterna att påskynda ett stoppande av dödandet.

Jag noterar med intresse att den danska regeringen upplever situationen på samma sätt som vi inom oppositionen gör och har uttalat sig för förnyad prövning av möjligheterna att göra en insats. Den engelska debatten visar också på att den engelska opinionen, som ju på ett särskilt sätt är berörd, nu kräver åtgärder.

Socialdemokraterna räknar på fingrarna om det kan finnas majoritet i säkerhetsrådet för en aktion. Det är inte särskilt sannolikt att det finns en majoritet. Men vad är det som säger att man inte skall försöka bidra till att skapa opinion även om man inte i första omgången kan räkna med majoritet?

FN:s stadga och praxis visar att det finns möjligheter att ta upp ärenden av denna karaktär i FN. Sydafrikas och Portugals raspolitik har ju t. ex. kunnat behandlas. Det hela är en fråga om politisk vilja. Orsaken till utrikesministerns orörlighet i inställningen till Biafra är tydligen att han har bundit sig hårt vid den ståndpunkt majoriteten av de afrikanska staterna just nu intar. Utrikesministern bortser från att stater som Tanzania och Zambia, som vi i regel har ganska lätt att förstå och känna samhörighet med, har erkänt Biafra som självständig stat. Utrikesministern bortser från att de ohyggliga lidandena framtvingar krav på extraordinära åtgärder.

Jag uppmanar regeringen att tillsammans med övriga nordiska regeringar verka för ökade hjälpsändningar. En

samordning av hjälpsändningarna behövs. President Nixon har tillsatt ett särskilt organ, som skall söka medverka just på detta område. Jag vädjar till regeringen att i positiv anda pröva de förslag som i det sammanhanget kan framkomma. Den amerikanska regeringen har tagit detta initiativ uppenbarligen mot bakgrunden av att en allt starkare opinion i den amerikanska kongressen, under senator Edward Kennedys ledning, kräver aktivare insatser. Man kräver emellertid inte bara en ökning av hjälpsändningarna och en effektivisering av dem, utan bakom skymtar också behovet av åtgärder för att om möjligt få slut på orsakerna till den katastrofala situationen.

Jag uppmanar regeringen att tillsammans med de andra nordiska regeringarna verka för stopp i vapenleveranserna och att tillsammans med de nordiska regeringarna överväga lämpliga former för att ta upp frågan i FN. Om säkerhetsrådet säger nej, har vi ändå varit med om att skapa opinion.

Det är i detta sammanhang som den svenska regeringens bristande handlingskraft lätt kan ge ett felaktigt intryck av vår utrikespolitiska hållning. Man kan få intrycket att uttalandena i regeringsdeklarationen om demokrati och tolerans och mot våld och förtryck inte bör tas på allvar i alla situationer. När tillräckligt många stater — i detta fall afrikanska — intar en omänsklig hållning finns det en något undfallande attityd hos den svenska regeringen. Ett kraftfullare uppträdande från regeringens sida i detta sammanhang skulle på ett värdefullt sätt komplettera den bild vi vill att andra länder skall ha av vår humanitära inställning, grundad i tron på demokrati och tolerans.

Den femte punkten rör fredsförhandlingarna i Paris om Vietnam, vilka har mycket svårt att komma någon vart, åtminstone enligt de officiella rapporterna. Tragedin fortsätter. Det är svårt för en utomstående bedömare att veta vilka som är de verkliga problemen. En

något större beredvillighet från amerikansk sida att visa god vilja *kanske* skulle ge resultat.

Sverige har en uppgift då freden slutits, nämligen att göra sin andel av återuppbyggnadsarbetet. När detta skall bli möjligt vet vi inte. Beklagligtvis har regeringen uttalat att hjälpen att återuppbygga Vietnam skall ges inom ramen för det vanliga svenska u-landsbiståndet. Jag vill fråga: Är det en slutgiltig ståndpunkt? I så fall beklagar jag det.

Den nuvarande militärjuntan i Saigon kan inte gärna tänkas undgå att bli avlöst av någon annan form av regim. Det vore av intresse att få besked om när regeringen ämnar ackreditera en representant i Saigon. Det finns stora intressen att bevaka både nu och för det framtida uppbyggnadsarbetet. Särskilt sedan ackreditering ägt rum i Hanoi skulle det stämma överens med vår utrikespolitiska linje att också ha någon representant placerad i Saigon. Som jag sade är detta framför allt viktigt om vi verkligen vill satsa på att vara med om återuppbyggnadsarbetet.

Den sjätte punkten som jag vill kommentera är frågan om Mellanöstern, vilket sannolikt är det farligaste området i världen just nu. Nya våldsamma explosioner är tyvärr långt ifrån otänkbara. Strider och skärmytslingar talar sitt tydliga språk. Hängningar av judar i Irak görs till folknöje, och det är ett fruktansvärt exempel på vad den nuvarande tragiska situationen för med sig. För närvarande tycks det inte finnas några möjligheter för Sverige att göra en särskild insats. Just det förhållandet att en svensk, Gunnar Jarring, är FN-medlare leder till den återhållsamhet som regeringen enligt regeringsdeklarationen finner nödvändig i vissa situationer. Jag instämmer i denna uppfattning.

Den sjunde punkten jag vill beröra är icke-spridningsavtalet. De flesta bedömare hade väl hoppats att president Nixon inte skulle vara bunden till tan-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik ken att bygga upp ett nytt antirobotförsvaret. Tyvärr visade sig detta vara en felaktig förhoppning. Vi har från vår utrikespolitiska utgångspunkt anledning att djupt beklaga detta. Sovjetunionen började bygga upp ett sådant system, men det borde ha varit möjligt för stormakterna att komma överens om att stoppa denna upptrappning av de militära apparaterna. Redan det faktum att miljardbelopp nu skall satsas för detta ändamål är beklagligt, men än mer oroadande är att det tillkommer ett nytt område där man inte lyckas nå en överenskommelse. Det kan mycket lätt leda till nya misslyckanden.

Senator Fulbright och andra bedömare har med rätta ställt frågan hur en del stater, som kan tänkas tillverka egna kärnvapen, nu skall ställa sig till icke-spridningsavtalet. Risk föreligger givetvis för att de som har stått och vägt kan ta det amerikanska beslutet som motiv för att dröja med anslutning till avtalet. Det vore mycket olyckligt. Den amerikanska senatens godkännande av avtalet är i och för sig en glädjande handling, men blir kanske inte tillräckligt för att få i gång en positiv utveckling.

Regeringen säger i sin deklaration att den överväger att framlägga icke-spridningsavtalet för riksdagen. Jag utgår från att det är självklart att utrikesnämnden kommer att höras innan regeringen beslutar sig. Det är väl självklart? Detta är ett exempel på sådana sekretesskäl som regeringen nämner i sin deklaration och som kan hindra helt öppen redovisning. I ett sådant fall bör utrikesnämnden vara rätt plats för överläggningar.

Den åttonde punkten som jag vill kommentera är den avskryvade och förödande portugisiska kolonialpolitiken och förhållanden som hör samman därmed. Den nye portugisiska premiärministern synes ha mjukat upp sin inrikespolitik, men några väsentliga förändringar beträffande Angola och Moçambique har inte inträtt. Han håller

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

kvar järngreppet och vägrar afrikanerna självständighet.

Den svenska regeringen bör ta vara på alla möjligheter som finns att i första hand i FN söka påverka Portugal. Skulle en möjlighet också yppa sig i EFTA bör givetvis även den tas till vara. Jag håller med herr Bengtson om detta.

Regeringsdeklarationens huvudprincip för handelspolitiken finner jag, med de nyanseringar jag nu angivit i samband med inställningen till Portugal, vara riktig. Jag vill tillfoga att enskilda företag och enskilda medborgare inte kan åläggas att föra en utrikespolitik som går längre än statsmakternas.

Det är ett svenskt intresse att kunna driva handel med så många länder som möjligt. Vi måste värda våra handelsförbindelser åt alla håll även med tanke på möjligheten att fullfölja vår utrikespolitiska huvudlinje. Denna förutsätter ju att vi är oemottagliga för utrikespolitiska påtryckningar om att vi skulle sluta handla med den ena eller den andra staten. Den yttersta konsekvensen av en motsatt inställning såg vi under andra världskriget. Vi vill om möjligt undvika att utsättas för sådana påtryckningar igen om kriget skulle komma.

Vi hoppas alla att det skall vara möjligt att i en nordisk ekonomisk union tillgodose en del av det danska jordbrukets intresse att få en vidgad marknad i Norden, men vi måste samtidigt vara oförhindrade att köpa jordbruksprodukter såväl från Östeuropa som från USA. Det är av betydelse inte bara ur affärssynpunkt utan just med tanke på vår utrikespolitik. Vi måste kunna handla med skilda länder.

Förhållandet till USA är en specialfråga. Jag vill understryka att det har väsentlig betydelse att vi verkligen kan upprätthålla handeln med USA ur rent ekonomisk synpunkt. Men det är också väsentligt därför att om de europeiska ekonomiska förbindelserna med USA skulle i avsevärd grad minskas kan

det påverka USA:s inställning till Europa. Sverige har här inte någon utslagsgivande ställning, men självfallet bidrar vår hållning till den allmänna bild av Europa som USA har. Det finns ett växande krav inom amerikansk opinion att USA mer bör ägna sig åt att sköta sina egna affärer. Den ekonomiska bördan av att upprätthålla militärbalansen i Europa ligger till betydande del på USA. Oförmågan till samverkan på den europeiska kontinenten ökar kravet på USA:s insatser. USA har en stor armé i Västtyskland och en stor flotta i Medelhavet. Detta kostar väldiga summor, och en hel del amerikaner säger att pengarna kunde användas på ett annat och bättre sätt.

På ledande håll i USA hoppades man fram till den 21 augusti i fjol att det skulle vara möjligt att trappa ned de militära insatserna i Europa. Efter Tjeckoslovakienkrisen har den kalkylen åtminstone för tillfället slagits i spillror.

Vår utrikespolitiska kurs måste presenteras på sådant sätt att vi inte i onödan ger bidrag till de isolationistiska krafterna i USA. Det skulle på ett mycket allvarligt sätt kunna ändra maktbalansen i Europa och därmed öka krigsriskerna. Det vore intressant att höra vilken syn regeringen har på detta problem. Två svar från regeringen är därvid otänkbara, hoppas jag. Det ena är att man inte anser att något problem föreligger. Det andra, lika omöjliga, är att om missuppfattningar finns i USA om Sveriges hållning så är det uteslutande USA:s fel. För min del tror jag inte att handelsministern skulle kunna svara med något av dessa omöjliga alternativ, så det är ingen kritik mot honom, men jag vill gärna höra hans kommentarer.

För ett alliansfritt land är en av huvuduppgifterna att vinna förståelse, helst sympati, för sitt handlande. Och det har vi inte på alla håll. Självfallet kan vi inte få det på alla håll heller, men alla tänkbara åtgärder måste vid-

tagas för att om möjligt uppnå förståelse.

Den nionde punkten: Efter remissdebatten har inga avgörande förändringar inträffat beträffande den nordiska ekonomiska unionen. Nordiska rådets sammanträde innebar väl ett steg i rätt riktning, och jag uttalar min förhoppning att det skall vara möjligt att på det politiska planet finna en samförstånds lösning. Ett misslyckande vore allvarligt ur minst tre synpunkter. För det första skulle de ekonomiska fördelarna för de nordiska länderna av en samverkan utebli. För det andra skulle hela den nordiska tanken lida skada. För det tredje skulle ett misslyckande bli ett misslyckande för politikerna och deras förmåga att åstadkomma lösningar på väsentliga problem.

Det är tillfredsställande att statsminister Erlander är villig att driva på när det gäller det nordiska ekonomiska samarbetet, tillsammans med de andra ländernas statsministrar, och jag önskar av hjärtat lycka till!

Vi är givetvis alla övertygade om att en nordisk ekonomisk union på intet sätt kommer i konflikt med vår utrikespolitiska huvudlinje. Det finns anledning för oss att från alla håll verkligen markera detta. Sveriges utrikespolitiska kurs ändras inte av en nordisk ekonomisk union, och ingen ändring inträffar för de andra nordiska länderna. Vi går redan nu skilda vägar, och vi kommer att fortsätta därmed.

I detta sammanhang en specialfråga: Riksdagen begärde i fjol att regeringen skulle låta utreda frågan om stöd åt den svenska exporten. Riksdagen påtalade önskvärdheten av en samordning av de insatser som görs på detta område och förordade ett nära samarbete mellan stat och näringsliv. Jag vill fråga: När kan riksdagen få förslag till åtgärder på denna punkt?

Det tionde och sista område jag vill kommentera gäller det internationella ekonomiska livet. På valutaområdet har vi under de senaste två åren upphör-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
ligt fått uppleva större och mindre kriser. Ingenting tyder på att 1969 skulle vara garderat häremot. Det är därför i hög grad önskvärt att Sverige på allt sätt söker samverka med andra länder för att skapa system som utjämnar de stora svängningarna på valutamarknaden.

Bertil Ohlin och Jens Otto Krag — en inte så vanlig konstellation — har lagt fram ett medlemsförslag i Nordiska rådet, som har intresse i detta sammanhang. De påvisar att en lycklig ekonomisk utveckling i Västeuropa i hög grad är beroende av om staterna kan samordna sin konjunkturpolitik samt penning- och valutapolitik och föreslår att de nordiska regeringarna skall få i uppdrag att verka härför. Jag delar de uppfattningar som herrarna Ohlin och Krag framfört, och jag hoppas handelsminister Lange kommer att ställa sig positiv till det förslag som jag väntar att Nordiska rådets ekonomiska utskott kommer att lägga fram. Utskottet har nämligen fått i uppdrag att behandla saken.

Med tanke på valutaöron vill jag markera en sak som jag förmodar att även handelsministern är med på. Det finns inga möjligheter att isolera de valutapolitiska åtgärderna från konjunkturläge och penningpolitik. Sysselsättningsgrad, räntornas höjd och kreditrestriktioner är den miljö i vilken de valutapolitiska åtgärderna har att verka. När det gäller valutarestriktioner, kreditmarknadsrestriktioner och räntornas höjd håller en upptrappning på att ske, som kan bli allvarlig. Centralbankerna klarar inte alla dessa frågor. Regeringarna har sin del i ansvaret, vilket givetvis alla är medvetna om, men det vore intressant att höra handelsministerns kommentarer.

Redan av ekonomiska skäl är detta en mycket stor sak att driva. Även ur utrikespolitisk synpunkt har den stor betydelse. Svensk aktivitet härvidlag understryker, att vår alliansfrihet sannoligen inte har något att göra med

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik isolering, här lika litet som i andra fall.

Herr GEIJER, ARNE, (s):

Herr talman! Mina företrädare i talarstolen i dag har understrukt vikten av den samstämmighet vi har i vårt land då det gäller utrikespolitiken. Jag tror inte man kan överskatta betydelsen av den samstämmighet som under lång tid rått i den svenska utrikespolitiken. Den grundlades under andra världskrigets år, och det har sedan dess varit möjligt att nå samstämmighet i de allra flesta frågor av utrikespolitisk karaktär. Det är kanske inte nödvändigt att understryka vilken betydelse det kommer att ha även för framtiden, om vi kan på det inrikespolitiska planet komma till samstämmighet då det gäller frågeställningar av utrikespolitisk art.

Självfallet måste det mellan partierna finnas rätt varierande uppfattningar och synpunkter i många utrikespolitiska frågor. Vi har olika uppfattningar om den utveckling som äger rum i skilda delar av världen, och jag utgår ifrån att så kommer förhållandet att bli även i fortsättningen. Men av största vikt är att vi i Sveriges riksdag och mellan partierna, då det gäller ställningstaganden till konkreta utrikespolitiska angelägenheter, har möjligheter att kompromissa ihop oss så som skett hittills. Jag tror att detta är en av de viktigaste faktorerna i svensk politik och då det gäller att bevara den alliansfria linje som Sverige har deklarerat och som vi avser att driva även i fortsättningen.

Jag fäste mig vid detta när jag lyssnade till herr Virgin då han i sitt anförande kommenterade vad som händer i Afrika. Han fällde ett yttrande som innebar — jag kan inte återge det direkt — att Sverige icke kunde stödja sociala befrielseörelser i olika delar av världen.

Självklart ålägger den svenska neu-

traliteten oss också viss restriktivitet, när det gäller att ge stöd i olika former, t. ex. åt befrielseörelser. Samtidigt måste vi emellertid vara helt medvetna om att sociala befrielseörelser är ett villkor — jag vill säga ett livsvillkor — för att folken i många nya länder skall kunna nå den demokrati som vi anser att ett samhälle bör byggas på och för att de breda folklagren också skall kunna nå det mått av frihet som vi bedömer såsom riktigt.

Om jag tillåter mig att exemplifiera detta med Sydamerika, så tror jag att vi är helt klara över att det inte finns någon möjlighet att skapa vare sig frihet eller demokrati i ordens verkliga mening i de latinamerikanska länderna med mindre än att man får uppleva sociala befrielseörelser, sociala omvälvningar. Det är den vägen man måste gå. Ty i den delen av världen existerar i dag knappast någon frihet som vi vill beteckna såsom frihet och icke heller en demokratisk författning som är värd att kallas demokratisk. Detta gäller flertalet länder i den delen av världen.

Om vi i ett sådant sammanhang talar om fri marknadsekonomi, vad menar vi då med det? Jag förmodar att herr Virgin tänkte på vad vi i Sverige betecknar såsom fri marknadsekonomi. Jag vill då påpeka att i flertalet nya länder, oavsett om det är i Afrika, Latinamerika eller var det än må vara, inte existerar någon fri marknadsekonomi. Det är möjligt att många skulle vilja säga att man har en fri marknadsekonomi i de latinamerikanska länderna. Men det är långt innan de når dit, ty den frihet som kan finnas i marknadsekonomin i dessa länder är icke en verklig frihet som vi skulle vara beredda att acceptera.

Det är självklart att man runt om i världen möter ofantligt många problem, och det är helt enkelt inte möjligt att jämföra utvecklingen och läget i flertalet nya länder med vad vi anser vara riktigt då det gäller demokrati och frihet. Man kan för övrigt inte begära av

ett nytt land, ett underutvecklat land, att det från början skall genomföra och upprätthålla en demokrati av sådant slag som det i vårt eget land tagit många årtionden att uppnå. Det är en fråga om utveckling. För oss måste regimernas målsättning i dessa nya länder vara av väsentlig betydelse. Om deras målsättning är inriktad på en utveckling som leder fram till både demokrati och frihet, då kan det ur vår synpunkt inge förhoppningar. I annat fall måste vi se ganska pessimistiskt på utvecklingen i dessa länder.

När jag sade att det är av ovärderlig betydelse att de politiska partierna i vårt land har kunnat vara eniga om den svenska utrikespolitiken, så är det önskvärt att så blir fallet även i fortsättningen. Det innebär också att partierna liksom alla andra grupperingar måste ålägga sig en viss grad av självdisciplin. Det är det jag tänker på efter att ha varit med om att behandla den högermotion som ligger framför kammarens ledamöter i det utlåtande som utrikesutskottet har avgivit och som riksdagen har tagit ställning till i dag. En motion av detta slag — för övrigt likartad med den som riksdagen bara för fyra månader sedan tog ställning till — kan lätt ge intryck av att det inte råder samstämmighet i utrikespolitiska frågor. Om den utvecklingen blir mer omfattande än hittills skulle ett sådant intryck kunna förstärkas. Då tror jag inte att motionärerna gör den svenska neutraliteten och partiernas samstämmighet i utrikespolitiska frågor någon tjänst. Jag vill något varna för en sådan utveckling.

I sitt debattinlägg ställde herr Virgin några frågor, bl. a. om var utskottet stod i förhållande till den motion som det har behandlat. Betyder utlåtandet, sade herr Virgin, att utskottet instämmer i motionens krav eller betyder det något annat? Ja, det betyder bara att utskottet, som det framhålls i utlåtandet, hänvisar till sitt utlåtande för fyra månader sedan, som riksdagen tog ställ-

ning till i december månad 1968 efter en motion av principiellt samma innebörd som den samma motionärer lämnat till årets riksdag. Utskottet menar att det inte kan finnas motiv för att bara fyra månader efter ett riksdagens ställningstagande på nytt behandla riktlinjerna för svensk utrikespolitik. Under denna korta tidsperiod har ingenting inträffat som skulle nödvändiggöra att den svenska utrikespolitiken på nytt ställs under debatt och att nya riktlinjer dras upp för hur det skall bli i fortsättningen. Det är vad jag vill understryka i anledning av motionens innehåll och vad som här framhölls av företrädaren för moderata samlingspartiet.

När utskottsutlåtandet bara har redogjort för den information som lämnas på det utrikespolitiska området, så kan det för motionärerna helt naturligt framstå som något bristfälligt att en sådan redogörelse inte tar upp de konkreta frågeställningar som finns i motionen. Orsaken är helt den att riksdagen alldeles nyligen har behandlat och tagit ställning till en sådan motion från samma parti. Från utskottets sida menar vi att det därför inte finns behov av en ny debatt om detta. Det är klart att i motionen finns vissa saker som det skulle varit värt att närmare gå in på i utskottsutlåtandet, men utskottsmajoriteten — här är för övrigt utskottet enhälligt — har avstått från att göra detta.

Det finns en punkt i motionen som övriga oppositionspartier var benägna att ansluta sig till, nämligen den där det talas om »underlåtenhet att höra utrikesnämnden i fall där så uppenbarligen borde ha skett», och man tar som exempel erkännandet av Nordvietnam. I det sammanhanget vill jag understryka att Vietnamfrågan och erkännandet av Nordvietnam får ses mot bakgrunden av den praxis som finns i den svenska utrikesförvaltningen. Det har utbildats en praxis i erkännandefrågor som innebär att sådana frågor icke underställs utrikesnämnden utan handläggs av re-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

geringen. Man kan exemplifiera med erkännandet av Folkrepubliken Kina, som ägde rum 1950 och som då måste ha framstått som en mycket kontroversiell fråga. Den anmäldes emellertid heller icke för utrikesnämnden. När därför anmärkningar riktas mot erkännandet av Nordvietnam och att utrikesnämnden icke delgivits denna fråga i förväg, kan man hänvisa till rådande praxis inom utrikesförvaltningen, att erkännandefrågor icke är frågor för utrikesnämnden. Jag vill nämna detta för att klargöra orsaken till att vi heller inte i utrikesutskottet har funnit det angeläget att närmare kommentera frågan om Nordvietnams erkännande

I denna debatt har talarna berört många ting världen runt. Inte minst har i de två senaste anförandena talats om Portugal och därmed Angola och Moçambique. Självklart är — som vi måste se det i den fria världen — hela denna fråga om Portugal och dess kolonier en skamfläck, ty det existerar naturligtvis ingen frihet inom Portugal självt, och dessutom upprätthåller Portugal ett kolonialt välde i Afrika som vi har anledning att mycket starkt fördöma. Jag tror att vi är helt ense om det i den svenska riksdagen. Frågeställningen är emellertid: Hur skall man komma till rätta med problem av denna art? Det är här som den svenska förmågan känner sin begränsning, ty vi vet att vi inte har möjligheter att vidta konkreta åtgärder som skulle kunna förändra situationen. Vi kan i huvudsak bara protestera, men därutöver inte mycket.

Utän tvekan är denna fråga från svensk synpunkt litet genant, eftersom vi upprätthåller så nära förbindelser med Portugal inom ramen för EFTA, men vi är maktlösa även där. Vi vet att vi inte kan vidta konkreta åtgärder. Det har också framhållits här i riksdagen vid upprepade debatter som förekommit under senare år. Men genant från svensk synpunkt måste vi säga att det är.

Jag vill i detta sammanhang nämna att därest vi kan nå enighet inom den fackliga rörelsen i EFTA-länderna avser vi att söka föra upp hela Portugalfrågan till EFTA:s ministerråd. Vi ämnar då söka få ministerrådet att ställa vissa anspråk på Portugal, så att landet bättre skall kunna fylla sin funktion inom ramen för samarbetet i EFTA. Man bör enligt vår mening ställa anspråk på Portugal att respektera Förenade Nationernas statuter och bestämmelser — deklARATIONEN om mänskliga rättigheter, för att bara nämna den delen — och man bör ställa anspråk på Portugal att också acceptera de konventioner som internationella arbetsbyrå har utfärdat och som är giltiga och tillämpliga i praktiskt taget alla medlemsländer, utom i Portugal. Det finns ingenting i Portugal som handlar om föreningsrätt eller förhandlingsrätt, för att nämna de två exemplen. Portugal har helt enkelt nekat att ratificera konventioner av den arten.

Vi menar dessutom att om Portugal skall delta i ett så utvecklat handelspolitiskt samarbete som EFTA innebär så bör det även vara en skyldighet för Portugal som nation att föra en intern politik, inte minst arbetsmarknadspolitik, som är av principiellt samma innebörd som den vi för i andra EFTAländer.

Vår avsikt är att, om vi nu kan få övriga EFTA-länder med oss på en sådan framställning, föra upp den till ministerrådet inom EFTA. Självklart kan ministerrådet i en sådan situation hänvisa enbart till formalia och säga att detta är ingen angelägenhet som vi har formell grund att behandla. Men jag skulle beklaga om regeringarna i de fem andra EFTA-länderna skulle komma till en sådan slutsats att man är oförmögen att kräva att Portugal skall förändra sin politik så att den bättre sammanfaller med den politik som förs i andra EFTAländer.

Jag ville nämna detta därför att det

så småningom kommer att offentliggöras en sådan framställning, och jag är övertygad om att svenska folket med stort intresse också kommer att följa behandlingen av den inom EFTA:s ministerråd.

Sedan vill jag som talesman för utrikesutskottet uppehålla mig vid dess utlåtande nr 1, som handlar om Biafra. Talarna före mig har berört detta spörsmål, inte minst herr Dahlé, som använde ganska starka uttryck. Han säger att man måste skapa en opinion inom FN. I den frågan kan jag bara hänvisa till vad som mycket klart framgår av regeringsdeklarationen i dag, ty den talar just om att man skall skapa opinion samtidigt som man skall göra betydande humanitära insatser.

Herr Dahlé fastslår att den svenska regeringen visar brist på handlingskraft och att man vill se ett kraftfullare uppträdande, som orden föll.

En läsare som tar del av utlåtande nr 1 och den till utlåtandet fogade reservationen av de tre oppositionspartierna måste med förundran fråga sig: Varför har denna reservation lämnats? Reservationen som sådan innehåller egentligen ingenting nytt utöver vad som sägs i utskottsmajoritetens utlåtande. Det finns inga nya synpunkter och inga nya förslag utan man bara vill att regeringen skall ges till känna vad utskottet anfört. Det hade varit lämpligare om utskottsminoriteten anslutit sig till majoriteten, ty det skulle samtidigt ha demonstrerat enighet i denna fråga, även om den utrikespolitiskt inte är av den karaktär att det kan absolut krävas en enighet vid behandlingen.

Vad gäller Biafrafrågan har utskottet ägnat ganska mycket tid åt denna. Oppositionspartierna har sagt att det var en förhastad behandling, vilket icke är fallet. Utskottet har vid tre olika tillfällen behandlat just dessa motioner, innan utlåtandet kunde fastställas. Jag skulle vilja tillägga att utrikesutskottet varken under denna riksdag eller under 1968 års riksdag haft någon fråga som

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik ägnats tillnärmelsevis så lång tid som fallet varit med Biaframotionerna.

Den reservation som oppositionen nu har avgivit bygger bl. a. på en hänvisning till den danske statsministerns uttalande, och reservanterna anknyter också till vad den norske utrikesministern skulle ha sagt. Men vad har då dessa regeringsledamöter i våra grannländer yttrat? De har mycket allmänt sagt någonting om att man bör pröva nya vägar i Biafrafrågan. Men konkret har varken Baunsgaard eller Lyng sagt någonting på detta stadium som det är värt att ägna någon större uppmärksamhet åt. De har inte i sina anföranden uttalat sig mera konkret eller mera kraftfullt, om jag får använda det uttrycket, än vad som gjorts i den regeringsdeklaration som har presenterats här i dag. Jag skulle vilja säga att den reservation som har presenterats för riksdagen nog ur reservanternas synpunkt lika väl kunnat förbli obekant för riksdagen, eftersom den inte ger riksdagen någonting, ingen ledning för ett nytt beslut utan mera ett allmänt principiellt resonemang av den innebörd som vi finner i regeringsdeklarationen och i det uttalande som utskottets majoritet har gjort.

Man talar om att det inom FN:s ram måste skapas opinion. Självklart måste detta ske. Men det måste vara en felaktig slutsats, om oppositionspartierna har den uppfattningen att svenska regeringen inte skulle vilja skapa den opinionen för att hjälpa Biafra. Det är bara det att man kanske överskattar den möjlighet som Sverige såsom nation och medlem av Förenta Nationerna har att just skapa den opinionen, ty en ledstjärna måste det finnas, om vi skall skapa en sådan opinion, och det är att detta måste leda fram till att man hjälper Biafracolken och inte skapar större svårigheter än som för närvarande råder. Det är vad utskottets majoritet också haft fullt klart för sig vid skrivningen av det utlåtande som riksdagen har att ta ställning till.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Jag vill med dessa ord sluta mitt anförande; jag har av naturliga skäl velat begränsa mig till det som utskottet haft att ta ställning till i de utlåtanden som i dag föreligger för riksdagen.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan gärna på nytt instämna i den deklaration som även herr Geijer gjorde om värdet av samstämmighet i uppfattningen om utrikespolitiken. Men när herr Geijer fortsätter och säger att den samstämmigheten kräver att de enskilda partierna ålägger sig en självdisciplin som skulle innebära att motioner av den art som moderata samlingspartiet har väckt rimligen inte borde väckas, då kan jag inte hålla med. Menar herr Geijer att oppositionen inte skulle kunna uttala någon mening om utrikespolitiska riktlinjer, att vi skulle vara förhindrade att tillkännage hur vi ser på utrikespolitiken och bara helt nådigt följa med vad Kungl. Maj:t kan behaga förklara vara det rätta sättet att tänka och tycka? I så fall har vi totalt olika mening, och i så fall kräver man i Sverige något som torde vara utomordentligt ovanligt i alla västerländska demokratiska länder.

Vi tror tvärtom att det är utomordentligt värdefullt att man även från oppositionens sida intresserar sig för de principiella ståndpunkter som ligger till grund för det utrikespolitiska handlandet. Vi tror att det är värdefullt för att kunna uppfylla de krav som det svenska folket måste ställa på ökad upplysning och ökat engagemang på ett kunnigt sätt. Man måste då upprepa och åter upprepa de riktlinjer man vill lägga till grund för sitt handlande. Även utrikesutskottet borde delta i detta arbete.

Det är inte sant att det inte fanns någonting nytt i den motion som väcktes i år jämfört med den som väcktes i fjol. Det finns många nya synpunkter i den här motionen, och det hade varit rimligt att utskottet åtminstone hade

uttalat en mening om dem. Är man överens är det bra att enigheten kommer till uttryck. Är man det inte, borde man rimligen kunna tala om på vilka punkter man inte är det.

Jag kan inte heller dela herr Geijers mening att erkännandet av Nordvietnam skulle vara ett rutinärende och inte ett ärende av vikt, alltså inte ett ärende av den natur att utrikesnämnden normalt skulle höras. Alldeles frånsett detta är det uppseendeväckande att handla som regeringen gjorde, att några timmar innan utrikesnämnden ändå skulle sammanträda erkänna Nordvietnam — för att inte tala om underlåtenheten från regeringen att konferera med våra nordiska grannländer. Det skapade bitterhet och motsättningar gentemot dem alldeles i onödan. Av utrikespolitiska skäl förelåg det verkligen ingen sådan brådska. Det kan ingen göra gällande. Detta är ett skolexempel på hur utrikespolitiken utnyttjas i inrikespolitiska syften och på ett sätt som skadar de samlade svenska intressena.

Vad beträffar Biafra håller jag med om att skillnaden mellan utskottsmajoritetens och oppositionens ståndpunkt i sak inte är så stor. Men det finns en skillnad, dels i betraktelsesättet av hela ärendet, dels i att reservationen yrkar på åtgärder utöver humanitär hjälp, åtgärder för att få ett slut på de krigiska förvecklingarna. Det är kanske svårt att skapa opinion för detta i FN just nu, men vi borde åtminstone kunna gå så långt att vi uttrycker vår egen opinion, även om den innebär att vi måste kritisera OAU.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer vet mycket väl varför det inte finns några kommentarer till moderata samlingspartiets motion med kritik av att utrikesnämnden inte hördes innan man erkände Nordvietnam. Det berodde, herr Geijer, på att vi i utskottet fick upplysning om att den saken kommer riksdagen att få

behandla i alla fall. Att detta kan tas till intäkt för att vi inte har någon kritik att komma med på denna punkt förefaller mig, det måste jag säga, som en mycket egendomlig argumentering av herr Geijer — »egendomlig» är då, herr talman, ett mycket diplomatiskt uttryck.

Sedan gäller det sakståndpunkten. Herr Geijer intar en fullständigt orimlig formalistisk hållning. I regeringsformens § 54 står det att regeringen bör överlägga med utrikesnämnden i förväg i alla frågor av större vikt. Det har ingenting med praxis att göra. Herr Geijer försöker nu rädda regeringen genom att framhålla att man inte tidigare frågat utrikesnämnden om sådana saker i förväg, men utrikespolitik är ju, vilket framgår av mycket goda formuleringar i regeringsdeklarationen, något som man inte kan göra formalistiska krumelurer omkring, utan det är fakta.

Med herr Geijers inställning skulle det alltså kunna tänkas — det är möjligt att hans uttalande var ett besked på regeringens vägnar — att regeringen kan erkänna Östtyskland och Nordkorea, trots att det sistnämnda landet formellt är i krig med Förenta Nationerna, och göra detta utan att höra utrikesnämnden. Detta visar det fullständigt orimliga i detta försök att försvara Torsten Nilsson. Det är möjligt att detta indirekt är ett besked med anledning av vad jag sade i mitt förra anförande, nämligen att jag inte kan tänka mig att regeringen kan ta upp frågan om erkännande av Östtyskland i den situation som nu råder, där det delade Tyskland ingår i ett spel mellan stormakterna. I så fall var det ju en väldigt intressant upplysning som herr Geijer har givit här i dag.

I Biafrafrågan försökte sig herr Geijer på den argumenteringen att oppositionen inte har någonting att komma med. Det intressanta är — som jag försökte belysa i mitt första inlägg — att regeringen inte vill göra mer, t. ex. ta upp saken i FN och där vara mera aktiv

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik än förut, därför att man har bundit sig för den ståndpunkt som majoriteten av de afrikanska staterna just nu har. Regeringen böjer sig tydligen också för den sorts argumentering som framförs från det hållet.

Jag har här ett telegram i vilket berättas om det möte i Alger som hölls i september med organisationen för de afrikanska staterna. President Boumedienne talade då om för oss vad vi egentligen är för ena, och den argumentationen har tydligen gjort intryck på socialdemokraterna. Enligt telegrammet sade Boumedienne så här: »Varför höjer politiska och andliga organisationer i Europa en sådan jämmerkonsert blandad med skarp kritik och hotelser under förebärande av humanitära känslor som organisationerna dock avhållit sig från att manifestera i fråga om andra mänskliga dramer som under årtal utspelats i andra områden?» Vilka dessa dramer är exemplifieras dock inte. Telegrammet fortsätter: »Varför denna orkestrerade klagan om det inte hade kolonialistiska orsaker? Dessa organisationer manipulerar och hjälper förfäktarna av secessionen i Nigeria.» Denna argumentation har tydligen gjort starkt intryck på den socialdemokratiska regeringen i Sverige, eftersom den anser att vi inte kan ta upp den här frågan i FN utan att de afrikanska staterna uppfattar det som om vi går kolonialismens ärenden. Det måste ju ligga till på det sättet, annars förstår jag inte tvekhänsenheten.

Telegrammet är mycket intressant också därför att det talar om att Zambias president Kaunda — Zambia har tillsammans med tre andra afrikanska stater erkänt Biafra — vilken föreslogs som en av vicepresidenterna vid konferensen avsåg sig detta uppdrag, enär han funnit att Zambia genom Boumediennes anförande dömts på förhand i Nigeriafrågan och hänförts till »imperialisternas kategori». Jag tycker att det var rakryggat gjort av Kaunda, och jag anser att den svenska regeringen borde

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik ta hans handlande till efterföljansvärt exempel i fråga om beslutsamhet.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Geijer instämde i de uttalanden som gjorts om önskvärdheten av samverkan i utrikespolitiska frågor. Även han ansåg att man bör försöka kompromissa sig fram till gemensamma uttalanden. Men om det skall vara möjligt, måste det finnas en god vilja på olika håll. Annars uppstår motsättningar sådana som de som nu har uppstått beträffande utrikesutskottets utlåtande nr 2. Jag anser motsättningarna i det fallet vara onödiga.

När det gäller erkännandet av Nordvietnam finns det en del att tillägga utöver vad herr Geijer anförde. Det är sant att regeringen har att själv bestämma om ett erkännande. Men då är att märka att frågan om den förändrade representationen i Nord- och Sydvietnam hade diskuterats i utrikesnämnden tidigare. Frågan hade dessutom varit uppe till debatt i riksdagen. Det bör också sägas att detta var ett från en del andra erkännandearenden mycket avvikande ärende. Vidare var det kontroversiellt så till vida att i detta land förekommer hårda och besvärliga krigshandlingar. Därför hade det funnits anledning — när tillfälle därtill gavs samma dag — att diskutera frågan i utrikesnämnden.

Herr Geijer gjorde sig väl till talk för regeringens uppfattning, och därför finns det anledning att om igen fråga, eftersom han inte har kommit med något klarläggande på den punkten: Hur är det med vårt berömda nordiska samarbete? Hade det inte varit möjligt att samråda med de övriga nordiska länderna i en så betydelsefull fråga? Det finns ingenting skrivet om att så inte kan ske. Jag vet inte hur man gjorde när det gällde Peking-Kinas erkännande i början av 1950-talet. Jag förmodar att man då hade samråd. Men i det nu aktuella fallet ansåg man

att det inte behövdes något samråd alls. Det enda som gjordes var att utrikesministern meddelade de nordiska länderna om erkännandet.

Tilläggas kan att riksdagen hade behandlat frågan om Nordvietnams erkännande för inte så länge sedan. Man kunde vara övertygad om att motionerna skulle komma tillbaka. Det hade således varit möjligt att få ett uttalande av riksdagen, om man inte hastat alltför mycket.

Jag har inte på något sätt riktat någon anmärkning i sak när det gäller Nordvietnams erkännande, men behandlingen av denna fråga främjar enligt mitt förmenande inte enigheten i utrikespolitiskt avseende.

Herr Geijer tog också upp frågan om behandlingen av utrikesutskottets utlåtande nr 1, som gäller Biafra. Han ville hävda att det inte hade skett någon förhastad behandling. Jag vill påstå att det icke gavs tillfälle att nå fram till enighet. De socialdemokratiska ledamöterna handlade på sådant sätt att det inte fanns någon möjlighet att försöka skriva sig samman. Skillnaden mellan reservanterna och utskottsmajoriteten är dock kanske inte större än att det hade funnits förutsättningar för en sammanjämkning. Jag måste dock framhålla att det t. ex i fråga om vapenleveranserna finns skiljaktiga meningar, men jag vill fortfarande hävda, herr talman, att om det hade funnits en vilja därtill hos de socialdemokratiska ledamöterna så skulle vi mycket väl ha kunnat nå fram till ett enhälligt utlåtande.

Herr GEIJER, ARNE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig till att börja med säga att jag varken har begärt eller fått någon fullmakt att vara talesman för regeringen i denna debatt. Regeringen har sin egen talesman här i kammaren. Jag företräder utrikesutskottet.

Med anledning av herr Virgins påstående att jag skulle anse att oppositionspartierna borde avstå från att väcka motioner och komma med förslag i utrikespolitiska frågor vill jag säga, att det aldrig har varit min mening att hävda något sådant. Den möjligheten måste finnas, och vi har heller inte någon möjlighet att hindra den.

Vad jag kritiserade moderata samlingspartiet för var att man kommer med en ny motion mindre än fyra månader efter det att riksdagen har tagit ställning till en ungefär likartad motion vid höstriksdagen. Man kan ifrågasätta om det är lämpligt att agera på det sättet i utrikespolitiskt hänseende. Det kan nämligen väcka undran på sina håll om huruvida vi är eniga utrikespolitiskt sett. Andra länders företrädare kan få den felaktiga uppfattningen att det föreligger betydande skillnader — större än de som i verkligheten finns.

I Biafrafrågan sägs från oppositionens sida att man också vill få slut på krigshandlingarna. Vem skulle inte vilja få slut på dem? Det framgår också av regeringens deklaration att man vill ha slut på krigshandlingarna. Jag vill hänvisa till vad som står att läsa på sidan 11 i regeringsdeklarationen. Beträffande utvecklingen i Biafrafrågan i övrigt heter det på sidan 12, andra stycket: »Vi kommer även i fortsättningen att i samråd med andra nordiska länder vidtaga alla de åtgärder som är möjliga för att effektivisera hjälpen och lindra civilbefolkningens lidanden.»

Detta korta citat anger klart att det hos regeringen finns en lika stark önskan som den som finns på oppositionshåll att krigshandlingarna i Biafra skall upphöra snarast möjligt. Men oppositionen utgår från att en svensk insats skulle ha en långt större effekt än vad den i verkligheten skulle ha. Vi måste göra klart för oss att Sveriges möjligheter att stoppa krigshandlingarna är begränsade. Vi har helt en-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik kelt inte möjligheter att fatta ett beslut som sedan följs. Många andra faktorer kommer in i bilden.

Herr Dahlén ville ringakta uppdraget hos de afrikanska staternas organisation i denna fråga. Man bör nog inte göra det. Det är en realitet att de afrikanska länderna bildat en sammanlutning, och hittills har den organisationen inte velat ge de bidrag vi skulle anse rimliga för att få slut på oroligheterna i Biafra. Om förhållandet skulle ändras har vi anledning att notera det med tacksamhet, men för närvarande kan vi endast konstatera hur det i verkligheten förhåller sig.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesutskottets ärade ordförande säger nu att det inte är något fel att moderata samlingspartiet motionerat. Felet skulle vara att det är mindre än fyra månader sedan den förra motionen väcktes.

Jag vill med anledning av detta uttalande säga att varje enskild riksdag enligt vår konstitution är en självständig företeelse och att varje fråga, i vilken oppositionen har en egen mening, regelmässigt brukar anhängiggöras vid varje riksdag. Det är en princip som tillämpas över lag. Den har kanske inte tidigare tillämpats på utrikespolitikens område, men det beror i så fall främst på att utrikespolitiken har bedrivits i full samstämmighet. Det är inte vi som sökt strid på utrikespolitikens område — det är regeringen.

Beträffande herr Geijers uttalande om den korta tidrymden mellan motionerna vill jag framhålla att det inte är riktigt att den förra motionen väcktes vid höstriksdagen. Den väcktes för över ett år sedan, under förra årets vårriksdag, men den blev — trots våra protester — hänvisad till höstriksdagen av en majoritet i utskottet. Detta var enligt min mening alldeles felaktigt, vilket jag har sagt förr men än en gång vill påpeka.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! De närmast föregående talarna har i betydande utsträckning uppehållit sig vid Biafrafrågan. I egen- skap av reservant i utskottet ber jag att få spinna vidare på den upptagna tråden.

Jag vill inledningsvis på det starkaste understryka den besvikelse som jag och många med mig känner över att Biafrakonflikten behövt splittra utskottet i två partipolitiskt markerade hälfter. Besvikelsen är desto större som jag är övertygad om att vi alla, majoritet som reservanter, är besjälade av en önskan att det måtte bli ett slut på den fruktansvärda tragedi som nu utspelas inom de gamla nigerianska gränserna. Den socialdemokratiska delen av utskottet har tydligen känt sig så starkt bunden av regeringens ängslan att i denna fråga inte göra något annat än stödja det humanitära hjälparbetet att man inte vågat ta ett enda steg därutöver.

Här har från några håll sagts att egentligen är skillnaden mellan utskottsmajoritet och reservanter inte så stor att det inte borde ha varit omöjligt att åstadkomma enighet. Låt mig då konstatera att den möjligheten säkerligen hade varit större om utskottet hade slutbehandlat ärendet efter det att regeringsdeklarationen presenterats. I regeringsdeklarationen finns åtminstone några tongångar som man inte tidigare märkt. Frågan om regeringens ståndpunkt till Biafrakonflikten har ju dock vid flera tillfällen varit föremål för diskussion i riksdagen. Då har det inte framkommit att regeringen verkligen tänker sig möjligheten att medverka till en opinionsbildning inom vissa grupper av stater.

Jag tror emellertid att det ändå hade funnits en möjlighet att klara uppgiften bättre i utrikesutskottet än som har skett, om inte regeringen hade beslutat att frågan skulle tas upp i utrikesdebatten. Detta förryckte på ett avgörande sätt utskottsbehandlingen. De föredragningar som gjordes i utskottet först av

den förutvarande svenske ambassadören i Nigeria och senare också av den nuvarande blev mycket omfattande, inte minst genom att det ställdes många frågor. Ämnet var ytterligt intressant och vittomfattande, och om frågan skulle tas upp i utrikesdebatten gavs det helt enkelt inte tid för en verklig överläggning inom utskottet.

Jag kan i det avseendet inte dela den uppfattning som framfördes av utskottets värderade ordförande. Det är riktigt att frågan behandlades flera gånger, men den övervägande delen av tiden användes till föredragningar och inhämtande av sakuppgifter.

Vid det sista sammanträdet förelåg ett skrivet utkast till yttrande, och möjlighet till en ingående debatt om detta gavs inte. Då begärde oppositionen bordläggning för en grundligare debatt eftersom vi ansåg att frågan mycket väl kunde uppskjutas till efter utrikesdebatten. Om så skett, hade, som jag nyss har antytt, säkert möjligheter till en större enighet förelegat. Oppositionens begäran om bordläggning tillbakavisades av den socialdemokratiska tillfälliga utskottsmajoriteten, som med stöd av en tom stol i utskottet avslög denna begäran.

Jag vill tillägga att det är första gången, herr talman, som jag under min riksdagsbana har varit med om något liknande. Man brukar i utskotten vara angelägen om att gå önskemål om bordläggning till mötes. Det har hänt att man har bordlagt frågor till höstsessionen utan att motionären önskat det, men att strypa diskussionen på det sätt som nu skedde, innan det varit någon egentlig debatt, har jag inte varit med om. Det var tydligen inte fråga om att överlägga utan bara att votera. Jag får uppriktigt hoppas att ett majoritetsstyre av den modellen inte skall bli norm för framtiden i kontroversiella utskottsfrågor.

Utskottets majoritetsutlåtande, som alltså förelåg vid det sista sammanträdet med utskottet när frågan skulle avgöras, påminner skulle jag vilja påstå,

om det bekanta vita skynket. Man uttalar sig för humanitära insatser — någonting som regeringen redan då hade lovat — och för att strävandena på det internationella och nordiska planet skall koordineras när det gäller hjälpinsatser. Redan hade vissa initiativ tagits från Förenta staterna till en koordinering av hjälpinsatserna i Nigeria, och det var därför inte särskilt farligt att göra ett sådant uttalande i utlåtandet. Men i övriga frågor, som aktualiserats i motionerna från flera olika partier, hade utskottet ingen mening. Utskottet förutsatte, heter det i ett par avsnitt, att regeringen följer utvecklingen.

Jag vill liksom herr Virgin fråga, om ett utskott inte lämpligen bör framlägga några egna åsikter? För min del kan jag väl förstå att en regering, som sitter i ansvarsställning och har att brottas med ömtåliga och många gånger svårmanövrerade spörsmål, som utrikespolitiskt handlande och utrikespolitiska attityder kan vara, i en viss situation kan drabbas av tvekan att företa sig någonting som den inte är direkt tvungen till. Desto viktigare förefaller det dock vara att riksdagens beredningsorgan i ärendet vågar aktualisera och understryka vikten av spörsmål, som regeringen inte har velat ge sig på. Det kan i vissa fall — men *behöver* inte — tas som ett direktiv till regeringen. Det kan däremot vara en stimulans för regeringen, om den tar upp ett av utskottet aktualiserat spörsmål, mot vilket riksdagen inte haft någon invändning. Då vet man ju att man har riksdagens stöd, vilket kanske inte är alldeles oväsentligt.

I förevarande fall har utskottsmajoriteten inte vågat sig på någonting som kunde störa utrikesministerns sinnesfrid. Mot detta har reservanterna hävdad att man från svenskt håll bör våga försöket att göra någonting för att få slut på vapensändningarna, för att intrussera FN för konflikten och för att hjälpa till att bättra förutsättningarna

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik för att få slut på striderna — *även* om det till en början inte skulle ge några resultat, ja, *även* om man kanske inte når så långt som till målet på åtskillig tid. Vi har ansett det orimligt att bara sitta och se på eländet och försöka hindra att biafranerna svälter eller blöder ihjäl i väntan på att saker och ting skall ordna sig av sig själva.

Vi tror inte att vissa försök av de slag vi förordat skulle behöva skada möjligheten till humanitära insatser. För det talar det faktum att Frankrike har tagit ställning utan att detta betydtt blockad av den humanitära hjälpen. Den kanadensiske statsministern har krävt att de brittiska vapenleveranserna till Nigeria skall upphöra. Hjälpfen fortsätter. Mot antagandet att aktivitet eller opinionsbildning i den riktning som jag nämnt skulle innebära risker för den humanitära hjälpen talar också att även Nigeria utanför Biafra är starkt beroende av humanitär hjälp, bl. a. och inte minst inom de områden som erövrats från biafranerna, där enligt alla uppgifter nöden är mycket stor.

Det har här påpekats att de danska och norska utrikesministrarna inte har samma ängslan som den svenska regeringen och det svenska utrikesutskottet. Båda har uttalat sig i vissa avseenden i den riktning som förordats av oss reservanter. Det är väl inte möjligt att den svenske utrikesministern skulle vägra att delta i dessa aktiviteter? Vad FN beträffar har för övrigt praxis vid olika tillfällen gått vid sidan av den paragraf i stadgan som innebär att organisationen inte kan blanda sig i inrikespolitiska konflikter. Den bestämmelsen har vid några tillfällen överträtts med olika motiveringar.

Jag vill till sist säga att jag ser hela frågan om Biafrakonflikten dels naturligtvis som ett politiskt, formellt juridiskt problem men i hög grad som ett mänskligt. Visst kan hjälpsändningar lindra katastrofen i Biafra, men det är endast och allenast genom att striden stoppas och blockaden mot Biafraområ-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
det hävs som verklig hjälp ges. Vad vi kan göra från svenskt håll i detta avseende bör vi göra, även om verkan i första hand skulle vara ytterligt liten. Jag tror inte att vår neutralitet skulle ta skada därav, inte ens om vi gör vissa framstötter ensamma, och framför allt inte om vi gör ansträngningarna tillsammans med Danmark och Norge.

Herr statsrådet **LANGE:**

Herr talman! Innan utrikesministern blandar sig i denna debatt, vilket jag förmodar att han kommer att göra, vill jag uttrycka regeringens tillfredsställelse över att även denna gång kunna konstatera den nära nog fullständiga avslutning kring utrikespolitikens och handelspolitikens principer, målsättning och allmänna handlingslinjer som kommit till uttryck i debatten i dag. Jag föreställer mig som sagt att utrikesministern senare kommer att besvara en del av de frågor och bemöta en del av de angrepp som riktats mot honom.

Jag vill begagna detta tillfälle till att ta upp en fråga som det kan finnas skäl att söka komma fram till ytterligare klarhet i. Det är spörsmålet om och i vilken ordning vi kan tänka oss tillgripa ekonomiska och handelspolitiska åtgärder för att öva tryck på nationer som uppträder som fredsbrytare eller inte respekterar grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.

Jag noterade att herr Virgin klart tog avstånd från tanken på blockadåtgärder från enskilt lands sida. Och om jag förstod herr Bengtson rätt var han av samma uppfattning. Jag hörde också, och det var ingen överraskning för mig, att herr Geijer, utrikesutskottets ordförande, inte ansåg att dylika åtgärder skulle representera en framkomlig väg. Litet svårare är det för oss att veta var vi egentligen har folkpartiet i denna fråga. Man kan åberopa uttalanden från folkpartihåll som går ut på att det bör kunna vara ett möjligt vapen. Å andra sidan sade inte herr Dahlén det i dag. Men det vore värdefullt om han klar-

lade hur han ser på de krav som framställs från exempelvis folkpartiungdomen och från herr Ahlmark, med vilken jag hade en diskussion — en av många — i andra kammaren för snart en vecka sedan. Jag frågade herr Ahlmark, utan att på den punkten få någon egentlig upplysning av honom, var folkpartiets ledning stod beträffande sådana sanktioner. Det har naturligtvis sitt intresse att veta hur enskilda riksdagsmän ser på dessa, men för oss här i riksdagen, liksom för svenska folket, är det betydligt väsentligare att få veta hur ett oppositionspartis ledning ställer sig.

Jag skall i största korthet, herr talman, begagna tillfället att något utveckla regeringens syn på frågan om ekonomiska sanktioner.

Låt mig först konstatera vad vi alla vet, att det är drygt 150 år sedan Sverige var invecklat i ett krig. Vi vill fortsätta att leva i fred och hålla oss utanför internationella konflikter, det är utrikespolitikens huvudsyfte. Vi vägrar i konsekvens därmed att delta i ekonomisk krigföring. Det har vid skilda tillfällen förekommit att vi har utsatts för påtryckningar att acceptera ekonomiska blockadåtgärder. Låt mig nämna dem som Förenta staterna och sedermera de allierade i NATO tillgrep mot Sovjetunionen och andra öststater. Vi svarade konsekvent nej till dessa påtryckningar med hänvisning till vår ställning som en neutral stat. Vi avvisade varje framställning. Inte för ett ögonblick har vi heller tänkt oss acceptera den amerikanska bojkott som riktats mot Kuba.

Sverige har däremot godtagit det vapen som universella ekonomiska sanktioner utgör och följer som medlem av Förenta Nationerna lojalt alla sanktionsbeslut. Men en förutsättning är att beslutet tillkommit i den ordning som FN-stadgan föreskriver, nämligen genom ett enhälligt beslut av säkerhetsrådet — stormakterna måste vara överens.

Jag lyssnade till herr Wedén som i andra kammaren var inne på denna fråga, men han uttryckte sig denna gång såvitt jag kan finna ganska suddigt. Det vore därför bra om herr Dahlén kunde begagna tillfället att ge oss ett klarläggande hur folkpartiet ser på dessa saker.

Vi har, upprepar jag, inte bara följt FN:s beslut om sanktioner, utan vi har också aktivt stött strävanden i många fall att få till stånd universella sanktioner, exempelvis mot Sydafrika.

Varför har vi denna begränsning? Jo, låt mig erinra om att vi måste följa FN-stadgans bestämmelser. Endast säkerhetsrådet har enligt stadgarna kompetens att fatta beslut om tvångsåtgärder. Ett strängt iakttagande av denna regel är av vital betydelse för ett neutralt lands medlemskap i Förenta Nationerna, det tror jag att jag inte behöver utveckla närmare. Som FN-medlem har vi uppgivit vår neutralitet endast i den mycket begränsade omfattning som följer av själva omröstningsreglerna. Att utvidga våra förpliktelser och delta i andra tvångsåtgärder är inte förenligt med den svenska utrikespolitikens grundlinje, det vill jag understryka.

FN har i ett enda fall beslutat om sanktioner, nämligen mot Rhodesia. Utan överdrift tror jag man kan påstå att ingen nation har mera konsekvent och hårdare tillämpat det beslutet än Sverige. Det har emellertid i praktiken dessvärre visat sig vara förenat med avsevärda svårigheter att uppnå önskat resultat med ekonomiska blockadåtgärder, även när de har universell karaktär. Inte ens i FN:s hand har sanktionsvapnet visat sig helt effektivt. Det berördes i regeringens deklaration i dag. Rhodesiasanktionen har varit i kraft i över tre år utan att Smith-regeringen bringats på fall.

Man måste därför med beklagande konstatera att man inte ens vid en fullständig uppslutning kring ett FN-beslut om sanktioner — dessvärre var inte

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

detta fallet i fråga om Rhodesia — kan vara helt säker på att resultatet blir det önskade. De ekonomiska förhållandena i det land som blockadåtgärderna riktar sig mot kan vara sådana att de ekonomiska följderna i hög grad blir begränsade även vid en fullständig blockad. Vad jag nu sagt om sanktionsvapnets effektivitet innebär naturligtvis inte att Sverige skall ompröva sin hittillsvarande politik. Vi kommer allt framgent liksom hittills i FN att verka för att sanktioner tillgrips mot nationer som uppträder som fredsstörare och rasförtryckare. De ekonomiska verkningarna av blockadåtgärder bör man dock bedöma realistiskt.

Vi vill däremot inte gå till ensidiga aktioner för att stödja frihetssträvanden eller straffa fredsbrytare. Denna inställning baserar sig på insikten att Sverige är en småstat. Ekonomiska sanktioner, som inte grundar sig på beslut i FN, ingår icke i vår utrikespolitiska arsenal. Låt mig kraftigt framhålla det. Låt mig också beröra några av skälen till att vi inte vill engagera oss i dylika bojkottaktioner.

För det första måste vi ta hänsyn till vår neutralitetspolitik; det har jag redan talat om.

För det andra blir sanktioner från ett enstaka lands sida i allmänhet verkningslösa. Sådana åtgärder skulle närmast innebära en meningslös demonstration, som knappast torde skada det land som blockaden riktar sig mot.

För det tredje skulle ekonomiska sanktioner från ett enstaka lands sida innebära brott mot ingångna internationella avtal. Ett sådant avtalsbrott är naturligtvis särskilt allvarligt för ett litet land som Sverige. Vi skulle kunna utsättas för repressalier av olika slag, och i varje fall skulle våra möjligheter att med konsekvens verka för handelsinternationalisering försämrats.

För det fjärde skulle de ekonomiska konsekvenserna för vår egen del bli ganska kännbara. Jag tror att herr Virgin erinrade om den saken i sitt an-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

förande. Vi skulle lätt kunna utsättas för påtryckningar från opinionen här i landet — det måste vi inse — att inte bara sluta handla med Portugal och Sydafrika, utan kanske också att sluta handla med Sydamerika, Grekland och Spanien. Ingen vet egentligen var en sådan linje skulle sluta. Man kan inte utesluta att opinionskrav i vissa lägen skulle kunna komma att framställas om att vi borde bojkotta även vissa östländer genom att helt enkelt avstå från att handla med dem. I alla länder utan verklig demokratisk regim vet vi mycket väl att det finns latent spänningar, som lätt kan leda till att militärdiktaturer och förtryckarregeringar etableras. Vi upplever det nästan dagligen. Även i enpartistater, där regeringen åtminstone ursprungligen eller i vissa lägen representerat en majoritet av folket, har det förekommit. Jag har försökt göra mig en föreställning om hur stor del av vår export som går till stater, där regeringarna inte tillsatts genom fria val. En överslagsberäkning ger vid handen att mellan 15 och 20 procent skulle komma att beröras. En kraftig nedgång i den delen av vår export skulle knappast undgå att få konsekvenser för tillväxttakten i den svenska ekonomin. Ja, det är inte utslutet att de ekonomiska framstegen till och med skulle utebli.

Låt mig till sist, herr talman, understryka att jag hyser all respekt och aktning för den starka indignation som Portugals vedervärdiga förtryck i södra Afrika framkallar, inte minst hos den vakna ungdomen. Dess heta önskan att snart sagt till varje pris ila befrielse- rörelserna till hjälp har jag full förståelse för, i varje fall när den är framsprungen ur en önskan att hjälpa och ur äkta djupa känslor av internationell solidaritet. Jag erkänner gärna att vi visst inte skall låta det stanna vid spontana sympatyttringar. Vi måste också verka i enlighet med vår övertygelse, men inte genom ogenomtänkta och orealistiska ingripanden mot han-

deln. Det skulle inte förbättra läget för de förtryckta eller stärka befrielse- rörelsernas ställning. Det skulle innebära avtalsbrott och minskad tilltro i omvärlden till våra internationella engagemang och kanske också minska våra ekonomiska möjligheter att bispunga de utsatta och nödlidande folken. Låt oss vara realistiska i vårt handlande, inte bara upprörda i våra känslor! Vi har engagerat och vi kan engagera SIDA:s resurser i större utsträckning för humanitärt bistånd. Vi skall fortsätta att i FN och andra internationella organisationer göra vår röst hörd för effektiva åtgärder till stöd för de förtryckta exempelvis i södra Afrika, för deras rätt att kasta av sig oket och att själva forma sina öden.

Herr Geijer menade att åtskilliga aspekter av Portugals politik och även dess arbetsmarknadslagstiftning borde göras till föremål för granskning av EFTA:s ministerråd. Jag har ingenting i princip att invända mot det. Tvärtom, jag har redan vid flera tillfällen i EFTA-sammanhang tagit upp den portugisiska regimens politik till kritisk granskning. Jag måste emellertid erkänna att jag hittills varit mer eller mindre ensam. Och när jag vid två tillfällen i EFTA:s ministerråd tagit upp just de frågor som herr Geijer nämner, har jag efter några timmars fäktande måst erkänna att jag inte haft stöd för det och — med få undantag — inte kunnat vinna andra medlemsstaters gehör för min ståndpunkt.

Det finns andra organisationer där denna fråga skulle kunna tas upp, föreställer jag mig, t. ex. Internationella arbetsbyrån (ILO). Jag tror att det är svårare för ILO att hävda den ståndpunkten att en fråga av denna art inte skulle kunna tas upp i denna organisation, än det har varit för mina kolleger i EFTA och för EFTA:s generalsekretariat att säga att frågan inte hör hemma där.

Jag vill gärna säga att dessa ned-

slående erfarenheter för mig inte alls utgör skäl att inte även i fortsättningen ta till vara varje tillfälle som kan uppstå att påtala Portugals politik i olika hänseenden, dess kolonialpolitik, brottet mot FN-sanktionerna mot Rhodesia. Jag skall fortsätta att ta upp de frågorna. Huruvida jag kommer att bli framgångsrik eller hur lång tid det kommer att dröja, vet jag inte. Men befrielseörelsernas kamp går vidare, och jag är övertygad om att de flesta av oss här kommer att få uppleva den dag då segraren också är befriaren.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange frågade efter folkpartiets ståndpunkt när det gäller handelspolitiken mot bakgrunden av problemet om vi skall handla med alla länder eller ej.

Jag vill då först erinra om att jag i mitt första anförande markerade att vi för att kunna fullfölja en alliansfri utrikespolitik måste handla med alla länder som det över huvud taget är möjligt att driva handel med. Att börja göra en diskriminering i detta avseende anser vi vara farligt annat än i alldeles speciella situationer.

Jag skall inte ta den andliga temperaturen på herr Langes indignation gentemot Portugals kolonialpolitik och inte heller temperaturen på min egen — herr Lange har ju nu uttalat sig emot den politiken, och jag accepterar detta. Det intressanta var ju att herr Lange nu också närmade sig oss litet grand när det gällde att försöka göra aktioner mot Portugal inom EFTA:s ram, ty han fann ju att han till stora delar kunde ansluta sig till vad herr Geijer här anför.

Sedan gällde det den principiella fråga som herr Lange här tog upp. I mitt första anförande förklarade jag att jag anslöt mig till en princip som uttalats i regeringsdeklarationen med den nyansering som jag gjort beträffande specialfallet Portugal, där jag tycker att herr Lange bör driva på litet mer

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik inom FN:s och EFTA:s ram. Tilltron till att Sverige håller avtal måste vi upprätthålla. Det vore fullständigt orimligt, om vi skulle komma i en annan situation. Det är den första punkten.

Den andra punkten är att om FN:s säkerhetsråd beslutat sanktioner, bör Sverige lojalt följa detta. Herr Lange har tydligen haft litet svårt att följa med debatten i båda kamrarna, ty han tyckte att herr Wedén var suddig i detta sammanhang. Jag vet ungefär vad herr Wedén har sagt, och det är att vi skall erinra oss att det har funnits situationer i FN då enbart ett beslut i säkerhetsrådet inte varit avgörande för vad FN skall göra. Det stora exemplet var Achesonplanen; utan den hade ju FN inte kunnat göra en insats när det gäller kriget i Korea. Det var den punkten herr Wedén tog upp. Generellt bör säkerhetsrådet besluta i sådana här saker, men regeringen har ju hittilldags inte sagt att herr Undén haft fel när Sverige gick med på Achesonplanen. Jag förmodar därför att herr Lange i princip inte har någon annan mening heller.

Den tredje punkten är att om vi fattar beslut om sanktioner, skall bördan delas av hela svenska folket. Det kan inte sägas att en viss grupp människor eller att människor i ett visst företag skall bära bördan. Jag tror inte heller att vi på denna punkt har någon annan mening än regeringen.

Den fjärde punkten — som jag också tog upp i mitt första anförande — är att om svenska staten inte bedriver en sanktionspolitik, kan vi inte begära att enskilda medborgare eller enskilda företag skall driva sanktionspolitik på egen hand. Jag förmodar att vi också i det avseendet är överens.

Den femte punkten är att ingenting hindrar att enskilda medborgare försöker skapa en opinion för en vidgad bojkott. Ingenting hindrar någon att själv utöva en privat bojkott, så länge den inte strider mot gällande lag eller gällande avtal. Jag förmodar att herr

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Lange inte heller på den punkten har någon avvikande mening.

När det gäller huvudprinciperna är vi, såvitt jag kan förstå överens — om nu regeringsdeklarationen gäller även några timmar efter det att den upplästes.

Jag beklagar, herr talman, att herr Lange begränsade sig till denna sak. Det finns många andra ting inom herr Langes eget område som är av stor betydelse. Jag antydde att det inte finns någon säkerhet för att valutaoron inte kommer att dyka upp i Europa igen och kommer att beröra oss på ett alldeles särskilt sätt. Det finns en rad frågor där herr Lange har mycket väsentliga insatser att göra, hoppas vi. Det hade varit bra, om herr Lange hade talat om de frågorna också.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Dahlnén anser att jag nu äntligen har närmast mig den ståndpunkt han själv intar och förordar att vi skall begagna tillfällena, när de erbjuder sig, att också i EFTA försöka påverka Portugal. Jag hade ju instämt i vad herr Geijer sade, men jag tror att det framgick av mitt föregående anförande att jag kunde göra det med så mycket bättre samvete som jag i mer än två år försökt tillvarata dessa möjligheter. Två gånger har Portugals politik, som inte tillåter fri organisationsrätt m. m. för anställda, påtalats i EFTA:s ministerråd. Därutöver har vid sidan av rådet åtskilliga tillfällen erbjudit sig, där vi kunnat ta upp resonemang med Portugal om hur vi ser på kolonialpolitiken i södra Afrika. Det är alltså inte fråga om ett närmande till herr Dahlnén utan ett fortsatt understrykande av att detta är viktigt.

Jag skall inte ge mig in på en diskussion om Achesonplanen, men jag vill erinra herr Dahlnén — för kammarens övriga ledamöter som känner till FN:s historia är det kanske överflödigt — om att ingripandet i Korea kunde ske inte

bara därför att man tolkade en röstning i generalförsamlingen på ett särskilt sätt utan framför allt därför att Sovjetunionen inte deltog i säkerhetsrådet, som av den anledningen blev enhälligt. Vi har sagt att Förenta Nationerna kan fungera endast under den förutsättningen att stormakterna är överens, och endast under den förutsättningen kan ett neutralt land följa ett FN-beslut. På den punkten tror jag inte att man skall försöka göra gällande att en viss ändring har inträtt. Herr Dahlnén ville gärna hastigt komma över det här.

Jag är glad över att vi är så överens i fråga om principerna, men låt oss för att göra det riktigt tydligt, herr Dahlnén, ta upp det konkreta fallet, nämligen kraftverket Cabora Bassa i Moçambique. Såvitt jag förstår har det inte kunnat ledas i bevis att Rhodesia skall få ström från det kraftverket. Vad som kan komma att hända i framtiden, när kraftverket blir färdigt 1978, kan varken herr Dahlnén eller jag veta någonting om nu.

Inget svenskt företag skulle utan att göra sig skyldigt till allvarligt lagbrott kunna engagera sig med leveranser för strömöverföring till Rhodesia. Det är ett faktum. När lagen antagits av riksdagen — den framläggs inom kort, sedan förslaget behandlats av lagrådet — blir vederbörande företag, om någonting sådant sker, ställt till ansvar inför domstol. Det vet också de svenska företagen. Eftersom det inte bevisats att det kommer att ske strömöverföring till Rhodesia, anser jag att vi kan t. v. lämna den aspekten av frågan därhän. Inget svenskt företag kan medverka till strömleverans till Rhodesia så länge sanktionsbeslutet är i kraft.

Det har gjorts gällande från Frelimos sida att kraftverkets tillkomst stör frihetsrörelsen, och det är mycket möjligt att Frelimo på kort sikt har rätt i sin uppfattning. Det är denna diskussionen gäller. Kan vi förbjuda ASEA att medverka genom att tillgripa en särskild lagstiftning? Svenska regeringen har aldrig uppmanat ASEA att engagera sig

i projektet. De flesta av oss skulle väl helst ha sett att det funnits något annat för ASEA att sysselsätta sig med, men det är en sak för sig. Reglerna är sådana att något tillstånd inte erfordras. ASEA har full rätt att engagera sig, men det sker i så fall på företagets eget ansvar.

Det är det här resonemanget som exempelvis många företrädare för Folkpartiets ungdomsförbund vägrar att acceptera. Vissa företrädare för folkpartiet i riksdagen har också vägrat acceptera detta och begärt ingripanden. Min fråga är bara: Var står herr Dahlén?

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lange utgår ifrån att det inte är bevisat att Rhodesia kommer att få del av strömmen från Cabora Bassa-verket. Jag utgår från detta, därför att det var ju en hypotetisk fråga som herr Lange ställde. Herr Lange frågar om folkpartiet, ifall herr Lange har rätt, anser att Sverige bör stifta en lag som förbjuder ASEA att leverera till detta kraftverk.

Herr talman! Mitt svar på denna fråga är nej. Det anser vi inte.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är tacksam för det svaret. Jag tog emot det med stor tillfredsställelse. Här är alltså alla partiledningar fullständigt ense.

Om herr Dahlén har några bevis för att det blir kraftöverföring genom svensk medverkan till Rhodesia hoppas jag att han underrättar den svenska opinionen, den svenska riksdagen och det svenska domstolsväsendet om det.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Låt mig först bara deklarera att det på samma sätt som under tidigare år vad gäller utrikespolitiken i stort sett har rätt enighet mellan samtliga talare. Det är också glädjande

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik att vi i det sammanhanget kan konstatera att samma enighet råder också vad gäller vår neutralitetspolitik. Skillnaderna består i små nyanser och många gånger olika tolkningar av problem som skall lösas.

Dagens regeringsdeklaration inleds med några funderingar om hur den vetenskapliga och tekniska utvecklingen påverkar det internationella samarbetet. Det ligger nära till hands att tappa bort de mera långsiktiga utvecklingslinjerna i den utrikespolitiska debatten, som i så hög grad präglas av de akuta konflikterna.

Tyvärr förbigår deklarationen en viktig fråga som inom en snar framtid kommer att bli verklighet, nämligen telesatelliterna, och även kommunikationernas utveckling i övrigt. Det vore intressant att höra regeringens bedömning av möjligheterna att pacificera telesatelliterna som ett maktpolitiskt instrument i stormakternas händer. Självfallet måste vi på det här området liksom på andra eftersträva en sådan ordning att de förbättrade tekniska möjligheterna kan användas i fredens intresse för ökad upplysning. Det måste anses som mycket angeläget att vi via en utbyggnad av massmedia skapar större förståelse mellan världens folk.

Som vanligt upptar världens många akuta konflikter ett betydande utrymme i regeringsdeklarationen, och ändå förbigås många konfliktområden som kanske inom en nära framtid står på tidningarnas förstasidor. De sociala spänningarna i dessa länder är enorma. Många regimer representerar i stort sett bara sig själva, och i varje fall inte majoriteten av folken.

Frigörelseprocesserna är i gång i södra Afrika, i Sydamerika, i Asien. Vietnamfrågan står nu liksom för ett år sedan i centrum för intresset, även om den kanske inte upplevs lika intensivt som då. Förhandlingar pågår i Paris. I fråga om förhandlingsresultatet får man väl säga att det har varit anmärkningsvärt tyst. Låt oss hoppas att de s. k. in-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

formella diskussionerna skall leda till ett bättre resultat.

Den diskussion som flammade upp här i landet och i viss mån även internationellt när Sverige erkände Nordvietnam är i det större perspektivet ganska ovidkommande. Erkännandet var välmotiverat och har såvitt man kan se knappast några verkningar för den fortsatta mödosamma vägen från krig via förhandlingar till fred. Vi får hoppas att inblandade parter skall nå en uppgörelse som ger det vietnamesiska folket rätt att självt bestämma om sin framtid.

Sedan många år har Sverige haft en konsekvent och starkt kritisk inställning till den politik som bedrivs av staterna i Sydafrika, där människovärdet har fått vika för de vita minoriteternas makt och bevakning av sina intressen. Jag har tidigare här i kammaren pläderat för bojkottåtgärder mot Sydafrika. Det förekommer emellertid egentligen ingen artskillnad i fråga om den politik som på detta område bedrivs i Sydafrika, Rhodesia, Angola och Moçambique. Det är nödvändigt att dessa stater ses i ett sammanhang, och det är nödvändigt för att sanktioner skall bli effektiva. Mot den bakgrunden är det som jag finner det beklagligt att FN inte har vidtagit kraftigare åtgärder.

Till sist, herr talman, vill jag av en viss anledning säga några ord om handelspolitiken. Jag vill något beröra frågan om Nordek.

Debatterna i Nordiska rådet om Nordekplanen hade över lag en positiv grundton. Det kan vara skäl att påminna om vad som där förekom, därför att det i viss mån har förvanskats av massmedia, och jag åsyftar då inte bara radion och televisionen utan även tidsningspressen. När vi kom till rådets session hade vi att ta ställning till en ämbetsmannarapport om en nordisk tullunion. Ämbetsmannagruppen hade utelämnat de kontroversiella frågorna, som rörde livsmedlen, fisket och kapitalfrågorna. Vad hände sedan i Nor-

diska rådet? Ingenting annat hände än att man efter diskussioner såväl i ekonomiska utskottet som inom rådet var enig om att försök skulle göras att utreda även de kontroversiella frågorna. Det uppdrogs åt ämbetsmannagruppen, som jag inom parentes vill säga tidigare hade utfört ett mycket gott arbete, att göra detta. Sedan skulle man underhandla med respektive länders regeringar. Rapporten skulle vara klar den 15 juli och då föreläggas de olika ländernas regeringar, dessutom Nordiska rådets presidium och ekonomiska utskottet. Det är väl när det gäller vad som därefter skall komma som det verkligt kontroversiella kommer in i bilden, i tänkandet och handlandet som sådant. Vi för i vårt land en neutralitetspolitik, som innebär att vi via svenskt jordbruk måste ha en viss livsmedelsproduktion. Jag skall inte här ta upp till debatt om den skall ligga vid 80 eller 90 procent eller vid något annat procenttal, utan jag vill bara konstatera att vi är nödsakade, om vi skall behålla vår neutralitet, att ha en rätt stor produktion av livsmedel i Sverige. Det var just detta jag sade även inom Nordiska rådet. Det är beklagligt att handelsministern för närvarande inte är i kammaren. I all min blygsamhet, herr talman, skulle jag nämligen ha velat framställa några önskemål till handelsministern.

För det första skulle jag önska att handelsministern, i stället för att diskutera den frågan med någon i medkammaren, ville diskutera min person i denna kammare.

För det andra skulle jag vilja påpeka att det nog vore hälsosamt om handelsministern, innan han tar upp dessa frågor till diskussion på det sätt han gjorde i medkammaren, läste protokollet från Nordiska rådet. Av detta kan han kanske få en uppfattning om vad jag sade i det sammanhanget.

Med detta ber jag att få sluta, herr talman.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Som litterär produkt förtjänar årets utrikespolitiska regeringsdeklaration förvisso ett högt betyg. Men även ur politisk synpunkt kan deklarationen i väsentliga stycken bli föremål för beröm, och den bör kunna vinna en tämligen allmän anslutning. Detta mitt omdöme gäller även — vilket jag skulle vilja ha framfört till handelsministern — det handelspolitiska avsnittet.

Regeringsdeklarationen skiljer sig i detta hänseende på ett fördelaktigt sätt från fjolårets. Men detta till trots finns givetvis vissa nyanser i bedömandet. Därjämte kommer på vissa punkter till uttryck en mening som skiljer sig från vår. Det är dessa nyansskillnader och avvikelser jag i huvudsak skall uppehålla mig vid.

Som vinjett till regeringsdeklarationen står följande korta och kärnfulla meningar: »Människor och nationer har kommit varandra närmare. Vår grannes problem har blivit våra egna. Och i dagens krympande värld är vi alla grannar.»

Det är så sant som det är sagt. Det är en paroll som förpliktigar. Jag vill fråga: Betyder det att den goda grannens politik, efter föredöme av amerikansk politik från Roosevelts dagar, nu proklamerats som ledstjärna för den svenska utrikespolitiken?

Efter detta regeringsuttalande kommer reservationen att vårt lands utrikespolitik, som är baserad på neutralitet och alliansfrihet, icke förutsätter åsiktsneutralitet. I och för sig är detta givetvis riktigt, men enligt min mening bör vi då, som nation, uppträda med all moderation, så att man i utlandet inte tvivlar på vår neutralitet. Tyvärr har man i utlandet — det har jag själv erfarit — fått en uppfattning av vårt agerande i olika stycken som ställer vårt neutrala sinnelag i tvivelsmål.

Den goda grannens politik förutsätter tolerans, hänsyn och rimlig respekt

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

för andra länder, även sådana som har en annan form av regim än vi själva. Tolerans får inte enbart bli ett honnörsord utan måste vara en attityd i anda och sanning. En sådan politik förutsätter också att vårt land låter bli att onödigtvis lägga sig i andra länders interna förhållanden. Framför allt bör vi som nation, som kollektiv — och även som enskilda människor — avhålla oss från mer eller mindre aggressiva åsiktsengagemang, som lätt kan leda till att vår neutralitet kommer i vanrykte i utlandet. Vi måste också låta bli att uppträda som något slags världssamvete med patentlösningar på vad som är sanning och rätt. Det är de aggressiva formerna i vissa kretsar, som jag finner särskilt betänkliga och och reagerar emot. Om vi önskar framträda som den gode grannen bör vi omsorgsfullt undvika att »spotta andra folk i ansiktet». Vi tycker inte om att man i utlandet spottar på oss, och då måste vi också låta bli att spotta på andra. Den revolutionsromantik som på sina håll blommar för fullt får i vilket fall som helst inte leda till officiella demonstrationer.

Samtidigt som jag säger detta noterar jag med stor tillfredsställelse att årets regeringsdeklaration i sina omdömen om andra länder uttrycker sig mycket mera försiktigt och modest än fjolårets. Jag skulle emellertid vilja ge uttryck åt en önskan att även den allmänna opinionen och massmedia vinnlägger sig om återhållsamhet i uttryckssätten. Bland annat borde Sveriges Radio inte tolerera att man trampar på andra länders nationella symboler. I massmedias tidsålder — i televisionens tidsålder är det dubbelt angeläget att den politiska massuggestionen hålls tillbaka. Man vet eljest inte var det slutar.

Tyvärr har vårt land under senare tid på olika sätt förlorat en del av sin tidigare goodwill i utlandet. Medan vårt land sålunda tidigare åtnjöt stor aktning och stort intresse i Förenta

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

staterna som landet »of the middle way» har våra olika attityder under senare år tillsammans bidragit till att det positiva intresset förbyts i sin motsats.

Till dessa reaktioner har bidragit en mängd händelser, bland annat — det tror jag är ganska väsentligt — den glorifiering av de amerikanska deserteörerna som har ägt rum här i landet och vilken har gått vida kretsar i Amerika hårt till sinnes. I de anglosaxiska länderna ser man kanske på ett annat och strängare sätt på sådana ting än vad vi gör här.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på den skrivelse som Exportföreningen den 4 mars i år tillställde utrikesdepartementet rörande en undersökning som svenska handelskammaren i New York gjort om de amerikanska relationerna i anledning av de spänningar, som tidvis faktiskt har uppstått i de svensk-amerikanska förbindelserna. En ny kraftig reaktion har följt på upprättandet i januari av diplomatiska förbindelser med Nordvietnam och det samtidiga meddelandet om inrättandet av en ambassad i Havanna.

Exportföreningen hänvisar till en exempelsamling — jag har den tillgänglig — där svenska företag har fått betala fiolerna då den svenska regeringen spelat upp. Det är många exportorder som har gått förlorade för svensk industri på detta sätt.

Låt mig tillägga ytterligare en sak. Den dag som USA misströstar om de europeiska länderna och återgår till isolationism hänger vårt eget lands frihet på en skör tråd.

Vad jag nu sagt om större återhållsamhet i fråga om visandet av sympatier och antipatier hindrar inte att jag vill uttala mig för en fortsatt aktiv svensk politik i Greklandsfrågan. I Europarådet har jag varit med och röstat för rekommendationen till ministerkommittén att besluta om suspension av Grekland som medlem så länge nuvarande politiska ordning där upp-

rätthålles. Jag har gjort detta från den rent formella utgångspunkten att Grekland under sin nuvarande regim, som saknar varje sken av legalitet för sin maktställning, inte fyller de krav för medlemskap som statuterna för Europarådet uppställer. Dagens Grekland är förvisso ingen demokrati — därför suspendering borde dock rimligen kunna äga rum under sådana former som inte kränker det stolta grekiska folkets känslor. Bojkotter och dylikt bör undvikas. De får ofta lätt en negativ effekt och träffar menige man på ett kännbart sätt.

När det gäller bojkotter är Rhodessa givetvis ett särfall. Där har vi påtagit oss förpliktelser genom Förenta Nationerna.

Beträffande Portugal skulle jag i anledning av vad som nyss sades av herr Arne Geijer vilja lämna en upplysning. Jag hade nyligen besök av ett par portugisiska flyktingar. De hade suttit i fängelse båda två, den ene i tre månader. De lämnade uppgiften att den nya portugisiska regeringen påbörjat en omfattande liberaliserings- och demokratiseringsprocess, med bland annat amnesti för politiska fångar i stor utsträckning. Jag tror att man kan hysa förhoppningar om att utvecklingen i Portugal går i rätt riktning. Därför ville jag be herr Arne Geijer att ta det litet lugnt på den här punkten.

I det handelspolitiska avsnittet stryker regeringsdeklarationen under nödvändigheten av att tilltron till Sveriges vilja och förmåga att respektera ingångna avtal vidmakthålles. Jag är glad över denna förklaring. Vårt lands handelspolitik får inte bli en lekboll i det inrikespolitiska spelet. Helt hjärtat ställer sig moderata samlingspartiet bakom regeringens bestämda avvisande av kraven på att Sverige skall avbryta sin handel med och vidtaga handelspolitiska åtgärder mot andra stater under motivering att dessa styres av regimer som vi ogillar. Ett motsatt resonemang skulle eljest till sist kunna

leda till — jag är medveten om att jag spetsar till det hela — att vi fick inskränka oss till att bedriva handel med den enda nation vi riktigt gillar, alltså med vårt eget land — möjligen också med de andra nordiska länderna. Detta om detta.

Vad gäller det nordiska samarbetet vill jag i dagens läge inskränka mig till att uttala den förhoppningen att arbetet på Nordek snarast möjligt skall krönas med framgång. Regeringens aktivitet på denna punkt är värd det största erkännande. Norden har sin stora chans år 1969. Det vore ett politiskt fiasko av stora mått och en tragedi, om vår generation inte skulle gå i land med uppgiften att få till stånd en positiv lösning. Inte minst i min skånska landsända är vi angelägna om en sådan lösning. Vi förutsätter givetvis därvid att det även på jordbrukets och fiskets områden skall kunna vidtagas sådana anordningar att utövarna av dessa näringar känner sig tillgodosedda.

Utvecklingen mot en större, alltmer integrerad internationell ekonomi fortsätter av egen kraft. Den går inte i längden att hejda, även om en del ställer sig tveksamma. Tyvärr är hindren för att vårt land skall komma med i EEC för närvarande stora. Ett temporärt alternativ utgör för den svenska industrins del övergången till multinationella företag med förgreningar även inom EEC-området. Det räcker emellertid inte med detta.

I fråga om EEC konstaterar jag med glädje att regeringen i början av året aviserat sexmaktsblockets regeringar om att den under den självklara förutsättningen att vår neutralitetspolitik kan fullföljas kan tänka sig fullt medlemskap. Det är gott och väl. Jag tror att det varit bättre om regeringen uttryckligen ändrat på ansökan till att gälla fullt medlemskap, givetvis under enahanda förutsättning. Då hade vi sluppit detta tal, som ständigt ligger oss i fatet på Europaplanet, om sex plus fyra — där Sverige står utanför — i

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

stället för sex plus fem eller sex plus sex.

Att vår ansökan om anslutning till EEC för dagen inte ligger särskilt gynnsamt till går det inte att blunda för. Hela EEC-problematiken är besvärlig, inte minst sedan general de Gaulle kastat in tanken på en revision av Romavtalet i diskussionen. Svårigheterna för England och Frankrike att finna varandra är påtagliga. Det framgår bl. a. av den s. k. Soamesaffären, och det måste vi också i Sverige själva bli lidande av.

Att Sverige bör begagna eventuella tillfällen att medverka i temporära, begränsade engagemang med EEC finner jag rätt och riktigt. Jag ställer mig alltså i detta avseende på samma ståndpunkt som herr Lange och regeringen. År efter år går emellertid och ingenting händer. Detta är tråkigt, eftersom intresset till följd därav avtar. Opinionen måste emellertid vara beredd på att säga ja till Europa när den dagen kommer.

Att frihandelslinjen bör stå fast, därom råder ingen oenighet. Temporära skyddsåtgärder är emellertid nödvändiga för att skydda vissa delar av den svenska industrin, därom är jag i princip ense med regeringen. För egen del menar jag dock att de vidtagna åtgärderna i vissa hänseenden är i behov av att skärpas och utvidgas.

Till sist en annan sak som är av betydelse för vår utrikeshandel. Sedan november i fjol har den svenska valutareserven kraftigt minskat genom ett totalt valutautflöde fram till utgången av februari med 1 273 miljoner kronor. Utflödet har fortsatt under mars, bortsett från senaste veckan då viss ökning i reserven skett. Valutareserven uppgick den 21 mars till 2 954 miljoner kronor, vilket är inte mindre än 918 miljoner kronor lägre än motsvarande datum i fjol.

Företeelsen är i och för sig oroväckande. Närmare en fjärdedel av vår valutareserv har runnit bort på några

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

korta månader. Jag skulle vilja sluta med att till finansministern eller handelsministern, eller till vem som från den tomma regeringsbänken skulle vilja svara, rikta frågan huruvida han är i tillfälle att ge en analys av orsakssammanhanget bakom valutautflödet. Sammanhänger det med den allmänna oron på den internationella valutamarknaden eller har det inhemska orsaker?

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Herr Lundström liksom herr Dahlén kritiserade i sina anföranden utrikesutskottsmajoritetens sätt att handlägga Biafrafrågan. I utskottets ordförandes frånvaro vill jag tillbakavisa denna kritik.

Utskottet höll, som herr Geijer betonade, tre långa möten för att behandla denna fråga. I slutet av det andra sammanträdet betonade herr ordföranden att frågan måste avgöras vid ett tredje sammanträde, därför att utskottets tidtabell hade blivit så förskjuten. Vid det tredje mötet inledde oppositionens talesmän emellertid med att begära uppskov med behandlingen av Biafrafrågan, det var, hette det, ingen brådska med den utan den kunde vänta. Det ansåg majoriteten i utskottet vara irrationellt, ty därigenom skulle vårriksdagen få två Biafradebatter.

Det kan inte finnas någon som helst anledning att tala om övergrepp i dessa sammanhang. Jag måste uttala min förundran över oppositionens argumentering i denna fråga; det finns heller ingen anledning att göra Biafrafrågan till ett partipolitiskt slagträ.

Man har också under dagens debatt fått det intrycket att oppositionen bedriver en underlig argumentering rörande Biafra. Särskilt herr Dahlén har uttalat att om bara den svenska regeringen hade »en politisk vilja» så skulle vi kunna få upp denna fråga på FN:s dagordning. Herr Dahlén menar alltså att det hela bara är en fråga om politisk vilja från svensk sida.

Detta är en ytterligt ytlig bedömning som bortser från det faktiska läget i Förenta nationernas medlemskrets. FN är ju summan av medlemmarnas politiska vilja och kan ingenting göra utanför dessa. Därför måste man i nuläget konstatera att majoriteten av medlemmarna icke vill ge FN mandat att ingripa i Nigeriakriget.

Det finns tragiska paralleller till detta. FN fick aldrig möjlighet att ingripa i det sjuåriga befrielsekriget i Algeriet, ty det betraktades som liggande utanför FN:s kompetens. De politiska förutsättningarna fanns inte. Vi har under flera år sett hur Vietnamkriget aldrig kunnat uppföras på FN:s dagordning, en tragedi väl i nivå med både Algeriet och Nigeriakriget.

Den svenska debatten innehåller i många fall en övertro på FN:s möjligheter att kunna handla. Man betraktar ofta FN som ett överstatligt instrument, där man så att säga trollar bort de politiska realiteterna. I detta fall vet man att praktiskt taget alla afrikanska regeringar avråder från en intervention från FN, därför att man inte vill riskera Nigerias enhet. Det har här tidigare erinrats om att två toppmöten i den afrikanska enighetsorganisationen OAU har fastställt denna sin hållning och att endast fyra nationer gått emot det beslutet, nämligen de som har erkänt Biafra.

Det har anförts att FN-stadgan i sina grundsatser fastställer att FN skall ingripa när det gäller att lösa frågor som berör de mänskliga rättigheterna. Men det är också väsentligt att påpeka att det i stadgan finns en paragraf av övergripande karaktär vars innehåll går ut på att »ingen bestämmelse i denna stadga berättigar FN att ingripa i frågor som väsentligen faller inom vederbörandes egen behörighet». Så har både generalsekreteraren och de afrikanska staterna betraktat Nigeriäfrågan.

Här har nu invänts att praxis ibland inneburit att FN trots detta har ingripit, t. ex. i de portugisiska kolonialaf-

färerna och i Sydafrika. Det bar emellertid skett i samband med den allmänna kolonialpolitiken, på vilket område FN under efterkrigstiden har gjort sin kanske största insats.

I motionen från moderata samlingspartiet hänvisar man till kriget i Kongo. Den parallellen är dock ytterst haltande, ty där var det den legala regeringen som begärde att FN skulle ingripa. Den FN-aktionen fick till resultat att Katangas utbrytningsförsök misslyckades och Kongos enhet kunde bevaras.

Herr Dahlné anklagade för en stund sedan den svenska regeringen för att den är undfallande, när tillräckligt många stater, i detta fall afrikanska, intar »en omänsklig attityd». Återigen måste jag konstatera hur herr Dahlné och andra debattörer, dock inte så markant som han, ser bort från de faktiska realiteterna. När herr Dahlné läser upp ett telegram från den Algeriske statschefen Boumedienne och tycker att denna använder alltför hårda ord när han talar om neo-kolonialismen, måste man betänka att den som talar i telegrammet är ledare för en stat som behövde sju års blodigt krig för att vinna självständighet och suveränitet. Det kan vara enkelt för oss i den svenska katedern att uttala oss mästrende om sådana statsledare när de uppträder i en situation som denna. Det finns emellertid ingen anledning att se bort från realiteterna och från de erfarenheter som politiska ledare som Boumedienne själva haft.

När det påstås att Sverige är undfallande mot de afrikanska regeringarna, är det på sin plats att erinra om att generalsekreterare U Thant mycket bestämt har avrått från att FN skall försöka ta upp Nigeriakonflikten, och det kan väl inte råda någon tvekan om att han skulle önska bidra till konflikten lösning. Även han hänvisar till de två toppkonferenserna i OAU och dess hemställan att medlemsstaterna i FN skall avhålla sig från varje aktion som kan försvåra fred, enhet och territoriell

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik integritet för Nigeria. U Thant säger att detta är en viktig vägledning för honom. Han kan icke se hur något medlemsland, eller för den del generalsekreteraren själv, aktivt skulle kunna blanda sig i saken.

U Thant tillfogar något som är väsentligt för förståelsen av hela konflikten och FN:s hållning: En annan viktig princip är att Förenta nationerna icke kan stödja någon aktion eller någon rörelse som har som mål utbrytning av ett område från ett bestämt medlemsland. Det kostade FN många dyrbara liv och över 500 miljoner dollar att genomföra aktionen i Kongo, och allteftersom utvecklingen i Kongo fortskred blev FN det instrument som hindrade Katangas hotande utbrytning. Detta är den riktiga hållningen för FN, säger U Thant. »Det finns utbrytningsrörelser på många håll i världen, och jag vill påstå, att över hälften av FN:s medlemsstater har detta problem inpå livet. Om FN skulle stödja principen om utbrytning, skulle det icke finnas något slut på de problem som många medlemsländer skulle få.»

Det är dessa realiteter som ligger i botten på konflikten och FN:s hållning. Frågan gäller inte om den svenska regeringen eller de nordiska regeringarna har bristande vilja eller initiativförmåga, ty man skulle omedelbart stöta på dessa handfasta politiska realiteter.

Att ta upp frågan och föra den vidare inom FN:s ram borde naturligtvis ligga allra närmast till hands för de afrikanska regeringar som erkänt Biafra, då i första hand för Zambia som från årsskiftet är medlem av säkerhetsrådet. När inte Zambia tagit upp frågan beror det naturligtvis inte på bristande vilja.

Det talas nu om ett danskt initiativ och ett norskt regeringsuttalande. Självfallet skall vi med största intresse ta del av innebörden däri och se vad det konkret kan innebära. Jag erinrade om att Danmark fram till årsskiftet var medlem av säkerhetsrådet och att Finland nu intar den ställningen. Sverige

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik arbetar naturligtvis i intimt samförstånd med dessa nordiska länder både i huvudstäderna och genom vår FN-representation. Man kan förutsätta att om det yppar sig möjligheter i säkerhetsrådet eller under höstens ordinarie FN-församling kommer de att bevakas positivt av de nordiska regeringarna. Men vi skall inte bedriva låtsaspolitik, ingen gagnas av det.

En av årets mest stimulerande utrikespolitiska händelser är att amerikanska senaten för ett par veckor sedan ratificerade icke-spridningsavtalet, som man i den internationella debatten gärna förkortar till NPT. Åtgärden var otåligt väntad ända sedan i höstas. Den var desto mer tacknämlig som majoriteten i senaten var så stark som 83 mot 15. Nu har ett tiotal länder ratificerat avtalet, medan ett 90-tal har undertecknat det.

Det sägs i svenska regeringsdeklarationen i dag att regeringen överväger att lägga fram fördraget för riksdagen. Det är emellertid inte upptaget i den propositionsförteckning som för en stund sedan delades ut i kammaren och som omfattade de propositioner som avses bli lämnade i vår. Jag hoppas emellertid att regeringens överväganden leder fram till ett positivt resultat, så att propositionen kan framläggas snarast och Sverige sälla sig till de länder som har ratificerat. Avtalet träder i kraft först när de tre huvudsignatärerna och 40 andra länder har ratificerat det, vilket i allmänhet förutsätter parlamentens godkännande. Av signatärerna har England och nu USA ratificerat, men man väntar ännu på Sovjet.

Det har hittills gått trögt med anslutningen i fråga om ratificering, men man vågar hoppas att senatens beslut skall påskynda proceduren. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att en grupp nyckelländer dröjer med att underteckna, och än mer med att ratificera. Bland dem finns sådana politiskt viktiga stater som Japan, Indien, Paki-

stan, Argentina, Brasilien, Israel, Förenade arabrepubliken och Västtyskland. Vad som sker med denna ländergrupps hållning till NPT kan avgöra avtalets framtida öde och dess värde.

Därvid är Västtysklands hållning särskilt betydelsefull, ty det är alldeles uppenbart att ett av Sovjets huvudintressen med detta avtal är att få den västtyska namnteckningen och därmed definitivt eliminera riskerna för ett framtida västtyskt kärnvapen. Utan västtysk ratificering kan Sovjet frestas att inte anta avtalet, och därmed skulle det spolieras, med negativa politiska följder.

Desto mer lovande var det att utrikesminister Willy Brandt härom dagen i förbundsdagen sade sig hoppas att Västtyskland före sommarpausen i parlamentet skall ratificera avtalet. Hans positiva hållning har länge varit känd, men det är också bekant att andra politiska ledare är mer skeptiska — för att inte använda ett starkare uttryck — till icke-spridningsavtalet.

Avtalet medför ingen egentlig rustningsbegränsning, men det skulle kunna skapa förutsättningar för sådana och politiskt vara värdefullt.

En allvarlig brist är naturligtvis att varken Kina eller Frankrike deltar i dessa debatter, men det är något som man f. n. inte kan göra något åt. Det visar hur viktigt det är att Peking-Kina godtas som medlem i FN. Senator Edward Kennedys förord häromdagen är ett tecken på att även ledande politiker i USA börjar inse detta och förordar en nyorientering av amerikansk politik — som dock säkert kommer att dröja länge.

Mer avgörande för icke-spridningsavtalets öde är naturligtvis den kyliga hållning som en rad tungt vägande länder, som jag tidigare nämnt, intar till avtalet. De finns bl. a. i Asien och i Latinamerika. De ställer krav på kärnvapenmakterna om i vissa fall vittgående, bindande säkerhetsgarantier, garantier som ingenting i dag tyder på att

supermakterna är villiga att åtaga sig, utöver vad de har ställt i utsikt och utlovat i samband med icke-spridningsavtalets tillkomst. Dessa motsättningar kring icke-spridningsavtalet kom klart till synes i höstas, dels i Förenta nationernas politiska utskott och generalförsamling, dels vid Genèvekonferensen mellan icke-kärnvapenstaterna.

Det är ett universellt intresse att spridningen av kärnvapen hindras och att avtalets positiva sidor kan tas till vara. Därför är det angeläget att de snarast kommer i kraft. Sverige bör därvid bidra på sitt sätt.

Mindre positivt i år är emellertid att Nixon gett klarsignal för ett om än begränsat ABM-program. Visserligen förskjuter han det i tiden. Han är försiktig i motiveringen och håller dörren öppen för politiska överläggningar med Sovjet. Han betonar att huvudskälet är att skydda USA mot 1970-talets kinesiska kärnvapen. Men politiskt är detta ett beklagligt beslut som kan verka negativt och leda till en enormt dyrbar ny kapprustning mellan supermakterna utan att ge någon ny säkerhet. Försvarsminister McNamara försökte att i det längsta göra motstånd och hindra ABM men fick ändå till slut släppa fram ett begränsat ABM-program. Men han har eftertryckligt visat att ABM icke kan ge något effektivt skydd, bara riskera att väcka illusioner. Motparten svarar med samma medel, och efter någon tid är båda parter uppe på högre nivå i fråga om vapentechnik och kostnader men med oförändrat militärt balansläge.

I fjol somras kom Sovjet och USA överens om att uppta förhandlingar om defensiva och offensiva vapen med sikte på begränsning. Detta besked, som det hade tagit mer än ett år att värka fram, mottogs med allmän glädje i världen. I FN kunde man i höstas enhälligt anta en resolution, på vilken även USA och Sovjet röstade och som innebar ett tillstyrkande av dessa överläggningar. Det återstår nu att se om eller hur dessa förhandlingar kommer till stånd. Det

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik står på Nixons program men ligger inte precis i topp på hans prioriteringslista. Vi får dock hoppas att ABM-programmen på ömse håll inte har kommit längre och inte vållat större politisk skada än att förhandlingarna mellan USA och Sovjet kan upptas och leda till positiva resultat. Det skulle vara ett nytt vanvett att lägga ner ytterligare miljarder och åter miljarder på ABM och samtidigt missköta samhällsfrågor såsom fattigdom, undervisning och slumbostäder. Allra minst tilltalande är att demokratier gör en så beklämmande prioritering i ett läge där det redan finns militär överkapacitet beträffande kärnvapen.

På regeringsdeklarationens nyanserade språk heter det, att en utbyggnad av robotvapen skulle vara en utveckling »i fel riktning» — och det är det minsta som kan sägas. Statsrådet Alva Myrdal förklarade i sitt tal i Genève i går det brådskande och angelägna i att Sovjet och USA inleder de planerade överläggningarna.

Herr Virgin konstaterade här i sitt anförande en brist i regeringsdeklarationen och talade om en »uttunnning», eftersom det i deklarationen inte nämns någonting om ett produktionsstopp för klyvbart material för vapenbruk. Detta är riktigt i och för sig, men kanske herr Virgin inte haft tillfälle att se att statsrådet Myrdal i går gjorde en regeringsdeklaration i sitt tal vid Artonmaktskonferensen i Genève. Hon framhöll att det på den svenska prioriteringslistan också står ett avtal om produktionsstopp för klyvbart material för vapenbruk. Detta inslag ingår i så att säga det svenska paket som vi gärna vill söka vinna gehör för vid Artonmaktskonferensen i Genève.

Regeringsdeklarationen ger ett annat viktigt besked på tal om just denna konferens, nämligen att Sverige ämnar yrka på komplettering av det partiella provstoppsavtalet med ett förbud mot de underjordiska kärnvapenproven. Det är lika väsentligt som angeläget att det

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

ta sker, och jag hälsar regeringens initiativ med tillfredsställelse. Jag tolkar deklARATIONEN i denna del så att regeringen ämnar lägga fram förslag i Genève till en avtalstext för en sådan utbyggnad av provstoppsavtalet.

Detta avtal, ingånget 1963, måste kompletteras så att även de underjordiska kärnvapenproven blir förbjudna. I fjol sprängde USA ungefär två kärnvapen i månaden vid underjordiska prov, och man kan anta att frekvensen i Sovjet icke är lägre. Genom denna lucka i avtalet kan det ske en ständig utveckling av kärnvapnens styrka och tekniska fulländning. Frågan kan få en positiv lösning endast genom att icke-spridningsavtalet fullständigas.

Jag är säker på att Sverige kommer att få många politiskt tungviktiga nationer vid sin sida när vårt lands representanter gör en framstöt i syfte att uppnå en komplettering av avtalet. Vi bör tillsammans med övriga obundna stater upprätthålla trycket på kärnvapenmakterna och få dem att börja infria utfästelser som de gjorde i FN i samband med icke-spridningsavtalets ingående att börja dryfta verkliga nedrustningsåtgärder.

I ett läge där världens årliga rustningskostnader uppskattas till cirka 900 miljarder kronor blir det både finansiellt och politiskt tvingande att söka hejda den ödesdigra rustningsspiralen.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Möller att jag också observerade i dagens tidningar att fru Myrdal i går i Genève talat om ett produktionsstopp. Så mycket mera egendomligt är det att regeringsdeklARATIONEN inte nämner någonting om att detta krav kvarstår.

I övrigt ämnar jag uppskjuta diskussionen om hela detta mycket invecklade och omfattande material till dess att den annonserade propositionen om ratificering av icke-spridningsavtalet föreligger.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att intresset för den utrikespolitiska debatten nu har nått sin höjdpunkt, för att inte säga att vi har nått kokpunkten. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på det stora antalet närvarande i kammaren. Här finns knappast ståplats för en käpp. Jag känner mig fördenskull mycket inspirerad att förlänga debatten.

När regeringsdeklARATIONEN upplästes, satt min bänkkamrat, socialdemokraten herr Larfors, och jag och följde med tillsammans i syftet att vi skulle kunna komma till en punkt där vi blev oense, men det gjorde vi aldrig. Detta visar, tycker jag, att regeringsdeklARATIONEN var bra och att den inte behöver utsättas för särskilt mördande kritik från något håll. Jag skall beröra den bara på en punkt, där jag tycker att den motsäger herr Geijer påtagligt. För övrigt vill jag ta upp och belysa ett enda spörsmål, och det berörs inte i regeringsdeklARATIONEN.

Vi har i vårt land en sång med en formel som visar vägen till den stora framtida lyckan. Vi känner den alla: Upp till kamp emot kvalen, sista striden det är, ty internationalen åt alla lycka bär. En pendang finner vi inom den rent kyrkliga och religiösa världen, där man en gång i trångmål med en väldig entusiasm och kraft stämde upp: Vår Gud är oss en väldig borg, han är vårt vapen trygga. Men båda dessa kampsånger har i viss utsträckning förbleknat och när vi sjunger: Vår Gud är oss en väldig borg, är det närmast såsom när en oxe ensam drar en alltför tung plog.

Vi har dock fått en ersättning på det utrikespolitiska området. Det är en dogm och en formel som har fått ett otroligt elegant och suggestivt uttryck: Alliansfrihet i fred syftade till neutralitet i krig. Många av oss hänger säkerligen med dogmatisk hänförelse fast vid denna sats. Fördenskull känner vi oss en smula oroade när vi helt

plötsligt befinner oss i en utvecklingsprocess, där denna kära och utifrån våra synpunkter riktiga dogm håller på att uppluckras. Den möter ju hos vår nutida ungdom ett otroligt motstånd. Ungdomen proklamerar inte neutralitet, den proklamerar en strid utan hänsyn till någon som helst neutralitet. För den är neutralitet förräderi.

Ungdomen är frimodig nog att kritisera själva nationalismen, som har varit så kär för oss, och påvisa dess begränsning. Det är ett litet lands begränsning och nationalism. Ungdomen kritiserar många ting i vårt land som det är rätt att kritisera.

För den finns det ingen neutralitet, t. ex. i fråga om vapenexporten, utan denna skall gå just till de länder vilkas syfte är att upphäva sådana strävanden som kännetecknar den svenska nationen. I och för sig är kritiken mot vapenexporten berättigad — och motiveeringen för vapenexporten oberättigad. Den går ju ut på att vi ska sälja våra vapen för att vi själva ska kunna producera vapen till vår egen krigsmakt. Man skulle kunna säga att det är en falsk motivering därför att vi när den dagen kommer behöver så litet vapen. Det är ovisst om vi någonsin kommer att behöva använda dem. Det kommer vi inte att hinna med, i all synnerhet som vi med övertygelse vänder oss emot de enda vapen som har någon avskräckande effekt numera, nämligen atomvapnen.

Denna inställning, att vår neutralitet betyder ett förräderi, är ett allvarligt ingrepp i vår neutralitetstanke. Håller också regeringen på att vackla på den punkten? Naturligtvis är det helt främmande för mig att påstå att regeringen medvetet skulle göra det. Men utgör inte vissa eftergifter mot krav från denna högröstade kritik av Sveriges utrikespolitik ett varnande exempel?

Under debatten här i kammaren har refererats till orden om den stora grannsämjan mellan alla länder. Risk

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik föreligger emellertid ett förtroendet för vår neutralitetspolitik hos ett av de mest betydande länderna i världen rubbas genom vårt ställningstagande när det gäller de amerikanska desertörerna. Det upprör folket i Amerika i mycket hög grad. Det vet vi genom amerikanska tidningar och genom brevväxling med många människor i Amerika. Jag har för min ringa del ställt frågan: Är det värt att vi ådrar oss ett stort lands hela förakt genom att mottaga dessa desertörer? De är visserligen inte många. Enligt uppgift som jag har fått i dag rör det sig om 237 stycken. Vi kan inte heller gärna betrakta dem som hjältar, ty de flesta av dem kommer ju från Tyskland där de lika litet som tyskarna själva riskerar något krig. De kommer också direkt från USA och via Canada. Ibland förhör de sig brevlades från Amerika om det inte skulle vara lönande för dem att »sticka» från den amerikanska militärtjänsten för att få en fristad i Sverige. Jag undrar vad vi skulle säga om de svenska unga män, som sätter frågetecken inför militärväsendet, skulle bete sig på samma sätt.

Omkring 55 av de amerikanska desertörer, som vistas i Sverige, har frivilligt återvänt till sitt land. Två har blivit utvisade av den svenska regeringen. Den amerikanska ambassaden har givit ekonomisk hjälp åt 38. Av dessa kom 23 från Tyskland, åtta direkt från USA och fyra från Vietnam. 21 har återvänt till sina förband i Tyskland och 15 har rest hem igen till USA. Man får ofta höra att stränga straff möter dem i Amerika, om de skulle återsändas. Det visar sig emellertid att straffen för de desertörer som återvänt i allmänhet har rört sig om några månader. En del har fått villkorlig dom. Det hårdaste straff som utdömts gällde kocken Edwin Arnett, vilken dömdes som desertör och därför fick fyra år. Han kom från semester i Tokyo via Moskva över till Sverige.

En stor del av dessa människor har en mycket brokig bakgrund. Vi känner

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

till att det finns brottsliga tendenser, och det är bekant att dessa utvecklats också i vårt land.

Arbetslusten har inte varit särskilt stor, såvitt man kan förstå av arbetsförmedlingens uppgifter. 220 av dessa personer har fått uppehållstillstånd. 175 har fått arbetstillstånd. 131 har haft kontakter med arbetsförmedlingarna, men ett ytterst litet fåtal har kunnat placeras i arbetslivet. Nu har arbetsmarknadsstyrelsen ordnat en förläggning för att ge dessa människor möjlighet att akklimatisera sig i vårt land. I denna förläggning skulle de inte utföra något hårt kroppsarbete — bevara mig väl! Nej, dessa människor skulle endast bedriva studier i exempelvis svenska språket. Man har fått 23 anmälningar till verksamheten.

Med ledning av sådana uppgifter kan man ställa denna fråga: Vad skall vi då göra med dem? Låt mig för egen del göra diskussionen kort på denna punkt och säga: Skicka tillbaka dem till Amerika, där de hör hemma. Som motive-ring vill jag anföra att vi troligen aldrig kan hjälpa dem att anpassa sig här och att vi gör dessa människor mer illa än vad de förtjänar genom att uppehålla dem i vårt land med penning-gåvor och socialvård.

Jag tycker att vi inte har råd att utmana Amerika på ett meningslöst sätt och sälja vår neutralitet på dessa grunder. Jag anser att regeringen leker med elden.

Det kan fortare än kvickt bli vår tur att råka ut för de s. k. befrielse- rörelserna. Nyligen har i England utkommit ett förnämligt arbete, som heter *Coup d'état — A practical handbook of revolution*. I den visar författaren Edward Luttwak att mer än hälften av alla nationer värda namnet har råkat ut för väldiga omvälvningar och omstörtningar i revolutionär anda. Vad är det som säger att Sverige skulle komma undan på denna punkt? Vi när en orm vid vår egen barm, och det förhål-

landet att den är liten är helt normalt — det är alla nyfödda. Men liten kan bli stor, och så som det nu ser ut i världen tycker jag inte att utsikterna verkar vara stora att stäcka utvecklingen av denna revolutionära strömning som vill förgöra alla anständiga människor och i all synnerhet demokratin.

Det finns i regeringsdeklarationen på s. 7 i stencilen ett par satser om Vietnam. Där talar regeringen mycket — låt mig säga — försonande ord och uttrycker en förhoppning att det snart skall bli fred i Vietnam. Bland annat säger man att dödandet dock har minskat och att bilden inte är så mörk. Vid studium av materialet från Vietnam kan jag inte finna att bilden är ljus. En av de sista rapporter som kommit mig till del från Vietnam säger att vietcong under 1968 dödade 5 361 civila personer. Man kidnappade — också en kär syster-sättning för upprorsmakarna — 8 556 personer, och vilket öde de kommer att gå till mötes kan man nog räkna ut.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga några ord till herr Geijer även om han inte är här i kammaren. Vi får tala i ett vacuum, det kan inte hjälpas. Han säger att vi måste stödja befrielse- rörelserna. I och för sig är ordet befrielse- rörelse ett eufemistiskt ord för en otäck och bloddrypande verklighet. Varför måste vi nu göra det? Jo, säger herr Geijer, befrielse- rörelser är oftast en förutsättning för demokrati. Ett sådant påstående brukar man kalla för overstatement. Jag tror att herr Geijer får ganska jobbigt att läsa sin historia för att få fram namnen på de s. k. befrielse- rörelser som lett till demokrati. Jag känner för min ringa del bara en, men är otroligt nyfiken på att lära känna alla andra. Det var den amerikanska frihets- rörelsen på 1700-talet som ledde fram till USA:s skapande. Den har lett till demokrati. Men vilken annan? Frihets- rörelsen 1917 i Sovjet har inte lett till någon demokrati efter 50 år. Franska revolu-

tionen ledde som bekant inte till någon demokrati. Omvälvningen i Egypten för några år sedan har inte lett till demokrati. Omvälvningen och befrielseörelsen i Algeriet har inte lett till demokrati. Detsamma gäller Kuba, Kina, Nordvietnam och Mexiko. Och vilka andra stater har på det sättet fått demokrati?

Jag är rädd för att man måste revidera uppfattningen om vägen till demokrati. Om Sverige hade råkat ut för revolution 1917 hade vi säkerligen ej heller haft någon demokrati, utan kommunistisk diktatur.

Jag kan inte inse att regeringen ens har någon som helst rätt att ta av de svenska pengarna för att understödja upprorsrörelser i andra länder. Det kan man, tycker jag, rättmätigt inte ens göra om man bygger sina beslut på en majoritetsdemokrati som utgör 51 procent av Sveriges befolkning.

I regeringsdeklarationen stod något helt annat än detta. Där sade man att man icke kunde stödja revolter och utbrytningar, och det är alldeles riktigt. Det är ur den synpunkten som man ej heller kan ta en aktiv del i förhinderandet av t. ex. ASEA:s del i Cabora Bassa-projektet.

Det har funnits röster här — jag skall inte partipolitiskt inringa dem, utan endast säga att det har funnits röster som hävdar, att om Rhodesia skulle få elektricitet från Cabora Bassa, skulle det vara orätt att befrämja en sådan verksamhet som ASEA:s. När jag hörde detta ringde ett bibelspråk i mina öron: Älsken edra ovänner! Vi vet ju inte om rhodesierna är våra ovänner, men om det skulle vara så att någon människa som lever i ett land vars förhållanden vi inte gillar skulle få en fördel av någonting, kan man väl fördenskull inte sätta stopp för en nyttig industri. Förr eller senare måste ju folket få fördel av allt vi gör i de underutvecklade länderna.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag skall be att få lämna ett meddelande till kammarens talrikt närvarande ledamöter.

I dag onsdag den 26 mars hålles kvällsplenum.

Extra arbetsplenum anordnas torsdagen den 27 mars kl. 14.00. Kvällsplenum hålles ej.

Under förutsättning att jordbruksutskottets utlåtande nr 1 (jordbrukshuvudtiteln), som fredagen den 28 mars sättes först på föredragningslistan, hinnes slutbehandlas, avslutas arbetsplenum på fredagen omkring kl. 15.45.

Herr MÖLLER (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kilsmo har tidigare under ett par Vietnamdebatter i riksdagen visat att han är mer proamerikansk än någon amerikan kan vara. Han har återigen bevisat detta i sitt inlägg i dag. Vad han sade om frihetssträvandena och frihetsrörelserna kommer i protokollet att kunna stå som ett monument över hans syn på dessa företeelser i vår tid.

Men vad han har yttrat om desertörerna och svenska regeringens beslut att upplåta en fristad för dessa nödgår mig att säga, att jag beklagar att ett sådant anförande hålls i Sveriges riksdag.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det beklagande som herr Möller gör är i sak detsamma som att fränkänna den som har en annan mening än han rätten att yttra sin mening.

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Fredagen den 21 mars var den dag Förenta Nationerna proklamerat som en internationell dag för avskaffandet av rasdiskrimineringen i världen, i år speciellt i Sydafrika.

Några större arrangemang i vårt land blev tydligen inte ordnade den dagen.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Det hände dock att regeringen gav en halv miljon kronor som hjälp till offren för apartheidpolitiken, och det är man tacksam för. Det hände också att vår utrikesminister talade inför Stockholms arbetarekommuns representantskap om rasförtrycket i Sydafrika och därvid hävdade att vi inte får förtrötta i vår kritik av apartheidsystemet och i våra ansträngningar att vända utvecklingen i en annan riktning. Det är man också tacksam för. Vi får inte glömma vad som för nio år sedan hände i Sharpeville, då 64 demonstranter dödades och 180 skadades. Den händelsen öppnade mer än något annat världens ögon för den skrämmande raspolitiken i Sydafrika.

Inom den kristna kyrkan har tiderna igenom arbetats med problematiken kring rasmotsättningar. Det »tredje rikets» motbjudande raslära med dess ohyggliga följder har tvingat många i vår generation till en ständig vaksamhet inför all form av rasism. För kristen opinion världen över blev fjolårets världskyrkomöte i Uppsala en förnyad påminnelse om den kränkning av människovärdet som rastänkandet innebär. Rasismen fastslogs vara en uppenbar förnekelse av den kristna tron på en enda mänsklighet i Guds skapelse.

Såväl internationellt som nationellt möter man nu uttryck som tyder på vilja att gå vidare med intentionerna från Uppsalamötet. Sydafrikas kristna råds teologiska kommission har sänt ut ett budskap till Sydafrikas folk som inspirerats av Uppsala-68.

Den officiella sydafrikanska reaktionen har varit häftig. Premiärminister Vorster har avvisat dokumentet i hotfulla ordalag. Man har anledning att nog följa den fortsatta utvecklingen. Här hemma har Sydafrika aktualiserats dels genom domkyrkodemonstrationen i Lund och dels genom frikyrkomötets klara ställningstagande för demonstranterna.

Då svensk opinion i sak torde vara tämligen enig i att ta avstånd från all

rasism vore det önskvärt om ett arbete kring problematiken kunde ske i allt större utsträckning under samverkan generationerna emellan i de sammanhang där frågan aktualiseras, så att vi såväl ideologiskt som politiskt kunde finna en bärande syn och ett praktiskt handlingsprogram.

1968 var av FN bestämt att vara de mänskliga rättigheternas internationella år. Sannerligen, behovet att hävda de mänskliga rättigheterna kändes starkt under Tjeckoslovakieninvasionens år.

Till de mänskliga rättigheterna hör som vi vet religionsfriheten.

Herr talman! Jag anser att den svenska riksdagen ständigt måste påminna om detta och peka på de brott som sker mot denna mänskliga rättighet var de än må inträffa. Jag vill då först peka på den förföljelse av kristna grupper som fortfarande förekommer i Sovjetunionen. Den har tidigare påtalats här i riksdagen.

Ryska baptister har i upprepade skrivelser till generalsekreterare U Thant anhållit om FN:s hjälp. Ur deras senaste brev vill jag göra följande citat:

»...Nu går det internationella året mot sitt slut, men samtidigt har antalet fångar som hålles inspärrade för att de predikar Guds ord i Sovjetunionen inte minskat och deras villkor i fängelserna inte förändrats. I stället för dem som avslutar sin straffperiod fylls fängelserna på nytt med andra. Under det gångna året fylldes våra fängelser på med mer än 30 fångar, och det betyder att åter hundratals barn gjorts föräldralösa.

Man skingrar fredliga gudstjänster. De som deltagit förelägs böter och döms till 15 dygn utan mat. Vi ber Er till oss meddela resultatet av vår petition till Er och även huruvida överenskommelsen om de mänskliga rättigheterna gäller för oss. Under rättegången den 15—17 april detta år mot tvenne troende män i Brest meddelade nämligen åklagaren offentligt att överenskommelsen om de mänskliga rättigheterna hade

införts i FN på initiativ av Sovjetunionens regering och att de endast gäller för kolonialistiska och kapitalistiska länder.»

Herr talman! Det hör till de gåtfulla tragedierna att i våra dagar åter få bevittna hur antisemitismen får ett allt starkare fäste i framför allt Sovjetunionen och Polen. Det glädde mig att herr Dahln tog upp frågan om antisemitismen och satte in den i sitt internationella sammanhang.

De tre miljoner judar som bor i Sovjet tycks vara dömda till tvångsassimilering, till kulturell utplåning och till andlig strypning om inte supermakten ändrar sin inställning och behandling av denna folkgrupp.

Alvar Alsterdal, som torde vara kännare av förhållandena, framhöll vid den konferens här i riksdagshuset, som herr Dahln nämnde om, att judarna i Sovjet i dag har större anledning att känna sig hotade än någonsin efter Stalins död. Den judiska minoriteten tycks enligt alla säkra bedömare vara utsatt för en särbehandling som bara kan kallas diskriminering. Det gäller inte minst den mosaiska religionen. Dess bekännare tilläts ej ha en central religiös organisation eller upprätthålla institutionella kontakter med trosfränder utomlands. Det finns numera bara ett sextiototal synagogor mot ett hundra för några år sedan. På många ställen har judarna ingen annan mötesplats än kyrkogården. I den antireligiösa propagandan blir den mosaiska religionen särskilt grovt behandlad. Det finns ingen rabbinutbildning. Upprepade löften om tryckning av bönböcker har ej infriats.

Vad beträffar Polen, detta land där judarna led värre av andra världskriget än någon annanstans, håller det märkliga på att inträffa att landet snart inte har några judar.

Den sovjetiska antisemitismen har tydligen exporterats till Polen och där utlöst en uppdämd folklig antisemitism. Av Polens 30 000 judar har 5 000 läm-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
nat landet och 10 000 väntar på visum till Israel.

Herr talman! Det synes mig ligga helt i linje med vårt lands starka hävdande av de mänskliga rättigheterna att den svenska regeringen och då helst i samråd med övriga nordiska länders regeringar verkar för att lämpliga åtgärder inom FN:s ram kan vidtas för att tillförsäkra även dessa av mig nämnda grupper mänskliga rättigheter i enlighet med FN:s stadganden.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Låt mig uttrycka min och andras glädje över att ni har tid att ägna denna kammars debatt uppmärksamhet, medan utrikesutskottets och regeringens ledamöter är upptagna på annat håll.

Låt mig också, herr talman, med anledning av den debatt som utspann sig mellan herr Möller och herr Kilsmo säga att jag inte delar den säregna syn som herr Kilsmo har i fråga om desertörer och historieskrivning. Detta sagt trots att jag är väl medveten om att var och en får ha den åsikt han vill; men herr Kilsmos åsikt är som sagt icke min.

I sitt utlåtande nr 2 uttrycker utrikesutskottet belåtenhet med den information som ges i utrikespolitiska frågor. Man pekar på att publikationen *Utrikesfrågor* numera omfattar 300 sidor. Påpekandet torde inte framkalla någon gensaga. Men kan man anse att den svenska allmänheten därmed är tillfredsställd orienterad i utrikespolitiska frågor? Jag tror mig ha fullgoda skäl att efterlysa en bättre information.

Förra veckan sade fru Dahl i andra kammaren på tal om det växande internationella engagemanget att det behövs mycken information, kunskap och debatt för att engagemanget skall konkretiseras. Hon fortsatte: »Informationsbehovet i detta avseende är fortfarande svårt att tillfredsställa för de flesta. Samhället måste därför i samarbete med skolan, med de politiska partierna, med de stora folkrörelserna och med

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

folkbildningsarbetet föra ut dessa frågor i en bred debatt och en omfattande informationskampanj, som skall äga rum på många plan men där jag tror att väsentliga inslag blir dels det frivilliga folkbildningsarbetet, dels en allmän internationalisering av kunskapsstoffet i utbildningsväsendet på alla nivåer.»

I en artikel i Läraretidningens senaste nummer efterlystes likaså aktuell och sakligt studiematerial för skolbruk, och i en undersökning som studenternas FN-förbund med stöd av Unesco företagit om studiemedel visas exempel på fördomsfulla tolkningar, som inte är ägnade skapa internationell förståelse. I vissa fall kan man peka på, sägs det i undersökningen, hur FN:s och fackorganens verksamhet och u-ländernas sociala, ekonomiska och politiska historia inte nämnts. U-grupperna har också med hetta efterlyst starkare engagemang och väsentligt ökad information och undervisning i internationella frågor.

De brister man kan notera inom undervisningen märks också då det gäller informationen i allmänhet. Detta kan konstateras samtidigt som den politiska debatten alltmer gäller internationella frågor. En naturlig företeelse med tanke på att medvetandet om vårt beroende av omvärlden ständigt växer. Utrikespolitiken är inte längre en angelägenhet som angår endast vissa experter. Intresset är större ute i landet än vad man skulle kunna förmoda av det intresse som visas utrikespolitiska problem här i riksdagen.

Den information som berör SIDA:s verksamhet och själva u-landsproblematiken är numera väl tillgodosedd. Anslagen till verksamheten är stora nog för att tillåta en aktiv information. Detta är inte fallet så fort man kommer in på upplysningsarbetet om FN och dess fackorgan. Där hålles informationen på parlåga.

Det totala anslaget för informationen om FN för kommande budgetår föreslås

bli 130 000 kronor. Till jämförelse kan nämnas att Föreningen Norden, som på sitt område utför ett likartat arbete, totalt erhåller 1 943 000 kronor och enbart till sin allmänna verksamhet 210 000 kronor — allt enligt förslaget.

SECO, som i viss mån bedriver en verksamhet av likartat slag, erhåller bidrag till sin elevorganisation och föreslås i år få 205 000 kronor, vartill den för årets elevriksdag fått 30 000 kronor. Jag missunnar inte de båda nämnda och andra organisationer deras anslag — de behövs väl. Det enda jag ifrågasätter är rimligheten att tala om vårt FN-engagemang och samtidigt svältföda informationen.

Ser man på anslagen till motsvarande upplysningsverksamhet i Danmark och Norge finner man att dessa är avsevärt högre än de svenska.

»Vi är en kugge i ett internationellt maskineri», har utrikesminister Torsten Nilsson sagt. »Världen har blivit vårt arbetsfält och dagens stora frågor har direkta återverkningar på vårt sätt att leva, vårt sätt att uppleva oss själva och vår omvärld. Vi är invävda i ett internationellt nätverk, i vilket vi, vare sig vi önskar det eller inte, måste finna oss. Vår skyldighet är att lämna de bidrag vi är mäktiga. Anledning har funnits att i detta sammanhang erinra om att neutralitetspolitik icke innebär likgiltighet eller åsiktsneutralitet.»

Dessa ord fällde utrikesministern inför förra sommarens socialdemokratiska kongress. Jag finner dem vara helt riktiga och vill här säga att ingen åsiktsneutralitet kan gälla exempelvis inför de återigen uppflammande judeförföljelserna i Östeuropa, särskilt då i Polen och Sovjetunionen.

Försämringen i detta hänseende har inträtt efter junikriget 1967 även om antisemitismen alltid funnits. Tidvis har där dock från de maktägandes sida märkts en vilja att bekämpa antisemitismen och att komma åt den diskriminering som finns i de flesta länder, inte bara i öst utan också i väst.

Det skrämmande i dagens situation är att man medvetet utsätter judarna för en kulturell diskriminering. Vi kan diskutera huruvida den antisemitism som nu på nytt breder ut sig i Polen är en produkt av inflytande från Sovjet eller hur den åter vuxit fram. Ibland kallas antisemitismen för antisionism, men namnet torde endast förvillia dem som själva vill förvillas. Precis som fallet är här hemma då en del s. k. radikala element säger sig vilja bekämpa antisionismen när de i själva verket närmast för antisemitismens talan.

Deras tal kan ibland framstå som ett tillmötesgående av krav från de araber som önskar att Israel skall utplånas hellre än att medverka till en fredlig uppgörelse som ställer krav på båda parter, alltså såväl på Israel som på dess grannländer.

Den inre åstramning som nämns i regeringsdeklarationen har drabbat inte minst den judiska befolkningen i Polen. Och detta på ett sätt som kommit Bertrand Russell att skriva ett öppet brev till Gomulka. I brevet heter det bl. a.: »Med hjälp av en förvrängd logik är alla judar sionister, sionisterna fascister, fascisterna nazister och judar identifieras med just dessa förbrytare som för inte så länge sedan försökte utplåna den polska judenheten. Hundratal judar, som nu definieras som kontrarevolutionära, har utrensats från partiet och från ansvarsfyllda befattningar i förvaltningen, inom massmedia och vetenskap och konst. I dag framställs vid offentliga massmöten judar på affischer som krok nästa puckelryggar och antisemitism har teoretiskt rättfärdigats i de officiella publikationer som anger partiets ideologiska inriktning.»

Skildringen är tyvärr inte överdriven. Läget i Polen och även i andra öststater är i dag förtvivlat för många av judisk börd. Judar som där överlevt det andra världskriget och fått hjälp och skydd av landsmän tvingas nu att lämna landet för att söka sig till Israel. De berövas arbete, pengar och

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik handlingar samt jagas bort. Detta ofta även om det kan bevisas att de under krigsåren räddat livet på andra landsmän. Dessa vänder dem nu ryggen, vill inte kännas vid dem. I den mån de flyende judarnas väg går över Sverige, hoppas jag att den svenska regeringen gör vad som är möjligt för att underlätta deras öde.

Som många av oss minns gick under andra världskriget omkring 3 miljoner polska judar döden till mötes i koncentrationslägren. Cirka en halv miljon lämnade sedan landet. 1968 fanns där ännu 30 000 judar. I dag lär deras antal vara endast 22 000. Omkring 500 lämnar varje månad landet.

Inför sådana händelser måste man, var helst de inträffar, i mänsklighetens namn protestera. Lika självklart är det att vi erinrar om de förpliktelser som följer av Förklaringen om de mänskliga rättigheterna och de strävanden som man ville förverkliga genom konferensen i Teheran förra året som avsåg att påminna om rättighetsförklaringen.

Det är naturligt att i sammanhanget erinra om FN:s konvention mot rasdiskriminering. När judar och andra rättas i Irak för förment spioneri för Israels räkning, finns också skäl att påminna om FN-beslutet i höstas i syfte att avskaffa dödsstraffet. Resolutionen innebar endast ett steg i riktning mot det förslag som för tio år sedan lades fram av Sveriges dåvarande ambassadör i FN, Agda Rössel.

Jag antar att utrikesministern har funnit eller skall finna ett lämpligt tillfälle att låta Irak få veta den svenska inställningen och även få en påminnelse om att den irakiske representanten deltog i FN:s beslut i höstas. Inte heller utrotningen av kurderna får glömmas bort.

Jag kan vidare inte underlåta att beklaga att man, när man en gång upprättat en ambassad i Sudan, nu drar den tillbaka. De rapporter som nu kommer därifrån talar om en upptrapp-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik ning av hotet mot folket i de södra delarna.

För att återgå till utrikesministrarnas ord om vår ställning i världen vill jag säga att konsekvensen av dem måste bli att svenska folket ges en aktiv information om förutsättningarna för vår medverkan på det internationella arbetsfältet. Detta kan inte få förbehållas ett fåtal experter, särskilt som de då riskerar att hamna i isolering. Utredning har gjorts om formerna för denna informationsverksamhet, men den har inte fullföljts i handling. Det räcker inte med att informera om u-länder, utan man måste nå ett vidare och mer omfattande fält. På sikt gäller det internationella samarbetet inom FN:s ram folkens intellektuella frihet och materiella välbefinnande.

Se på miljövärden, där den svenske ambassadören vid FN, Sverker Åström, höll ett så betydelsefullt anförande i höstas att ett beslut omgående fattades om en miljökonferens 1972! Nog vore det anförandet värt att bli känt av det svenska folket. Tänk på den sociala utvecklingen, där vi kommit långt, och säkert genom att stödja fru Inga Thorsson i hennes verksamhet inom FN:s sociala avdelning kunde påverka en nu ofta felorienterad opinion så att många unga länder slipper att begå de misstag som den industrialiserade världen gjort och gör! Det gäller här att se till att de politiska problemen, när dessa inte kan behandlas eller lösas inom FN:s ram, inte tillåtes minska FN:s betydelse som organ för fredligt samarbete och särskilt då inom *nya* betydelsefulla områden.

Vi står också inför ett ILO-jubileum, där vi torde ha åtskilligt att ge andra men också att lära oss själva. Men hur många i vårt land vet att vi har en speciell ILO-kommitté? Jag är rädd, herr talman, att de kommittéer som är Sveriges förbindelselänkar med FN-fackorganen på det hela taget lever i anonymitet. Inte ens till riksdagen sker någon egentlig rapportering. Följden

blir att man illa utnyttjar vad de företräder av kunnighet och erfarenhet. Med tanke just på vad herr Geijer och herr Lange sagt om ILO, borde här ges möjlighet att låta de unga få verka för sina idéer denna väg.

Även om det finns intresse för det internationella samarbetet måste man räkna med att många, till följd av en dålig information, förblandar sin egen okunnighet med bristande aktivitet framför allt från FN:s sida. Därtill kommer, och det är allvarligare, att de internationella samarbetsorganen blir mindre effektiva om deras verksamhet inte bärs upp av en folkopinion i medlemsstaterna.

UNESCO:s biträdande generaldirektör, norrmannen Tor Gjesdal, sade nyligen att massmedia ger oss tidigare okända möjligheter att lära människorna leva tillsammans i stället för att förgöra varandra. Här skulle jag vilja tillägga att det krävs snabba åtgärder för en internationell lagstiftning som förhindrar missbruk av telesatelliterna.

Herr talman! För tre år sedan hade vi här i kammaren en diskussion vid upprättandet av det internationella institutet för freds- och konfliktforskning. Vi fick då från regeringshåll — man var då närvarande här — löfte om att forskningsresultaten skulle spridas till allmänheten på samma gång som de skulle nå dem som har hand om det politiska beslutsmaskineriet i olika länder. Efter vad jag vet sprids institutets skrifter internationellt. Den undersökning som publicerats om havsbottens fredliga användning torde ha rönt befogad uppmärksamhet vid FN:s behandling av frågan. Men den svenska allmänheten missgynnas. Skrifterna från institutet ges ut på engelska, och inte heller den broschyr som nu publicerats och finns i bokhandeln om kommunikationssatelliterna finns att tillgå på svenska. Också i andra fall glömmar man den svenska publiken.

Först efter påstötningar från kvinnoorganisationerna publicerades byrådi-

rektör Sandlunds utmärkta översikt, gjord på begäran av FN, över kvinnornas ställning i Sverige i en svensk version. Det var betydligt lättare att få den på engelska.

Ännu mer vanlottad är allmänheten då det gäller utredningsmaterial och information från FN och andra internationella organisationer. Enligt generalförsamlingens beslut skall ansvaret för informationen primärt ligga hos medlemsstaterna. Detta ansvar har blivit ännu mer markerat sedan FN vuxit och kommit att omfatta ett stort antal unga länder med dålig ekonomi, som alltså inte har råd att själva informera och som behöver FN:s stöd. Vid åtskilliga tillfällen har därför generalsekretären erinrat om medlemsstaternas skyldigheter. Sverige har också, då informationsfrågor behandlats, understrukt vikten av en effektiv information. Detta skedde vid den senaste UNESCO-konferensen och vid ECOSOC-mötet 1967 för att nämna ett par exempel. Om jag inte är fel underrättad skall informationsfrågorna behandlas vid årets FN-session. Generalsekretariatet är redan i färd med att remissbehandla rapporten om informationsverksamheten.

Herr talman! Jag har önskat framföra dessa synpunkter, då det förefaller mig som utskottets uppgifter om informationen ställer väl anspråkslösa krav på en effektiv verksamhet.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC,
(cp):

Herr talman! Som handelsministern framhållit i regeringsdeklarationen här i dag, är det ingen tvekan om att vi lever i en tid då beroendet länder och folk emellan snabbt ökar. Fastän vi i vår vardagliga tillvaro inte alltid är medvetna om det, rusar den tekniska, politiska och sociala utvecklingen vidare. Därmed förändras naturligtvis betingelserna för samlevnaden på den planet

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
vars resurser ett växande antal människor åtminstone tills vidare med nödvändighet måste samsas om. Det mest utmärkande i den utvecklingen är — som det heter i regeringsdeklarationen — att vi alla har blivit varandras grannar. Detta måste också påverka vårt politiska handlande. Ansträngningar att upprätthålla fred kan inte begränsas till åtgärder inom de nationella gränserna. Fred måste vi söka i samarbete med alla länder på jorden.

På samma sätt är handelspolitiskt samarbete och ekonomisk integration viktiga medel när vi skall försöka lösa de ekonomiska trygghetsproblemen. I utvecklingen ligger också ett ökat ansvar för vad som sker i andra delar av världen. Eftersom Sverige är ett av de rikaste länderna är vårt ansvar speciellt stort, när det gäller att minska klyftan mellan rika och fattiga länder.

Att människor i olika länder blivit varandras grannar och har ansvar för varandra inses kanske klarast av ungdomen. Många unga människor både här hemma och ute i världen är beredda att se bortom de nationella gränserna och dra konsekvenserna av den utveckling som pågår. Även om man kan spåra olika anledningar till dagens engagerande och engagerade ungdomsrörelser, protester och revolter, vågar jag påstå att det finns *en* gemensam nämnare. Det är känslan av tillhörigheten av en värld utan gränser. I dessa störningar bland ungdomen, som vi kan kalla demonstrationerna för, ligger också ett hopp, paradoxalt nog, för framtiden. Det är att dessa människor, när de så småningom måste ta huvudansvaret för utvecklingen i världens länder, har bättre förutsättningar att lösa de vitala internationella problem som den äldre generationen i så stor utsträckning tyvärr misslyckats med. Det gäller naturligtvis också för oss att redan nu ta vara på det engagemang och den kunskap som ungdomen besitter i internationella frågor. Inte minst gäller detta i det internationella biståndsarbetet.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Den militärpolitiska utvecklingen i världen präglas i dag i kanske högre grad än någonsin av stormakternas dispositioner. Det ligger något ödesmättat i detta att ett enda politiskt eller militärt felsteg i en stormakts militärhögkvarter kan få förödande verkningar för hela vår värld. I varje upptrappning av stormakternas militärpotential ligger därigenom ett hot. Ur den synpunkten är det beklagligt att USA:s nye president nu sett sig tvingad föreslå ett nytt amerikanskt antirobotsystem, vars betydelse ur försvarssynpunkt på intet sätt tycks stå i proportion till de politiska risker som det måste dra med sig. Samtidigt tycks man emellertid på de flesta håll i världen nu hysa vaga förhoppningar om att vi skall vara på väg in i en period med mera samförstånd mellan stormakterna. President Nixon har vid upprepade tillfällen givit uttryck för en önskan att inom en nära framtid ta upp diskussion och förhandlingar med den andra supermakten om en rad viktiga världsproblem. Skulle inga samtal komma till stånd innebär detta med säkerhet en mycket svår prestigeförlust för den nye presidenten. Sannolikt finns det också en viss vilja i Kreml att komma Nixon till mötes. Detta sammanhänger inte minst med utvecklingen och splittringstendenserna inom den kommunistiska intressesfären. Det är nu ganska länge sedan Moskva utgjorde ett obesträtt ideologiskt och politiskt centrum för kommunismen. Flera av länderna inom det kommunistiska blocket har under 1950- och 1960-talen sökt att i större eller mindre utsträckning »gå sin egen väg till socialismen». I några fall har strävandena till nationell och ideologisk frigörelse inte varit utan en viss framgång. I andra fall som Ungern 1956 och Tjeckoslovakien har det slutat med tragedier, när Sovjet med militärmakt försökt behålla sitt grepp. Men även om invasionen i Tjeckoslovakien blev en militär framgång för Sovjet, var det alldeles uppenbart ett politiskt nederlag,

som måste få verkningar inom den internationella kommunismen.

I detta sammanhang är troligen den hårdnande konflikten mellan Sovjet och Kina ännu viktigare. På längre sikt kan naturligtvis ett definitivt motsatsförhållande mellan de två stora i Asien helt förändra maktbalansen och den militärpolitiska situationen i världen. Mycket talar i varje fall för att Sovjet vill manövrera med en viss försiktighet gentemot USA, så länge det nuvarande labila läget inom kommunistvärlden består.

Ett mera avspänt förhållande mellan Sovjet och USA skulle naturligtvis underlätta en lösning eller i varje fall en pacifiering i åtskilliga av dagens internationella krishärdar och också underlätta det ökade handelsutbytet mellan länder på olika sidor av järnridån.

Låt mig när det gäller krishärden Vietnam få nöja mig med att ge den svenska regeringen, enkannerligen utrikesexcellensen, en eloge för att man försökt medverka till att kontakter skapades mellan parterna i ett skede då läget var fastlåst. Det visar att också ett litet land som Sverige kan ha en uppgift i den internationella politiken. Låt mig också säga att jag på allt sätt vill understödja planerna på en ekonomisk hjälpinsats, när kriget en gång upphör. Som tidigare motionär känner jag naturligtvis tillfredsställelse med att regeringen nu velat ta upp regelrätta diplomatiska kontakter med Hanoi.

I fråga om det så diskuterade kraftverket i Cabora Bassa förstår jag svårigheterna att ingripa med handelspolitiska eller andra medel om Rhodesia inte blir berört. Inte desto mindre vore det enligt min mening olyckligt om företaget kom till stånd. Det är ju också omstritt om man kommer att överföra kraft till Rhodesia. För den fortsatta debatten är det synnerligen viktigt att detta så långt möjligt blir klarlagt. Här har regeringen ett stort och viktigt ansvar.

Liksom en rad talare före mig vill jag ge de nordiska ekonomiska samar-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

dagen innan erkännandet skedde. Inte ens då underrättades utrikesnämnden, trots att det alltså rådde delade meningar om riktigheten av att den gång- en erkänna Folkrepubliken Kina.

Själv beklagar jag emellertid att det blev publicitet kring beslutet om Nordvietnam innan utrikesnämnden blivit underrättad. Avsikten var att vi dels skulle underrätta regeringarna i våra grannländer och dels underrätta utrikesnämnden före publicerandet. På grund av att en morgontidning publicerade beslutet innan det ens hade fattats av regeringen blev jag inte i tillfälle att lämna dessa informationer.

Men behöver man verkligen befara att regeringen nu kan komma att vidtaga motsvarande åtgärder när det gäller Nordkorea eller Östtyskland? Situationen i Nordkorea är annorlunda. Där har vi ett övervakningsuppdrag, och ett eventuellt erkännande skulle inte i nuvarande situation dämpa motsättningsarna eller spänningen i denna del av världen. Därför betraktar jag det som uteslutet att vidta en sådan åtgärd i nuvarande läge.

Beträffande Östtyskland har vi alltid betraktat detta som en angelägenhet för segermakterna och det tyska folket, och den ståndpunkten vidhåller vi fortfarande. Praktiskt taget alla partier, med undantag av det kommunistiska, är ense om det oriktiga i att i nuvarande situation vidta en sådan åtgärd. Det måste först ha skett en utveckling som förändrar hela läget i Europa och eliminerar den nuvarande spänningen innan en sådan åtgärd kan komma i fråga.

Nå, säger man, men varför hörde man inte utrikesnämnden innan erkännandet av Nordvietnam gjordes? Ja, herr talman, jag hade bl. a. i en interpellationsdebatt här i riksdagen så sent som i november sagt att tidpunkten för ett erkännande närmade sig. Jag hade ett intryck av att det inte rådte delade meningar om en sådan åtgärd. Man har ju inte heller sedan beslutet fattats kritiserat regeringen för erkän-

andet i och för sig, utan man har enbart kritiserat procedurförfarandet. Man har sagt att utrikesnämnden borde ha hörts i förväg. I den interpellationsdebatt i riksdagen där jag sade att tidpunkten för erkännandet närmade sig var det inte heller någon som tog upp frågan och deklarerade avvikande mening. Min slutsats måste därför bli att erkännandet inte skulle förorsaka någon mera ingående debatt.

Herr Dahlén har nu uttryckt önskemål om att utrikesnämnden skall höras innan propositionen om icke-spridningsavtalets ratificering framläggs för riksdagen, och det kan jag utan vidare lova honom.

Herr Dahlén har vidare uttryckt ett önskemål att den hjälp som skall lämnas till Vietnam förläggs utom ramen för det s. k. enprocentsprogrammet, och han beklagar att så eventuellt inte kommer att bli fallet. Till det vill jag säga: Vad har vi för skäl att i nuvarande läge säga att hjälpen till Vietnam skall ligga utanför enprocentsprogrammet? Vi har ju tillräckligt att göra med att förbruka de medel som redan ställts till förfogande. Om det inom ramen för enprocentsprogrammet finns möjlighet att ge ett ordentligt handtag till vietnameserna kan jag inte inse att vi till varje pris skulle lägga den hjälpen utanför enprocentsprogrammet. Huvudsaken är inte att man öser ut pengar på vissa uppgifter, när det gäller utvecklingsbiståndet. Det viktiga är väl att de medel som ställs till förfogande används på ett förnuftigt sätt.

Vi har redan tidigare lämnat bidrag i form av humanitär hjälp genom Röda korset till såväl Syd- som Nordvietnam. Utöver den hjälp som har gått över Röda korset har vi ett projekt på 10 miljoner kronor som vi ställt till förfogande för utrustning av ett sjukhus i Nordvietnam. Jag har tidigare i andra kammaren omtalat att vi i detta läge, när bombningarna över Nordvietnam har upphört, ställt ytterligare 10 miljoner kronor till förfogande för

konstgödsel, som under alla förhållanden kan komma att behövas nu när man på nytt skall bygga upp sitt land. Jag utgår nämligen från att man från amerikansk sida icke kommer att återuppta bombningarna av Nordvietnam. President Nixon har, som vi påpekar i regeringsdeklarationen, visat återhållsamhet i sin utrikespolitik. För mitt vidkommande uppskattar jag detta. Dessutom har jag naturligtvis fäst avseende vid den upplysning som lämnades av general Thieu i Saigon under gårdagen att Saigonregeringen är beredd att ta upp underhandlingar med FNL. Det styrker den uppfattning som vi i regeringen hade om att alla stridande parter är inställda på att få slut på kriget och få till stånd en fredlig utveckling i landet, där folket skall få tillfälle att självt bestämma över sina framtida öden. Det var när vi fått detta klart för oss som vi beslöt oss för att erkänna Nordvietnam. De olika parterna var beredda att sätta sig ned vid förhandlingsbordet i Paris. Vi hade fått ett tydligt bevis för att de var inställda på att få till stånd en lösning av konflikten. Då ansåg vi — och jag utgår ifrån att man är ense med oss härom — att det var riktigt att vidta en åtgärd, som kunde gagna de förhandlingar som just nu pågår.

Jag vet att somliga har uppfattningen att tidpunkten inte var den allra lämpligaste. Det kan alltid diskuteras, men i sak tycks vi i allmänhet vara överens. Jag har inte förnummit någon kritik ifrån något parti beträffande åtgärdens riktighet. Det är mera procedurfrågan och tidpunkten om vilka det rått delade meningar.

Sedan sägs, enligt de anteckningar jag har, att den svenska regeringen skulle ha anklagat amerikanerna för vad de gjort i Vietnam, medan vi inte på samma sätt varit kritiska emot afrikanerna i Biafra och Nigeria. Till det skulle jag vilja säga följande.

Vi har väl alla varit kritiska mot den amerikanska politiken i Vietnam. Vi har

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik upprörts av de fruktansvärda bombningar detta land har utsatts för, vilka vida överstiger de bombningar Tyskland fick utstå under andra världskriget. Det har varit fråga om en förstörelse som väl knappast något folk eller något land tidigare i historien råkat ut för. Det har varit en självklarhet för oss att ställa oss kritiska mot detta.

Men det är lika självklart, herr Virgin, att vi är kritiska mot det krig som nu genomföres i Nigeria. I den mån Lagosregeringen använder sig av bombningar som går ut över civilbefolkningen har vi ingen annan mening än beträffande de fruktansvärda amerikanska bombningarna i Vietnam. Vi är lika kritiska. Den skillnaden råder naturligtvis att med de enstaka plan som Lagosregeringen anfäller mål i Biafra, blir det fråga om en skillnad i storleksordningen av bombningarna, vilket gör att det inte bara är en skillnad i grad utan nästan en skillnad i sak — höll jag på att säga. I Biafra använder man några få gamla Iljusjinplan, vid bombningarna. Men i och för sig är det lika förkastligt, anser jag, och därför är det fel om herr Virgin inbillar sig att vi skulle vara mindre kritiska mot Lagosregeringens bombningar i Biafra än vad vi varit beträffande krigföringen i Vietnam. På den punkten kan jag lugna herr Virgin.

Vidare säger man — enligt de anteckningar som jag har fått — att regeringen inte skulle ha visat en tillräcklig vilja att försöka medverka till en politisk lösning av konflikten Nigeria—Biafra. Det är klart att vi önskar en politisk lösning. Jag frågar damer och herrar ledamöter av denna kammar, om man verkligen kan tillvita regeringen att inte alltid önska politiska lösningar av konflikter. Såvitt jag vet har vi alltid understrukit såväl i Förenta Nationerna som annorstädes, att svenska regeringens självklara uppfattning är att inga konflikter skall lösas med våldsmedel utan på politisk och därmed fredlig väg. För oss är

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

det alldeles självklart att så skall vara fallet även beträffande konflikten Biafra—Nigeria. Och den uppfattningen har vi också gett uttryck åt.

Vad har vi vidare gjort? Vi har underrättat regeringarna, exempelvis i Moskva och i London, om vår mening att man skall tillgripa vapenembargo och följaktligen icke exportera vapen till konflikthärdar. Vi vet emellertid att så sker, och vi har inte kunnat öva ett så avgörande inflytande att det lett till något resultat. Om vi kunnat det, så skulle vapenleveranserna ha stoppats, lika väl som vi i sådana situationer för vårt eget vidkommande stoppar vapenleveranserna. Men vi vet — och det känner kammarens ledamöter väl till — att det å ena sidan är Storbritannien och Sovjetunionen som exporterar vapen till den federala regimen, medan å andra sidan Frankrike, Spanien och Portugal exporterar vapen till Biafrasilidan, som dessutom indirekt understödes av kinesiska regeringen.

Man kan sålunda säga att det är två oheliga allianser som engagerar sig i dessa strider. Men detta gör det hela inte enklare.

När herr Dahlnén säger att den svenska regeringen skulle ha gripits av handlingsförlamning i motsats till t. ex. den danska, så är jag litet överraskad över det påståendet. Vad är det som skett, vad är det som den danska regeringen gjort men som inte den svenska har gjort? Vi fick häromdagen veta att en delegation från Biafra hade besökt statsminister Baunsgaard och att han hade meddelat den att den biafranska frågan skulle tas upp vid det utrikesministermöte som skall äga rum i Köpenhamn nästa månad.

Är nu detta ett bevis på dådkraft jämfört med vad den svenska regeringen gör? Samma delegation har besökt mig. Det är otänkbart, herr Dahlnén, att de nordiska utrikesministrarna skulle träffas utan att tala om konflikten mellan Nigeria och Biafra. Lika otänkbart

är det att vi skulle underlåta att tala om konflikten i Vietnamn eller Mellerta Östern, för att ta några andra exempel. Jag anser inte att vad Danmarks regering har sagt och gjort i detta fall är ett bevis på större aktivitet än den vi utvecklar. Nu förebrår jag inte statsminister Baunsgaard för något sådant påstående. Det är inte han som står för karakteristiken, utan det är herr Dahlnén. Men om Baunsgaards meddelande skall betraktas som utslag av större aktivitet än vår så säger jag här liksom jag gjorde i andra kammaren, att inför ett sådant yttrande som det som herr Dahlnén här gjorde får begreppet banalitet en ny friskhet. Det är självklart att vi skall ta upp konflikten mellan Nigeria och Biafra vid det kommande utrikesministermötet. Till yttermera visso har vi förhört oss om danskarna eventuellt kommer att lägga fram ett nytt förslag. Vi är nämligen intresserade av att få veta det, ty vi önskar en politisk lösning av konflikten. Vi fick emellertid meddelandet att man hittills inte har någonting i bakfickan förutom att just ta upp frågan vid det utrikesministermöte som skall äga rum.

Om herr Dahlnén har några hemliga ställtips får han redogöra för dem för att kunna bevisa att den danska regeringen skulle vara så mycket mera verksam än den svenska på det politiska planet i denna fråga.

Nå, säger man, här gäller det att väcka opinion, och det kan jag hålla med om. Vi gör allt som står i vår makt i det avseendet. Men när det samtidigt görs gällande att vi har skäl att ta upp frågan i Förenta Nationerna och tror att ett sådant agerande skulle vara politiskt gångbart och gagna biafranerna, då är man ute på djupa vatten.

Jag vill i det sammanhanget referera till vad FN:s generalsekreterare har anfört för någon tid sedan: »Enligt mina bästa informationer är den federala militärregeringen i Lagos villig att samarbeta med de internationella hjälp-

organisationerna för att få in de nödvändiga förråden och livsmedlen till den nödlidande befolkningen i området. Det är sålunda min bedömning av problemet att hindren härrör inte från Lagos. Detta är min slutsats, baserad på min särskilda representants, herr Gussing, slutsats.»

Generalsekreterare U Thant framhöll vidare: »Det är viktigt att betänka att FN som sådant inte kan tillstyrka eller understödja någon åtgärd för utbrytning från en medlemsstat. Mer än hälften av FN:s medlemsstater är hemsökta av utbrytningsproblem. Om FN väl accepterar rätten till utbrytning i princip blir det ingen ände på de problem som FN kommer att ställas inför. Vad FN som sådant och dess generalsekreterare kan göra i Nigeriafallet inskränker sig därför till att med all makt sträva för att lindra oskyldigas lidanden.» Det är en uppfattning som har en starkt realistisk bakgrund.

Jag vill påpeka med anledning av den tidigare debatten här i riksdagen, i vilken man gjort gällande att Canada intagit en annan ståndpunkt än de nordiska regeringarna, att vi, herr Dahln, har ungefär samma bedömning som Canada i fråga om konflikten mellan Nigeria och Biafra. Då gjorde man gällande att Canada skulle ha lagt i dagen en mera frisk syn i politiskt avseende och handlat på ett mera kavat sätt än vad vi har gjort. Men hur förhöll det sig därmed? Premiärminister Trudeau hade en diskussion med de kanadensiska »dahlénarna» för någon tid sedan, och eftersom folkpartiet har åberopat Canada vill jag citera vad han sade: »En grundläggande utgångspunkt är att det här rör sig om ett inbördeskrig och att en lösning av konflikten endast kan åstadkommas av de stridande parterna själva. Skulle Canada söka framtvunga en lösning, skulle detta innebära intervention i ett annat lands inre angelägenheter i direkt strid mot internationellt godtagen praxis och allmänt respekterad skyl-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik dighet, vilka senare klart uttryckts i FN:s generalförsamlings noninterventionsdeklaration 1965. Sålunda har det ej ens förekommit att något afrikanskt land föreslagit att FN skulle vara berättigat att kränka Sydafrikas territoriella integritet.»

Premiärminister Trudeau talade också om FN-aspekten, liksom herr Dahln och folkpartiets talesmän har gjort här i dag, och han sade att varje försök att uppta konflikten i Nigeria på FN:s dagordning skulle vara helt ansvarslöst och oförsvarligt. Det är hårda ord, hårdare ord än jag någonsin har använt.

Premiärminister Trudeau sade vidare: »Förutom att det skulle vara dömt att misslyckas skulle det leda till långvarig och allvarlig försämring av Canadas förhållande till de afrikanska staterna samt krav från Nigeria på upphävande av Canadas deltagande i både biståndsarbetet och internationella observatörsgruppen i Nigeria. Även det förslag som väckts om en kanadensisk aktion för att uppnå eld upphör måste betraktas som orealistiskt för närvarande på grund av parternas låsta politiska positioner.»

Så långt den kanadensiske premiärminister, som man har åberopat som ett föredömligt exempel för den svenska politiken.

Ja, vilka slutsatser skall jag dra av detta, herr Dahln. Är Canadas premiärminister ett exempel för oss, som ni har gjort gällande tidigare, eller är han det inte? Accepterar folkpartiet i så fall den ståndpunkt som premiärminister Trudeau har låtit komma till uttryck med en tydlighet som är nära nog övertydlig jämfört med den ståndpunkt som den svenska regeringen har intagit?

Det föreligger i dag också en reservation, där man hänvisar till norske utrikesministern Lyng och hans handlande. Man säger att de tragedier som vi sett under den senaste tiden, t. ex. i Nigeria, pekar på nödvändigheten av en utvidgad auktoritet för FN. Man

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

är då inne på ett anförande som utrikesminister Lyng höll i FN:s generalförsamling i höstas, varvid han bl. a. sade: »Det ankommer på medlemsstaterna att utveckla de maktresurser som, även om de inte är uttryckligen inskrivna i stadgan, är tilldelade FN som en nödvändig beståndsdel vid fullgörandet av dess plikter men som ännu inte har formulerats i internationella överenskommelser.»

Det är riktigt att utrikesminister Lyng i sitt tal vid generalförsamlingens generaldebatt i höstas fäste uppmärksamheten vid frågan hur man skulle kunna utveckla och stärka FN, så att FN skulle kunna spela en aktivare roll när det gäller att förhindra och lösa tvister och att undvika mänskligt lidande. Utrikesminister Lyng föreslog i detta sammanhang att generalsekretären, UNICEF, internationella livsmedelsfonden och flyktingkommissarien skulle ges större befogenheter att organisera och tillhandahålla humanitärt bistånd till civilbefolkning som drabbas av krig eller annan katastrof.

Eventuellt kunde dylikt bemyndigande lämnas genom ett särskilt avtal. Frågan berördes senare i generalförsamlingens sociala utskott då detta behandlade frågan om FN-bistånd vid naturkatastrofer, ett ärende som Sverige förvisso har medverkat ganska aktivt i — det vågar jag säga. I samband med antagandet av förslaget om bistånd vid naturkatastrofer uttalade den norske delegaten i utskottet att allt mänskligt lidande måste lindras oavsett om grundorsaken var naturkatastrofer eller sådana faktorer som exempelvis bristande ekonomisk utveckling, hungersnöd eller väpnade konflikter. Norska regeringen ville därför framföra tanken att grundvalarna, politiska såväl som legala, för den internationella nödhjälpen borde underkastas en ny kritisk granskning.

Jag känner alltså väl till dessa norska tankar, som vi för vår del naturligtvis stöder.

Jag måste emellertid påpeka att dessa norska tankar ännu inte har konkretiserats i något förslag. Det förefaller mig därför en smula förhastat att, såsom oppositionen här gör, åberopa dem som något slags underförstått bevis för att den svenska regeringen i fråga om konflikten Nigeria—Biafra inte är lika företagsam som den norska. Det finns förvisso risk — jag hoppas dock att så inte skall bli fallet — att tanken kan stupa på afroasiatiskt motstånd. Vi är för vår del beredda — det säger jag än en gång — att delta i alla realistiska förslag. Med orealistiska menar jag då sådana som inte har någon utsikt att få erforderligt stöd i FN. Att ett förslag faller i FN eller kanske inte ens kommer upp på dagordningen skulle nämligen — det vet herr Dahlén som har deltagit så mycket i FN-arbete — motverka förslagets syfte och kunna utnyttjas av den federala regeringen. Det är dessa faktorer som även påverkat den svenska regeringens handlande.

För att gå tillbaka till norrmännen har jag här texten på det anförande som hölls av utrikesminister Lyng för någon månad sedan i stortinget. Han säger där att det framför allt gäller att inrikta sig på humanitärt bistånd. Han hänvisar till att frågan inte har kunnat tas upp i samväldet, där ändå Nigeria är medlem. Han talar om svårigheterna inom OAU och hänvisar på samma sätt som den svenska regeringen har gjort till den opinion som finns bland de afrikanska staterna och som är mycket utbredd. Misstron från den koloniala tiden möter varje inblandning från Europa eller från något annat vitt land i Afrikas inre angelägenheter. Han citerar bland annat vad U Thant har sagt beträffande möjligheterna att ta upp frågan i Förenta nationerna och gör samma hänvisningar fast litet utförligare än vad vi har gjort i vår deklARATION. Han kommer så till slutsatsen att vi skall inrikta oss på de humanitära uppgifterna och inte vidta åtgärder som kan äventyra att våra möj-

ligheter att komma dessa människor till hjälp omintetgjörs.

Det är med andra ord ett anförande som står i överensstämmelse med vad vi har sagt i vår regeringsdeklaration i dag. Det är inte underligt eftersom vid det sammanträde som hölls mellan utrikesministrarna i samband med Nordiska rådets session för någon tid sedan det visade sig att vår bedömning var tämligen likartad när det gällde svårigheterna att göra politiska eller diplomatiska ingripanden som inte skulle äventyra vår humanitära hjälpverksamhet.

Jag ber att få understryka att ingen bestrider den tragiska sanning, det brutala faktum som stirrar oss i ansiktet när det gäller händelseutvecklingen under dessa tre år i Nigeria—Biafra. Inbördeskriget kräver stora offer både bland soldaterna och civilbefolkningen. Därutöver tar svälten, som alla vet, sin dryga tribut inte minst bland barnen. Att ett sådant dödande kan pågå i månader och år utan att kunna hejdas är en bitter påminnelse om hur föga långt världen har kommit i fredlig konfliktlösning. Liknande erfarenheter har vi gjort av krigen i Vietnam, Algeriet, Mellersta östern och andra konflikthårdar runt världen.

Klart är att vi inte med armarna i kors bör åse ohyggligheterna. Vi kan inte åse detta i avvaktan på en lösning, och helst en fredlig sådan. Vi känner tvärtom skyldighet att undsätta det jag skulle vilja kalla för det mänskliga överlevandet och det mänskliga uthärdandet, och det är just detta vi gör. Och det tar i dag över allting annat. Jag är medveten om att man förr eller senare måste nå fram till en politisk lösning, men vi bör inte avskära våra möjligheter att komma de människor till hjälp som hotas av svältdöden eller döden på slagfältet. Det är där som vi är beredda att komma med allt det bistånd som är möjligt.

Vi har tidigare anslagit 8,5 miljoner kronor i enlighet med de önskemål som

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

har framförts från Röda korset och de frivilliga organisationerna. Vi har sagt att man kan räkna med ytterligare en miljon per månad. Efter februari månad föreligger behov av nya statliga bidrag, och regeringen har för sin del förklarat att den i enlighet med de önskemål som har framställts från de frivilliga organisationerna och Röda korset kommer att ställa ytterligare 7 miljoner kronor till förfogande för att man skall kunna genomföra den humanitära hjälpverksamheten i den omfattning som är möjlig från dessa organisationers sida. Det går sålunda inte att med utgångspunkt i vad som sker på det humanitära området beskylla socialdemokratin eller regeringen för en kylig inställning när det gäller att komma människorna till hjälp i denna del av världen i jämförelse med den inställning som oppositionen visar.

Jag hoppas, herr talman, att jag med detta har lagt till rätta bevekelsegrunderna för inte bara den svenska regeringens handlande när det gäller Biafra—Nigeria utan även de nordiska regeringarnas handlande, som på det hela taget hittills sammanfallit. Är det så att man kan ge, som jag sade, något hemligt stalltips om att man förbereder några åtgärder som strider mot det praktiska handlande som vi hittills har haft gemensamt, skulle jag med tacksamhet vilja motta ett sådant tips.

Även en annan fråga har tagits upp i debatten. Enligt vad jag kan utläsa av de anteckningar jag erhållit skulle herr Dahlén ha tagit upp frågan om våra förbindelser med Förenta staterna. Klart är att det är ett icke oväsentligt problem.

Det är främst två frågor, när det gäller vår utrikespolitik, som har givit upphov till vad jag skulle vilja kalla för missförstånd inom en del av den amerikanska opinionen. Det är vårt erkännande av Nordvietnam och det faktum att amerikanska desertörer har givits tillfälle att uppehålla sig i Sverige.

Vad beträffar Vietnamfrågan ligger

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

det ingenting uppseendeväckande i att två demokratiska nationer kan ha olika åsikter om en aktuell konflikt. För oss har det varit naturligt och i enlighet med principerna för vår utrikespolitik att framföra vår mening om en konflikt av den arten att den allvarligt påverkar det internationella klimatet och att också vidta de åtgärder som vi anser vara riktiga, exempelvis erkännandet av Nordvietnam. Detta erkännande är, efter vad jag kan förstå även av debatten här i riksdagen, uttryck för en överväldigande folkopinion.

Vi vet att desertörfrågan i Förenta staterna betraktas med stark känsloladdning. När vi beviljat amerikanska desertörer tillstånd att stanna i vårt land, har det emellertid skett i enlighet med sedan länge tillämpad praxis. De amerikanska desertörerna och krigsvägrarna har inte behandlats på annat sätt än desertörer från vilken annan krigsmakt som helst. Vi handlade precis på samma sätt exempelvis under kriget i Algeriet.

Att just Sverige har kommit i blickpunkten i amerikanska massmedia i desertörfrågan ter sig för övrigt förvånande, då ju också en rad andra länder, även med Förenta staterna allierade nationer, har tagit emot desertörer och krigs- och värnpliktsvägrare. Enligt en amerikansk uppgift som jag såg häromdagen skulle omkring 50 000 man ha deserterat eller hållit sig undan från värnpliktstjänst i Förenta staterna. Av dessa finns 200 å 250 här i Sverige, och man frågar sig: Var befinner sig alla de övriga? Jo, de befinner sig huvudsakligen i länder som är allierade med Förenta staterna, men gentemot dessa länder har det inte riktats samma kritik som mot Sverige.

Att militära brott inte skall tas i beaktande vid prövning av utlännings uppehållstillstånd är i själva verket en princip som omfattas allmänt i de flesta länder och också har stöd i internationella överenskommelser. Av särskilt intresse i sammanhanget är att

även de amerikanska myndigheterna i frågor rörande tillstånd för utländska desertörer att inresa och uppehålla sig i Förenta staterna följer samma principer som varit vägledande för vår politik gentemot de amerikanska desertörerna. Jag tror att man bör beakta dessa fakta, ty då kommer vi några mil närmare sanningen.

Herr Dahléns avsikt var måhända att vi borde sprida en saklig och starkt underbyggd information om alla dessa ting. Om det är vad han är ute efter, kan jag helt instämma med honom. Jag tror nämligen att det är av vikt att vi kan få dessa fakta och dessa principer spridda, men jag är väl medveten om svårigheterna. Jag har nämligen låtit utrikesdepartementet ta del av allt som skrivs i amerikanska tidningar från östkusten till västkusten. Det är sannerligen svårt att komma till rätta med och klarlägga de påståenden som görs i dessa artiklar. Man börjar med vårt svek mot Finland under vinterkriget, man talar om vårt svek gentemot friheten under kampen mot nazismen i Tyskland, man talar om hur vi på sin tid fördrev balterna, hur kvinnor och barn tvingades ombord på båtar och transporterades över till Stalins deportationsläger. Man kommer sedan in på vår ståndpunkt till desertörerna, till Nordvietnam och till allt detta som betraktats som antiamerikanism och som ett svek mot de mest enkla frihetsbegrepp.

Det är verkligen svårt att komma till rätta med en sådan nyhetsförmedling, men vi kan väl alla hjälpas åt med att försöka lägga till rätta dessa ting mot bakgrund av de fakta som jag nu har redogjort för. Det är min förhoppning och min tro att när den fredliga lösningen av Vietnamkonflikten, som de inblandade parterna nu arbetar på, har uppnåtts, kommer också grunderna för uppfattningen om våra ställningstaganden att i någon mån försvinna. Det är förvisso ett problem, det skall jag ge herr Dahlé rätt i. Om vi samfällt ar-

betar för att lägga till rätta och förklara vår utrikespolitik och våra bevekelsegrunder och framför allt klargöra det handlande som ligger i det förgångna, där man rör sig med klara missuppfattningar, tror jag ändå att något är vunnit.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är beklagligt att utrikesministern inte hade tillfälle att vara här i kammaren när den här debatten inleddes. Jag kritiserar det inte, det beror ju på omständigheter som får tillskrivas vår konstitution. Men det är inte särskilt roligt att upprepa argument och förklaringar som man redan tidigare har givit i kammaren. Jag vill därför när det gäller våra anmärkningar mot regeringens demonstrativt hastiga erkännande av Nordvietnam nöja mig med att säga att redan den omständigheten att tillvägagångssättet väckte bitterhet och olust inom våra nordiska grannländer är skäl nog för kritiken.

Nu sade utrikesministern själv att tidpunkten kanske var fel vald och att den kunde diskuteras. Då frågar man sig verkligen varför regeringen inte tog tillfället i akt att diskutera den när utrikesnämnden sammanträdde precis samma dag.

Utrikesministern säger att regeringen alltid önskar fredliga lösningar på konflikter. Ja, det fattas bara annat! Det är i och för sig ingenting att skryta över, det är ju så självklart. Men det är inte det vi har kritiserat, utan det är att man nöjer sig med att förklara att man vill ha fredliga lösningar, att man nöjer sig med förhållanden som inte borde kunna godtagas utan att verkligen aktivt försöka rätta till dem.

Vi kan inte i detalj bedöma allt vad regeringen har gjort. Vi måste grunda vår uppfattning på vad regeringen själv säger i sin deklaration och vad utrikesutskottets majoritet säger i utlåtandet. Där står på flera ställen att vi i Sve-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik rige är förhindrade att vidta andra åtgärder än av humanitär natur på grund av omständigheterna. Såvitt jag kan förstå består dessa omständigheter i att de afrikanska staterna för sin del inte vill acceptera några politiska åtgärder, i varje fall inte för närvarande.

Utrikesministern påpekade också att U Thant hade förklarat att utbrytningar knappast kan accepteras från FN:s sida. Då vill man verkligen fråga: Hur länge skall man vidhålla en sådan stelbent attityd? Hur många år skall en konflikt med tiotusentals dödsoffer få pågå innan man börjar fundera på om det inte möjligen kan vara något fel på konstruktionen av den stat där den förekommer? Man kan inte rimligen driva en princip av den arten så hårt, att den innebär att man försöker fjättra folk, som inte kan hysa vilja till samarbete utan bara bitterhet mot varandra, tillsammans i evighet. Jag säger inte detta för att antyda hur en lösning skulle se ut när det gäller Nigeria. Det är väl inte möjligt att här presentera en sådan. Jag bara säger det som ett understrykande av vikten att man verkligen försöker åstadkomma vapenstillstånd, fredsförhandlingar och slut på dödandet. Jag kan nämna — om inte utrikesministern vet det redan — att så pass nyligen som i förrgår hölls det debatt i engelska underhuset. I den debatten yttrade förre engelske utrikesministern sir Alec Douglas-Home — alltså en man som rimligen borde veta vad han talar om — att han för sin del ville kräva initiativ till eld upphör i Nigeria, initiativ som skulle tagas inom Förenta Nationerna. Är det då orimligt att vi arbetar på ungefär samma sätt? Är det orimligt att vi åtminstone klarlägger inför världen att vi icke kan stödja den opinion som har kommit till uttryck inom OAU och som innebär att man skall låta allting bara fortvara som det är.

Jag tycker att svenska regeringen är nödsakad att klart säga ifrån att vi inte delar den uppfattningen.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Herr DAHLÉN (fp) kort gemmäle:

Herr talman! När utrikesministern talade om framtiden och regeringens förhållande till utrikesnämnden kunde man inte undgå att få det intrycket att han svävade på målet. Han talade visserligen om svårigheten att erkänna Nordkorea och om att Östtyskland inte var aktuellt, men ett besked om att det såvitt han kan bedöma inte finns några möjligheter för en svensk regering att erkänna dessa länder utan att först tala med utrikesnämnden fick vi inte, herr talman.

När det gäller hjälpen till Vietnam hade jag svårt att fatta vad utrikesministern egentligen menade. Jag fick det intrycket — kanhända var det fel — att utrikesministern nu svävade litet på målet när det gällde frågan huruvida hjälpen för att bygga upp Vietnam absolut måste ligga inom ramen för u-hjälpen. Det väsentliga var enligt hans mening att hjälpen kom till nyttig användning etc. Om jag fattade honom riktigt, innebar det en liten uppmjukning av regeringens ståndpunkt. Det tycker jag var bra, och då skall jag inte yttra mig mera på den punkten.

Utrikesministern jämförde också förhållandena i Vietnam och i Biafra. Han sade att det var hemska lidanden i båda fallen, och det ber jag att få instämma i. Han hade dock en kommentar beträffande Biafra som jag inte riktigt förstod. Han sade att det ju är gamla ryska Iljusjinplan som bombar civilbefolkningen. Jag vet inte om han menar att det var en tröst för dem som bombas att det var gamla plan som utförde bombningen. Jag kan inte tänka mig det, men jag förstår annars inte vad som var finessen i inlägget från utrikesministerns sida.

Utrikesministern sade också att man inte får tillvita den svenska regeringen att den inte vill ha en fredlig lösning. Nej, vem i all sin dar har gjort detta? Varför faller man ett sådant yttrande? I varje fall i riksdagens första kammare har jag aldrig hört att någon riks-

dagsman, vilket parti vederbörande än har tillhört, har fällt ett sådant yttrande, att en svensk regering inte vill ha en fredlig lösning av en konflikt. Vad har vi sagt i riksdagens första kammare här i dag? Jo, vi har ställt frågan hur den svenska regeringen vill bidra till ett försök att få en fredlig lösning.

Jag har full förståelse för att utrikesministern har litet svårt att diskutera en del frågor med ledning av anteckningar. Därför skall jag på vissa punkter inte pressa honom. Anteckningarna var kanske litet kortfattade eller skrivna med en ungefär lika dålig handstil som min. Jag vet inte om det är så, men i så fall kan det vara mycket svårt att tolka dem.

Beträffande utrikesministerns påstående att jag skulle ha sagt att statsminister Baunsgaard är dådkraftig vill jag framhålla att jag inte uttryckt mig så. Jag har gjort ett mycket försynt uttalande. De utmärkta stenograferna har antecknat att jag sade: »Jag noterar med intresse att den danska regeringen upplever situationen på samma sätt som vi inom oppositionen gör och har uttalat sig för förnyad prövning av möjligheterna att göra en insats.»

Den uppfattningen tycks även utrikesministern ha nu. Jag överlåter alltså åt utrikesministern själv att avgöra vem som är handlingskraftig och vem som inte har någon handlingskraft alls.

Men den viktigaste punkten i detta sammanhang är det jag försökte belysa i mitt första anförande, nämligen att utrikesministern Torsten Nilsson så bundit sig vid den ståndpunkt som majoriteten av de afrikanska staterna har intagit att detta har lett till en viss handlingsförlamning. När därför utrikesministern säger att han mycket gärna vill göra någonting, men samtidigt påpekar att man inte kan ta upp denna fråga om man inte får majoritet i FN, tycker jag att utrikesministern har bundit sig på ett olyckligt sätt. Det är inte bara så att han inte anser sig kunna ta upp frågan i FN, utan han har också bundit

sig vid de afrikanska staternas argumentering.

Jag vill upprepa vad jag anförde för en stund sedan i en replik då jag återgav ett uttalande av en representant för de afrikanska staterna, president Boumedienne: »Varför höjer politiska och andliga organisationer i Europa en sådan jämmerkonsert blandad med skarp kritik och hotelser under förhållanden av humanitära känslor som organisationerna dock avhållit sig från att manifesteras i fråga om andra mänskliga dramer som under åratal utspelas i andra områden?» Jag vill framhålla att jag inte vet vad Boumedienne åsyftar härmed. Han fortsätter nämligen: »Varför denna orkestrerade klagan om den inte hade kolonialistiska orsaker? Dessa organisationer manipulerar och hjälper förfäktarna av secessionen i Nigeria.»

Jag vill inte ett ögonblick påstå att utrikesministern tycker om denna argumentering. Men det är just när han säger att eftersom de afrikanska staterna anser att vi skulle vara kolonialismens förkämpar om vi föreslog att FN skulle ta upp frågan som han kommer i en situation i vilken jag inte tycker det är lämpligt för en svensk utrikesminister att befinna sig.

Jag poängterade också att efter det här citerade anförandet begärde president Kaunda, vilkens land har erkänt Biafra, att inte bli vicepresident i den afrikanska organisationen, därför att han genom Boumediennes anförande inrangerats i imperialistiska staters grupp.

Herr utrikesminister! Vi kommer inte ifrån att den svenska regeringen bundit sig för denna ståndpunkt så länge den inte säger att vi kanske kan ta upp frågan i FN även om det inte är möjligt att få majoritet där. Att ta upp frågan i FN är ändå ett sätt att skapa opinion, och om utrikesministern gör ett uttalande i den riktningen tror jag att vi kommer att bli mer eniga än vi är nu.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Herr BENGTSO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Riksdagen behandlade frågan om Nordvietnams erkännande efter motioner som väckts under förra året. Såvitt jag minns var utskottsutlåtandet enhälligt, och riksdagen beslutade att det inte var lämpligt — i den situation som de två delarna av Vietnam befann sig — att göra ett erkännande. Det är det senaste uttalandet som gjorts av riksdagen, och jag åberopar detta för att visa att denna fråga är speciellt känslig. Riksdagen har endast haft att behandla frågor om erkännande av tre stater — Vatikanstaten, som är något speciell, Östtyskland och Nordvietnam. Det visar att man inte kan likställa alla erkännanden. Det väcks inga motioner om att erkänna vissa nya länder, utan sådana erkännanden sker mer rutinmässigt. Jag vill understryka att detta var någonting speciellt.

Det är dock så att när två länder är invecklade i krigshandlingar har vi alltid varit särskilt känsliga för vad vi företagit oss, och det är därför vi anser att det hade varit lämpligt att höra utrikesnämnden, eftersom det fanns möjlighet till detta. Jag vet inte om utrikesministern glömde bort att ta upp frågan om nordiskt samråd i erkännandefrågan. Jag tror att han nämnde att han också skulle säga någonting om varför det inte förekom något nordiskt samråd i denna fråga. Han sade strax efteråt beträffande den danska framställningen i fråga om Biafrakonflikten att det är otänkbart att man inte på ett ministermöte skulle ta upp frågan om Biafra, Vietnam osv. Men här var det tydligen tänkbart att ha ett ministermöte utan att tala om huruvida man skulle erkänna Nordvietnam. Det kanske vi får ytterligare upplysningar om sedan.

Jag har inte så många invändningar mot utrikesministerns långa tal om Biafra, men jag tycker att det har bevisats väl många svårigheter att ingripa. Det har ju förekommit att FN ingripit i så-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

dana fall. Trots artikel 2: 7 har man ingripit i fråga om Sydafrika, de portugisiska kolonierna och Algeriet. När Frankrike hade hand om Algeriet var anmärkningarna så hårda att Frankrike temporärt lämnade Förenta Nationerna, liksom Sydafrika. Det har ingripits i Ungernkonflikten och tillsatts en speciell kommission med sir Leslie Munroe på Nya Zeeland som ordförande. Det står också i artikel 99 i FN:s stadga, såvitt jag minns, att generalsekretären har möjlighet att rapportera till säkerhetsrådet när något hotar freden. Det förekom i fråga om Laos, där det vid ett tillfälle tillsattes en kommission. Situationen i Nigeria kan dock förändras på ett sådant sätt att det finns vissa möjligheter att ingripa. Så snart ett tillfälle yppas skall naturligtvis Sverige på allt sätt försöka medverka och inte se det alltför pessimistiskt. Det hoppas jag att utrikesministern instämmer i.

En fråga som kanske borde diskuteras är den rädsla som ibos har för att bli rent av utplånade. Det skulle i så fall kunna ha något att göra med Genosidekonventionen. Jag har den inte tillgänglig. Men det skulle innebära någonting sådant om man skulle utplåna en hel del av ett folk.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Herr Virgin gjorde gällande att erkännandet av Nordvietnam väckte bitterhet och olust i, som jag uppfattade det, våra nordiska grannländer. Jag vet inte om det är förhållandet. Efter vad jag kunnat utläsa rådde det delade meningar i våra nordiska grannländer om den rätta tidpunkten för erkännandet. Det är riktigt att vissa tidningar uttryckte bitterhet och olust, men de gjorde det i en sådan form att folkpartiledaren i andra kammaren ansett sig böra ta avstånd från sådana skrivelser eftersom man där ifrågasatte Sveriges neutralitetspolitik med utgångspunkt från ett sådant er-

kännande. Jag utgår från att herr Virgin inte kan ansluta sig till sådana meningar.

Jag sade att den riktiga tidpunkten alltid kan diskuteras. Men det var rent allmänt jag framförde detta. Jag sade däremot inte, som herr Virgin uttryckte det, att det kunde ifrågasättas om vi gjorde ett fel. För mitt eget vidkommande har jag inte den meningen att den tidpunkt då vi fattade beslut var felvald. Men däremot medger jag att en tidpunkt kan rent allmänt diskuteras. För mig är det viktiga huruvida man ansåg beslutet som sådant vara felaktigt. Där vill jag understryka vad jag sagt tidigare, nämligen att det är visserligen sant att utskottet på sin tid — som herr Bengtson påpekade — uttalade sig för att vi inte vid den tidpunkten skulle erkänna Nordvietnam, men däremot har jag sedermera i riksdagen diskuterat frågan och sagt att tidpunkten närmade sig. Och jag råkade inte ut för någon gensaga ifrån någon ledamot av riksdagen.

Jag förstår inte varför herrarna blev så upprörda över att jag sade att det är en självklarhet för regeringen att alla konflikter bör nå en fredlig och politisk lösning. Det har vi väl inte resonerat om, säger man. Jaså inte? Ni antyder att regeringen är beredd att ge Biafra och Nigeria humanitär hjälp, men ni antyder samtidigt att vi inte skulle vara benägna att medverka till en fredlig politisk lösning, som startar med ett vapenstillestånd och fortsätter med förhandlingar. Vad vi säger är bara: Man kan inte undgå de fakta som gör att man realistiskt måste bedöma att det är förenat med stora svårigheter att uppnå en sådan fredlig lösning. Vi vill inte för en demonstrativ politik riskera att avklippa möjligheterna att nå dessa olyckliga människor, som hotas av döden, med en humanitär hjälp. Det är ju detta det gäller.

Herr Virgin vet hur svårt det är att få till stånd fred i Nigeria. Han säger: Ja, men gör någonting så att det blir

slut på dödandet! Herr Virgin: Om jag hade makt här till skulle jag dekretera ett slut på dödandet i morgon dag i både Vietnam och Nigeria—Biafra. Kan herr Virgin ge mig bara en liten fingervisning om hur man skall gå till väga för att i morgon få slut på ohyggligheterna? Han bekvämade sig inte ens till att göra ett försök.

Riktigt är att Douglas-Home också har uttalat sig för ett vapenstillestånd. Men om vi lyssnade på det citat herr Dahln gav av vad Boumedienne hade sagt beträffande ett utomafrikanskt ingripande när det gäller en konflikt i Afrika, får vi en föreställning om hur oerhört svårt det är att få till stånd en sådan fredlig och politisk lösning vi alla är ute efter.

När herr Virgin argumenterar som han gjorde om U Thants och FN:s syn på utbrytarregimer i redan etablerade stater, bör han inte vända sig till den svenska regeringen. Den argumentationen bör riktas till generalsekreteraren. I likhet med den norske utrikesministern i stortinget har jag bara citerat vad U Thant anser. Jag har haft personliga samtal med honom och givit uttryck för den svenska regeringens ståndpunkt. Jag har då mötts just av den argumentation U Thant givit vid den presskonferens han hade för någon tid sedan och som också citerades av den norske utrikesministern. Olyckan är, herr Virgin, och jag tycker att han skulle kunna ge mig rätt i det, att tyvärr är det alltför ofta så att verkligheten inte rättar sig efter vår diktamen. Om man kunde få verkligheten att göra det, då skulle allting vara mycket enklare på det utrikespolitiska fältet.

Vad sedan hjälpen till Vietnam beträffar vill jag fråga herr Dahln vad det är för mening med att resonera om att den nödvändigtvis skall befinna sig utanför enprocentramen. Varför hjälpen just till Vietnam? Det begriper jag inte. Huvudsaken är att man beviljar anslag, att man kan ge den hjälp som vi båda tydligen önskar. Vi har gett huma-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
nitär hjälp till FNL, till Saigonsidan, till Nordvietnam över Röda korset tidigare. Vi har satsat 10 miljoner kronor till ett sjukhus i Nordvietnam, och nu ställer vi ytterligare 10 miljoner kronor till förfogande för konstgödsel. Det är pengar som är tillgängliga. Då försöker herr Dahln göra det till en huvudsak huruvida det skall falla inom enprocentramen eller inte. Jag anser fortfarande att vi klarar det inom enprocentramen. Jag har inte ändrat ståndpunkt i det avseendet. Huvudsaken är väl egentligen att biståndet kommer till stånd.

Vidare undrar herr Dahln på tal om bombningarna av Biafra om det är någon skillnad mellan att bli bombad av Iljusjinplan eller av moderna amerikanska jetplan. Ja, det är måhända den skillnaden att det är flera människor som dödas genom de amerikanska bombningarna, vilka är mycket mera effektiva. Med de bombattor som nu läggs ut, exempelvis i Sydvietnam, är det klart att många fler människor bringas om livet där. Den skillnaden är det, men i övrigt är min uppfattning att det är lika förkastligt vem som än bombar, om det framför allt går ut över civilbefolkningen, och det gör det i regel när man skall nedkämpa en motståndare, oavsett om det är i Vietnam eller i Biafra. Vi har sett bilder av fullständigt utplånade byar i Vietnam, och vi har sett bilder av liknande utplåning i Biafra. För dem som dödas kan det vara likgiltigt om det sker genom ett gammalt Iljusjinplan eller ett modernt amerikanskt jetplan. Vad jag ville understryka är att omfattningen är vida mindre i det förra fallet. Tillvägagångssättet är dock inte mindre förkastligt. Det är därför som samtliga nordiska regeringar gjort hänvändelser till regeringen i Lagos med erinran om att den har lovat att söka undvika att bomba civila mål under det krig som pågår. Jag tycker att man skall ta fasta på detta.

Man gör gällande att jag skulle ha

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

bundit mig vid den ståndpunkt som den afrikanska enhetsorganisationen företräder. Det har jag inte alls gjort! Tvärtom är det ju så att vi önskar att en fredlig lösning av konflikten skall komma till stånd. Men vad jag har hänvisat till är de praktiska svårigheterna genom den ståndpunkt som den stora majoriteten av de afrikanska staterna intar — med undantag av de fyra som röstade emot. Varför skall man sticka huvudet i busken inför sådana fakta? Varför skall vi negligera generalsekreterare U Thants uppfattning i sammanhanget? Varför skall vi negligera president Nixons uppfattning, som klart och tydligt anger att vi i detta fall måste göra en skillnad på de humanitära insatserna och det politiska handlandet? Vi skall undvika att blanda oss i Nigerias inre angelägenheter säger han. Jag förstår att amerikanerna är brända efter vad de har upplevat i Vietnam och nu inte vill inlåta sig på något liknande i Nigeria. Varför skall vi blunda för detta? Varför skall jag underlåta att för kammarens ledamöter — för att nu bena upp problemet — tala om varför vi står inför väldiga svårigheter då det gäller att uppnå en fredlig lösning? Om jag gör så, har jag därigenom solidariserat mig med de afrikanska staterna? Förvisso inte. Bara det faktum att Kaunda inte ville ställa upp som vicepresident i medlingskommissionen därför att han ansåg det hopplöst visar hur invecklat i själva verket läget är. Han har för övrigt förklarat att Zambias erkännande av Biafra egentligen var en åtgärd som han trodde skulle underlätta möjligheterna att få till stånd en fredlig lösning.

Detta gör att jag bestämt tillbakavisar kritiken mot att den svenska regeringen skulle ha någon annan uppfattning än oppositionen om önskvärdheten av att åstadkomma vapenstillestånd. Jag hoppas att jag inte skall bli uppläxad av herr Virgin därför att jag säger att detta är en självklarhet. Han

läxade ju upp mig när jag påpekade att en fredlig politisk lösning var en självklarhet. Han var nästan upprörd över att jag fastslog detta fakutm. Men det kan vara av behovet påkallat när man insinuerar att vi inte skulle vara intresserade av sådana lösningar.

När herr Bengtson påpekar att FN har ingripit i liknande situationer, så vill jag än en gång understryka att det är riktigt. Frågan är emellertid om vi kan få gehör i FN för sådana förslag i detta sammanhang. Hur bedömer herr Bengtson, som i alla fall har lång erfarenhet av arbete i Förenta Nationerna, uppriktigt våra möjligheter att ens få upp frågan på dagordningen där. De afroasiatiska staterna kommer att gå emot det, de östeuropeiska staterna gör det och Storbritannien går på samma linje. Förenta staterna önskar inte att vi skall göra något som kan betraktas som en politisk inblandning. Detta är fakta, herr Bengtson.

Hur skall vi göra? Skall vi manövrera så att vi får ett bakslag som sedan kan utnyttjas av den federala regeringen i dess politiska propaganda. Det är sådana överväganden som jag utgår från att herr Bengtson har erfarenhet av från sin verksamhet i FN. Men nu har han plötsligt blivit så frejdig, och det är därför det skulle vara nyttigt att få veta vad han anser.

Jag vet att situationen en annan gång har varit liknande denna, nämligen i Kongo. Där gjorde verkligen Förenta Nationerna ett ingripande främst genom Dag Hammarskjölds försorg.

Vad innebar det ingripandet? Jo, det innebar att man med FN:s auktoritet och maktmedel förhindrade Katangas utbrytning ur Kongo. Det bör man komma ihåg, och U Thant har också hänvisat till Förenta Nationernas handlande i Kongo. Med utgångspunkt därifrån har han ansett det vara än mer omöjligt för Förenta Nationerna att nu göra ett ingripande, som skulle innebära motsatsen till det som man vid den tiden ville uppnå i Kongo. Där har vi

ett exempel som påminner om det som vi nu upplever i Nigeria—Biafra. Det är också en omständighet, som jag tycker att herr Bengtson inte helt borde utesluta ur sitt medvetande, när det gäller för honom att bedöma möjligheterna att åstadkomma positiva resultat.

Till slut, herr talman, vill jag säga att min uppfattning är den att allt skall göras på diplomatisk väg för att få till stånd en fredlig lösning. Men vi skall inte handla och förfara på det sättet att vi avskär oss våra möjligheter att humanitärt bisträcka den svältande och hårt drabbade befolkningen i Biafra. Det är målet för den svenska regeringens handlande.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr DAHLÉN (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Utrikesministern sade att det var förenat med stora svårigheter att uppnå fred. På den punkten, herr utrikesminister, är vi överens. Men sedan kommer något som vi inte är överens om efter det intryck man nu återigen fått bestyrkt av utrikesministerns anförande.

De afroasiatiska staterna, framför allt de afrikanska, är emot att konflikten tas upp i FN, och för denna ståndpunkt böjer sig den svenske utrikesministern. Han kan inte tänka sig att man tar upp problemet så länge man inte är säker på att få majoriteten med sig. Det är den enkla slutsats man kan dra av utrikesministerns anförande. Herr Virgin, herr Bengtson och jag har gett exempel på personer som också har sysslat med FN, även på regeringsnivå, och som har en annan mening. En person som inte är citerad här i debatten är utrikesminister Nilssons egen danska kollega, som varit både utrikesminister och statsminister.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Han har sagt: Varför skall vi inte ta upp detta i FN, även om vi inte får majoritet första gången? FN är ett världsparlament, där man alltså kan ta upp saker som man på sikt kan nå resultat med, även om man inte når det första gången. Man kan inte ta upp alla ting, men här har vi ju sett en katastrof som har blivit värre och värre. Då finns det en anledning att ta upp problemet. Det är den politiska viljan som är avgörande; det är alldeles uppenbart.

I min förra replik hann jag inte ta upp vad utrikesministern sagt beträffande förbindelserna med USA, och jag vill därför nu mycket kortfattat kommentera det. Jag markerade i mitt första inlägg att det verkligen är nödvändigt att uppnå förståelse för den svenska utrikespolitiker. — inte minst förståelse hos stormakterna. Om vi skall ha en chans att lyckas måste de fatta vad det är vi gör. Nu beklagade utrikesministern, om jag förstod honom rätt, att det har uppstått missförstånd i USA. Jag har inte i dag diskuterat anledningarna till dessa missförstånd. Utrikesministern ansåg att detta var besvärligt att ställa till rätta — det tror jag också! Vi kommer kanske tyvärr att få erfara konsekvenserna av dessa missförstånd.

»Om det herr Dahlén syftar till är saklig information», sade herr Nilsson, »så är vi överens.» Då ställer jag frågan: Vad har regeringen gjort för att undanröja de missförstånd som har uppstått? Vad har regeringen för program för att ytterligare se till att vi får bort de missförstånd som råder i USA och som utrikesministern och jag tydligen är överens om är beklagliga. Det kan inte räcka med att bara säga att det är svårt att komma till rätta med dessa missförstånd; det är en alltför enkel slutsats. Regeringen har ju skyldighet att ha ett program.

Sedan skulle jag vilja säga att det vore bra om utrikesministern kunde klargöra för *alla* sina kolleger i rege-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik ringen att när missförstånd uppstått gäller det att se till att både ståndpunktstaganden och uttalanden kring svenska ståndpunkter för åtminstone den närmaste framtiden göres på ett sådant sätt att inte missförstånden förvärras.

Herr VIRGIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern kritiserade mig för att jag ville läxa upp honom. Det var faktiskt inte min avsikt att göra det. Min avsikt var att instämna i uttalandet att man alltid skall söka fredliga lösningar först och främst. Om jag instämde med stor kraft, var det faktiskt inte meningen att just det skulle tas som kritik.

Utrikesministern säger att felet är att verkligheten inte vill rätta sig efter vår diktamen. Rent allmänt måste jag naturligtvis säga att i den mån verkligheten inte vill rätta sig efter en socialdemokratisk regerings diktamen så skall jag inte klaga på den saken. Men det är tråkigt att vi inte gemensamt skulle kunna diktera för verkligheten hur den borde kunna leda till fredliga förhållanden.

Den fingervisning som utrikesministern efterlyste från vår sida för att komma till rätta med konflikten är naturligtvis svår att lämna. Ingen kan rimligen förneka att besvärigheterna är stora. Men vad vi tycker och vad vi också har sagt är att Sverige borde utnyttja det som vi kan ha kvar av inflytande gentemot de afrikanska länderna till att utöva påtryckning till lösningar som åstadkommer vapenstillstånd, även om det skulle minska vår popularitet i de kretsarna. Den omständigheten att president Nixon inte har velat utöva sådan verksamhet är verkligen inte relevant för oss. Att Amerika inte kan ta på sig kritiken för kolonialistiska och imperialistiska strävanden i Afrika kan man förstå, men det är inte ett bekymmer som gäller oss.

Vad vi alltså har anmärkt mot är vad som kommer till uttryck inte minst i utrikesutskottets utlåtande, nämligen att förutsättningen för insatser från vår sida skall vara att majoriteten av afrikanska stater ställer sig bakom dem.

Sedan säger utrikesministern att svenska insatser skulle kunna leda till att den humanitära hjälpen inte längre skulle kunna fortsättas. Jag tror inte att det är på det sättet. Det finns ingen sannolikhet för det. Den omständigheten att den federala regeringen medger hjälpsändningar till Biafra grundar sig såvitt jag kan förstå på en politisk bedömning av värdet i att inte utmana världsoinionen. Den inställningen påverkas nog inte av våra åtgärder.

Slutligen säger utrikesministern att målet är att hjälpa den svältande befolkningen i Biafra. Vi vill formulera det så att målet är att återvinna fredliga förhållanden i Biafra.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande utrikesministerns fråga om möjligheterna att ta upp Nigeria—Biafra-frågan i FN vill jag säga att jag inte tror att de möjligheterna är särskilt stora. Det enda jag har velat framhålla här är att man skall beakta varje möjlighet som eventuellt yppar sig att ta upp frågan.

De tre möjligheter som finns är för det första att om t. ex. vapenleveranserna skulle trappas upp — vilket vi skall hoppas inte sker — så att de rent av skulle betraktas som hot mot freden i världen så har generalsekreteraren möjlighet att rapportera det till säkerhetsrådet så att frågan kan tas upp där.

Den andra möjligheten är att man skulle försöka få upp frågan på FN:s föredragningslista, men det är klart att detta kan erbjuda svårigheter. Vi har dock från svensk sida vid några tillfällen startat aktioner som vi vet hade mycket små utsikter att få någon framgång i Förenta Nationerna, t. ex. när vi tillsammans med Danmark tog

upp befolkningsfrågan. Det mötte ett våldsamt motstånd från de katolska länderna. Vi har arbetat under flera år för att få bort dödsstraffet, och vi har i detta fall fått gå mycket försiktigt fram. Men det är ju här fråga om opinionsyttringar, och det är väl tänkbart att vi kan nå resultat även på den vägen.

Vidare finns det en tredje möjlighet. Jag tror inte att utrikesministern alldeles riktigt kommer ihåg hur det förhöll sig i Kongofrågan. Men i detta fall var det sannolikt så, att det var regeringen i Kongo som begärde Förenta Nationernas ingripande. Vi har inte stora förhoppningar att den nigerianska regeringen skall begära ett sådant ingripande, men om det mot all förmodan skulle bli så att denna regering skulle komma med en sådan begäran, är det ju en möjlighet som bör tillvaratas.

Jag har sålunda inte alls kommit med några hårda påståenden, som utrikesministern förstår, utan jag har bara velat hålla vägarna öppna så att man kan tillvarata varje möjlighet som yppar sig till lösning av problemen, och jag tror att många instämmer i den tanken.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag tycker att debatten nu börjar bli mer realistisk, ty den ene talaren efter den andre kommer upp från oppositionen och erkänner att detta inte är något enkelt problem. Man har klart för sig vilka oerhörda svårigheter det kan bli att få upp den fråga det här gäller i FN och att få till stånd det vapenstillestånd som vi alla önskar.

Jag vill säga att vi ingalunda har varit överksamma när det gällt att få upp frågan i Förenta Nationerna. Vi försökte under den senaste sessionen att under hand intressera stater från olika regioner inom FN att ta upp den hu-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik manitära sidan av frågan i konflikten, men det visade sig att det fanns ringa förståelse att tillmötesgå oss i det avseendet.

För att bemöta herr Dahlén vill jag säga att det är alldeles klart — och det medgav också han — att det är ytterligt svårt att undanröja det missförstånd som har uppkommit i Förenta staterna. Han frågade vad regeringen gjort i det avseendet. Jo, vi har försökt att vid olika tillfällen genom vår ambassad och genom de kontakter som vi har haft med amerikansk press reda upp begreppen på samma sätt som jag här gjort alldeles nyss. Men tyvärr är det så att exempelvis vår pressattaché inte kan kontakta alla dessa tidningar som skriver på det onyanserade sätt som jag nyss redogjorde för. Däremot måste vi erkänna att det finns andra, större tidningar i Förenta staterna, med vilka vi haft kontakt, som givit en helt annan och mer nyanserad bild av den svenska utrikespolitiken än dessa mindre tidningar, som emellertid — det skall jag erkänna — är starkt opinionsbildande i Förenta staterna.

Klart är att vi inte bör göra någonting som kan förorsaka att missförståndet förvärras, men jag vill anföra ett enda exempel som också herr Dahlén bör vara medveten om. Det gäller den reaktion som vi fann i Förenta staterna i samband med att vi inrättade en ambassad på Cuba. Vilka missförstånd uppstod inte i anslutning här till? Det fanns sådana som gjorde gällande att vi först nu erkände Cuba som nation, och man ifrågasatte vår neutralitetspolitik för att vi gjorde denna upptrappning i de diplomatiska förbindelserna med landet. Samtidigt är det ett faktum att Schweiz sedan länge har en ambassad i Havanna och att Schweiz till yttermera visso tillvaratar de amerikanska intressena på Cuba. Men ingen har i dessa sammanhang ifrågasatt den schweiziska neutraliteten. Det är först när Sverige vidtar en upptrappingsåtgärd som sådana påståenden

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

kommer in i bilden och förorsakar missförstånd eller medveten förvrängning av den svenska politiken.

Herr Virgin säger, på tal om Nigeria, att verkligheten inte följer den socialdemokratiska regeringens diktamen, och han är tacksam för det. Jag tycker att det är ett väl ensidigt partipolitiskt argumenterande, eftersom jag utgår från att herr Virgin och jag har samma uppfattning i den fråga som vi nu diskuterar. Om vi gemensamt fick diktera, skulle i morgon dag dödandet vara inställt i denna del av världen. (Herr *Virgin* (m): Det sa jag också!)

Vad beträffar vårt ställningstagande och våra meningsyttringar gentemot de afrikanska staterna vill jag säga att vi inte är ute och jagar popularitet. Men det är felaktigt att jämföra exempelvis Sveriges handlande inom Förenta Nationerna i befolkningsfrågan med vårt handlande tillsammans med de andra nordiska staterna i konflikten Nigeria—Biafra. När vi agerade i befolkningsfrågan stod ju ingenting på spel. Här är det en helt annan situation, där det gäller kanske hundratals människoliv. Om man missförstår oss och vill vidta motåtgärder därför att man anser att vi har ingripit i Nigerias inre angelägenheter, hotas vi av att den humanitära hjälp som vi vill ge inte kommer fram. Detta måste vi ständigt ha i minnet.

Den humanitära hjälpen är inte det avgörande, sade herr Virgin, utan här gäller det att återställa fredliga förhållanden i Nigeria. Jag kan utan vidare gå med på att vi helst önskar fredliga förhållanden, men vi skall väl inte förfara så att när fredliga förhållanden på nytt inträder — och så skall väl bli fallet någon gång i Nigeria—Biafra — så härskar dödens absoluta tystnad i Biafra därför att våra humanitära hjälpåtgärder aldrig har kommit fram. En befolkning som inte längre existerar skulle i så fall komma i åtnjutande av den åtråvärda freden.

Jag vet att inte bara den svenska re-

geringen tvingas iaktta försiktighet och återhållsamhet, även om regeringen i själva sakfrågan har samma mening som oppositionens företrädare. Samma är förhållandet med en hel rad andra stater som tycker på samma sätt som vi, och så förhåller det sig med de övriga nordiska staterna. Som en illustration till hur komplicerat läget är kan jag nämna att Zambia tillhör säkerhetsrådet. Ingen kan väl tvivla på Kaundas uppfattning beträffande Nigeria—Biafra-konflikten, men ännu har Zambia av någon anledning — vilken det är kan ju herrar Dahlén och Bengtson fundera över — inte tagit upp frågan i säkerhetsrådet. Mot Kaunda kan väl inte riktas någon anklagelse för att han skulle vilja solidarisera sig med den afrikanska enhetsorganisationens och med Boumediennes syn på konflikten.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Två mycket korta kommentarer.

Utrikesministern sade att vi börjar närma oss varandra därför att nu tycker oppositionens talesmän att frågan om Biafra är svår. Herr utrikesminister! En av mina första kommentarer i dag var just uttrycket: Visst är detta en svår fråga.

Min andra kommentar gäller missförstånden i USA. Utrikesministern sade att det är svårt för en pressattaché att klara upp allt arbete, träffa alla tidningsmän etc. Om nu detta skulle vara den avgörande orsaken till att missförstånden inte är uppklarade, vilket jag ifrågasätter, så har den revolutionära tanken tydligen inte slagit utrikesministern att man tillfälligt kunde dubblera pressattachétjänsten.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Den »revolutionära tanken» att vi skulle behöva dubblera pressattachétjänsten har faktiskt inte slagit mig. Om vi får två pressattachéer i Förenta staterna i stället för en gör

det varken från eller till. Däremot är det alldeles självklart att vår ambassad i USA med hjälp av våra konsulter, våra generalkonsulter och de kontakter vi har med olika tidningar försöker på allt sätt lägga till rätta de amerikanska missförstånden om Sveriges utrikespolitik. I det avseendet tror jag inte att man kan rikta några beskyllningar mot regeringen att inte ha utnyttjat sådana möjligheter.

Det finns många vägar att gå för att rätta till missförstånden. Men Förenta staterna är en kontinent, och vi måste också förstå reaktionen från amerikansk sida, exempelvis när det gäller desertererna. Den stora allmänheten har inte klart för sig vilka avtal som gäller och hur Förenta staterna skulle handla i en situation liknande Sveriges. Att komma till rätta med sådant låter sig inte snabbt göra. Det är en uppgift på lång sikt.

Varför skall vi underskatta svårigheterna? Det är just den omständigheten att vi är på det klara med svårigheternas storlek och art både vad gäller vår information i Förenta staterna och vad gäller Biafra-Nigeria-konflikten som skall kunna öppna möjligheterna för oss att verkligen en gång nå fram till praktiska resultat. Underskattar vi svårigheterna försvårar vi enligt mitt förmenande enbart våra möjligheter att nå de lösningar som vi är ute efter.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 31, angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m.;

nr 36, angående anslag för budgetåret 1969/70 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universitet, högskolor m. m.;

Meddelande ang. enkel fråga

nr 44, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.;

nr 50, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt;

nr 54, med förslag till statligt förarskydd; och

nr 105, angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1968/69.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1969/70 till skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. jämte motioner; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av motioner om obligatorisk ansvarsförsäkring för tillverkare och försäljare av läkemedel; samt

nr 18, i anledning av motion om en datacentral för registrering av försäkringar.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Brundin* (m) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Är Statsrådet villig medverka till att ökad upplysning sprids genom massmedia om tidpunkten och sättet för ansökan om frivillig särbeskattning samt att därvid fördelen och nackdelen för den enskilde skattebetalaren klart redovisas?»

Kammaren åtskildes kl. 17.30.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 26 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
(Forts.)

Fortsattes överläggningen i anledning av det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 68 avsedda meddelandet, m. m.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Regeringens utrikesdeklaration ger vissa infallsvinklar till den internationella situationen. Man kan också tänka sig andra. Exempelvis kan frågan ställas hur man allmänt bör beskriva världens politiska tillstånd i dag. I det sammanhanget är många generaliseringar möjliga. Det gäller att finna generaliseringar som riktar uppmärksamheten på de mest väsentliga dragen och mest väsentliga skillnaderna mellan olika samhällssystem, stater och statsgrupper.

En vanlig generalisering är att världen i dag är uppdelad i en kapitalistisk och en socialistisk del, som oförsonligt står emot varandra. Ingen beskrivning kunde vara mer missvisande.

För det första består den del av världen, som i detta sammanhang kallas den kapitalistiska, av stater på de mest växlande utvecklingsnivåer och med de mest växlande typer av samhällssystem. Det är föga meningsfullt att föra in dem under en gemensam kapitalistisk formel. Marknadsekonomi kan spela en större eller mindre roll i derasushållning. Staten kan ha ett större eller mindre inflytande på den ekonomiska utvecklingen, och inbördes kan stater na befinna sig i de mest skiftande former av beroende och påverkan.

För det andra är beteckningen socialistiskt grovt missvisande för den andra del av världen som vanligen avses. Socialism som begrepp kan ges växlande tolkningar, men historiskt sett har detta varit beteckningen på rörelser som i olika former velat skapa ett verkligt folkligt inflytande över produktionssystemet och samhället. Samhällsordningar som utestänger folket från ett reellt inflytande bör inte rimligen kallas socialistiska, även om deras företrädare själva gör anspråk på en sådan beteckning.

Det nu gällande socialdemokratiska partiprogrammet ger besked på den punkten. Där beskrivs världens tillstånd i följande ordalag:

»Samtidigt som den politiska demokratin blivit erövrad och befast i en del länder har den för längre eller kortare tid undertryckts av diktaturregimer i en rad andra länder. I många fall har dessa regimer sagt sig företräda det ena eller andra slaget av socialism, medan de i själva verket givit en liten grupp människor makt att förtrycka det stora flertalet. Historien har gång på gång bekräftat att ingen socialism är möjlig utan demokrati och att förändringar av det ekonomiska systemet, som inte åtföljs av demokratisk kontroll, endast utmynnar i nya former av tyranni. Socialdemokratin har ingenting gemensamt med dessa diktaturregimer, hur ofta de än missbrukar begreppet socialism.»

Den tolkningen i partiprogrammet kan naturligtvis bestridas av andra än socialdemokrater, och i själva verket finns så många krafter som har intresse av att bibehålla en missvisande rubricering att det väl finns föga hopp om ändring av ett utbrett språkbruk. Här i landet har oppositionen sedan länge talat

om »de socialistiska partierna» och en del människor på den andra kanten, som inte genomskådat avsikten med denna hopkoppling av demokratisk socialism och kommunism, använder aningslöst samma terminologi.

I dagens värld skulle en konsekvent tillämpning av detta språkbruk leda till den något besynnerliga slutsatsen att det skulle finnas något slags gemensam ideologisk nämnare för Tage Erlander och Mao Tse-tung.

Man kommer väl verkligheten något närmare om man talar om den kommunistiska världen till skillnad från den icke-kommunistiska. Men också en sådan generalisering har med tiden blivit alltmer otillfredsställande, eftersom den innebär att man använder en gemensam beteckning för regimer som har råkat i allt hårdare inbördes motsättningar och på hemmaplan kan uppvisa högst betydande skillnader. Om vi får tro på allt vad representanter för dessa regimer säger om varandra skulle det i själva verket inte finnas några riktiga kommunistiska stater numera — bara imperialistiska, fascistiska eller allmänt reaktionära regimer som med orätt kallar sig kommunistiska.

Låt oss då, herr talman, leta efter generaliseringar som ger en tydligare bild av vilken sorts värld vi lever i. Det politiska språket ger oss därvidlag föga vägledning, men jag tror att man kan komma ett stycke på väg om man plockar fram det gamla fina uttrycket »privilegiesamhälle». Det kan då konstateras att en överväldigande majoritet av världens befolkning lever i olika typer av privilegiesamhällen, vilka ideologiska etiketter deras ledare än lagt sig till med. De privilegierade grupperna i dessa samhällen kan ha olika slags historisk och social förankring. De kan utgöra ett ekonomiskt eller utbildningsmässigt överskikt. De kan i övervägande grad bygga på militära maktmedel. De kan hållas samman av en officiell ideologi med revolutionära eller antirevolutionära förtecken.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Gemensamt för den stora massan av människor i dessa länder är i varje fall att de i realiteten står utanför de avgöranden som bestämmer deras tillvaro. Detta gäller länder på mycket skilda ekonomiska utvecklingsnivåer och med mycket olika historisk bakgrund. Det är bara i ett fåtal länder man kan tala om ett verkligt folkligt inflytande över politiken. Denna grupp av länder sammanfaller inte med den grupp som vanligen betecknas såsom demokratisk, även om den i huvudsak återfinns inom denna större grupp. Det är i och för sig ett privilegium att leva i ett land där mycket av det gamla privilegiesamhället undanröjts och folket fått ett verkligt inflytande. Sverige tillhör dessa länder.

Ställer man sedan frågan hur det skall bli möjligt att radera eller omforma de olika typer av privilegiesamhällen som alltjämt dominerar världen, riskerar man minst två misstag. Det ena är att man utan vidare försöker överflytta de historiska erfarenheterna från ett land som Sverige till länder med helt andra förutsättningar. Det andra, inte mindre allvarliga, misstaget är att föreställa sig att utvecklingsmönstret på alla punkter måste skilja sig från vårt eget.

Det har börjat bli litet för lätt att ta ordet revolution i sin mun, när man varken klargjort vad man konkret menar med uttrycket eller på allvar undersökt vilka förutsättningar det finns för något som förtjänar beteckningen revolution i olika slag av privilegiesamhällen. Jag är för min del inte lika uppskrämd som herr Kilsmo av detta moderna revolutionsprat. Jag finner det snarast något naivt och okunnigt. Alltför många verkar i dagens debatt blinda för den enorma variationsrikedomen i samhällenas utveckling och tycks nöja sig med skolboksreminiscenser av den franska revolutionen 1789, som var en produkt av en mycket speciell politisk och social situation i 1700-talets Frankrike. Det är en form av schematism. En annan är den som här i debatten har företrätts av herr Kilsmo, vilken tycks

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

vilja göra gällande att revolutioner aldrig kan främja friheten. Han säger att den franska revolutionen inte ledde till frihet. Han glömmer därvid bort att den ändå på sikt gav impulser till en frihettlig utveckling i vår världsdel samtidigt som frihetens idéer på andra vägar parallellt sökte sig fram i olika länder. Herr Kilsmo visar upp en liknande dogmatik när han vänder sig mot vad som numera kallas nationella befrielse-rörelser. Han hävdar att de rörelser som verkat under senare årtionden inte lett fram till demokrati och frihet. Han glömmer då att den nationella frigörelsen ändå alltid måste utgöra den första etappen i en utveckling som på längre sikt kan leda fram till demokrati. Ingen demokrati kan växa i länder som lever under främmande förtryck.

Det franska väldet i Algeriet, som herr Kilsmo påminde om, förmådde inte under 130 års tid skapa förutsättningar för en algerisk demokrati. Hur föreställer man sig då att demokratin skall springa fram fullvuxen efter sju års blodigt och tragiskt krig? En seger för FNL i Sydvietnam innebär i och för sig ingen garanti för en direkt övergång till något som kan betecknas som demokrati i vår mening. Men det vore helt verklighetsfrämmande att föreställa sig att demokratin skulle kunna blomstra i närvaro av en halv miljon amerikanska soldater. Jag tror för min del inte att Moçambique blir en demokrati dagen efter befrielsen från Portugals herravälde, men jag är övertygad om att den nationella befrielsekampen i Portugals kolonier har betydelse för dessa områdens utveckling på lång sikt. Jag tror också att den har betydelse för demokratin framtid i Portugal självt, liksom omvänt en demokratisk utveckling i Portugal kan tänkas främja koloniernas frigörelse.

Schematänkandet i internationella frågor är i själva verket enligt min mening uttryck för ett otillräckligt intresse för och ett otillräckligt engagemang i de djupt allvarliga problem det här rör

sig om. En sådan schematism kan man möta i växlande politiska läger — det har vi fått exempel på i dag — och den måste överallt bekämpas, om vi någonsin skall komma fram till en realistisk bild av den värld som omger oss och som vi i varje fall tack vare massmedia blivit alltmer medvetna om.

Jag har sagt att vi inte kan undvara generaliseringar i försök att beskriva världen, och det här kanske låter som en motsägelse. Men vi måste hela tiden hålla i minnet att generaliseringarna bara får vara hjälpmedel vid försöken att uppfånga den mångfasetterade bilden.

Det dilemma som möter oss när särskilt ungdomen i vårt land vill göra utrikespolitiken till instrument för en kamp mot privilegiesambhällen av olika typer är att en av utrikespolitikens centrala uppgifter ändå måste förbli att bevara freden mellan staterna, oberoende av deras inre struktur. Strävandena att förbättra världen omkring oss kan med andra ord komma i konflikt med strävandena att trygga freden. Skärper man de internationella motsättningarna, lär för övrigt inte heller utsikterna att positivt påverka andra länders utveckling i allmänhet förbättras.

Våra medel att påverka dessa andra länder är under alla förhållanden begränsade. Genom kritik och opinionsbildning kan vi kanske uppnå en del. Flera talare har i dag påmint om vikten av opinionsbildning i rasfrågorna. Den är viktig, och den kan lämpligen kompletteras med att vi själva så snabbt som möjligt skapar förutsättningar för en svensk ratificering av FN:s konvention mot rasdiskriminering. Genom öppenhet för kontakter och sakligt samarbete med andra länder kan vi samtidigt i andra fall tänkas uppnå väl så mycket som genom opinionsbildning. Ett samhälle som vårt där man lyckats rasera åtskilliga privilegier har sannolikt de största möjligheterna att inverka på andra länder i samma riktning, om det i stället för att isolera sig visar

sig berett att i växande utsträckning delta i det mellanfolkliga umgänget. Vilken betydelse vårt exempel kan tänkas ha, i den mån det är ett exempel, är omöjligt att säga. Låt oss ändå inte avstå från de möjligheter som vi kan ha att påverka världen omkring oss genom att leva med världen, i världen och inte i förnäm avskildhet, inkrökta kring våra egna problem!

Häri instämde herr *Palm* (s).

Herr **KILSMO** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var herr Björks kritiska inställning till min förskräckelse som lockade mig att begära ordet, men så förskräckt är jag nog inte i den mening som herr Björk syntes göra gällande. Min oro bestod i uppfattningen att om regeringen i Sverige ger efter för dessa besinningslösa vänsterelement, så kan de en vacker dag komma att begära regeringens huvud på ett fat, och det är det jag inte önskar. Jag hoppas att inte heller herr Björk önskar att så skall bli fallet.

Jag vill instämma i herr Björks uttalande att nationell befrielse är en första förutsättning för demokratisk utveckling. Då använder vi uttrycket nationell befrielse för befrielse från kolonialism. Det råder ingen tvekan om detta.

Jag vill också instämma i en del annat som herr Björk nämnde. Han sade att FNL:s seger inte är någon garanti för demokrati. Nej, det skall alla veta. FNL:s seger kommer med 100-procentig visshet att bli en garanti för en ännu värre diktatur än den vi nu har i Sydvietnam. Vad jag byggde mitt resonemang beträffande upprorsrörelserna på var att jag ställde frågan: Finns det något exempel på att en revolution utom den amerikanska lett fram till en verklig demokrati?

Jag träffade efter mitt anförande här en verklig historiker i riksdagen och frågade honom om detta. Jag har själv funderat länge på den här saken, men

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
när han fått fundera en stund sade han: »Jag känner inte till något sådant exempel.» Det skulle vara intressant om herr Björk kunde finna något exempel. Jag är bara ute efter upplysning och inte efter någon polemik på denna punkt.

Det visar sig att revolutionerna inte leder till demokrati. Man hade väl kunnat fordra att något slags demokrati funnits i Sovjetunionen efter 50-årig diktatur.

Herr **BJÖRK** (s) kort genmäle:

Herr talman! Inte behöver vi gå och vänta på, herr Kilsmo, att dessa besinningslösa extremistgrupper skall kräva regeringens huvud på ett fat. Det har de redan gjort, men regeringen sitter där den sitter.

Det har inte heller alls förhållit sig så att regeringen skulle ha fallit undan för dessa grupper. Den har tvärtom tagit mycket bestämd ställning. Detsamma gäller regeringens anhängare. Jag hörde till dem som påtalade de första angreppen mot mötesfriheten här i landet. Herr Kilsmos oro på denna punkt är mycket svagt grundad.

Jag noterar att herr Kilsmo nu slår till reträtt från vad han tidigare har anfört om nationella befrielserörelser, men jag är något förvånad över hans tvärsäkerhet när han vill påstå att det utpräglade privilegiesamhälle som existerar i Sydvietnam skulle komma att efterträdas av ett ännu värre förtryck efter en tänkbar seger för FNL. Vilka hypoteser man än har förefaller det som om FNL skulle ha en väsentligt starkare folklig förankring än de män som styrt Sydvietnam under senare år.

Herr Kilsmo frågar mig om det finns något exempel på att revolution lett fram till demokrati. Nej, det förhåller sig väl i allmänhet inte så att en blodig revolution — det är det vi tänker på i detta sammanhang — omedelbart skall kunna avlösas av en demokratisk ordning präglad av tolerans och lag-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

lydnad. Det är inte särskilt sannolikt att det skall gå på detta sätt. Vi tvingas dock konstatera att mänsklighetens historia i ofantlig utsträckning präglats av våldsamma inre uppgörelser och att på sikt vissa av dessa uppgörelser ändå lagt grunden för ett mänskligare och bättre samhälle med starkare folkligt inflytande. Inte ens den svenska historien har alltid varit fullt så fredlig som under det senaste århundradet.

Det är således en typ av dogmatik att säga att revolution är den enda lösningen av alla möjliga länders problem. Det är en annan typ av dogmatik att säga att en kanske oundviklig revolutionär utveckling inte ens på lång sikt skall kunna få några positiva konsekvenser.

Herr KILSMO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot det sista herr Björk sade i sitt inlägg.

När emellertid herr Björk tror att FNL har större förutsättningar att skapa demokrati i Sydvietnam än den nuvarande sydvietnamesiska regeringen måste jag med bestämdhet opponera mig, ty FNL företräder dock en minoritet i Sydvietnam. Trots fem års krig behärskar ännu inte FNL en enda betydelsefull stad eller ort i hela Sydvietnam. Den sydvietnamesiska regeringen har dock 80 procent av befolkningen med sig. När man samtidigt vet att FNL dirigeras från Nordvietnam i samma anda som Nordvietnam styrs, har jag svårt att tänka mig att FNL skulle kunna skapa ett annat slag av demokrati än vad som finns i Nordvietnam. Och hur står det till med den?

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågeställningen är, herr Kilsmo, enligt min mening över huvud taget inte huruvida man i en nära framtid skall räkna med en demokrati i vår mening i sydöstra Asien. Det var detta jag framhöll.

Jag har besökt den delen av världen vid ett eller annat tillfälle och är tämligen övertygad om att med hänsyn till hela dess historiska bakgrund skall vi inte räkna med en demokratisk ordning där av det slag som vi själva är vana vid annat än på tämligen lång sikt. Det gäller således en jämförelse mellan regimer med mer eller mindre stark folklig förankring utan att de fördenskull skall betecknas som västerländskt demokratiska.

Trots herr Kilsmos försäkringar måste jag nog vidhålla att det inte finns något belägg för att den eller de regimer som behärskat Sydvietnam sedan år 1954 skulle ha någon särskild folklig förankring. Herr Kilsmo talar om att 80 procent stöder den nuvarande regimen, Ja, efter Genèveuppgörelsen lyckades Diem, amerikanarnas protegé, i en s. k. folkomröstning samla en ännu högre procentsiffra bakom sig. Den fortsatta utvecklingen visade klart att han i realiteten var totalt isolerad från de stora folkmassorna.

Jag är återigen häpen över herr Kilsmos tvärsäkerhet, när han talar om att FNL helt dirigeras av Nordvietnam. Kritiska amerikanska historiker och forskare av olika slag har ju med tiden börjat ge en mycket mer nyanserad bild av dessa sammanhang.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Jag vill börja med att konstatera att vi i riksdagen får en ordinarie utrikespolitisk debatt om året. Till grund för den debatten presenterar regeringen en deklaration, vilken jag förmodar att regeringen menar att vi i kamrarna skall intressera oss för; vi skall ta intryck av de synpunkter som anförs och vi skall anföra eventuella kritiska synpunkter på vad regeringen har att via riksdagen framföra till svenska folket. Det är under sådana förhållanden utomordentligt svårt och påfrestande att ge sig in i en utrikespolitisk debatt, när man tillhanda-

hålles ett exemplar av regeringens deklARATION ungefär en halv timme innan debatten skall börja. Vi har fått ett sådant papper i dag, på vilket det uttryckligen står att det är ett förhands-exemplar; det får inte publiceras innan deklARATIONEN avgivits onsdagen den 26 mars. Så mycket förtroende har regeringen dock inte för kamrarnas ledamöter att den kan dela ut detta papper dagen före debatten, så att det finns en rimlig chans att ordentligt ta del av vad regeringen har att säga. Jag tycker att detta just med tanke på att vi har utrikespolitisk diskussion så sällan är beklagligt, och jag tycker att det på den punkten borde bli en ändring. Jag har efterlyst en sådan tidigare, och jag efterlyser den en gång till.

I utrikesutskottets utlåtande nr 2, som jag nu i första hand kommer att ägna min uppmärksamhet och ta till utgångspunkt för vad jag har att säga, talas det om »— — — den aktivering som allmänt präglar den svenska utrikespolitiken under senare år». Detta är nog så riktigt och även viktigt men enligt min mening också från viss utgångspunkt beklagligt konstaterande.

Under en följd av år har jag i olika debatter pekat på det förhållandet att den svenska utrikespolitiken på ett smygande sätt håller på att ändra karaktär. Gradvis och steg för steg har en upp-trappning ägt rum från en försiktig, kanske ibland mycket försiktig och återhållsam politik under förre utrikesministern Undéns ledning till en alltmer internationellt utmanande utrikespolitik under triumviratet Nilsson-Palme-Myrdals ledning.

I den publikation »Utrikesfrågor» som lagts på våra bänkar framstår för läsaren mindre det självklara faktum att excellensen Nilsson har de flesta anförandena återgivna än ett helt annat förhållande: Hur många anföranden har inte statsrådet Myrdal fått publicerade, och hur långa och demonstrativa sådana har inte herr Palme fått införda?

Det har inte tagit många år att ge-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

nomföra övergången till en utrikespolitik, som jag befarar att man snart kan komma att bli tvungen att kalla aktivistisk. Det är i sanning betecknande att vi i den motion, som från vårt håll avgivits måste betona, att den enighet som hittills rått och som hela vårt parti, även jag, betraktar som eftersträvansvärd och gagnelig för vårt folk, har till villkor att samarbete och samråd om utrikespolitiken ökar, vilket i klartext betyder att detta för närvarande inte är bra. Det har sagts vid flera tillfällen under den debatt som förekommit i dag. Det är också betecknande att reservationer, visserligen blanka, föreligger för första gången på mycket länge. Om vi nu håller på att glida isär är felet inte — som herr Virgin har understrukit — vårt partis. Felet ligger helt och uteslutande på regeringspartiets aktivisering av utrikespolitiken i den riktning som skett. Under beteckningen »ingen åsiktsneutralitet» har vårt utrikespolitiska handlande aktiverats, det är innebörden av vissa ord i regeringens deklARATION. Men bakom detta skönjes allt tydligare en benägenhet att ta ställning för vissa politiska rörelser, som uppträder under beteckningar såsom fria demokratiska folkfronter och liknande, för att sedan när dessa satt sig fast i sadeln som diktaturer erkänna dem med motiveringen att de behärskar sina länder helt och fullt. Att kontrarevolutionära rörelser inte stöds, framgår av ett avslöjande uttalande på s. 4 i stencilen av regeringsdeklARATIONEN, där det heter att Sverige med intresse och sympati följde utvecklingen i Tjeckoslovakien. »Framför allt gällde detta strävandena att inom ramen för ett kommunistiskt system öka människornas frihet.»

Detta uttalande får stå för regeringens del. Jag har ingen sympati alls för ett kommunistiskt system, men för regeringen är det angeläget att framhålla att den inte vill ta avstånd från ett kommunistiskt system. Det är bara inom ramen för en kommunistisk diktatur,

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

som litet större frihet för människorna ses med blida ögon. Men för all del — inga angrepp på diktaturen när den är i kommunistisk tappning, det tycks vara regeringsdeklarationens mening. Men då skall man heller inte åberopa höga demokratiska ideal.

Det är en klar och påtaglig skillnad mellan en neutralitetspolitik sådan som den man för i Schweiz, där den är förknippad med en stark återhållsamhet såväl från förbundsrådet och förbuds-församlingen som från folkets sida i ställningstaganden till den internationella händelseutvecklingen, och en sådan neutralitetspolitik som åtföljs av högröstade ensidiga kommentarer, rekommendationer och inblandningar i främmande länders angelägenheter under åberopande av demokratiska och humanitära ideal. Det lär svårligen kunna bestridas, att den schweiziska neutralitetspolitiken ännu för ett tiotal år sedan framstod som ett ideal för den övervägande delen av svensk opinion, just för den utpräglade moderation i umgänget med andra folk, som kännetecknade dess tillämpning i praktiken.

Så sökte också vi leva då, men så lever vi inte i dag — tyvärr! Ingen behöver betvivla önskan hos vårt folk att få stå utanför ett krig, om ett sådant skulle komma in på våra gränser och vara ett hot för oss. Det gör man heller inte utomlands. Men utomlands pågår kampen ständigt mellan folken och ibland leder den också till krigiska förvecklingar. Det är inte ägnat att förvåna att utlandet anser, vilket det faktiskt gör, att neutralitet då bör visas från vår sida, när utlandet befinner sig i krig och konflikter. Sådan neutralitet kommer bäst till uttryck genom visad objektivitet, förståelse och moderation i omdömena om andra folks handlings-sätt.

Jag undrar om det finns någon svensk regering, vars representanter fört ett så grovt språk mot andra folk och regeringar och t. ex. så ofta tagit ordet

avsky i sin mun som den nuvarande gjort. Man bör då heller inte förvåna sig om utlandet inte sätter vår proklamerade neutralitet särskilt högt. Och detta kan bli nog så allvarligt i en ödesstund. Det kan emellertid också vara besvärande redan den dag som i dag är, om utlandet bibringas den uppfattningen att vårt land är på glid. Herr Virgin har här i dag deklarerat vårt partis syn på dess förhållande till den västerländska kultursfären och rättsuppfattningen, som inte bara borde vara rådande i vårt land utan också enligt min mening borde få slå igenom, på ett icke utmanande sätt, i vår attityd mot omvärlden.

Jag har tidigare i år efterlyst åtgärder från regeringens sida för att förbättra vårt lands relationer till Förenta staterna. Något tillmötesgående i detta hänseende har inte visats från regeringens sida. Om förhållandet blivit mycket sämre, har jag svårt att med säkerhet bedöma, men det ser faktiskt ut, som om steget att upprätta en ambasad på Cuba närmast har ökat irritationen efter januari månad, när Nordvietnam erkändes. Varje gång som frågan om de amerikanska desertörerna i vårt land aktualiseras i någon form, föranleder det irriterade kommentarer hos den amerikanska allmänheten. Detta kan märkas inte bara av skrivelser i pressen utan också genom brev och personliga kontakter mellan amerikaner och svenskar. Ännu är det kanske för tidigt att säga hur mycket de försämrade relationerna resultatmässigt påverkat handels- och varuutbytet mellan USA och Sverige. Det är emellertid ostridigt att rapporter har inkommit som visat att klimatet för försäljning av svenska produkter blivit frostigt. Man vågar inte längre annonsera »Made in Sweden», något som vi tidigare varit så stolta över på grund av kvaliteten. Man törs inte bekänna att varan är svensk. Herr Jacobsson har redan i dag berört denna fråga och hänvisat

till de erfarenheter som Exportföreningen haft — jag behöver inte uppehålla mig mer vid den saken.

Jag vill emellertid för min del beklaga att relationerna med det land, som har så många svenskättlingar och så många anförvanter till medborgare i vårt land, blivit så försämrade som fallet synes vara. Jag hade hoppats att utvecklingen efter Nordvietnams erkännande hade kunnat vändas, men hittills har detta icke blivit fallet. Förvisso är detta ett problem, förklarade utrikesministern här före middagsrasten. Han bekräftade att det förekommit ett stort antal opinionsyttringar över hela den amerikanska kontinenten, som det varit svårt att tillrättalägga. Detta betyder ju ingenting annat än ett medgivande från utrikesministern av det, som jag anförde vid interpellationsdebatten med honom i januari, då utrikesministern gjorde gällande att förhållandet till Amerika var gott och att vi önskade goda förbindelser. Det har alltså visat sig vara en felbedömning!

Det heter nu i utrikesutskottets utlåtande nr 2 — och liknande tankar återfinns i regeringsdeklarationen — att det är angeläget med vidgad och fördjupad information om utrikespolitiken. Jag antar att deklarationen avser att vara ett led i denna upplysningsverksamhet. Enligt utskottets mening bör redovisningen av utrikespolitiken vara allsidig och objektiv. Det säges uttryckligen, att den bör avse *regeringens* utrikespolitiska ställningstagande. Mot sistnämnda uttalande vill jag invända att det visserligen är angeläget för svenska folket att kunna följa vad regeringen gör på detta fält men att det också är viktigt att *riksdagens* mening blir känd, i all synnerhet när dess medlemmars uppfattning inte stämmer med regeringens på alla punkter. Det kan bespara oss många obehagliga överraskningar i framtiden.

För att få en belysning av den påfordrade allsidigheten i regeringsdeklarationen skall jag peka på viktiga ut-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
rikespolitiska frågor som angår oss och som inte alls eller alltför knapphändigt berörts i deklarationen. En sådan är otvivelaktigt våra relationer till USA. En annan viktig sådan är de utrikespolitiska — inte de ekonomiska — relationerna till Danmark och Norge. De har inte ansetts vara värda en enda rad, trots att Atlantpakten förutses skola förnyas i år och Danmark och Norge är med i denna under USA:s ledning stående pakt, alltså samma USA varmed våra relationer försämrats. I vissa pressorgan, särskilt i Norge, har tyvärr missljud avhörtts. Om dessa sammanhänger med det förhållandet att Danmark och Norge till skillnad från oss icke för en alliansfri politik, vet jag inte, men jag anser att frågan kunde ha berörts, eftersom jag antar att det dröjer ett helt år till nästa utrikespolitiska deklaration. Det är när allt kommer omkring en för oss mycket viktig fråga vilken politik våra grannar för. Inte minst viktigt är detta i fråga om Finland som inte heller anses förtjäna ett enda ord till omnämnande. För min del undrar jag en hel del över hur förhållandena där gestaltar sig både gentemot Sovjetunionen och till oss samt Atlantpaktens länder — men som sagt därom inte ett ord.

Vårt land har nyligen utsatts för ett, såvitt jag kan förstå, allvarligt spionageangrepp från östtysk sida. Fem rader ägnas den tyska frågan, men ingenting säges om hur beroende vi är av våra grannars interna förhållanden söder om Östersjön. Där hade en beskrivning verkligen varit på sin plats.

Jag vill också nämna något om vad som i regeringsdeklarationen sägs om Mellersta Östern, som enligt deklarationen riskerar att bli en allt farligare hård för internationell spänning. Det är en uppfattning som är vitt omfattad, och jag kan givetvis inte jäva den. Jag tror att den är riktig.

En sak vill jag ändå få sagd, och det är att Israel rimligen måste anses ha rätt att försvara sig. Egyptens och de

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

andra arbetarnas krigsmål 1967 kunde inte lämna något tvivel om att Israel skulle bringas att upphöra som stat. Jag anser — i ljuset av våra erfarenheter från första och andra världskriegen — att det skulle ha varit en ytterst olycklig utveckling. Dess bättre gick det inte så. Man kan försöka föreställa sig vad som sedan skulle ha hänt i östra Medelhavsområdet om resultatet hade blivit att Israel försvunnit. Fred hade knappast varit det adekvata ordet. Det står alldeles för stora intressen på spel där, för att stormakterna skulle ha kunnat sitta stilla, och det är också detta man nu fruktar när man talar om en allt farligare hård för internationell spänning. Varför skulle det vara speciellt farligt om inte förhållandet vore just det, att stormakterna är så djupt engagerade i detta område?

Har regeringsdeklarationen ändå berört denna farliga punkt på världsarenan och framhävt ambassadör Jarrings viktiga uppgift, vartill han helt önskas framgång, så finns det däremot inte ett ord om Kina och konflikten mellan detta land och Sovjet. Det är också verkligen farliga saker. Jag skall givetvis inte ge mig in på några spekulationer, men så mycket borde enligt min mening understrykas, att Kina betyder enormt mycket för händelseutvecklingen i världen i dess helhet och att vad som händer i öster återverkar oändligt mycket mer även på oss än vad som pågår i en mängd små och medelstora stater, som regeringsdeklarationen ägnar ingående uppmärksamhet. Det är Sovjet som är utsatt för trycket nu, och Sovjet är vår granne. Allt som händer inom norra delen av östblocket har självfallet det största intresse för oss.

Jag vill därför sluta med att uppge vad jag tidigare framfört, att tidsläget synes mig motivera att vi ägnar mycket större uppmärksamhet åt oss mera näraliggande problem, såsom framför allt vårt förhållande till våra grannar.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerlunds inlägg berörde mångahanda ting, av vilka en del har behandlats i den tidigare debatten och andra, som han också framhåller, inte fått utrymme i regeringsdeklarationen, vilken i så fall skulle ha sprängt alla gränser.

Jag har litet svårt att förstå att det skulle vara särskilt motiverat att den svenska regeringen kommenterade Danmarks och Norges relationer till NATO. Jag skulle för min del knappast uppfatta det som något uttryck för svensk finkänslighet gentemot våra grannar.

Jag begärde dock ordet främst med anledning av herr Åkerlunds fullständigt befängda tolkning av en mening i deklarationen. Han har läst att vi följt utvecklingen i Tjeckoslovakien med intresse och sympati. »Framför allt gällde detta strävandena att inom ramen för ett kommunistiskt system öka människornas frihet.» Han försöker tolka detta så att regeringen och regeringspartiet skulle hysa en speciell önskan att bevara det kommunistiska systemet i Tjeckoslovakien och fruktar för att vända sig emot detta.

Herr Åkerlund kan ju ändå inte vara omedveten om att det kommunistiska systemet påtvingades Tjeckoslovariens folk efter Praggruppen 1948 och att hela maktbalansen i Europa sedan dess inneburet att det inte varit möjligt för Tjeckoslovakien eller andra länder i denna del av världen att frigöra sig från detta system. Vi minns vad som hände när ungrarna i ett enda dramatiskt steg försökte övergå till en helt annan samhällsordning.

Det kommunistiska systemet tillhör därför så att säga livets fakta, och mot den bakgrunden måste det väcka intresse och sympati när Tjeckoslovariens ledare inom ramen för detta existerande system ändå strävar efter att öka människornas frihet.

Nog måste den svenska regeringen ha rätt att notera detta intressanta faktum utan att behöva misstänkliggöras

för sin hållning till demokratin. Herr Åkerlund kan ändå inte ha undgått att läsa i deklarationen, att demokratins ideal och värderingar har en fast förankring hos vårt folk.

Herr ÅKERLUND (m) kort genmäle:

Herr talman! Man kan ju inte göra mera än läsa den deklarationen som man har fått och försöka begripa vad där står. Nu fick vi den, som jag sade, bara en halvtimme innan debatten skulle börja, men inte bara jag utan även herr Virgin har påtalat den formulering som finns på sidan 4 och som lyder så här — det är kanske skäl i att jag läser upp den igen: »Utvecklingen i Tjeckoslovakien efter januari 1968 följdes i Sverige med intresse och sympati. Framför allt gällde detta strävandena att inom ramen för ett kommunistiskt system öka människornas frihet.»

Det är bara att konstatera vad herr Björk helt riktigt gör, nämligen att den svenska regeringen är intresserad av en ökad frihet för människorna i Tjeckoslovakien, vilket vi också är. Här dras dock i deklarationen alldeles klart och tydligt en gräns, som säger, att det är fråga om frihet inom ramen för ett kommunistiskt system. Om man nu inte önskat binda sig vid ett kommunistiskt system, hade man enklast kommit undan problemet genom att utesluta de orden, men det har man inte gjort. Jag utgår naturligtvis från att även herr Björk kan läsa innantill.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! När herrar Virgin och Åkerlund fått sova på saken kommer de nog båda att upptäcka att de i brådskan vid läsningen av den här deklarationen råkat ut för ett fullständigt måttlöst felfinneri. Om man uteslutit de där orden, hade man också uteslutit det intressanta och nya i denna situation — att regimen i ett land där maktpolitiska

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik skäl gör det nödvändigt att bevara det kommunistiska systemet ändå strävar att öka människornas frihet.

Herr ÅKERLUND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte att herr Björks senaste replik gör saken mycket bättre. Han säger att det av maktpolitiska skäl är nödvändigt att bevara det kommunistiska systemet. Med andra ord: man faller undan för Sovjets intressen.

Herr BJÖRK (s) kort genmäle:

Herr talman! Menar herr Åkerlund möjligen med detta att Sverige och den svenska regeringen aktivt skall verka för en omvälvning av hela den maktpolitiska balansen som uppstått i Europa efter det andra världskriget? Om han inte avser det, är hans uttalande verkligen meningslöst.

Herr ÅKERLUND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag menar endast att den svenska regeringen kunde visa intresse för att man i Tjeckoslovakien fick en utveckling i demokratisk riktning, innebärande exempelvis att landet får en socialdemokratisk regering.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Jag fruktar att mitt lilla inlägg kanske inte blir så dramatiskt och intresseväckande för kammarens ledamöter som de närmast föregående inläggen har varit. I och för sig är det ganska naturligt att under en utrikesdebatt i vår riksdag många olika frågor av politisk, ekonomisk, kulturell och kanske också social karaktär tas upp till behandling. Så måste det vara i en värld fylld av olika problem, som skapar behov av debatt dels för att klarlägga situationer och dels för att kunna finna nya vägar att lösa internationella problem.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

På sätt och vis kan man säga att vår värld har blivit större. För oss svenskar t. ex. är händelser långt bort i andra världsdelar numera angelägenheter vilka direkt berör oss. Vad som händer i Vietnam, i Kina eller i Främre Orienten påverkar både vårt tänkande och ibland också vårt dagliga liv. Det har med all tydlighet framgått av den i dag förda debatten.

Men man kan också säga att världen har krympt samman. Världens olika nationer är i dag avsevärt mer beroende av varandra än förr. Numera ser vi det som en självklar sak att hjälpa utvecklingsländerna. Vår debatt i den frågan rör sig i stort sett endast om formen för vår hjälp och storleken av den. Så var inte förhållandet för ett tjugotal år sedan.

Lika självklart för oss är det internationella samarbetet i dess olika former. Vi nöjer oss inte bara med För-
enta Nationerna utan har därutöver en mängd internationella samarbetsorgan, t. ex. Europarådet, vi har på handels- och ekonomiområdet EFTA, andra har EEC.

För min del ser jag i alla dessa försök till samarbete över nationsgränserna något positivt, och jag ser på det med stor glädje. Jag är helt övertygad om att den västerländska kulturen, om den skall kunna fortleva, måste på ett intimare sätt internationellt samarbeta och utvecklas. Vi som lever i i-länderna måste i ökad utsträckning hjälpa u-länderna.

Men det finns också behov av ökat samarbete mellan de nordiska länderna. Det kanske kan synas som en liten fråga sett mot bakgrunden av de stora internationella samarbetsproblemen. Ändå ser jag det nog som vår viktigaste uppgift att utveckla det nordiska samarbetet. Om vi inte kan göra det, hur skall vi då kunna tänka oss att lyckas med internationellt samarbete i större sammanhang?

Jag är övertygad om att många vill ge mig det svaret, att vi redan har ett

nordiskt samarbete, att vi har Nordiska rådet, Föreningen Norden och vänskapsutbytet mellan våra kommuner. Det är i och för sig sant, men handen på hjärtat: Har vi lyckats med detta samarbete, så att vi kan känna oss nöjda? Har känslan av nordisk gemenskap trängt in i folks medvetande så att medborgarna i de nordiska länderna känner sig som nära fränder, som lika goda vänner som om de vore ett och samma folk? För att undvika missförstånd vill jag klart utsäga att jag inte talar om eller för en enda nordisk nationalstat utan för en ökad gemensamhetskänsla och förståelse mellan de nordiska folken.

Just nu arbetas det intensivt inom statsledningarna i Nordens länder för att skapa en nordisk ekonomisk union, Nordek. Hur mycket lättare skulle inte detta arbete vara om känslan för nordisk samhörighet vore djupt rotad i oss alla, ung som gammal och oavsett samhällsställning. Jag tycker att under årtionden mycket försumrats i arbetet att lägga grunden till en växande förståelse mellan de enskilda människorna i Norden och stimulera till ökad kontakt och gemensamhetskänsla. Redan 1919 bildades Norden-föreningarna i Danmark, Norge och Sverige. Sedermera har tillkommit föreningarna i Finland, på Island och på Färöarna. Men först 1965 hade vi kommit så långt att Föreningarna Nordens förbund bildades. Under 50 år har sålunda Norden-föreningarna i Danmark, Norge och Sverige arbetat, och man skulle kunna räkna med att de under denna tid skulle ha blivit stora folkrörelser. Tyvärr måste vi konstatera att så inte är fallet, och därför måste nu krafttag tas för att göra Norden-föreningarna till folkrörelser. Det är säkerligen det bästa sättet för att öka förbrödningen mellan människorna i Norden.

Flera vägar kan väljas för att nå detta mål, men jag tror att den bästa och säkraste vägen är att satsa på skolorna — på vår ungdom och även

på lärarna i våra skolor. Nordiska rådet har haft dessa frågor uppe till behandling, och vid dess tolfte session i Stockholm 1964 rekommenderades regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige att anslå 100 000 svenska kronor årligen för det nordiska lärarutbytet. Jag tycker att det var ett snålt tilltaget belopp sett mot bakgrunden av att man skulle försöka öka förutsättningarna för grundläggande av ett vidgat nordiskt samarbete. Men vad har det blivit av denna rekommendation? Jo, för budgetåret 1968/69 har, enligt uppgift från Föreningen Norden i Sverige, anvisats i Danmark 45 000, i Finland 19 000, i Norge 9 000 och i Sverige 45 000 i respektive länders valutor för detta lärarutbyte. Någon progressiv utveckling av satsningen på uppbyggnaden av ett nordiskt samarbete tyder inte detta på, och anslagen till elevutbytet — den andra delen av denna verksamhet — är inte mycket större.

Som jag redan sagt tror jag att arbetet för att nå ökad nordisk gemenskap måste börja med att skolungdomen får lära känna de övriga nordiska ländernas språk, litteratur och levnadsförhållanden. Då räcker det inte med att som nu under ett tiotal timmar per år på högstadiet syssla med grannländernas språk och att en eller annan progressiv skollärdare eller lärare ser till att några elever får besöka ett grannland. Det krävs en bättre utbildning av våra lärare i nordiska språk och också i grannländernas nutidshistoria och samhällskunskap. Lärarkandidaterna borde under en del av sin utbildning få vistas i något grannland och där delta i undervisningen. Och varför skulle man inte i vissa ämnen, t. ex. pedagogik, kunna ha samma läroböcker tryckta på något av de nordiska språken? För att öka elevutbytet borde det ordnas fria resor med båt och järnväg i grannländerna till ett visst antal varje år. Dessa resor skulle kunna förläggas till tider då annan resefrekvens inte är så stor. Icke utnyttjade platser skulle då kun-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik
na tas i anspråk. Men det skall inte bara bli vanliga turistresor. Eleverna skall få undervisning i grannlandets språk och samhällsförhållanden samt lära sig att det inte är annorlunda att resa i ett annat nordiskt land än i det egna.

Mina här framförda tankar gör inte anspråk på att vara ett slutligt, färdigt förslag. Jag vill endast väcka uppmärksamhet och helst också intresse för dessa frågor, som jag anser att vi hittills ägnat oss alldeles för litet åt, ja, till och med försummat. Det kommer naturligtvis att kosta en del pengar. Men är det inte värt att satsa till och med en eller annan miljon varje år för att skapa förutsättningar för ett förbättrat och utökat nordiskt ungdomsutbyte, som skulle få som följd en i framtiden ökande nordisk gemensamhetskänsla? Vill vi ha ett vidgat nordiskt samarbete, vill vi göra det nordiska samarbetet till en folkrörelse, måste vi satsa pengar på detta arbete och då börja med vår ungdom.

För några dagar sedan läste jag en bok av en dansk författare, Palle Lauring. Bokens titel är Östjylland. Han talade om Kattegatt som havet mellan Jylland och Halland, inte som havet mellan Danmark och Sverige. Det är så vi skall se förhållandena mellan de nordiska länderna och folken. Vi skall lära oss tänka internordiskt och inte nationellt, ty det är mycket mera som för enar de nordiska folken än det är som skiljer dem åt.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag har motionerat i frågan om Biafra med krav på speciella insatser från den svenska regeringens sida. Utrikesutskottets utlåtande nr 1 behandlar bl. a. min motion. Utskottet har inte bifallit motionen men har heller inte i utlåtandet behandlat den på sådant sätt att jag kan vara tillfredsställd.

Den regeringsdeklaration som vi fått i dag behandlar tämligen utförligt den

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

tragiska Biafrafrågan. Tyvärr utmynnar regeringens beskrivning av vad som gjorts i ett ganska trött konstaterande att inget mera går att göra än att fortsätta den nu bedrivna humanitära hjälpverksamheten. Den är visserligen av stort värde, men enligt alla tillgängliga rapporter helt otillräcklig för att hjälpa ens de allra värst nödställda. Det är mycket önskvärt att ytterligare satsning görs för att utvidga den humanitära hjälpverksamheten.

Kriget har nu pågått i snart två år. Under i huvudsak de senaste tolv månaderna beräknas cirka en miljon människor ha dött av svält i Biafra. Utöver de direkta krigsoffren har alltså en befolkning motsvarande invånarantalet i t. ex. Eskilstuna svultit ihjäl varje månad, månad efter månad. Situationen för de omkring fyra och en halv miljoner människor som nu trängts undan till en yta något mindre än Smålands är oförändrat katastrofal. Av befolkningen svälter 90 procent. Priserna på det ätbara som över huvud taget går att uppbringa är skyhöga. En död rätta kostar 15—20 kronor.

Tag initiativ *nu* från den svenska regeringens sida till en humanitär insats av ett mot hjälpbehovet rimligt svarande format! Tag kontakt med andra regeringar, i första hand de nordiska, och bygg upp en massiv luftbro som kan transportera livsmedel och andra förnödenheter till Biafras folk.

Vilket land kan över huvud taget ta detta initiativ? Inget land som är militärt engagerat för någon av parterna. Inget land som inte för en utrikespolitik som tar sikte på humanitära handlingar av icke militär natur. Det måste vara ett land som inte har något förflutet som kolonialmakt. Det måste vara ett land som inte har några ekonomiska eller politiska avsikter i Afrika som på något sätt kan misstänkas. Vilka länder uppfyller de villkoren? Afrikas självständiga stater, inom OAU, har tagit ställning i denna fråga. De

kan inte agera. Fyra av dem har erkänt Biafra, men deras ställning bör inte komprometteras genom speciellt engagemang i just detta avseende. Storbritannien, Sovjet, Frankrike, Egypten, Portugal — de är alla inblandade. Samväldesländerna kan efter ställningstagandet vid senaste samväldeskonferensen inte tänkas ingripa. Det reducerar antalet tänkbara länder mycket snabbt, men kvar står de skandinaviska länderna. De uppfyller villkoren. Vi i vårt land — och jag kan väl säga vi i Skandinavien — uppfyller dessa villkor. Dessutom har vi erfarenhet av internationella hjälpinsatser av stort format. Vi har resurserna, och vi har det som inte är det minst viktiga — en bred opinion för en kraftigare satsning på hjälp åt de nödställda människorna i Biafra. Vi måste ta initiativet.

Men vid sidan om den humanitära hjälpen måste man också fortsätta ansträngningarna för att genom Förenta Nationerna och dess organ få till stånd vapenvila och förhandlingar mellan parterna. Regeringsdeklarationen övertygar mig inte om att allt har gjorts. Om verklig vilja och handlingskraft funnes kunde mycket väl ett statsministrarnas eller utrikesministrarnas framträdande i generalförsamlingen ha fört denna fråga till ett ställningstagande från FN:s sida i stället för de korridorresonemang som man hittills nöjt sig med.

Jag nödgas tvivla på att allt har gjorts som kunde göras. Jag nödgas tvivla på att regeringen har ett tillräckligt djupt engagemang inför Biafratragedin. Ett öppet brev av den 2 december förra året till statsministern i detta ärende från Nordens konservativa studentunion med över 10 000 nordiska studenter som medlemmar har inte ens bevarats.

Herr talman! Det är ungefär 2 500 människor som dör av svält i Biafra i dag — och i morgon — och nästa dag...

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Den fråga jag här skall beröra är inte av så allvarlig art och så engagerande som den herr Brundin nyss berörde. Den har i regeringsdeklarationen omnämnts på sex rader, men den har likväl en viss betydelse.

Efter årtionden av rovdrift av världens naturtillgångar och utan hänsyn till de konsekvenser som en omdömeslös nedsmutsning och förgiftning av framför allt vattnet och luften medfört har under de senaste åren ett uppvaknande skett världen över. I vårt land har det nästan tagit skepnaden av en väckelse. Naturvård och miljövård är på var mans läppar, och man har plötsligt, liksom yrvaket, börjat se på sin omgivning och upptäckt en hel del som man inte sett förut.

Framför allt har luftförgiftningen med radioaktivt nedfall och förändring av lufthavets sammansättning, kanske mest dess försurning, riktat uppmärksamheten på det förhållandet att planeten Jorden, dit vi trots månfärder och andra uppvisningar är förankrade, inte är så stor som man en gång trodde, att lufthavet är begränsat och att även de stora insjöarna och haven har sin begränsning när det gäller att ta emot avfallet från vår verksamhet. Trots strängt uppdragna och bevakade gränser mellan staterna är vi således tvingade att andas samma luft, att dela på samma vatten, att störas av samma buller.

Frågan om vår levnadsmiljö och vården av denna är följaktligen en i högsta grad internationell fråga. Den är därtill, i den mån dess allvar för människans välbefinnande klarnar, en internationell fråga av snarare enande än politiskt skiljande art. Denna fråga kan, om den handhas väl, bli inkörsporten till internationellt samarbete och samförstånd även i mera omstridda sammanhang. De framstötter på det internationella planet som Sverige under senare år gjort har även mottagits synnerligen positivt och givit vårt land en

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik i förhållande till dess storlek anmärkningsvärd och ledande plats på detta område. Jag vill i det sammanhanget bara påminna om framstöten i december förra året från vår FN-ambassadör, Sverker Åström, om en internationell konferens. Han påminde där om »hur hela kultursamhällen gått under som en konsekvens av misshushållning med sin jord». Det svenska förslaget fick ett överväldigande positivt mottagande, och man hoppas kunna hålla en sådan konferens år 1972. Det är långt dit men mycket måste förberedas.

Sveriges engagemang på olika nivåer i internationella sammanhang när det gäller miljövården är emellertid ganska svåröverskådligt. Jag har bl. a. haft tillgång till den skissartade kartering av våra miljövårdskontakter som utrikesdepartementet upprättade i början av detta år. Därav framgår att våra internationella kontakter till övervägande del sker genom kontaktorgan inom en rad organisationer som bildats som underorgan till FN och Europarådet, men även inom Nordiska rådet ram genom Nordforsk. Därutöver finns forskarkontakter med en rad fristående specialorganisationer.

Utmärkande för detta samarbete är att det till övervägande del är baserat på utbyte av forskningsresultat och på seminarier och konferenser av mer teoretisk art. Som påtryckningsmedel har man endast rekommendationer. De praktiska resultaten har däremot låtit vänta på sig. Jag skall ta några näraliggande exempel på vad jag menar.

Mellan Norge och Sverige har vi frågan om Idefjordens nedsmutsning. Då denna är ytterst besvärande för båda länderna och påverkar stora sjösystem förefaller Idefjordens restaurering vara en praktisk fråga som alltför länge låtit vänta på sig.

Vi har vidare på viltvårdens område frågor som borde lösas konsekvent mellan två länder med en hundramila lång gemensam gräns. I Sverige är björn och varg fridlysta, i Norge är de fredlösa.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

I Sverige är örn och berguv fridlysta, men i Norge får man stora skottpengar för att utrota dem.

En fråga som i vårt sydliga grannland Danmark väckt mycken irritation är förläggningen av ett storflygfält i stället för Kastrup. Nog kunde man där gjort mer för att genom praktiska bullerprov slå fast vilka alternativ som för det ena eller andra landet är acceptabla eller oantagliga. Vi hade inte då som nu hamnat i ett läge där Danmark beslutat lägga storflygplatsen till Saltholm, medan Sverige i vårt grannlands ögon förefaller söka förhala avgörandet.

En annan fråga, som man velat se en praktisk lösning på, gäller om man skall släppa in jättetankers i Östersjön. Nog borde man, innan Finland nu beslutat anskaffa hundratusentonnare ha kunnat komma överens om en begränsning av oljetonnagets storlek, vilket nu verkar vara omöjligt. Vad händer, frågar man sig, vid en »Torrey Canyon»-olycka i Östersjöns grunda vatten. Ingen vet vilket land som drabbas, bara att något eller några måste drabbas därav. När man nu har försummat att träffa en sådan överenskommelse, kunde man då inte ha kommit överens om en gemensam massberedskap för att ta hand om dessa mängder av olja, om det värsta skulle hända?

Vi har vidare frågan om riskerna med överljudsplanen. Vi har frågan om försurningen av våra sjöar. En traditionell uppfattning är att den orsakas av föroreningen av luften i de stora industriområdena i Storbritannien, Belgien, Västtyskland och Frankrike. Luftvårdsforskarna i dessa länder ställer sig frågande, men nog borde det vara ganska lätt att avgöra den saken och sedan söka komma fram till föroreningskällorna och enas om erforderliga åtgärder.

Herr talman! Det finns många frågor man ställer sig. Forskningen är på väg, miljöfrågornas betydelse för vårt välbefinnande är klarlagd, och intresset

även hos gemene man är enormt. Vi väntar på praktiska lösningar för att motverka den internationella nedsmutsningen och för att eliminera riskerna av oöverskådliga olyckor. Det är ett område där ett litet lands utrikespolitik kan ta initiativ utan att misstänkas vara ute i egna egoistiska syften.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Människor och nationer har kommit varandra närmare, står det i regeringsdeklarationen. »Vår grannes problem har blivit våra egna, och i dagens krympande värld är vi alla grannar. De flesta av oss vill väl hålla med om detta och har den bilden av oss själva och vår omgivande värld.»

Det är då en paradox att det främsta journalistpriset i det här landet i fjol tilldelades en journalist på en mycket blygsam landsortstidning i Mälardalen. Han hade nämligen ensam inför svensk opinion dragit fram Biafra, som svensk TV, svensk radio och stora svenska tidningar knappast ägnat något intresse. I dag vet vi mer om vad som händer i Biafra. Vi vet att mellan 1 och 1,5 miljon människor har dödats. Vi vet att det därmed är den största tragedin under 1960-talet med fler dödade än i Vietnamkriget.

Det finns naturligtvis många förklaringar till att denna konflikt kunde pågå så länge utan att engagera oss. Men också sedan fakta blivit kända har konflikten haft svårt att gripa oss alla. För många som intensivt har deltagit i protester tidigare under 1960-talet gillas inte Biafra. Protesterna har nämligen i stor utsträckning gått ut på att bevisa politiska teorier, och dessa politiska teorier stämde inte i Biafra — då fick Biafra vara.

1—1,5 miljon människor dödade i massakrer, dödade av vapen och bomber, dödade genom hungerblockad — det hela beror på eller har åtminstone som en förutsättning att London och Moskva i bästa samförstånd levererar

vapnen. Från både Storbritanniens och Sovjets sida sägs att detta är en intern nigeriansk angelägenhet. Man skickar alltså vapen till en annan regering för att den ögonblickligen skall kunna använda dem mot sin egen befolkning. Denna regering har varit framgångsrik; på bara två å tre år har drygt en miljon människor dödats.

Det har ställts krav på politiska aktioner. Sådana krav har ställts också i Sverige. Ganska länge bemöttes dessa krav med ungefär det här resonemanget: Javisst är det en tragedi. Visst skulle vi vilja ta ställning, men Biafra är snart utplånad. Det finns inte tid att göra ett ingripande. Konflikten skulle alltså vara militärt avgjord. Nu har vi sett att Biafra har hållit stånd månader efter månader, t. o. m. kunnat öka sitt territorium något. Rapporter från Biafra visar att befolkningen där inte tänker kapitulera. Motiveringen för detta är mycket enkel. Människorna där är övertygade om att om de ger sig kommer de att mördas. Alternativet till att slåss är att ge sig och därefter bli dödade.

Man må diskutera realismen i den bedömningen, men den har trängt så djupt in att enligt alla observationer som gjorts på platsen finns begreppet kapitulation inte längre för det biafranska folket.

Argumentationen kring Biafrafrågan kan följas t. ex. i regeringsskriften *Utrikesfrågor*, där regeringen talar om »Nigeriafrågan». Det talas om den »nigerianska utbrytarstaten Biafra», så småningom bara om »utbrytarstaten Biafra». Till vår glädje kunde vi finna att utrikesministern i dag ändå använder ordet »biafraner». Det var ett framsteg. Det har tidigare knappast förekommit att regeringen använt den benämningen om folket.

Ett argument som fanns med ganska länge var att Sverige inte borde ta politisk ställning därför att vi efter det att Zambia fått sina förbindelser brutna med Nigeria — alltså sedan Zambia

erkänt Biafra — övertog Zambias representation där. Detta ansågs så viktigt att Sverige fördenskull inte skulle göra ett politiskt uttalande. Underförstått — annars skulle vi göra det. Det är tillfredsställande att det argumentet inte längre används.

Bara ett argument nyttjas nu mot att Sverige gör ett politiskt ställningstagande i konflikten, ett ställningstagande mot den starkare part som har möjligheter att på sikt förgöra den andra. Det argumentet mot ett politiskt ställningstagande är de humanitära skälen. Det är alltså för biafranernas egen skull som vi inte kan uttala oss för deras rätt att överleva.

Den första iakttagelsen då är att vi anser oss veta bättre än biafranerna själva vad som är behövt för dem. Ty Biafra har enligt alla uppgifter inte önskat annat än ett ställningstagande för deras rätt till liv.

En annan iakttagelse i sammanhanget är att man säger: Om vi gör ett politiskt ställningstagande — vilket då förutsättes att vi skulle göra om vi fick handla så som vi ville — skulle Nigeria svara med att omöjliggöra den humanitära hjälpen till Biafra. Det resonemanget förutsätter en sak, nämligen att Nigeria har resurser som man hittills icke har använt i kriget. Det förutsätter att Nigeria inte för ett totalt krig mot Biafra, utan att det kan sätta in ytterligare resurser — luftledes eller på annat sätt — för att kunna strypa hjälptillförseln och för att kunna ta i ännu hårdare. Det är inte helt belagt att Nigeria har de resurserna, men resonemanget förutsätter att de finns.

Genom framför allt den svenska Biafrakommittén har vi fått redogörelse för stämningar i Biafra. Journalister, enstaka rapportörer, som har varit där, har givit oss rapporter om hur politiker och allmänhet reagerar och även om hur de ser på Sverige. Det är på sitt sätt kanske förvånande att man har ägnat så pass mycket intresse åt vårt land och de övriga skandinaviska

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik länderna, att man vet så pass mycket om oss därnere. Förklaringen sägs vara att »vi hade uppfattat er som ett av de få länder som tagit parti för små stater, för hotade folkgrupper. Därför trodde vi, att ni skulle ta ställning också för oss.»

Sverige hade alltså något av en internationell goodwill, som givit många biafraner det intrycket att Sverige skulle vara berett att ta ställning.

Rapportörer säger att det kanske obehagligaste är när man talar med biafranerna och söker förklara det hela, ty bakom ligger mycket ofta tanken: »Är det därför att vi är färgade som ni inte tar ställning?» I Tjeckoslovakien dödades knappt ett hundratal personer i första omgången, under det att det i Biafra har rört sig om över en miljon människor. Man har frågat: »Varför får inte vi del av någon av de protester som ni använde i fallet Tjeckoslovakien?» Det är alldeles självklart att det finns politiska och historiska motiveringar, men för det biafranska folket och de biafranska ledarna har det varit mycket svårt att förstå den svenska inställningen. Såvitt jag uppfattat har svenska myndigheter och andra här i landet inte gjort något försök att för biafranerna framlägga de officiella argument som används mot ett ställningstagande.

Herr talman! Det är omöjligt att beröra denna fråga utan att konkretisera den på en punkt. Om man i Biafra känner besvikelse inför namnet Sverige är en av anledningarna den s. k. internationella observatörsgruppen. Fortfarande enligt »Utrikesfrågor» accepterade svenska regeringen för sin del denna inbjudan från den nigerianska regeringen att skicka en observatör till Nigeria för att begagna »alla möjligheter att få klarhet i huruvida farhågorna om folkmord var grundade eller ej». Den svenska regeringen ville alltså begagna »alla möjligheter» att få reda på detta, och därför skickade den en observatör när den nigerianska regering-

en inbjöd en sådan. Denna observatörsgrupp har rapporterat att det »inte finns något bevis på avsiktlig eller onödig förstörelse av egendom från de federala truppers sida». Utrikesministern har konstaterat här i huset att de observationer som hittills gjorts inte lämnat stöd för uppfattningen att man begår folkmord — detta sades bara för några månader sedan.

Sanningen är att denna observatörsgrupp aldrig varit i Biafra. Gruppen har hela tiden hållit till på regeringssidans område. Med någon överdrift kan sägas att när gruppen utfärdat denna friande dom för regeringstrupperna har den förfarit ungefär på det sätt som en läkare skulle göra om han friade från barnmisshandel inte genom att titta på barnet utan genom att leta efter skador på föräldrarna. Observatörsgruppen har inte rest fritt ens inom den regeringskontrollerade delen av landet. Motiveringen har varit att regeringen i Lagos måste garantera observatörernas säkerhet. Man kan inte släppa observatörerna fria, ty »då vet man inte vad som händer med dem». Gruppen har hela tiden rest omkring med fordon, besättning och officerare från den nigerianska regeringsidan. De nigerianska myndigheterna har alltså hela tiden i förväg vetat vart observatörerna skulle resa. Nigerianerna har hela tiden stått till tjänst som handledare och beskrivit vad som hänt.

Det finns exempel på att observatörer har skickats hem på begäran av den nigerianska regeringen. De har inte uppträtt så som regeringen ansåg att de borde göra. De dög inte att vara observatörer på nigerianskt territorium, eftersom de inte uppträdde så som regeringen ville att en observatör skulle uppträda. När observatörsgruppens rapport — närmast friande för den nigerianska regeringen — användes här i riksdagen ingick i gruppen en ordförande, en hög engelsk officer, som fortfarande är kvar i Nigeria, men inte längre som observatör, utan nu

som militär rådgivare till regeringen. Det är klart att ingen, vare sig den engelska regeringen eller någon annan, kan göras ansvarig för vad en enskild person gör. Men nog är det ett anmärkningsvärt förhållande att man hoppar från observatörstatus till en militär rådgivningspost.

Kritik mot observatörerna har syns då och då. I Canada, som liksom Sverige hade skickat en observatör, var kritiken så stark att det canadensiska parlamentet beslöt att skicka ner en grupp egna parlamentariker för att söka komplettera observatörsgruppens iakttagelser och då även besöka Biafras område. Efter detta har man i canadensisk debatt inte hört mycket om observatörerna, men man har hört mycket om vad parlamentarikerna fann där nere.

Den svenska regeringen har icke haft någon representant på Biafras sida. Det är i och för sig rimligt med den inställning man har att icke vidta åtgärder som kan irritera regeringen i Lagos. Men därmed har man också frånhänt sig möjligheten att få direkt information. Ett mycket litet antal svenskar har varit i Biafra och försökt bilda sig en uppfattning om politiska, militära och humanitära förhållanden. Journalister från olika länder har självfallet rapporterat, och på det sättet har naturligtvis åtskillig information kommit alla till del.

En av de svenskar som försökt sammanfatta sina iakttagelser under några veckor i Biafra, Thomas Hammarberg, konstaterar för sin del — och dokumenterar det i fråga om blockaden, verkningar av bombraiderna och i fråga om massakrerna — att observatörsgruppens skildringar ger en felaktig bild av händelserna under konflikten. För Hammarberg framstår det som om »ett folkmord håller på att fullbordas». I den svenska debatten har inget försök gjorts att bemöta honom, men det officiella Sverige står tydligen fast på observatörsgruppens sida.

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

Herr talman! Det perspektiv som gör att Biafrakonflikten engagerar oss är naturligtvis utsikten att kriget inte kan få ett slut på annat sätt än att hela folket utplånas. Det perspektivet finns inom synhåll för oss alla. Förverkligas det, skulle antalet dödade komma upp ungefär i nivå med dödstalet under hela första världskriget.

Första världskriget kom den gången att vända historien, och vi studerar fortfarande detta noga. Man kan fråga sig om motsvarande antal döda i Biafra över huvud taget skulle påverka vår framtid eller vår bild av världen.

Detta folk kan utplånas utan att vi anser världsfreden hotad, utan att vi anser att det påverkar vår ekonomi eller våra politiska förhållanden ett dyft. Ett folk som står så långt borta från oss kan vi inte kalla våra grannar. Ett sådant folk har mycket litet att vänta av oss.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken STENBERG (m):

Herr talman! Under de senaste månaderna har såväl i svensk som i utländsk press skyntat en frågeställning som berör vårt land och den informationsverksamhet som går via det svenska utlandsprogrammet, nämligen den del av radio- och filmverksamheten som ger svenska och utländska konsumenter i utlandet en nyanserad och objektiv allmäninformation om vårt land, en information som presenterar och speglar det svenska samhället så som det byggts upp i kraft av bland annat politiska ställningstaganden. Det har nu från olika håll uppmärksammats att utlandsprogrammet av budgetskäl tvingats att skära ned sin viktiga informationsverksamhet, och det har beklagats bland annat därför att programmet i fråga skapar goodwill för vårt

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik

land. Det bestyrks från utlandssvenskt håll, från beskickningar och näringsliv. Utlandsprogrammet får väl också betraktas som språkrör för den demokratiska åskådning som vi i våra in- och utrikespolitiska ställningstaganden slår vakt om.

Det är bland annat därför, herr talman, som synpunkter på informationsberedskapen och det svenska utlandsprogrammet hör hemma i en utrikespolitisk debatt. Det är något som utrikesministern i dag i denna kammare också tydligt ansett, när han kraftigt understrukit vikten av att information om bland annat våra politiska ställningstaganden ges i utlandet. Det gällde i det aktuella fallet uppgifter om de amerikanska desertörernas uppehåll i Sverige. Utrikesministern gav också en rad exempel, där det gällde att lägga till rätta och analysera handlingar i det föregångna, som han uttryckte sig — ett arbete i vilket vi borde hjälpas åt, ansåg utrikesministern. Det är en god arbetshypotes, som praktiskt också tillämpas genom utlandsprogrammet. Därför är det beklagligt att vårt utlandsprogram, som jag tidigare framhållit, på grund av att endast oförändrat anslag utgår för nästa budgetår tvingas till en betydande nedskärning av informationsverksamheten om Sverige till utlandet.

Herr talman! Jag skall inte gå in på några detaljerade sifferuppgifter. De hör mera hemma i den debatt som kan tänkas komma i budgetsammanhang. Jag vill lägga ett par synpunkter på utlandsprogrammets stora betydelse beträffande den internationella debatten och kunskapen om vårt land.

Det här programmet distribueras på sju språk — svenska, engelska, tyska, franska, spanska, portugisiska och sedan ett år ryska — i sju sändningsriktningar dygnet runt över hela världen. Distributionstiden motsvarar P 1:s och P 2:s sammanlagda sändningstid. Verksamheten har hittills kunnat expandera genom att sändarna utnyttjats på

bättre sätt, genom att kvalitetsförbättringar kommit till stånd och genom utvidgade kontakter med utlandet. Dessa sändningar som går på kortvåg och också ibland på mellanvåg går direkt. Det är den grundläggande verksamheten, och den är byggd på ett material som kontrolleras genom utlandsprogrammet.

Verksamheten har mött en alltmer växande respons. Man kan notera en spontan lyssnarbrevskörd på 27 000—30 000 brev per år.

Den här grundläggande verksamheten kompletteras av dels transkriptionsprogram, dels filmprogram. Transkriptionsprogram är radioprogram som är inspelade på band för återgivning av stationer i andra länder. Ungefär 300 transkriptionsprogram produceras per år och distribueras till bland annat 200 radiostationer i USA. Varje månad sänder man också transkriptionsprogram till Canada, Afrika och Australien, och verksamheten börjar komma i gång även till en del öststater, bland andra Rumänien. I sammanhanget erinrar jag mig det tydligt uttalade önskemålet om bandinspelningar och film som i oktober 1968 delgavs Rifo-gruppen vid besök i Yekepa, svenskstaden i bushen, där radioverksamheten och tidningsutgivningen sköttes av liberianer.

Så ett par ord om utlandsprogrammets filmverksamhet, som består av dels egen produktion, dels service till utlandsproducenter som kommer hit och gör program om Sverige. I fjol gjordes ungefär 20 egna produktioner i färg, och de filmerna går förutom till europeiska länder också till USA, Sydamerika och Afrika. Bland annat visas de regelbundet i Kenya och Uganda. De distribueras till Australien, Nya Zeeland och visas över såväl statliga som kommersiella sändare. Innevarande år fortgår denna distributionsverksamhet, men för nästa år måste tydligen verksamheten läggas ned på grund av bristande anslag.

Som exempel på produktionsstandar-

den kan jag nämna att utlandsprogrammet vann bland 48 deltagande länder det ekumeniska priset vid den kristliga TV-festival som nyligen hölls i Monte Carlo. Det var utlandsprogrammets dokumentärfilm från världskyrkomötet i Uppsala som belönades på det sättet. Det förtjänar också att uppmärksamma att den service, som ges gästande utländska producenter från exempelvis BBC, CBC och från västtyska radion, som i fjol gjorde sex à sju halvtimmar — Geografiska strövtåg, alltså en filmserie om Sverige — ger god utdelning och leder till vidare kontakter och nya satsningar, således blir till en utomordentligt god marknadsföring för Sverige. Samtliga arbetsuppgifter handläggs av en högt kvalificerad, språkkunnig och allmänbildad stab av medarbetare.

Med den genomslagskraft som radio och TV som massmedia har är det ofrånkomligt att utlandsprogrammet genom sin här redovisade verksamhet har stor betydelse ur marknadsföringsynpunkt. Detta är något som kommer såväl vår svenska industri som vår turistnäring till godo. Det finns också anledning att påpeka, att förutom den allmänt kulturella information som utlandsprogrammet ger produceras också reportage om svenska exportprodukter — svenskt glas, svenskt trä — skogsvård etc. Allt tycks motivera en mer generös anslagspolitik beträffande utlandsprogrammet.

För att stimulera och fördjupa kontakterna mellan Sverige och andra länder produceras och sänds också svenska språkkurser för i första hand tyska och engelska lyssnare, och det är en verksamhet som har rönt stor uppskattning. Det visar lyssnarbrev och sommarbesök av utländska turister. Pristävlingar i Sverigekännedom ger också goda deltagarutslag som helt säkert också skulle stimuleras ytterligare om utlandsprogrammet hade möjlighet till priser av samma omfattning som ges i andra länder med liknande verk-

Ang. Sveriges utrikes- och handelspolitik samhet; priser i form av rundresor etc.

Ur beredskapssynpunkt är det viktigt att utlandsprogrammet erhåller erforderliga medel för att upprätthålla den rutin som har arbetats fram. Detta gäller inte minst ur utlandssvensk synpunkt där erfarenheterna från bland annat missionärshåll under kris- och krigstider talar sitt tydliga språk — Kongokrisen t. ex. För de utländska lyssnarna betyder också utlandsprogrammet från Sverige ett informationsbudskaap som enligt vad lyssnarundersökningar visar möts med tillit och anses ha stadfäst trovärdighet. Det vore beklagligt om beskriningar av anslagen skulle bringa dessa språksändningar i farozonen. Det tar år att bygga upp och befästa sin röst i etern. Afrika t. ex. har en mycket hög kortvågslyssnarfrekvens. Kortvågsprogrammen betraktas som Afrikas stora fönster mot världen. Vi vet också att den internationella radioverksamheten ökar för var dag. Under en vecka beräknas 100 miljoner lyssnare höra på kortvågsprogram, och antalet stiger under perioder av spänning och kristillstånd. Transistortillverkningen har också ökat antalet lyssnare. Siffrorna talar sitt tydliga språk.

Sovjet sänder 1 600 timmar per vecka, Kommunistkina 1 300 timmar, Voice of America 810 timmar på 37 språk, BBC 700 timmar osv.

Det har också från DX-klubbarna världen över — och det tycker jag är värt att nämna — med anledning av indragningen av utlandsprogrammets informationsblad, DX-bulletinen som den heter, kommit uttalanden där det understryks att just Sverige som ett neutralt land har en stor utrikespolitisk uppgift genom att bygga ut sina informativa aktuella DX-program, inte minst i fråga om de afrikanska länderna. DX-servicen är också i fara.

I BBC:s handbok av år 1969 påpekas det bland annat att huvudparten av de 80 stationer som världen över sänder

Om Biafrakonflikten

program riktade mot andra länder hävdar att de representerar ett fritt och oavhängigt synsätt. Men, säger BBC, i många länder sträcker sig icke den redaktionella friheten så långt som till kritik av egna regeringar eller till nyheter om oro i det egna landet. Genom en obunden, fri och objektiv nyhetsförmedling kan det svenska utlandsprogrammet skapa intresse bland lyssnarna och även på detta sätt bidra till att öka Sveriges goodwill i länder där nyhetsförmedlingen är utsatt för censur. Därför borde det vara en naturlig målsättning för vår anslagsgivande statsmakt att slå vakt om utlandsprogrammets arbetsmöjligheter och hjälpa till så att vårt lands demokratiska budskap i dag når ut så långt som möjligt. Detta program innebär också en psykologisk hjälp åt många håll — åt människor som har det svårt och som är i nöd; människor i exempelvis Biafra och Sudan, dvs. länder som sönderslits av inre strider och behöver hjälp.

Det växande trycket från de stora propagandaländerna är också påtagligt. När vi nu bygger nya sändare borde det därför redan nu genom anslag ges möjlighet för utlandsprogrammet att förbereda produktionsverksamhet i stället för att — vilket faktiskt är fallet — verksamheten skall behöva skäras ned på grund av bristande anslag.

Från USA och Canada kommer svenska protester mot att utlandsprogrammets verksamhet skall skäras ned. Detta beklagas, bl. a. därför att de svensk-amerikanska relationerna så väl behöver stimuleras genom denna massmediainformation.

Herr talman! I vårt land bygger vi ut TV 1, TV 2, vuxenutbildning osv. Det är bra, men det finns också skäl att slå vakt om och vidareutveckla den etablerade utlandsprogramverksamheten som så skickligt, sakligt och effektivt presenterar Sverige för världen och som ger korrekta informationer om våra in- och utrikespolitiska ställningstaganden.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om Biafrakonflikten

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av motioner om Biafrakonflikten.

Till utrikesutskottet hade hänvisats följande fyra motionspar rörande olika åtgärder med anledning av Biafrakonflikten:

dels de likalydande motionerna I: 304, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 334, av herr *Wedén m. fl.*, vari hemställts, utom annat, att riksdagen som sin mening måtte uttala,

att regeringen borde överväga lämpliga former att giva ökad tyngd åt kravet att vapenleveranserna till de stridande parterna skulle upphöra, varvid främst Sovjets och Englands ansvar borde framhållas,

att regeringen därvid också borde framhålla vikten av att främst England och Sovjet utnyttjade sitt inflytande över Lagosregeringen för att få denna att gå med på eldupphör och förhandlingar,

att regeringen, därest andra åtgärder icke visade sig vara framkomliga, borde taga initiativ i syfte att få FN att upptaga Biafra—Nigeria-konflikten på sin dagordning, varvid borde eftersträvas en resolution som krävde stopp för vapensändningarna, vapenstillestånd under internationell kontroll och förhandlingar, samt

att de här förordade initiativen borde tagas i kontakt med övriga nordiska länder,

dels de likalydande motionerna I: 397, av herr *Andersson, Ingvar*, och herr *Blomquist*, samt II: 470, av herr *Werner m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att regeringen måtte taga initiativ till en gemensam nordisk regeringsframställning i FN:s generalför-

Om Biafrakonflikten

samling om skyndsam behandling av Biafra—Nigeria-affären,

dels de likalydande motionerna I: 398, av herr *Brundin*, samt II: 462, av herr *Björck* i Nässjö och herr *Clarkson*, vari yrkats, att riksdagen skulle uttala, att regeringens FN-representation borde verka för att Biafra-frågan snarast droges inför FN:s säkerhetsråd,

dels ock de likalydande motionerna I: 399, av herr *Hernelius m. fl.*, och II: 463, av herr andre vice talmannen *Cassel m. fl.*, om aktioner inom FN:s ram för bland annat humanitär hjälp vid internationella konflikter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att motionerna måtte anses besvarade med vad av utskottet i utlåtandet anförts.

I sitt yttrande hade utskottet bland annat ansett det synnerligen angeläget, att Sverige på ett effektivt sätt stödde alla realistiska strävanden att öka hjälpen till den nödlidande civila befolkningen i Biafra-regionen. Utskottet utginge från att regeringen, i enlighet med i riksdagen gjorda uttalanden från dess sida, komme att i samråd med de svenska hjälporganisationerna fortlöpande och positivt bedöma framställningar om bidrag av statsmedel. Utskottet hade funnit det angeläget, att regeringen toge de initiativ som vore möjliga för att, på det internationella såväl som på det nordiska och nationella planet, åstadkomma en koordination av hjälpinsatserna. Om ingen lösning av konflikten nåtts till hösten, komme, enligt utskottet, frågan om att upptaga konfliktens humanitära aspekter på dagordningen för FN:s generalförsamlings ordinarie möte att aktualiseras. Utskottet förutsatte, att regeringen aktivt komme att taga eller stödja initiativ i den riktningen, under förutsättning att en bred uppslutning från medlemsstaterna, icke minst de afrikanska, kunde förväntas komma till stånd. Enligt utskottet torde realistiska förutsättningar sak-

nas i dagens läge för ett svenskt initiativ för att åstadkomma ett stopp för vapenleveranserna till Nigeria, inklusive Biafra-regionen. Utskottet förutsatte emellertid, att regeringen med uppmärksamhet följde frågan om ett vapenembargo.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundström* (fp), *Virgin* (m), *Bengtson* (cp), *Dahlén* (fp), *Holmberg* (m), *Wahlund* (cp) och *Ohlin* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna i skrivelse till regeringen måtte giva till känna vad reservanterna anförde.

I sitt yttrande hade reservanterna bland annat ansett, att den svenska regeringen borde medverka till en ökad finansiell insats. Överläggningar härom borde upptagas bland annat med berörda hjälporganisationer. En samverkan mellan de skilda hjälpinstanserna vore önskvärd. Reservanterna ansåge det angeläget, att regeringen medverkade i försök att uppnå ett resultat härvidlag, bland annat genom att i positiv anda pröva de förslag som den av president Nixon utsedde koordinatör för hjälpen till Biafra kunde komma att framlägga. Den svenska regeringen borde, enligt reservanterna, i kontakt med övriga nordiska regeringar verka för att de länder som levererade vapen icke blott själva slutade därmed utan att de också aktivt ingrepe mot försäljning av sådana till de stridande. Enligt reservanternas mening borde den svenska regeringen i samverkan med de övriga nordiska regeringarna ånyo överväga förutsättningarna att i lämplig form upptaga Biafra-konflikten i FN i avsikt att stoppa dödandet, lindra nöden och återställa fredliga förhållanden.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Om Biafrakonflikten

Herr **MÖLLER** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**:

I anledning av framförda erinringar vill jag påpeka att när i utskottets hemställan talas om »i motionerna» däri uppenbarligen icke innefattas punkten 1 i motionerna I: 304 och II: 334, vilken hänvisats till statsutskottet.

Härefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad utrikesutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 60.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner angående riktlinjer för utrikespolitiken, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 45, med förslag till traktorskatteförordning, m. m.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 46, angående godkännande av avtal om räddning och återsändande av rymdfartare samt återlämnande av föremål som sänts ut i yttre rymden.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 48, med förslag om inrättandet av en pressens lånefond m. m.;

nr 53, angående organisationen av statens invandrarverk, m. m.;

nr 55, angående viss tidningsdistribution genom postverket; och

nr 56, angående ökade resurser för statlig företagsetablering inom ramen för ett särskilt bolag, m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 58, angående ny organisation av sjöfartsverket, m. m., hänvisades propositionen, såvitt den avsåge ändringar i folkbokföringsförordningen och mönstringsförordningen, till lagutskott, såvitt den anginge bidrag till småbåtshamnar och anslag under nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 60, angående inrättande av ett statligt aktiebolag för konsultverksamhet på rationaliseringsområdet; samt

Ang. väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar

nr 64, angående ändring av avtal den 5 maj 1948 mellan staten och Svensk Interkontinental Lufttrafik AB.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 80, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1969/70, hänvisades propositionen, såvitt den avsåge jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades motionen nr 927 till lagutskott, motionen nr 928 till statsutskottet och motionen nr 929 till lagutskott.

Vid föredragning av motionen nr 930 hänvisades densamma, såvitt den avsåge rätten till utbildningsbidrag, till statsutskottet och i övrigt till lagutskott.

Föredrogos och hänvisades motionerna nr 931—933 till lagutskott, motionen nr 934 till utrikesutskottet, motionerna nr 935—938 till statsutskottet och motionerna nr 939—942 till jordbruksutskottet.

Ang. väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 7 februari 1969 dagtecknad proposition, nr 22, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att

antaga i propositionen införda förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål;

2) lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 25 april 1958 (nr 213) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.; samt

3) lag angående ändrad lydelse av 22 § lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt.

I propositionen hade framlagts förslag som syftade till att minska olägenheterna av förekommande dröjsmål med rättspsykiatriska undersökningar i brottmål.

Det föresloges sålunda, att häktad, som skulle genomgå rättspsykiatrisk undersökning, i väntan på att undersökning kunde inledas, skulle kunna förvaras i fångvårdsanstalt och därvid vara underkastad vissa av de behandlingsregler som gällde för den som annars vore intagen i fångvårdsanstalt. Den häktade avsåges härigenom få bättre möjligheter till arbete och gemenskap än som kunde givas i häkte och på nu befintliga rättspsykiatriska kliniker.

Vidare hade föreslagits en bestämmelse om avräkning av häkningsstid för den, som dömts till ungdomsfängelse eller internering efter att hava genomgått rättspsykiatrisk undersökning i målet.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna,

dels I: 918, av herrar *Blomquist* och *Schött*, samt II: 1052, av fru *Kristensson* och herr *Oskarson*,

dels ock I: 919, av herr *Pettersson*, *Harald*, och herr *Olsson*, *Ernst*, samt II: 1053, av herr *Larsson* i Luttra och herr *Boo*.

I motionerna I: 918 och II: 1052 hade anhållits, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 22 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning och förslag till åtgärder

Ang. väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar

för att förkorta väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 919 och II: 1053 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle uttala, att genomförandet av 1961 års organisationsplan för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet borde såvitt möjligt påskyndas och åtgärder i övrigt vidtagas för att nedbringa väntetiderna vid sådana undersökningar i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att förevarande proposition, nr 22, måtte av riksdagen bifallas;

B. att förevarande motioner,

1) I: 918 och II: 1052 samt

2) I: 919 och II: 1053,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Schött* (m), *Svanström* (cp) och *Doc-kered* (cp), fru *Kristensson* (m), herr *Polstam* (cp) samt fru *Anér* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner,

1) I: 918 och II: 1052 samt

2) I: 919 och II: 1053,

måtte *dels* uttala, att genomförandet av 1961 års organisationsplan för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet borde såvitt möjligt påskyndas, *dels* an hålla om skyndsamt utredning och förslag till åtgärder för att förkorta väntetiderna vid de rättspsykiatriska undersökningarna i enlighet med vad reservationerna anförts.

Herr **SCHÖTT** (m):

Herr talman! Alla är vi säkerligen överens om att hittills rådande förhållanden med långa dröjsmål för rättspsykiatriska undersökningar i brottmål är otillfredsställande. Trots vissa vidtagna åtgärder för att förkorta vänte-

tiderna har någon varaktig förbättring ännu inte uppnåtts. Så väntas komma att ske först när den år 1961 antagna planen för omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet förverkligats. Med början i år väntas detta vara klart först några år in på 1970-talet. För att i någon mån råda bot på nuvarande otillfredsställande förhållanden föreslås nu följande två åtgärder.

För det första skall häktad, som skall genomgå rättspsykiatrisk undersökning, i väntan på denna kunna förvaras i fångvårdsanstalt och vara underkastad vissa för där eljest intagna gällande behandlingsregler. För det andra föreslås att avräkning för häktningstid skall ske för den som dömts till ungdomsfängelse eller internering efter att ha genomgått rättspsykiatrisk undersökning i målet.

Det första förslaget motiveras av önskemålet att bereda vederbörande bättre möjligheter till arbete och gemenskap än vad som kan ske i häkte och på nuvarande rättspsykiatriska kliniker. Det andra förslaget motiveras främst av de fördelar, inte minst av psykologisk natur, som det erbjuder. Båda förslagen accepteras med vissa kommentarer av utskottet i dess helhet, samtidigt som utskottet framhåller att man när undersökningsorganisationen väl blivit utbyggd i planerad omfattning bör överväga om de nu föreslagna bestämmelserna bör bibehållas.

Situationen är alltså den att ett enigt utskott tillstyrker den framlagda propositionen. Samtidigt med denna har utskottet emellertid haft att behandla motioner i ämnet, avgivna av representanter för centerpartiet och moderata samlingspartiet. Det är i ställningstagandet till dessa motioner som utskottet delat sig i en socialdemokratisk majoritet och en borgerlig minoritet, representerande jämväl folkpartiet.

I motionerna framhålls att riksdagen ej bör åtnöja sig med vad som föreslås i propositionen utan därutöver

Ang. väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar

bland annat uttala att genomförandet av 1961 års organisationsplan för det rättspsykiatriska undersökningsväsendet bör såvitt möjligt påskyndas. Vidare bör riksdagen anhålla om skyndsamt utredning och förslag till ytterligare åtgärder för att förkorta väntetiderna vid undersökningarna. Som exempel på dylika åtgärder må här nämnas ytterligare teknisk och personell utrustning, icke minst ett ökat engagerande av kuratorer som kunde avlasta läkarna mindre kvalificerade arbetsuppgifter.

I den reservation som minoritetsrepresentanterna avgivit stödes motionärernas här återgivna förslag, samtidigt som det med skärpa framhålles att de avsevärda väntetider som under senare år förekommit i de rättspsykiatriska undersökningarna från skilda synpunkter är oförenliga med elementära rättssäkerhetskrav och därför oacceptabla. Varje ej oundvikligt dröjsmål med en dylik undersökning betecknas som oförsvarbart. Slutligen understrykes att det är ytterligt angeläget att missförhållandena på detta område snarast blir avhjälpta.

Herr talman! Då jag bedömer att möjligheterna härtill blir större om riksdagen följer reservanterna, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Förslaget i den proposition som utskottsutlåtandet behandlar innebär att en häktad person i vissa fall skall kunna förvaras tillsammans med redan dömda personer som avtjänar straff. En sådan ordning är naturligtvis från principiell synpunkt inte alls tilltalande. Men vi vet väl alla här att det råder allvarliga missförhållanden beträffande väntetiderna när en domstol har beslutat att en tilltalad skall undergå sinnesundersökning eller, som det numera heter, rättspsykiatrisk undersökning. Mot bakgrunden av dessa missförhållanden, mot bakgrunden

av de ofta orimligt långa väntetiderna som ju måste vara mycket pressande för den som sitter häktad har även oppositionen accepterat förslaget som en nödlösning och som ett provisorium till dess att de utlovade förbättringarna i fråga om väntetiderna kan komma till stånd.

Reservationen innehåller, som herr Schött närmare utvecklat, förslag till åtgärder som åtminstone i någon mån skulle kunna förkorta denna provisorietid, där man skall godta att en häktad förvaras bland redan dömda personer. Det är angeläget att betona att den tiden inte får bli längre än som är absolut nödvändigt. Det är mot bakgrunden av detta som man får se reservationens anvisning om vissa åtgärder som i alla fall skulle kunna förkorta provisorietiden.

Det finns bara en reservant från folkpartiets sida. Orsaken till detta är att förfall, sjukdom och sådant, gjorde att endast en ledamot från folkpartiet deltog i utskottsbehandlingen. Jag vill för min del deklarerat att om jag kunnat vara med vid ärendets behandling skulle jag personligen ha anslutit mig till reservationen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till denna reservation.

Fru LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är något förvånad att det finns en reservation till detta utskottsutlåtande. Det fanns nämligen inga olika meningar inom utskottet om det angelägna i »att en effektiv rättspsykiatrisk organisation kommer till stånd så snart som möjligt», som det heter i utlåtandet. Och när reservanterna skriver att »det är ytterst angeläget att missförhållandena på detta område snarast möjligt blir avhjälpta», så är det ju bara en gradskillnad i otåligheten mellan majoriteten och minoriteten i utskottet. Att det ändå redovisats en gradskillnad beror, som framgick av herr Schöotts anförande, på att

Ang. väntetiderna vid rättspsykiatriska undersökningar

man har olika uppfattningar om de faktiska förutsättningarna att påskynda utbyggnaden av de nya rättspsykiatriska kliniker som skall möjliggöra att rättspsykiatriska undersökningar i allmänhet skall kunna utföras inom föreskrivna sex veckor.

Vi kan vara ense om det beklagliga i att det dröjt så länge innan 1961 års organisationsplan börjar förverkligas. Men detta är nu historia — statsfinansiell historia får jag kanske precisera det. Att riksdagen i dagens läge då klinikbyggen pågår för fullt eller förberedelsearbetet är långt framskridet skulle uttala, som reservanterna här vill, att 1961 års organisationsplan »bör såvitt möjligt påskyndas», det tycker utskottsmajoriteten är meningslöst. Av de fem fristående kliniker, som skall uppföras enligt planen, blir två, Uppsala och Lund, färdiga att tas i bruk i höst. En klinik, den i Göteborg, påbörjas nu i vår och väntas bli tagen i bruk under 1970, liksom också kliniken i Umeå. Det är bara Stockholm som är på efterkälken. Den kliniken kanske inte blir klar förrän 1973. Det är möjligt att denna sista och fente klinik skulle kunna forceras något mera, men det vet varken utskottet eller reservanterna något om. Byggnadstiden påverkas knappast av vad riksdagen uttalar, och anslaget har Kungl. Maj:t lovat. Personalen som skall rekryteras på socialstyrelsens förslag aktualiseras efter hand som klinikerna blir färdiga. Jag tror inte heller att riksdagen skulle kunna påverka Kungl. Maj:t till en snabbare eller fylligare upprustning av de nya klinikerna med så allmänt hållna uttalanden som reservationen innehåller. Herr Ernulf kallade dem för anvisningar, men de är ju bara förmodanden och önskemål. Jag syftar då närmast på den första delen av yrkandet i reservationen.

Den andra delen av yrkandet går ut på att riksdagen skall begära en mer samlad översyn av hithörande frågor än vad som kan ske i samband med,

säger reservanterna, vederbörande myndigheters anslagsäskanden. Herr Schött och hans medreservanter tänker sig att den översynen skall bedrivas på departementsnivå, jämsides med de undersökningar inom justitiedepartementet som syftar till att åstadkomma en bättre hushållning med resurserna på rättspsykiatrins område. Även i det avseendet anser jag reservationen överflödig.

Enligt min erfarenhet förekommer alltid en gemensam beredning på departementsnivå av sådana anslagsäskanden som berör två eller flera departement men faller inom samma ämnesområde. I detta fall angår frågan bara socialstyrelsen och kriminalvårdstyrelsen och handläggs således av social- och justitiedepartementen. Dessa två departement behöver faktiskt inte någon beställning från riksdagen för att koordinera sina synpunkter och prioritera sina önskemål.

Sedan är det givetvis en annan fråga hur mycket finansdepartementet anser sig kunna släppa till för teknisk och personell upprustning, nya kuratorer och annat som enligt reservanterna skulle kunna nedbringa väntetiderna på sjukhusen. De överväganden som därvid sker får statsutskottet i sinom tid ta ställning till.

Jag yrkar, herr talman, avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag konstaterar att utskottets talesman fru Lindström delar reservanternas uppfattning att ytterligare åtgärder för avhjälpande av de långa väntetiderna erfordras. Skillnaden i vår uppfattning tycks huvudsakligen vara att fru Lindström anser att Kungl. Maj:t är så medveten om de otillfredsställande förhållandena att någon påstötning om påskyndat genomförande av 1961 års organisationsplan eller någon anhållan om en skyndsamt

utredning och förslag till ytterligare åtgärder inte skulle behövas.

Vi reserverar bedömer emellertid läget vara så allvarligt att vi inte vill underlåta att göra en påstötning på detta område. Vi tror att det kan gagna saken.

Fru Lindström erinrade sedan liksom tidigare vid ärendets handläggning om att detta är önskemål som rätteligen hör hemma i statsutskottet. Vi reserverar anser emellertid att ärendet är av så vital betydelse för vår rättsvård att det kan vara fullt befogat att första lagutskottet gör det uttalande och framför den anhållan som reservationerna har föreslagit.

Herr talman! Jag vill än en gång yrka bifall till vår reservation.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talman, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten A.

Därefter gjorde herr förste vice talman i enlighet med de avseende punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talman, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Schött* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19 punkten B, röstar

Ang. bostadstillägg för barnfamiljer

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talman förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 58.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motiöner.

Punkterna 1—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Ang. bostadstillägg för barnfamiljer

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att

1) godkänna den i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1969 förordade ändringen i grunderna för bostadstillägg för barnfamiljer att gälla från och med den 1 januari 1970,

2) till Bostadstillägg för barnfamiljer, m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 425 000 000 kronor.

Ang. bostadstillägg för barnfamiljer

Enligt gällande bestämmelser sker inkomstprövningen för bostadstilläggen på grundval av makarnas sammanlagda beskattningsbara inkomst ökad med 20 procent av den behållna förmögenhet som överstege 30 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 69, av herr *Werner*, och II: 80, av herr *Hermansson m. fl.*,

dels ock de likalydande motionerna I: 531, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 622, av herrar *Hedlund* och *Wedén*.

I motionerna I: 531 och II: 622 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser, att vid inkomstprövning för bostadstillägg för barnfamiljer den fastställda beskattningsbara inkomsten skulle ökas med 10 procent av den behållna förmögenhet som överstege 30 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 531 och II: 622, i vad de avsåge ändring av förmögenhetsreglerna i bestämmelserna om bostadstillägg,

2. att riksdagen med avslag å motionerna I: 69 och II: 80, såvitt nu vore i fråga, måtte godkänna den i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 januari 1969 förordade ändringen i grunderna för bostadstillägg för barnfamiljer att gälla från och med den 1 januari 1970,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 69 och II: 80, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bostadstillägg för barnfamiljer, m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 425 000 000 kronor.

Reservation hade anförts, beträffande förmögenhetsprövningen, av her-

rar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson* i *Tvärålund* (cp), *Andersson* i *Knäred* (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i *Arvika* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 531 och II: 622, såvitt nu vore i fråga, som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför om förmögenhetsreglerna i bestämmelserna om bostadstillägg.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Det ärende som behandlas under denna punkt gäller frågan om inkomstprövningen för rätt till bostadstillägg för barnfamiljer. Därvid gäller som en huvudregel att prövningen sker på grundval av makarnas sammanlagda inkomster enligt senaste taxering.

Enligt nu gällande regler utgår fullt bostadstillägg vid en inkomst på cirka 16 000 kronor för gift man, vars hustru saknar egen inkomst. Vid beräkningen av inkomsten tar man även hänsyn till förekomsten av förmögenhet. Den beräknas då på det sättet att den fastställda beskattningsbara inkomsten skall ökas med 20 procent av den behållna förmögenheten i den del som denna överstiger 30 000 kronor.

Att man här även tar hänsyn till förmögenhet vid inkomstberäkningen har vi reservanter i och för sig inte några invändningar emot. Det är ju också en regel som tillämpas i andra sammanhang, t. ex. beträffande folkpensionerna, vid beräkningen av de kommunala bostadstilläggen, vid beräkningen av hustrutillägg och i vissa fall även vid beräkning av inkomst för änkepensioner.

Däremot anser vi att följderna av att en så stor del som 20 procent av den förmögenhet som överskrider 30 000 kronor skall läggas till den beskatt-

ningsbara inkomsten är sådana, att detta inte är en tillfredsställande lösning. Det är självklart att det finns fall då denna regel kan vara försvarbar. Om t. ex. förmögenheten i huvudsak består av kontanter, kan man givetvis säga att det kan vara rimligt att beräkna inkomst av förmögenheten på detta sätt. Men det är väl i så fall undantag som knappast har någon större betydelse i sammanhanget. I regel gäller det väl mindre företagare — jordbrukare kanske — eller sådana som har en taxerad inkomst av fastighet av ett eller annat slag. Förekomsten av sådant slag av behållen förmögenhet innebär inte alltid att vederbörande för den delen har vare sig goda inkomster eller kan sägas leva på någon hög ekonomisk standard. Motsatsen kan i många fall vara förhållandet.

Dessa omständigheter har gjort att vi reservanter anser det rimligare att beräkna 10 procent av den del av förmögenheten som överstiger 30 000 kronor som inkomst. Vi tror att det på ett bättre och rättvisare sätt återspeglar de förhållanden som man här velat ge uttryck åt. Man skulle på det sättet också komma att få överensstämmelse vid inkomstberäkningen i detta fall med de regler som tidigare gäller för beräkning av inkomst av olika slag av pensionsförmåner.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som innebär att vi såvitt nu är i fråga anser att riksdagen bör ge Kungl. Maj:t sin mening till känna beträffande förmögenhetsreglerna i bestämmelserna om bostadstillägg.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Förra årets riksdag beslutade om viss ändring av bostadsstödet till barnfamiljerna. Ändringen bestod bl. a. av att namnet familjebostadsbidrag byttes ut mot bostadstillägg. Vidare fördes ett ökat ansvar över på kommunerna gentemot barnfamiljerna.

Ang. bostadstillägg för barnfamiljer

Det är för övrigt ett inte ovanligt sätt att överföra kostnader från staten till kommuner.

När utlåtandet från andra lagutskottet behandlades här i riksdagen för några veckor sedan, talades det som jag tyckte med ganska stora bokstäver om den familjepolitiska reform som genomfördes förra året och som skulle vara en reform för ökad jämlikhet. Jag kan förstå att man förra året talade om reform när det var valår och man ville tala om reformer, men i år har vi inte valår, och jag tycker då att man bör vara så ärlig att man inte upprepar att det förra året gällde en familjepolitisk reform utan bara en liten ändring, en ändring till det bättre. Detta sade jag redan förra året när ändringen beslutades.

Att det skulle vara fråga om en jämlikhetsreform har jag svårt att förstå när det fortfarande finns bestämmelser som innebär att de sämst ställda ej kan få den förmån det här gäller. De sämst ställda har ju fortfarande inte råd att hyra de dyra lägenheterna trots det nya bostadsstödet. När de inte kan det, ser jag inte heller detta bostadsstöd som en jämlikhetsreform. För övrigt är det ju inte heller någon jämlikhetsreform, när det inte finns ett tillräckligt antal bostäder som barnfamiljer kan få hyra.

Jag tycker att debatten om bostadstillägget för barnfamiljer på något underligt sätt har kommit att gälla frågan om jämlikhet mellan barnfamiljer. Det talas mycket litet nu om jämlikhet mellan de familjer som har barn och de familjer som inte har barn i aktuell ålder. För mig är den jämlikheten lika aktuell som den någonsin har varit. Vi måste därför också sikta fram emot en generell höjning av barnbidragen i kombination med barntillägg för barnfamiljer med lägre inkomster och flera barn.

De nya bostadstilläggen har inte hunnit verka så länge att man vet hur många det är som får detta tillägg, ty trots den propaganda som fördes i hös-

Ang. bostadstillägg för barnfamiljer

tas om bostadstilläggen vet vi att det fortfarande finns många familjer som är berättigade därtill men som inte har ansökt därom. Erfarenheten av bostadstilläggen är liten — jag upprepar det ännu en gång. Men en erfarenhet har man — och på denna punkt är kommunerna enstämmiga i sin uppfattning — och det är att vi har fått ett mycket krångligt system. Kommunerna rekommenderades på ett mycket tidigt stadium att anställa extra personal för att klara av det hela. På de upplysningskurser som länsbostadsnämnderna ordnade i höstas sade i varje fall länsbostadsnämnden i mitt län att ett så krångligt förfarande som dessa nya bostadstillägg innebar hade man nästan aldrig varit med om. Här har alltså kommunerna inte bara fått påta sig kostnaderna för den nya delen av barnstödet i bostadstilläggen utan också fått påta sig betydligt ökade kostnader för att administrera detta krångliga system som de själva inte haft möjlighet att besluta om utan som riksdagen beslutat och som kommunerna därefter fått klara av.

Vi har i år från centerpartihåll inte framlagt några förslag om ändring av bostadstilläggen. Vi anser att erfarenheter bör föreligga, innan det föreslås någonting nytt. Men jag känner ändå ett behov av att nu redovisa de avigsidor som redan är kända och som har väckt mycket stor irritation.

Vid prövning av bostadstilläggen tar man hänsyn till familjens förmögenhet. Jag har ingenting att invända mot den prövning av förmögenheten som sker, men det bör vara en skälig jämkning. Har makarna över 30 000 kronor i förmögenhet, räknas 20 procent på den del som överstiger 30 000 kronor, och den beskattningsbara inkomsten ökas med detta belopp. För personer med fasta och låsta förmögenheter är detta mycket kännbart liksom för företagare som driver en rörelse som fordrar ett stort rörelsekapital. Det är här många gånger fråga om personer med låg standard och

liten inkomst. Vi behöver inte befara att familjer med stora förmögenheter skall få dessa bidrag. De har i regel sina pengar så placerade att de ger avkastning.

Vi föreslår nu i motionen och reservationen att man följer nuvarande förmögenhetsgräns, alltså 30 000 kronor, trots att den kanske kan anses vara för låg, men att det i stället för 20 procent, som nu är fallet, räknas med 10 procent av den behållna förmögenhet som överstiger 30 000 kronor. Vi har svårt att förstå varför man skall tillämpa en strängare bedömning vid tilldelandet av de kommunala bostadstilläggen för barnfamiljerna än när det gäller de kommunala bostadstilläggen för pensionärer. Vi anser att man bör eftersträva enhetliga regler för olika bidrag så långt det är möjligt, och vi ser här inget skäl för olikheter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Grunderna för bostadstillägget fastställdes av förra årets riksdag som bestämde att inkomstprövningen skall ske på grundval av den beskattningsbara inkomsten ökad med 20 procent av den behållna förmögenhet som överstiger 30 000 kronor. I reservationen har man endast gjort en ändring i yrkandet, nämligen att den fastställda beskattningsbara inkomsten skall ökas med 10 procent av den behållna förmögenhet som överstiger 30 000 kronor. Man hänvisar därvid till att detta gäller i fråga om bostadstilläggen för folkpensionärer.

Jag vill erinra om att regeln beträffande det inkomstprövade tillägget när det gäller studiehjälp är att inkomsten skall ökas med 20 procent av den behållna förmögenhet som överstiger 30 000 kronor. Studiestödet har som bekant inte tillkommit enbart av utbildningspolitiska skäl utan också av familjepolitiska skäl. Det finns alltså en ge-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

mensam nämnare mellan bostadstillägget och studiestödet, vilket framträder inte minst genom kopplingen av familjestödet och studiebidraget när barnet fyller 16 år. För utskottsmajoriteten har det varit naturligt att samma regler skall gälla vid inkomstprövning av bostadstillägget för barnfamiljer som för studiestödet.

När jag hörde fru Olssons anförande, där hon, som hon själv sade, med ganska stora bokstäver talade om jämlikheten i det här fallet, blev jag litet förvånad över att hon slutade med att säga att hon inte har något yrkande om ändring på den här punkten. Reservanterna yrkar alltså inte på ändringar där de anser att felet är störst. Reservationens kläm går ju endast ut på att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför. Det är, tycker jag, inget revolutionerande yrkande efter den deklaration om orättvisor som har gjorts här.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående mom. 1 samt därefter särskilt avseende mom. 2 och 3.

I fråga om mom. 1, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkän-

des en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 7 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 37.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet hemställt i mom. 2 och 3.

Punkterna 8—11

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12**Ang. bidrag till kommunala familjedaghem**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till kommunala familjedaghem för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 106, av herr *Kaijser* samt II: 234, av herrar *Werner* och *Ringaby*, vari anhållits, att andra paragrafen, Kungl. Maj:ts kun-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

görelse den 10 maj 1968 (nr 236) om statsbidrag till kommunal familjedaghemsvärksamhet måtte få i motionen angiven lydelse, vilket förslag avsåg, att den s. k. balansregeln skulle utgå,

dels ock de likalydande motionerna I: 367, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 427, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana ändringar av bestämmelserna för statsbidrag till kommunal familjedaghemsvärksamhet,

1. att nu gällande kvotregel, som begränsade bidragsrätten till att gälla när den organiserade barntillsynen i kommunen uppnått viss omfattning uttryckt i platser per antal invånare i kommunen, utginge, samt

2. att nu gällande balansregel uppmjukades så att statsbidrag till familjedaghem utginge högst för det antal familjedaghemplatser som motsvarade dubbla antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser i kommunen.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 367 och II: 427, i vad de avsåge slopande av den s. k. kvotregeln,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 106 och II: 134 samt I: 367 och II: 427, de två sistnämnda i vad de avsåge den s. k. balansregeln,

3. att riksdagen måtte till Bidrag till kommunala familjedaghem för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor.

Vid punkten hade avgivits tre särskilda, med 3, 4 a och 4 b betecknade reservationer.

I reservationen 3, beträffande kvotregeln, hade herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson i Tvärålund* (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp) ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, re-

servationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 367 och II: 427, såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om slopande av den s. k. kvotregeln.

I reservationen 4 a, beträffande balansregeln, hade herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp) ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 367 och II: 427, såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 106 och II: 134 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om uppmjukning av den s. k. balansregeln.

I reservationen 4 b, beträffande balansregeln, hade herrar *Ottosson* (m), *Kaijser* (m) och *Nordstrandh* (m) ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den avfattning reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 106 och II: 134 samt I: 367 och II: 427, de två sistnämnda såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om slopande av den s. k. balansregeln.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Det finns vissa områden i svensk statsförvaltning som inte är så särskilt lättillgängliga. Fru Olsson har för en stund sedan här från talarstolen vittnat om att de nya reglerna för bostadstillägg till barnfamiljerna är krångliga, svåra att begripa och besvärliga i tillämpningen. Vi har bidragsformer i olika avseenden och på skilda områden som det inte är lätt att hålla reda på och som det är svårt för menige man att tillgodogöra sig.

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

Det var någon spefågel som för åtskilliga år sedan sade om den svenska jordbrukspolitiken, att det bara fanns en person i detta land som begrep den, och när den personen dog var det ingen som förstod sig på den.

Jag undrar om vi inte löper vissa risker på detta område, inte bara beträffande jordbrukspolitiken utan också i åtskilliga andra avseenden, t. ex. när det gäller bidragsvillkoren på det sociala fältet, när det gäller ATP-bestämmelserna och mycket annat. Vi löper en viss risk för att det kommer att bli endast en begränsad krets som kommer att behärska dessa områden. Det blir naturligtvis några statsråd och kanske några utskottssekreterare som är tvungna att syssla med dessa bestämmelser och ha dem aktuella för sig. För flertalet av vardagens människor, som bestämmelserna ändå i första hand berör, kommer stora delar av detta fält att förbli en förborgad vetenskap.

Vi behandlar i dag bestämmelserna om statsbidrag till kommunala familjedaghem. Om det nu skulle vara så att någon av kammarens ledamöter inte har fullt klart för sig hur bestämmelserna är utformade, kanske det kan vara tillåtet att erinra om att statsbidragsrätt när det gäller kommunala familjedaghem endast föreligger om kommunens organiserade barntillsyn genom både barnstugor och familjedaghem har nått en viss omfattning, uttryckt i platser per antal invånare i kommunen. För det första tiotusentalet invånare krävs minst en plats per 200 invånare och för invånarantal därutöver minst en plats per 100 invånare. Bidraget utgår sålunda endast för de familjedaghemplatser som överstiger en på detta sätt beräknad gräns.

När dessa regler antogs av riksdagen framförde vi viss kritik mot denna konstruktion. Det var också betydelsefulla remissinstanser som hade invändningar att göra emot den. Den risken föreligger väl att kvotregeln kan medföra att syftet med statsbidraget, som ju yt-

terst bör vara att åstadkomma en ökning av antalet barntillsynsplatser i organiserade former, kommer att förfelas och att det inte kommer att kunna utnyttjas i full utsträckning. Det kommer nog att bli så att kommuner som har ett kanske begränsat behov av barntillsynsplatser — ett behov som lämpligen kan tillgodoses genom familjedaghem — inte kommer att få möjlighet att komma i åtnjutande av detta bidrag.

Vi föreslår därför att kvotregeln slopas, således den regel som begränsar bidragsrätten till att gälla endast när den organiserade barntillsynen i kommunen uppnår en viss omfattning uttryckt i platser per antal invånare i kommunen.

Förutom kvotregeln har vi också en balansregel. Den innebär att i kommuner med mer än 10 000 invånare utgår bidrag inte för flera familjedaghemplatser än som motsvarar antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser i kommunen. Denna regel kan också, enligt vår mening, vara till hinder för en ökning av det totala antalet barntillsynsplatser och kan motverka en snabbare ökning än den pågående av antalet platser i familjedaghem.

Vi tror inte att farhågorna är väl grundade för att utbyggnaden av barnstugeverksamheten skall eftersättas om balansregeln ändras så, att statsbidrag utgår högst för det antal familjedaghemplatser som motsvarar dubbla antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser i kommunen.

Vi har velat framföra dessa önskemål i reservationerna 3 samt 4 a och 4 b, som fogats vid punkten 12 i utskottets utlåtande. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till dessa reservationer.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! När beslut förra året fattades om statsbidrag till familjedaghemmen skedde det för att vi något bättre än då skulle klara barntillsy-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

nen. Även om barndaghemmen under senare år blivit fler är det endast ett relativt litet antal barn som bereds plats där. Är ambitionerna att bygga fler barnstugor stora tar det i alla fall ännu många år innan vi byggt ikapp behovet — och jag undrar om vi under överskådlig tid över huvud taget kommer att göra det.

Familjedaghemmen är numer erkända som ett gott komplement till barnstugorna. Därför var det följdriktigt att beslut fattades om att samhället skulle stödja också den formen av barn-tillsyn och även ha ansvar för tillsynen när det gäller utbildningen av dag-barnvårdare. Detta beslut fattades alltså förra året.

Men reglerna för statsbidrag blev så restriktivt utformade att många kommuner inte fått sådant bidrag. Skälet för dessa reglers existens skulle vara att kommunerna inte skulle förledas att av sparsamhetsskäl avstå från att bygga barnstugor.

Även om jag tycker att familjedaghemmet är ett gott alternativ till barnstugan skulle jag kunna förstå dem som hyser eventuella farhågor för att barnstugorna skulle få stå tillbaka till förmån för familjedaghemmen — om läget inte var sådant som det är i dag. Nu är nämligen förhållandena på barn-tillsynsrådet mycket prekära. Över 200 000 barn behöver tillsyn, men vi har endast drygt 20 000 barnstugeplatser. Eftersom vi också vet att det finns flera tusen barn som saknar varje form av tillsyn när föräldrarna arbetar kan jag alltså inte förstå farhågorna. Måste vi inte ha den inställningen att vi skall klara av det hela på ett hyggligt sätt?

Vi har nu dels den s. k. kvotregeln, dels balansregeln. Eftersom herr Per Jacobsson har talat om dessa regler skall jag inte trötta kammarens ledamöter med att förklara vad de innebär.

Jag vill, herr talman, endast yrka bifall till reservation 3 och reservation 4 a.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Vi hade förra året en lång debatt om barnstugorna, och det har nu redan varit ett par diskussionsinlägg. Jag skall därför inte förlänga debatten mycket.

Herr Jacobsson talade om att det finns en kvotregel och en balansregel. Han ville upphäva kvotregeln och modifiera balansregeln. Jag har inte följt reservationen när det gäller att upphäva kvotregeln, eftersom detta innebär betydande merkostnader till följd av det ytterligare antal barnstugeplatser som skall få statsbidrag. Däremot anser jag att man bör kunna helt och hållet slopa balansregeln.

Jag vill från början säga att båda formerna av barn-tillsynsinrättningar — barnstugor och familjedaghem — har sina bestämda uppgifter. När jag anser att man helt och hållet skall kunna ta bort balansregeln hänger det samman med att jag har intrycket att det finns en hel del barn som inte tål att vara på de stora barnstugorna. Jag har på nära håll sett ett barn som har varit på en barnstuga tre dagar i månaden och sedan har varit sjukt under ungefär återstoden av månaden. Därefter har detta barn kommit dit några dagar och genast blivit sjukt igen. Det är alldeles påtagligt att vissa infektionskänsliga barn inte tål att vara på de stora barnstugorna. Det finns också en del nervösa barn som har svårt att klara den påfrestning som det innebär att vara i det stora kollektivet.

Jag vill å andra sidan inte bestrida att det alldeles säkert finns barn som utvecklas väl i det stora kollektivet där de får nötas mot kamrater, där de inte längre är ensamma utan kommer med i en stor grupp. Det är alltså påtagligt att de stora enheterna har sina fördelar.

Man har sagt att det finns vissa nackdelar med familjedaghemmen t. ex. på grund av bristande stabilitet. Om familjedagmamman blir sjuk fungerar inte det hela. Det är dock inte heller

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

alltid med säkerhet så, att stabiliteten blir god inom de stora barndaghemmen. Jag har hört av sådana som fått den erfarenheten, att när det kommit barn som ansetts ha större behov att bli omhändertagna har man med hänsyn till det begränsade antalet platser helt enkelt släppt i väg dem som ansetts ha mindre starkt behov att bli omhändertagna på dessa barndaghem. Det kan ju också leda till trassel. Den avvägningen mellan de olika barnen kan vara svår att göra.

Man har också sagt att de stora barndaghemmen är så mycket bättre därför att de har utbildad personal. Det är inte heller säkert att det alltid finns utbildad personal på barnstugorna i den utsträckning man har avsett.

Det finns slutligen kommuner med flera små tätorter och stora glesbygder där ingen av tätorterna kan ge underlag för ett institutionellt barndaghem, men där familjedaghemmen i mycket hög grad kan ha en uppgift att fylla.

Herr talman! Jag vill understryka att enligt min uppfattning båda typerna av daghem har sin betydelse. Jag anser emellertid att det bör kunna ankomma på kommunerna att välja den typ de vill satsa på. Jag yrkar därför i första hand bifall till reservation nr 4 b vid punkten 12. Den innebär att balansregeln skall upphävas. Om den reservationen blir utslagen kommer jag att följa mittenpartierna och lägga min röst på reservation nr 4 a.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Det är inte bara i TV man då och då har repriser. Vi får det även här i kammaren. Debatten nu är egentligen en repris av den debatt som vi förde förra året om dessa ting och som vi har fört — utom då det gäller kvot- och balansregeln — under en följd av år när vi diskuterat barntillsynen.

Nu är det närmast kvotregeln och balansregeln som man tagit upp till be-

handling. Herr Jacobsson har förklarat att dessa regler är ungefär lika obegripliga som jordbrukspolitiken och bestämmelserna beträffande stödet till den vara som bönderna framställer. Vi försökte i fjol att klarlägga vad som menas med kvotregel och balansregel, och herr Jacobsson erinrar sig väl lika bra som jag att vår sekreterare i statsutskottets tredje avdelning på ett mycket pedagogiskt sätt sökte att göra oss förtrogna med dessa regler. Lyckades inte det, tror jag mig inte om att ha den pedagogiska skickligheten att här kunna göra det mästestycket att förklara bättre än vad sekreteraren gjorde, så att herr Jacobsson till ett kommande år skall ha lärt sig detta och vi slipper ytterligare en repris.

Vi diskuterade som sagt detta mycket ingående förra året, men när det även nu föreligger reservationer — tre talare har varit uppe och motiverat dem — kan det vara anledning att mycket kort förklara hur dessa regler egentligen verkar och varför de har tillkommit.

Det är som alla vet en kommunal uppgift att svara för den av samhället organiserade barntillsynen. Denna uppgift har också kommunerna åtagit sig. Motivet för en statlig bidragsgivning är då givetvis önskan att söka underlätta en utbyggnad, den utbyggnad som under många år efterlystes och som man sedan i allt hastigare takt har sökt att åstadkomma.

Avsikten med statsbidraget är inte att täcka baskostnaderna för en av kommunerna organiserad barntillsyn i familjedaghem, utan i stället att stimulera kommunerna till att anordna nya familjedaghemspplatser. Den kvotregel som finns i bidragssystemet medför att statsbidrag till familjedaghem i huvudsak utgår just till nya familjedaghemspplatser. Detta är också syftet med statsbidraget. Om kvotregeln slopas i enlighet med reservanternas önskan, blir resultatet att statens kostnader ökar högst väsentligt, medan kommunerna

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

kan inkassera dessa pengar utan att över huvud taget behöva åstadkomma en enda ny plats i daghem eller familjedaghem.

Det finns också reservationer beträffande balansregeln. Jag vill bara säga att på kort sikt kräver inrättandet av en barnstugeplats större insats från kommunens sida än anordnandet av en familjedaghemsp plats. Det finns därför en viss risk att mindre framsynta kommuner mer satsar sina resurser på det barntillsynsalternativ som familjedaghemmen utgör. Genom balansregeln kan detta motverkas och en balanserad utbyggnad av de båda olika verksamhetsformerna komma till stånd.

Detta är alltså avsikten. Så verkar det. Märkvärdigare är det inte.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Det är kanske inte så underligt, herr Birger Andersson, att vi återkommer och att det blir en repris. Vi hade erinringar mot dessa regler, när de infördes förra året. Vi fick inte igenom våra förslag den gången, och då är det ju ganska naturligt att vi återkommer även i år.

Jag tror att vi mycket väl vet vad både kvotregler och balansregler är, och eftersom vi har talat så mycket om det, såsom herr Birger Andersson sade, behöver vi inte gå in på det och klarlägga det mera. Men jag kan inte förstå utskottets talesman när han säger, att om vi skulle ta bort dessa regler, så skulle det inte bli några nya platser, vare sig barndaghemsp platser eller familjedaghemsp platser. Jag kan inte förstå det resonemanget, med tanke på de stora brister som föreligger och hur familjerna nog ger sig till känna och kommunerna bygger ut. Jag kan inte förstå, att om vi ger ett ökat stöd till flera familjedaghemsp platser, så skulle det verka hämmande.

Jag poängterar, som jag sade förut,

att oavsett om man tycker att barnstugan är överlägsen familjedaghemmet bör det ligga i allas intresse att kommunerna i dag, när det finns en så stor brist som ingen förnekar, stimuleras på alla sätt att bygga ut platserna för den samlade barntillsynen.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Det är riktigt att herr Birger Andersson och jag fått en god pedagogisk handledning när det gäller att försöka tränga in i dessa mysterier och sätta oss in i vad reglerna i olika avseenden innebär. Men det är inte alldeles säkert att alla de som berörs av dessa bestämmelser har sekreteraren i tredje avdelningen till hands, när de skall försöka tolka bidragsvillkoren, vare sig kommunalfolk eller andra, som i sin vardagliga gärning har att syssla med sådana här frågor.

Herr Andersson säger att kostnaderna kommer att stiga utan att kommunerna har satsat en enda krona. Det är väl inte alldeles säkert att detta påstående är helt hållbart. Man vet ju inte hur utvecklingen kommer att bli, om riksdagen nu skulle följa reservationens förslag och slopa dessa regler. Huvudsyftet med våra strävanden i detta avseende bör väl ändå vara att barntillsynen skall ordnas på det sätt som kommunerna finner lämpligast och som samtidigt bäst motsvarar behovet på de olika orterna.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag finner det inte alls sorgligt, fru Olsson, att ni kommer igen. Tack vare det får ju både fru Olsson och jag tillfälle att yttra oss här i kammaren, och det kan ju vara muntert för oss själva, även om det möjligen kan vara plågsamt för dem som lyssnar.

Herr Jacobsson menade att vad jag sade skulle innebära något annat än syftet egentligen var med det hela. Jag sade att den kvotregel som finns i bi-

Ang. bidrag till kommunala familjedaghem

dragssystemet medför att statsbidrag till familjedaghem i huvudsak utgår just till nya familjedaghemplatser. Om reglerna ändras så som reservanterna föreslår, läggs kostnaderna över från kommunerna till staten. Kommunerna får således pengar med risk för att — när stimulansen inte finns kvar — deras intresse att skapa nya platser för barntillsyn minskar. Det är den risken vi inte vill löpa. Genom de nuvarande reglerna måste kommunerna, som har ansvaret för barntillsynen, själva göra insatser på området.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 1 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 12 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 38.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Med avseende å mom. 2, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Jacobsson, Per*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 4 a betecknade reservationen; samt

3:o), av herr *Kaijser*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Ottosson m. fl. vid punkten anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav herr förste vice talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Per Jacobssons yrkande.

Ang. läkemedelskonsumtionen

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 5 punkten 12 mom. 2 antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 4 a betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr Ottosson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 34;

Nej — 25.

Därjämte hade 38 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Peterson, Eric*, (fp) och herr *Hjorth* (s) anmälde, att de å den elektriska omröstningstavlan felaktigt angivits såsom frånvarande; herr Peterson, Eric, hade dock röstat ja medan herr *Hjorth* avstått från att rösta.

För huvudvoteringen uppsattes, upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 12 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med 4 a betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 57.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 3.

Punkten 13

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 14**Ang. läkemedelskonsumtionen**

I denna punkt hade utskottet hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 262, av herr *Kaijser*, samt II: 297, av fröken *Wetterström* och fru *Kristensson*, i vad de avsåge undersökning av läkemedelskonsumtionen,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionerna I: 262 och II: 297, nämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Socialstyrelsen för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 29 795 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 262 och II: 297 hade anhållits,

1. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att en undersökning av läkemedelskonsumtionen måtte utföras av socialstyrelsen med det syfte och den principiella uppläggningsom i förevarande motioner antytt,

2. att riksdagen måtte besluta, att ett anslag om 50 000 kronor skulle ställas till socialstyrelsens förfogande för planering och påbörjande av den i motionerna nämnda undersökningen.

Reservation hade anmälts, beträffande undersökning av läkemedelskonsumtionen, av herr *Kajser* (m), som dock ej antytt sin mening.

Herr **KAIJSER** (m):

Herr talman! Vid denna punkt har jag antecknat en blank reservation. Det gäller frågan om läkemedelsrabatteringen. Jag har i en motion framställt yrkande om en undersökning av läkemedelskonsumtionen. Det är sent, men jag tycker att ämnet är viktigt och jag tänker tala några minuter om det.

Den nya formen för läkemedelsrabattering förordades av ett enhälligt andra lagutskott och godtogs av riksdagen 1967. Den innebär som bekant att de som köper ett eller flera läkemedel vid samma tillfälle aldrig behöver betala mer än 15 kronor, hur många och hur dyra läkemedel och hur stora kvantiteter av dem som än köps vid det tillfället. Bestämmelserna innebär att upp till ett läkemedelspris på 25 kronor stiger kostnaden för köparen, dock som sagt till högst 15 kronor.

Flera olika förslag förelåg vid det tillfälle då detta system beslöts. Sjukförsäkringsutredningen framlade ett förslag, vilket jag hade varit med och utarbetat. I samband med propositionen väckte jag ett annat förslag, vilket visar att man kan försöka att på många olika vägar nå det syfte man önskar nå — det kan vara svårt att säga vilken som är den allra bästa.

Det förslag jag väckte i en motion i samband med propositionens framlägg-

Ang. läkemedelskonsumtionen
gande här i riksdagen innebar att köparen skulle få betala mer för läkemedlen upp till ett pris av 100 kronor, varvid hans maximikostnad skulle bli 28 kronor 75 öre.

Det är givet att man hade svårt att beräkna vad läkemedlen skulle kosta sjuk-kassorna och riksförsäkringsverket enligt de nya reglerna. Det har ju ständigt försiggått en stegring av dessa kostnader med omkring 15 procent år från år. Departementschefen antog att kostnaderna skulle bli ungefär 60 miljoner kronor högre under 1968 än vad den normala höjningen annars skulle leda till. Kostnaderna för riksförsäkringsverket och sjuk-kassorna beräknades för 1968 till 349 miljoner kronor. De blev i stället 396 miljoner kronor — sålunda en liten nätt felberäkning på 47 miljoner kronor.

Man frågar sig naturligtvis: Behövs all denna medicin? Har detta lett till missbruk av medicin? Kastas stora kvantiteter medicin bort?

1961 års sjukförsäkringsutredning fick genom doktor Smedby vid socialmedicinska institutionen i Uppsala utföra en undersökning i syfte att klarlägga vad varje enskild köpare av läkemedel gjorde för inköp, vilka kvantiteter han köpte och vilka kostnader inköpen medförde — alldeles oberoende av vid vilket apotek inköpen gjordes. Man utgick från födelsedatum och det namn som finns på alla recept, samlade ihop recepten för personer födda en viss dag på året och kunde på så sätt få en ganska god uppfattning om de enskilda individernas förbrukning. I sanningens namn skall sägas att man vid den undersökningen inte fick intryck av att missbruket var särskilt svårt. Endast ett par personer fastnade i nätet, vilka kunde påvisas ha hos olika läkare fått recept på samma slags läkemedel i kvantiteter som översteg vad som kunde anses motiverat. Att det fanns fler förbrukare eller åtminstone inköpare av onödigt stora kvantiteter läkemedel — man kanske kan kalla dem missbru-

Ang. läkemedelskonsumtionen

kare — än vad den undersökningen visade framgick t. ex. av ett par iakttagelser som gjordes vid det sjukhus där jag arbetade vid den tidpunkt då sjukförsäkringsutredningen avgav sitt betänkande. En dag kom en dam upp och visade en kasse som innehöll 54 medicinburkar. En annan kom strax därefter med en som innehöll 37 burkar.

Men hur är det nu? Det vore intressant att få veta hur situationen är nu när konsumenterna köpt läkemedel på vanliga recept för 107 miljoner kronor mer än den vanliga höjningen av medelpriset och till en kostnad för riksförsäkringsverket av 157 miljoner mer än förra året. Medelpriset på de enskilda recepten har stigit med 190 procent, alltså nästan en fördubbling. Det är alldeles tydligt att de kvantiteter som säljs av de enskilda läkemedlen har blivit större.

I den motion, som ligger bakom den blanka reservationen — den motion över vilken jag nu håller ett s. k. begravningstal — yrkas på att det skall göras en sådan här undersökning igen. Jag tycker att en viss summa pengar borde ställas till förfogande för det ändamålet. Jag anser att det skulle vara värdefullt att få en sådan undersökning gjord ännu en gång, då jag tror att det är enda vägen att nå fram till någorlunda säker kunskap om de enskilda människornas beteende härvidlag.

Jag vet ju att socialstyrelsen med stort intresse följer denna fråga, men jag anser att de undersökningsmetoder som tillämpas inom socialstyrelsen inte ger tillräckligt mycket — i varje fall inte lika mycket som den undersökning doktor Smedby utförde. Men antingen man äter stora kvantiteter medicin, vilket är olämpligt ur den enskilde individens synpunkt, eller man kastar bort stora kvantiteter mer eller mindre dyrbar medicin, vilket är olämpligt ur nationalekonomisk synpunkt, vore det intressant att veta vart de stora kvantiteterna tar vägen och om de över huvud taget gör någon nytta. Jag avvaktar med

stort intresse resultatet av de undersökningar som pågår inom socialstyrelsen, och jag kommer att också i framtiden följa denna fråga med intresse.

Finns det någon bättre lösning? Jag tycker att mitt förslag förra gången var bättre, men jag skall inte säga att det är så stor skillnad. Det skulle visserligen kosta litet mer ett stycke upp, men även vid ett genomförande av förslaget skulle man få en mycket god rabattering, vid vissa kostnader t. o. m. en större rabattering än vad departementschefens förslag innebar.

Det kan kanske t. o. m. ifrågasättas huruvida inte kostnaderna skulle bli lägre och konsumtionen mindre, om alla kostnader slopades och medicinen lämnades ut gratis. Då skulle läkarna inte känna den press som de nu utsätts för, nämligen att inom ramen för 15 kronor ge så mycket medicin som möjligt åt patienterna. Patienterna kan tycka att doktorn är snål och mer eller mindre knöaktigt om han inte skriver ut så mycket medicin som möjligt. Jag har tidigare anfört exempel på en patient som sagt: »Kan man tänka sig att doktorn var så snål att han inte ville skriva ut medicin åt mig för mer än 100 kronor.» Det är möjligt att den pressen skulle bli mindre, om alla kostnader slopades. Men detta skulle å andra sidan med säkerhet leda till mer arbete på apoteken. De större kvantiteter som nu säljs på en gång och som gör att medicinen räcker litet längre har väl reducerat antalet inköp på apoteken.

Den kostnad det här gäller går inte ut över statens budget. Staten betalar samma belopp till försäkringskassorna, nämligen kronor 1: 15 per medlem, men kostnaden betalas ju av försäkringskassorna ur de avgifter som tas ut av de försäkrade.

Herr talman! Jag har inget yrkande utöver utskottets, men jag har velat framföra dessa synpunkter. Jag hoppas att socialministern noga följer utvecklingen inom detta område och att han också lägger fram de förslag som ut-

Ang. läkemedelskonsumtionen

vecklingen kan ge anledning till. Att bara skylla på läkarna och säga att de skriver ut för mycket medicin är inte rättvist. Det är klart att de bör tänka över sin receptskrivning, men alltid kan det finnas något motiv för litet valium, dibrium, fenemal eller något vitaminpreparat, och går det in i samma pris, så varför inte. Helt kan man inte bestrida att det kan finnas ett visst behov i en hel del av de fall det här gäller.

Reformen har kostat mycket pengar. Ökningen av sjukhassornas kostnader från år 1967 till år 1968 uppgick till sammanlagt 157 miljoner kronor, från 239 till 396 miljoner kronor, dvs. ökningen var i det närmaste två tredjedelar av ursprungsbeloppet. Ökningen till följd av själva reformen — man kan beräkna den till 107 miljoner kronor — är 40 procent av ursprungsbeloppet. Detta är stora pengar, men det må vara hänt i den mån de gör nytta. I den mån de leder till överkonsumtion eller till att värdefulla och dyrbara preparat bara kastas bort gör de dock ingen nytta. Sådant motiverar inte dessa merkostnader.

Herr talman! Jag har som sagt inget yrkande.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det är sent på kvällen och jag skall fatta mig kort. Några yttranden av herr Kaijser gav mig dock anledning att begära ordet. Vi har för övrigt diskuterat frågan tidigare.

Jag skulle först vilja säga att om herr Kaijser känner till enskilda fall av påtagligt missbruk, dvs. om en läkare enligt herr Kajisers beskrivning uppenbarligen har skrivit ut orimligt mycket medicin, tycker jag att herr Kaijser skall anmäla det för socialstyrelsen.

Herr Kaijser säger att man inte skall skylla på läkarna, det är inte rättvist. Nej, jag skall inte göra det, men vi bör hålla i minnet att hela denna reform ytterst vilar på att det är läkaren som

skriver recepten. Det ligger ett ansvar på läkaren. Detta kommer man inte undan. Han måste ha ett motiv för att skriva ut medicin.

Jag har velat säga det mera som en replik till herr Kaijser. Men jag begärde inte ordet, herr talman, för just detta.

Sjukförsäkringens kostnader för läkemedelsrabatterna har under år 1968 ökat med cirka 65 procent. Det finns emellertid anledning att klara ut att detta tal inte är liktydigt med en ökning av läkemedelskonsumtionen. För att få ett mått på denna måste man gå till apotekens omsättningssiffror. Enligt de uppgifter jag har tillgängliga ligger apotekens omsättningsökning inklusive prisförändringar under år 1968 vid omkring 20 procent jämfört med 15 procent under år 1967. Ökningen av sjukförsäkringens kostnader beror till större delen på att förmånsnivån i fråga om läkemedelsrabatterna har höjts betydligt genom läkemedelsreformen och att man ger ett kraftigare stöd åt personer som på grund av sjukdom har stora utgifter för medicin. Säkerligen finns bland dem många pensionärer.

Jag har redan sagt att det ligger ett ansvar på läkaren. Många läkare skriver kanske ut medicin i större förpackningar och för längre tidsperioder än man gjorde tidigare, men jag tror att herr Kaijser och jag kan vara överens om att det kan finnas motiv för detta, t. ex. när det gäller långtidssjuka patienter. Självfallet finns det emellertid anledning att ha uppmärksamheten riktad på förhållandet.

Man skall också komma ihåg att i den mån läkemedelsförmånerna leder till ökade kostnader, så är detta många gånger ett uttryck för att det tidigare varit en underkonsumtion. Jag vill utgå från att läkarna har motiv för förskrivningarna, och då är det klart att dessa innebär en insats av stor betydelse. Det rör sig ju om människor som behöver medicinen, och förskrivningar-

Ang. information i kostfrågor

na sker i så fall i enlighet med reformens intentioner.

Som jag sagt förut i riksdagen, tillhör det socialstyrelsens uppgifter att noga följa utvecklingen och vidta de åtgärder som kan behövas. I det syftet har socialstyrelsen verkställt en jämförande undersökning av utskrivna recept i oktober 1967 och oktober 1968, dvs. före och efter läkemedelsreformen. Undersökningsmaterialet bearbetas för närvarande av socialstyrelsen, och resultatet beräknas föreligga inom kort. Jag räknar med att resultatet skall bli klart under våren, och därigenom blir det möjligt att få en bättre belysning av vad som verkligen har hänt under senare tid på det här området.

Herr KAIJSER (m):

Herr talman! Jag sade också att läkarna troligen skriver ut större kvantiteter nu än tidigare och att det torde vara den huvudsakliga anledningen till att kostnaden per recept stigit med 190 procent. Jag framhöll emellertid samtidigt att detta kan ha vissa fördelar. Socialministern påpekade — naturligtvis alldeles riktigt — att det är fördelaktigt för vissa långtidssjuka. Som jag sade, är det också fördelaktigt för apoteken, eftersom det inte blir så många inköp. Det uppstår mindre kostnader för apotekens expeditioner.

Recepten till medicinerna i de stora läkemedelskassar som jag berättade om kan jag inte påstå att någon enstaka doktor skrivit ut. Jag vet inte hur många doktorer de här patienterna hade besökt. Det intressanta med den Smedbyska undersökningen var att man kunde få tag på dem som köpte väldigt många gånger, oberoende av vilka läkare och vilka apotek de besökte. Den metod som doktor Smedby använde är nog enda sättet att komma underfund med den saken. Andra, mera indirekta metoder har också prövats av sjukförsäkringsutredningen, men med dem kunde man inte få reda på de enskilda individernas förbrukning.

Jag har också sagt att det är viktigt att man följer utvecklingen, men jag har inte kommit med något förslag om ändring. Vidare har jag sagt att om det sker en överkonsumtion och om det förekommer att stora mängder medicin slängs — och jag är alldeles övertygad om att stora kvantiteter kastas bort — så kan det finnas anledning att på något sätt modifiera det hela.

Jag tyckte att jag underströk att jag inte hade något annat förslag som jag ansåg vara bättre. Jag vill dock än en gång uttala den förhoppningen att både socialstyrelsen och departementschefen noga följer detta ärende.

Jag väntar också med spänning på vad siffrorna från oktoberundersökningen skall ge, men jag tror inte att undersökningen kan ge resultat som visar lika mycket som en undersökning av den typ som doktor Smedby gjorde.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 16***Ang. information i kostfrågor**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statens institut för folkhälsan för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 10 230 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 548, av herr *Lars Larsson m. fl.*, och II: 641, av fru *Lewén-Eliasson m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att statens institut för folkhälsan finge i uppdrag att framlägga en plan för sin framtida informationsverksamhet samt att med biträdande av institutets förslag måtte anvisas 50 000 kronor till information vid statens institut för folkhälsan,

dels ock de likalydande motionerna I: 559, av fru *Elvy Olsson m. fl.*, och II: 601, av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att Statens institut för folkhälsan skulle givas i uppdrag att genomföra en omfattande upplysningskampanj i kostfrågor samt att institutet för detta ändamål skulle beviljas ett särskilt anslag på 500 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 559 och II: 601 samt med bifall till motionerna I: 548 och II: 641, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Statens institut för folkhälsan för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 10 245 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 548 och II: 641 samt I: 559 och II: 601 i vad de ej behandlats under 1.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Trots att någon motiverad reservation inte har fogats till denna punkt skulle jag vilja anförda några synpunkter.

Det råder i dag stor osäkerhet bland människor om vad som är en välbalsanserad och hälsosam kost. Den moderna livsföringen, med låg fysisk aktivitet, gör att vi ej behöver så stort kaloriintag som tidigare generationer. Vi äter då mindre och är rädda för kaloririk kost. Men samtidigt måste vi ha en kost som är näringsrik, och det är rätt svårt att göra en avvägning som tillgodoser vårt behov av t. ex. protein, kalcium och järn. Jag tror att det inte är någon överdritt att säga att många människor i dag lever på en kost som inte är fullvärdig, trots att de lägger ned ganska mycket pengar på sitt matkonto, och detta på grund av okunnighet. Vi vet så litet om kost och kostfrågor. För det första är Sverige nästan något av ett u-land på under-

Ang. information i kostfrågor

visningssidan i näringslära. Vi har över huvud taget ingen högre undervisning, utan våra ungdomar som vill studera vidare måste åka till våra nordiska grannländer för att få denna undervisning. För det andra får vi inte ut de undersökningar som t. ex. Folkhälsan gör till allmänheten. Folkhälsan har haft 25 000 kronor för sin informationsverksamhet och har alltså inte haft några möjligheter att nå ut till människorna med de kunskaper institutet sitter inne med. Under tiden sprids ansvarslös och osakkunnig information.

Utskottet skriver att behov föreligger av saklig och lättfattlig information i kostfrågor. Jag noterar det med stor tillfredsställelse. Men utskottet skriver vidare att kampanjer som vi motionärer har föreslagit bör prövas i samband med dispositionen av det särskilda anslaget till hälsovårdsupplysning.

Kostupplysning är naturligtvis i högsta grad en förebyggande hälsovård, men jag är ändå tveksam inför att Folkhälsan bildligt talat skall stå i kö för att komma med i hälsovårdskampanjer. Jag tror att Folkhälsan måste ha pengarna och förtroendet att starta kampanjer när institutet självt anser det lämpligt. Men trots den skrivning utskottsmajoriteten gjort hoppas jag att nästa års statsverksproposition skall innehålla väsentligt ökade belopp till Folkhälsans informationsverksamhet. Jag är förvissad om att det skulle vara väl använda pengar för vår hälsa.

Med den förhoppningen att anslagen skall komma att höjas slutar jag mitt anförande, och jag har, herr talman, i dag inget yrkande.

Fru **OHLSSON, LILLY**, (s):

Herr talman! I detta utlåtande behandlas under punkten 16 de likalydande motionerna I: 548 och II: 641, vari hemställts att statens institut för folkhälsan skall få i uppdrag att framlägga en plan för sin framtida infor-

Ang. familjerådgivning

mationsverksamhet samt att riksdagen med biträdande av institutets förslag skall anvisa 50 000 kronor till information.

Utskottsmajoriteten har i utlåtandet påtalat vikten av att institutet ges möjlighet att sprida information rörande kostfrågor och har tillstyrkt en höjning av anslaget från 35 000 till 50 000 kronor. Motionärernas hemställan att institutet skulle ges i uppdrag att framlägga en plan om den framtida informationen har ej tillstyrkts. Motionärerna är givetvis mycket tacksamma för anslagshöjningen, men kanske något besvikna över avslaget beträffande en plan för informationen.

Jag skall be att få citera litet ur motionen:

»Det föreligger ett stort behov av upplysning i olika kostfrågor. Ofta förs en livlig debatt utan att man känner till eller beaktar det sakmaterial som institutet samlat. Som exempel på sådana frågor, som diskuterats den senaste tiden, kan nämnas skummjölkens näringsvärde, artificiella sötningsmedels eventuella farlighet, hållbarhetskontroll av plastförpackad mat, kan man få för mycket vitaminer, användning av blodplasma vid baksetillverkning och förekomsten av bekämpningsmedelsrester i inhemska och importerade livsmedel.»

Institutet bedriver en mycket omfattande och värdefull verksamhet, bl. a. i form av forskning och undersökningar. De nya upptäckter och rön som görs bör så snabbt som möjligt föras ut till allmänheten genom information. Informationen rörande födoämneshygien distribueras för närvarande genom en liten tidskrift, *Vår föda*. Den ges endast ut i 4 500 exemplar, varav 2 000 betalda. Till sin utformning är den ganska tråkig och lockar inte till närmare studier. Den bör moderniseras och distribueras kostnadsfritt till sjukhus, skolor, sjuksköterskor, barnmorskor, förskollärare och vårdare inom långtids- och åldringvård.

Vidare behövs en fortgående information till allmänheten om institutets forskningsresultat. Motionärerna har därför ansett det påkallat att institutet för folkhälsan får i uppdrag att framlägga en plan för sin framtida informationsverksamhet.

Herr talman! Jag är medveten om att det nu är meningslöst att yrka bifall till motionerna som helhet, men jag hoppas att mitt inlägg ändå kan bidra till att motionärernas synpunkter angående Folkhälsans verksamhet ägnas uppmärksamhet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 17 och 18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19

Ang. familjerådgivning

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 313, av fru Hamrin-Thorell m. fl., och II: 347, av fru Anér m. fl., i vad avsåge hemställan att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära,

1. att den hittillsvarande försöksverksamheten inom familjerådgivningen finge ingå som ett permanent led i den kommunala och landstingskommunala basorganisationen på det sociala området,

2. omedelbar översyn av gällande statsbidragsbestämmelser för familjerådgivningen,

dels ock de likalydande motionerna I: 557, av fru Elvy Olsson m. fl. samt II: 634, av fru Jonäng och fru Nilsson, vari yrkats,

Ang. familjerådgivning

att riksdagen skulle besluta, att en permanent statsbidragsberättigad rådgivningsverksamhet snarast skulle inrättas och att verksamheten skulle vidgas till att omfatta alla som hade behov av social rådgivning samt

att familjerådgivningsbyråernas namn därefter skulle ändras så att det bättre beskrev verksamhetens innehåll.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 300 000 kronor,

2. att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 557 och II: 634,

b) avslå motionerna I: 313 och II: 347, såvitt nu vore i fråga.

Vid punkten hade reservation avgivits, beträffande permanent rådgivningsverksamhet m. m., av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 313 och II: 347 samt I: 557 och II: 634, de två förstnämnda såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservationerna anfört om förslag beträffande familjerådgivning.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Jag vill göra några korta kommentarer till den här punkten, som behandlar frågan om föräldrautbildning och familjerådgivning. Även om det är ett stort och komplicerat ämne skall jag göra det mycket kort med hänsyn till den sena timmen.

Det finns samhällsforskare i vår tid som anser att den lilla kärnfamiljen bestående av föräldrar och kanske några omyndiga barn snart har spelat ut sin roll i västerlandet, även om den under lång tid har varit den dominerande familjetypen. Vi känner också till utvecklingen inom vissa totalitära stater på detta område — en utveckling som flertalet av oss ändå ställer sig ganska främmande och frågande till. De allra flesta av oss, föreställer jag mig, vill väl ändå se familjen som den fasta punkten i tillvaron för så många människor som möjligt. Men vi måste vara medvetna om att det är få institutioner i vårt samhälle i dag som är utsatta för sådana påfrestningar som just familjen. Den ställs inför krav som den kanske inte har ställts inför tidigare. Det krävs att den skall vara en källa till lycka, harmoni och känslomässig tillfredsställelse i en värld som på sätt och vis blir mer och mer anonym.

Om vi ser på situationen för ungdomen i dag måste vi också fråga oss om inte upplösningen av familjebanden i allt större utsträckning har spelat en roll som för samhällsutvecklingen kommer att bli mer eller mindre ödesdiger.

Ingen kan väl längre riktigt leva sitt familjeliv i lugn och ostördhet på samma sätt som man tidigare kunnat göra. Det har naturligtvis påverkat förhållandena på detta område.

Vi har i vår reservation, som grundar sig på några motioner, tagit upp frågan om föräldrautbildning. Föräldrarnas uppgift som barnafostrare har blivit svårare än någonsin tidigare. Det ställs krav på föräldrarna i dag som kanske inte tidigare har ställts. Föräldrarna är i dag i många avseenden mera ensamma med denna uppgift än tidigare. De har kanske inte längre ens det stöd som de haft tidigare av ett grannskap, av en bostadsmiljö där människorna kände varandra, där människorna umgicks med varandra på ett

Ang. familjerådgivning

annat sätt än de gör för närvarande och där man hade vissa normer och erfarenheter gemensamma.

För närvarande bedrivs ju en viss föräldrautbildning. Jag kanske inte riktigt skulle vilja kalla det föräldrautbildning, jag skulle snarare vilja tala om föräldrarådgivning, föräldravägledning. Det finns kommuner som ägnar en del uppmärksamhet åt dessa frågor, det finns enskilda sammanslutningar som sysslar med dessa problem, och det finns studieorganisationer som också ägnar sig åt dem i viss utsträckning. Det vore kanske riktigare om man kunde ansluta denna rådgivnings- och vägledningsverksamhet till barnavårdscentralerna i större utsträckning än som för närvarande sker. Önskvärt vore att man hade tillgång till psykologer och kuratorer som här kunde biträda och ge den vägledning och den rådgivning som behövs.

Det är riktigt, som jag sade, att det finns organisationer som ägnar sig åt dessa problem och som arbetar på detta område. Men när det gäller studieorganisationer, kurser, studiecirklar och föreläsningar vet vi att man når bara en viss typ av människor, man når kanske inte den grupp av människor som man framför allt skulle vilja nå fram till. Det är väl också önskvärt om man i den obligatoriska skolan och på gymnasietadiet kunde i undervisningen lägga en grund, som man sedan skulle kunna bygga vidare på.

Familjerådgivningen är en verksamhet som vill försöka att hjälpa och vägleda människorna i tilltrasslade situationer i livet. Familjerådgivningen är i sig själv i långa stycken ett komplement till en rad sociala vårdformer av olika slag. Det finns föräldrar till mentalt eller fysiskt handikappade barn som behöver särskild rådgivning för att klara sitt förhållande både till det sjuka barnet och till övriga familjemedlemmar.

Inom kriminalvården skulle man kanske också behöva en komplettering av

detta slag. Men för att man skall kunna vinna detta syfte och nå så många människor som möjligt och kunna ingripa i så många fall som möjligt där ett ingripande är av behovet påkallat vore det också önskvärt att man kunde få ett slags ambulerande verksamhet, till vilken kommunens socialvårdande verksamhet anknyter på ett naturligt sätt. Vi skulle tro att en analys av de erfarenheter man hittills har fått skulle kunna ge bidrag till utformningen av ett mera fast system på detta område, och det är ju det som egentligen är syftet med denna reservation.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Den nuvarande familjerådgivningen började mycket trevande, och det tog flera år innan den blev mera allmän i våra städer och landstingsområden. Men när den väl har startat har det visat sig att behovet av rådgivning har varit mycket stort. Fortfarande finns det dock områden där man inte påbörjat denna rådgivning. Men de vunnna erfarenheterna bör nu vara så stora att det blir möjligt att genomföra en mera fast organisation över hela landet.

Vi motionärer anser också att rådgivningen bör vidgas att ta upp även andra problemställningar än vad som nu är fallet. Vi tänker t. ex. på de ensammas problem, på människors kontaktsvårigheter, på samarbetsproblem, t. ex. på arbetsplatsen. Vi tror att de problem som jag senast nämnde kanske har till följd, om man inte talar ut om dem, att det uppstår problem i familjelivet. Denna tidigare och utvidgade rådgivning skulle då i bästa fall förebygga familje-problem.

Men skall rådgivningen vidgas på det sätt som vi reseranter önskar, då måste också verksamheten få ett mera adekvat namn som kan täcka in den helt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Ang. familjerådgivning

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Herr Jacobsson gjorde vissa värderingar angående föräldrarnas ställning i dagens läge. Jag vågar mig inte in på något sådant. Jag tror att varje tid har haft sina problem i detta stycke, och för att kunna göra en så kategorisk jämförelse fordras nog ett större underlag än det som herr Jacobsson redovisade.

Frågan om den permanenta statsbidragsgivningen till den försöksvis anordnade familjerådgivningen har vi diskuterat här i kammaren vid flera tillfällen under senare år. Jag tänker inte här göra någon längre redovisning utan konstaterar endast att departementschefen i statsverkspropositionen i år förklarar, att eftersom man nu har 23 rådgivningsbyråer har man ett bättre underlag än tidigare för att göra en bedömning av verksamheten. Han har därför givit socialstyrelsen i uppdrag att analysera erfarenheterna från försöksverksamheten under de gångna åren och redovisa dem.

Vi har vid behandlingen av ärendet i utskottet erfarit att socialstyrelsen ganska snart kommer med sin redovisning. Utskottsmajoriteten har ansett att det är först när man får socialstyrelsens redovisning över denna verksamhet som man kan göra en klar bedömning och en riktig avvägning i frågan om familjerådgivningsverksamheten för framtiden samt om hur statsbidragen skall utformas.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. 1.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 19 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 38.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkten 20

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21

Ang. bidrag till S:t Lukasstiftelsen

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till S:t Lukasstiftelsen för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 30 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 194, av herr *Wirmark m. fl.*, och II: 206, av herr *Nelander m. fl.*, hade yrkats att riksdagen skulle besluta anvisa ett med 30 000 kronor förhöjt anslag på 60 000 kronor till S:t Lukasstiftelsen för budgetåret 1969/70.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 194 och II: 206 till Bidrag till S:t Lukasstiftelsen för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 30 000 kronor.

Reservation hade avgivits, beträffande medelsanvisningen, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Kaijser* (m), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Bohman* (m), *Nordstrandh* (m), *Nilsson* i Tvärälund (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 194 och II: 206 till Bidrag till S:t Lukasstiftelsen för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 60 000 kronor.

Herr WIRMARK (s):

Herr talman! I motionerna I: 194 och II: 206 har hemställts att riksdagen måtte besluta anvisa ett förhöjt anslag till S:t Lukasstiftelsen. Motionärerna anser att det här finnes fog för en höjning från 30 000 till 60 000 kronor.

S:t Lukasstiftelsens människovårdande verksamhet är i dag väl känd av både enskilda medborgare och samhälle-

liga organ. Det är framför allt i förebyggande syfte, i gränsfallen mellan sjuka och friska i psykiskt hänseende som S:t Lukasstiftelsen har haft och har sin förnämsta uppgift. Den verksamhet som stiftelsen bedriver har alltmera framträtt som ett nödvändigt komplement till den traditionella psykiska människovården. Därför har dess arbete utvecklats till en både betydelsefull och nödvändig verksamhet.

Betydelsefull och omfattande är även den verksamhet som bedrivs av huvudorganisationens utbildningsinstitut i Stockholm, där man meddelar undervisning och utbildning i psykologi, psykoterapi, neuroslära m. fl. ämnen i en tvåårig kurs. De elever som så önskar kan därefter genomgå en ettårig påbyggnadskurs, diplomkurs. Utbildningen vid institutet är avsedd vara en fortbildning för dem som är verksamma inom människovårdens område, t. ex. lärare, präster, kuratorer, personalkonsulenter och socialarbetare.

Stiftelsens kraftigt expanderande verksamhet har medfört ekonomiska påfrestningar. År 1963, det år då stiftelsen erhöll sitt första statsanslag på 30 000 kronor, var utgifterna för stiftelsens centrala förvaltning cirka 42 000 kronor. År 1968 var dessa utgifter uppe i 119 000 kronor. Utgifterna för institutet i Stockholm uppgick år 1963 till 162 000 kronor. År 1968 hade dessa utgifter stigit till 430 000 kronor. Dessa ökade utgifter har tyvärr medfört att stiftelsen för år 1969 tvingats att kalkylera med ett underskott för sin verksamhet.

Herr talman! Jag har med detta korta anförande velat redovisa varför jag anser det väl motiverat att höja anslaget till S:t Lukasstiftelsen från 30 000 kronor till 60 000 kronor. Jag yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag avstår från att hålla ett anförande och yrkar i likhet med herr Wirmark bifall till reservationen.

Herr WÄÄG (s):

Herr talman! S:t Lukasstiftelsen fick som en av motionärerna nämnde statsanslag första gången år 1963 med 30 000 kronor. Det beloppet har sedan utgått oförändrat varje år. Det är först i år som motionärer och reservanter har yrkat på en höjning med 30 000 konor, alltså en fördubbling av anslaget. Det är dock inte vanligt att statsutskottet fördubblar några anslag, och inte heller vid detta tillfälle är utskottet berett till en sådan utsvävning.

När anslaget beviljades år 1963 var det med den huvudsakliga motivering- en från statsutskottets tredje avdelning att stiftelsen avlastar de allmänna sjukhusen med öppen psykiatrisk vård. Av den senaste, tillgängliga verksamhetsberättelsen för stiftelsen, som jag har här, framgår inte att denna verksamhet har ökat stiftelsens kostnader för den del som ligger utanför Stockholm. Sedan 1963 har verksamheten inom Stockholm — som framgår av verksamhetsberättelsen — ökat i takt med att utgifterna har ökat för centralförvaltningen.

För verksamheten i Stockholm utgår anslag från Stockholms stad, Stockholms läns landsting, Stockholms stiftsråd och Storkyrkoförsamlingen i Stockholm.

Lokal verksamhet bedrivs, som framgår av motionen, i Göteborg, Lund, Umeå, Norrköping, Uppsala, Gävle, Linköping och Örebro. Stiftelsen bör kunna söka anslag hos landstingen, primärkommunerna och inte minst hos de kyrkliga kommunerna på dessa platser. Det framgår inte av verksamhetsberättelsen att man för närvarande får anslag från alla dem.

Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Nu finner jag anledning att säga några få ord.

Här talades om en utsvävning. Ett sådant ord har jag mycket svårt att för-

Ang. bidrag till S:t Lukasstiftelsen stå i detta sammanhang. Om riksdagen 1963 säger att det är värt att stödja detta arbete med ett bidrag på 30 000 kronor, vad är det då som hindrar att riksdagen nu säger att dels har kronans värde urholkats och dels finner man att ett så betydande arbete har utförts av denna stiftelse att det är värt en så pass kraftig ökning av anslaget som här föreslås.

Ändå rör det sig ju här om en spottstyver i jämförelse med den enorma satsning som äger rum på socialt arbete i vårt land. Här är det dessutom fråga om en organisation som utför ett arbete som staten borde utföra men inte gör.

I våras uttalade riksdagen med anledning av ett utlåtande från allmänna beredningsutskottet att sådant arbete som har att göra med människan i hennes psykiska dimension bör prioriteras. Vi bör vara beredda att påta oss sådana kostnader som kan uppstå för detta arbete. Här försöker nu en stiftelse utföra ett arbete som visar sig vara utomordentligt gagneligt. Att det här också finns ett stort behov framgår bl. a. av att väntetiden, som för något år sedan var tre månader, nu är mellan tio och tolv månader vid mottagningen i Stockholm.

Här gäller det ett område som mer och mer arbetar sig in som vitalt och centralt. Staten har ännu icke varit beredd att ta något ansvar. Trots upprepade framstötter i riksdagen har man sagt nej. Men här finns nu några idealister som arbetar. Är det då inte rimligt att staten säger att 60 000 kronor är en liten summa för det arbete som här utförs?

Jag har mycket svårt att förstå utskottets skrivning, när utskottet säger att det inte funnit skäl tala för bifall till motionsyrkandet. Det finns en rad av skäl som talar för bifall. Kronan har urholkats, människorna har ett enormt behov av hjälp, väntetiderna ökar och en utbildning äger rum som staten inte ger. En enskild organisa-

Ang. hälsovårdsupplysning

tion gör alltså vad samhället inte gör. Visst finns det skäl. Det är svårt att förstå att utskottet kan säga att det inte funnit skäl. Man kan säga att man tycker att dessa skäl inte är relevanta, men visst finns det skäl.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen och har den lilla förhoppningen att en motion för en gångs skull skall bifallas.

Herr WÄÄG (s):

Herr talman! När jag använde ordet utsvävning, avsåg jag — givetvis — att det var anslaget, som svävade ut.

Det finns många ideella organisationer som begär anslag genom riksdagen. Det är väl inte riktigt att storleken och fördelningen av sådana anslag skall bero på hur skickliga riksdagsmän som kan engageras för saken. Kungl. Maj:t har här prövat framställningen i jämförelse med andra framställningar och i förhållande till medelstillgången. Jag anser detta vara den korrekta prövningsmetoden.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmanen, efter att hava upprepats propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Sörenson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr Sörenson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 61.

Punkten 22

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23

Ang. hälsovårdsupplysning

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Hälsovårdsupplysning för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 105, av herr Bengtson m. fl., och II: 126, av herr Hedlund m. fl., vari yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning för att

1. dels kartlägga behovet av och förutsättningarna för en samordnad och systematiskt genomförd allmän hälsoupplysning och hälsofostran,

2. dels framlägga förslag angående hälsoupplysningens innehåll, utformning och organisation, allt i syfte att skapa bättre förutsättningar för en aktiv medverkan från alla samhällsorgans och alla vuxna medborgares sida när det gällde att söka förbättra vår folkhälsa

och samtidigt i möjligaste mån söka avlasta sjukvård och socialvård,

dels ock de likalydande motionerna I: 570, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Pettersson, Axel Georg*, samt II: 596, av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en utredning rörande en riksomfattande statlig propagandakampanj för en bättre förebyggande hälsovård.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte

a. avslå motionerna I: 105 och II: 126,

b. avslå motionerna I: 570 och II: 596,

2. att riksdagen måtte till Hälsovårdsupplysning för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor.

Reservation hade anförts, beträffande utredningar om hälsoupplysning m. m., av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson* i Tvärälund (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 570 och II: 596 samt med bifall till motionerna I: 105 och II: 126 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför om en parlamentarisk utredning angående hälsoupplysning och hälsofostran.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Landstingen som är huvudmän för sjukvården får för varje år betydligt ökade kostnader för denna sektor. Behoven är stora, och kraven på en god utrustning och standard ökar ständigt. Trots stora satsningar ligger vi ändå alltid efter. Vi har delvis rätt långa väntetider vid lasarett och sjukvårdsinrättningar. Våra provinsial-

Ang. hälsovårdsupplysning

läkare hinner, trots omänskligt lång arbetstid, inte med t. ex. alla de hembesök som skulle vara önskvärda.

Sjukvårdshuvudmännen är så sysselsatta med den akuta vården att det inte blir så mycket tid eller resurser över för hälsovårdsupplysning och förebyggande insatser, i varje fall inte i erforderlig omfattning. Vi är inne i en ond cirkel. Vi läker och vårdar så gott vi orkar med, men eftersätter de förebyggande åtgärderna. Under senare år har från olika håll dock förmärkts ett större intresse för att få en bred upplysning. Här måste resurser samordnas så att upplysningen blir effektiv och kontinuerlig. Vi reservanter anser att det ankommer på staten att ta initiativ till de forsknings- och utredningsarbeten som är erforderliga.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Reservanterna vill ha en utredning, som de tror skall underlätta för dem som förestår landets sjukhus att skapa bättre villkor för läkarna och för de sjuka. Vi som företräder utskottsmajoriteten har en annan uppfattning. Vi tror visserligen att om den särskilda utredningen om hälsoupplysning kommer till stånd så skulle denna upplysningsverksamhet få en djupare och bredare förankring i samhället — en vacker tanke som de flesta här i kammaren kan instämma i — men socialstyrelsen har redan tagit en del utmärkta initiativ för att åstadkomma just det som reservanterna vill uppnå med den utredning som de föreslår.

I den s. k. hälsovårdsupplysningsdelegationen har det skapats ett centralt organ för information till allmänheten i hälsovårdsfrågor. Den förankring i samhället som reservanterna talar om har socialstyrelsen försökt åstadkomma genom tillkomsten av en särskild hälsoupplysningspanel i vilken ingår representanter för organisationer och institutioner. Vidare finns det nu-

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

mera i åtskilliga län regionala samarbetsgrupper genom vilka man söker få ut den hälsouppllysning som är möjlig att delge medborgarna på den vägen. Även på det kommunala planet bedrivs upplysning på det sättet att man söker genom hälsovårdsnämnderna få till stånd speciella grupper för denna verksamhet.

Det sker alltså redan en hel del, och det finns redan utredningar som sysslar med dessa spörsmål. Ytterligare en utredning tror jag inte skulle göra saken så mycket bättre. Jag är nästan frestad att säga här som jag sade i utskottet, att svenska folket inte blir friskare av att vi tillsätter flera utredningar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende mom. 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 23 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 36.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Berglund* (s) anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 2.

Punkterna 24—32

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33**Anslag till ungdomsvårdsskolorna**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ungdomsvårdsskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 56 280 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat de likalydande motonerna I: 528, av herrar *Blomquist* och *Hübinette*, samt II: 598, av herr *Carlshamre*, vari föreslagits,

att tjänster för psykologer med licentiatkompetens skulle inrättas vid Bärby, Fagareds och Råby yrkesskolor,

att tjänster som översköterskor vid fyra skolor skulle inrättas i enlighet med socialstyrelsens äskande,

att en överskötersketjänst skulle inrättas vid vardera Bärby, Fagareds, Råby och Ryagårdens yrkesskolor, samt

att anslaget till Ungdomsvårdsskolorna: Driftkostnader skulle höjas till 56 600 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 528 och II: 598, i vad de avsåge inrättande av ytterligare tjänster,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 528 och II: 598, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 56 280 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits, beträffande medel för överskötersketjänster vid vissa ungdomsvårdsskolor, av herrar *Ottosson* (m), *Kaijser* (m), *Bohman* (m) och *Nordstrandh* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 528 och II: 598, i vad de avsåge medelsanvisningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Driftkostnader för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 56 600 000 kronor.

Herr **BLOMQUIST** (m):

Herr talman! Vid punkten 33 finns en reservation som hänför sig till en motion vilken jag har viss del i. Motionen behandlas av utskottet på sidorna 20 och 21 i utlåtandet.

Yrkandet i motionen gäller två saker, dels att tjänster inrättas för psykologer med licentiatkompetens vid tre av våra ungdomsvårdsskolor, nämligen Bärby, Fagared och Råby, dels att överskötersketjänster inrättas vid Bärby, Fagareds, Råby och Ryagårdens yrkesskolor.

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

Man kan fråga: Varför dessa tjänster vid just dessa skolor? Jo, därför att detta är skolor som under de senaste åren har rustats upp — på ett mycket förnämligt sätt — och som har fått särskilda sjuk- och behandlingsavdelningar för att kunna ta emot de gravaste fallen av det stora klientel narkotika- och alkoholskadade ungdomar som har omhändertagits för samhällsvård. Jag behöver väl knappast närmare gå in på den tragiska utveckling i fråga om ungdomens bruk av narkotika som vi under de senaste åren har upplevt i vårt land.

De nämnda skolorna får ta emot ett klientel som till stor del har varit föremål för behandling på psykiatriska sjukhus utan gynnsamt resultat. Det säger sig självt hur viktig psykologens uppgift är vid dessa skolor. Tyvärr har den nuvarande psykologpersonalen på grund av alltför stora arbetsuppgifter tvingats att tillämpa en prioritering, vilket självfallet går ut över dem som man är satt att behandla. En allvarlig konsekvens av denna prioritering är också att eftervården ur psykologens synpunkt blir eftersatt.

Jag vet inte om ni lade märke till vad statsrådet Odhnoff sade förra veckan i ett interpellationssvar i andra kammaren. Jag citerar vad statsrådet anförde: »Jag vill påpeka att en placering i vården utom skola inte är någon fristående vårdform utan ett forsatt led i den behandling som påbörjats inom skolan.» Det är alldeles riktigt. Så är det alltså tänkt, men det är i dag inte möjligt att nå denna målsättning på grund av bristen på personal. Detta är så mycket mera beklagligt som denna behandlingskontakt är så viktig för eleven just när vård utom skola sätts in. Det är ju då hans återanpassning till samhället skall ske.

De fyra överskötersketjänsterna borde vi egentligen inte behöva diskutera. Vet man att det handlar om sjuka människor på dessa skolor, vet man att över 70 procent av alla som tas in har gul-

Anslag till ungdomsvårdsskolorna

sot vid intagningen och många gånger företer en allvarlig sjukdomsbild, är det nödvändigt med sjukvårdskunnig personal och möjlighet för denna personal att ha rimlig arbetstid. Det är för närvarande inte möjligt.

Utskottet har avstyrkt motionerna med den huvudsakliga motiveringen att så mycket ändå har gjorts vid ungdomsvårdsskolorna. Vidare säger utskottet att Kungl. Maj:t den 7 mars i år har anslagit medel för personal vid en sjuk- och behandlingsavdelning vid Hammargården. Utskottet framhåller också att det inte finns psykologer att få här i landet. Samma sak hörde vi förra året, och underförstått är väl att det därför inte är lönt att inrätta några psykologtjänster. Detta märkliga resonemang när det gäller psykologerna har tydligen även reservanterna accepterat, eftersom de har nöjt sig med att föreslå inrättandet av fyra nya överskötersketjänster i enlighet med socialstyrelsens petita.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen av herr Ottosson m. fl.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Med risk för att så här i spöktimmen bli tadlad av min fromme broder herr Blomquist för att tala alldeles för kortfattat skall jag ändå göra en mycket kort resumé av majoritetens uppfattning på denna punkt. Visserligen kan man inhämta det mesta av utskottets utlåtande, som herr Blomquist delvis har citerat, men jag skall ändå upprepa något av detta.

Utskottets majoritet har alltså tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag beträffande driftkostnaderna vid ungdomsvårdsskolorna. Regeringens förslag innebär nämligen en fortsatt kraftig upprustning av ungdomsvårdsskolornas personella resurser, eftersom 45 nya tjänster tillförs ungdomsvårdsskolorna under nästa budgetår enligt förslaget i statsverkspropositionen. Ytterligare medel föreslås dessutom under posten Arvo-

den och särskilda ersättningar för anlåtande av psykologisk expertis vid sådana skolor som har en stor andel narkotikamissbrukare. Ungdomsvårdsskolorna kommer alltså inte att bli utan psykologisk expertis, men det är ett faktum att det inte är lätt att få psykologer.

I år upprepar inte herr Blomquist det han sade i fjol, när han nämligen ville pådyvla dem som skrev under reservationen att de låtit sig luras av majoriteten. Underförstått innebar hans anförande i dag ungefär samma beskyllning mot minoriteten.

Utöver detta anslag har regeringen genom beslut under denna månad — vilket herr Blomquist redan sagt — be-myndigat socialstyrelsen att förstärka personalen i ungdomsvårdsskolorna med ytterligare sju tjänster, varav två psykologer och två översköterskor fr. o. m. den 1 april i år. Beslutet medger bl. a. att en särskild sjuk- och behandlingsavdelning för vård av narkotikamissbrukare kan inrättas vid Hammargårdens yrkesskola. Regeringen har alltså, efter samråd med socialstyrelsen, funnit det mest angeläget att göra en ordentlig satsning på en eller ett par skolor för att man där skall kunna ta emot och ge vård åt elever som missbrukar narkotika. Detta har utskottets majoritet funnit mer ändamålsenligt och mer givande än reservanternas förslag att en överskötersketjänst skall inrättas vid vardera åtta skolor.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Herr Birger Andersson! Var inte så imponerad av Hans Majestäts regering och vad den skriver i statsverkspropositionen! Man har väl rätt att granska dessa saker litet närmare. Siffror och uppgifter måste alltid ställas i relation till de aktuella omständigheterna.

Herr Andersson kom in på den stora

satsning som föreslås i propositionen, dvs. 45 nya tjänster under nästa budgetår. Det står ärligt redovisat att fem tjänster genast går bort på grund av arbetstidsförkortning. Det återstår alltså 40. Men tänk nu på att det rör sig om 23 ungdomsvårdsskolor och alla slag av tjänster vid dessa skolor — vårdspersonal, ekonomipersonal, administrationspersonal osv. Det kan inte bli så mycket på varje skola. Förstärkningen på vårdsidan innebär endast att det ges möjlighet till ytterligare nattpersonal på vissa slutna avdelningar och till tillsynsjour som dock skall se till hela skolan. På öppen avdelning kommer det alltså fortfarande att vara endast en vårdare under den tid då eleverna vistas på avdelningen. På natten kommer det endast att vara en vilande vakt.

Herr Birger Andersson an knyter till förra årets argumentering om psykologtjänsterna. I det sammanhanget skall jag be att få citera vad utskottet i år skriver: »För den medicinska och psykologiska vården finns också vid dessa skolor», dvs. Råby, Bärby och Fagared, »särskilda sjuk- och behandlingsavdelningar inrättade. Härutöver finns möjlighet att till skolorna knyta psykologisk expertis med användande av anvisade medel för arvoden och särskilda ersättningar.»

Hur är det nu i verkligheten? Jo, detta anslag har hittills inte tagits i anspråk till de skolor där psykologtjänster finns inrättade. Pengarna har i stället använts till att erbjuda psykologisk konsulttjänst 5—10 timmar per vecka till övriga skolor med platsantal varierande mellan 20 och 50 elever i vård inom skolan.

Det är alldeles riktigt att detta anslag i år ökas med 50 000 kronor. Jag har roat mig att räkna ut vad det kommer att innebära. Med ett psykologarvode på låt oss säga 50 kronor i timmen blir det cirka 1 000 timmar att fördela på 20 skolor, vilket skulle ge en ökning av 50 timmar per år och skola

Anslag till ungdomsvårdsskolorna
eller cirka en timme per vecka och skola. Jag tycker att detta säger en hel del om den stora satsningen i år.

Herr Birger Andersson skämtade och påminde om att jag förra året tydligen hade varit litet vårdslös i mitt tal och beskyllt utskottet för att lura reservanterna angående psykologtjänsterna. Utskottet menar — och det vidhåller tydligen herr Andersson — att det ännu inte är möjligt att få psykologtjänster. Till detta skulle jag vilja säga att det måtte ha undgått herr Andersson att samtliga de skolor det här gäller ligger vid universitetsstäder. Bärby ligger invid Uppsala, Råby intill Lund och Fagared intill Göteborg. Jag är övertygad om att det inte är någon svårighet att få kvalificerade psykologer till dessa tjänster.

Påståendet att Kungl. Maj:ts beslut den 7 mars inte skulle ge anledning till styrka fyra nya överskötersketjänster tycker jag är mycket märkligt. Beslutet innebär ju, som herr Andersson mycket riktigt påpekade, att vi får en ny sjuk- och behandlingsavdelning vid Hammargårdens ungdomsvårdsskola. Men det löser inte frågan om hur man skall tillgodose behovet av ytterligare sköterskor vid de av socialstyrelsen och i motionen påtalade skolorna.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Herr Blomquist framstår ju här som den kvalificerade sakkunskapen på detta område. Det är inget ont i det, det är bara bra. Men vi har i varje fall det intrycket att de som har sysslat med detta i kanslihuset också besitter sakkunskap, och när det nu gällt att prioritera olika tjänster har vi stannat inför att följa de förslag som regeringen har framlagt. I den avdelning som handlagt detta ärende behandlas nämligen tre huvudtitlar, alla dessa med hundratals olika punkter. På många av dessa punkter har förslag väckts om inrättande av nya tjänster. Vi har funnit det mycket svårt att sitta och avväga

Ang. familjevård

att här behövs det och här behövs det, utan vi har efter moget övervägande stannat vid att tillstyrka vad regeringen har föreslagit.

När det gäller psykologerna har väl herr Blomquist fått andra uppgifter än vi har fått. Vi har nämligen från olika håll fått det meddelandet att det är oändligt svårt att få psykologer att ta heltidstjänster. Det går däremot att få psykologer som tar vissa timmar. Detsamma är förhållandet inom kriminalvården och på andra håll, till och med inom skolväsendet — utannonserade psykologtjänster söks inte.

Avslutningsvis vill jag säga att i varje fall så länge som jag har varit med och sysslat med detta har varje år antalet tjänster ökat, och varje år har krav kommit att man skall öka ytterligare. Denna tävlan mellan dem som vill ha mer och dem som anser att man inte kan skaffa flera tjänster kommer att fortsätta även nästa år, och sedan skall i varje fall inte jag vara med och diskutera med herr Blomquist om detta längre.

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Jag ber bara att inför detta dystra meddelande från herr Andersson få tacka honom för det betyg han gav mig i början av sitt anförande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. 1.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna

reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Blomquist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 33 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Blomquist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunns vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 25.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 34**Ang. familjevård**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ungdomsvårdsskolorna: Vård utom skola för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 6 385 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 257, av fru *Landberg m. fl.*, och II: 293,

Ang. familjevård

av fru *Gradin m. fl.*, vari anhöllits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning angående utbildning av dem som i sina hem åtagit sig att vårda missanpassad ungdom,

dels ock de likalydande motionerna I: 567, av fröken *Pehrsson* och fru *Olsson, Elvy*, samt II: 620, av herr *Gustavsson* i Alvesta *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulde anhålla om

a. skyndsamt utredning beträffande en utbyggd familjevård, dess ställning och organisation,

b. förslag till regler för ersättning åt familjevårdare samt

c. utredning beträffande ökad utbildning för familjevårdare.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte till Ungdomsvårdsskolorna: Vård utom skola för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 6 385 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 567 och II: 620, i vad de avsåge utbyggd familjevård,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 567 och II: 620, i vad de avsåge ersättning åt familjevårdare,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 257 och II: 293 samt I: 567 och II: 620, de två sistnämnda i vad de avsåge utbildning av familjevårdare.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Många barn och ungdomar har anpassningsproblem och svårigheter att inordna sig i det av oss vedertagna mönstret. Ett bevis på anpassningssvårigheter är det tilltagande narkotikamissbruket. Visserligen kan man säga att det är ett tvärsnitt av svensk ungdom som har narkotikabesvär, men under ligger nog de flesta gånger otrygghet och anpassningssvårigheter. Ombyte av miljö är många gånger mycket välgörande, och de unga kan finna sig själva igen. Goda familjevårdhem

har visat sig kunna göra mycket, om familjevårdaren dels har intresse för ungdom och dels också har kunskaper.

Vi motionärer har här önskat en utbyggd familjevård, en ökad utbildning av dessa familjevårdare samt ändrade regler för ersättning.

Nu skriver utskottet dels att den tillsatta socialutredningen skall se över detta, dels i nästa stycke att en särskild utredning förberetts inom departementet. Vad skall man tro om dessa motsäggande uppgifter? Jag tror inte så mycket på att frågan kan inrymmas i socialutredningen men hoppas på den aviserade nya utredningen. Av denna anledning och i förhoppningen om att våra motionsyrkanden då också skall tillmötesgå har jag, herr talman, intet yrkande på denna punkt.

Fru **LANDBERG** (s):

Herr talman! Statsutskottet har avstyrkt motion 257 i första kammaren och 293 i andra kammaren om utbildning för vissa vårdare av missanpassad ungdom, detta med motivering att socialutredningen enligt sina direktiv skall göra en samlad översyn av den sociala vårdlagstiftningen. I direktiven för utredningen framhålles att den översyn av barnvårdslagen som skall ingå i den allmänna översynen av vårdlagstiftningen bör avse bl. a. vård och behandling. Vissa frågor som har samband med vård av barn och ungdom i enskilda hem har vidare enligt utskottet varit föremål för övervägande i socialdepartementet, och en utredning av hithörande frågor förbereds.

Det är angeläget för motionärerna att understryka vikten av att denna utredning snarast kommer till stånd och att utbildningen av vårdare tas upp i utredningen. Nästan hälften av de barn eller ungdomar som omhändertas för samhällstillsyn placeras i enskilda hem. Det läggs ett mycket stort ansvar på dem som tar på sig denna vårduppgift, och samhället ger i stort sett ingen utbildning därför.

Ang. bidrag till handikappinstitutet

Det har nyligen tillkommit s. k. kursverksamhet för barndagvårdare i syfte att göra dem mer lämpade för sina arbetsuppgifter — att ta emot andras barn när föräldrarna arbetar. Det synes mig minst lika angeläget att ge utbildning till dem som påtar sig vårdsnaden av missanpassad ungdom.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 35—40

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41

Ang. bidrag till handikappinstitutet

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionerna I: 569, av herr Peterson, Eric, m. fl., och II: 636, av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till handikappinstitutet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 3 700 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 569 och II: 636 hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen under femte huvutiteln till Bidrag till handikappinstitutet för budgetåret 1969/70 måtte bevilja ett med 350 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag förhöjt anslag på tillsammans 4 050 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits, beträffande medelsanvisningen, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp) *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och

motionerna I: 569 och II: 636, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till handikappinstitutet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 4 050 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Handikappinstitutet är en ganska ny institution. Det bildades så sent som år 1968, och riksdagen anvisade då ett anslag på 3,5 miljoner kronor till dess verksamhet.

Styrelsen har nu i sina petita begärt en höjning av anslaget med 900 000 kronor. Kungl. Maj:ts föreslår en höjning med 200 000 kronor, vilken summa i huvudsak endast utgör kompensation för ökade lönekostnader och vissa automatiska utgiftsökningar.

Vi reservanter föreslår en höjd medelsanvisning med 350 000 kronor, som vi anser vara erforderlig för att institutet skall kunna fylla de uppgifter som det är avsett för. Vi är starkt medvetna om att denna ökning är otillräcklig men har ändå inte ansett oss kunna gå längre vid detta tillfälle, även om vi anser att styrelsens äskanden är väl underbyggda.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Handikappinstitutet är ännu knappast tre kvartal gammalt. Det är alltså inne på sitt första verksamhetsår. Med hänsyn härtill har regeringen föreslagit att man i avvaktan på närmare erfarenheter av institutets verksamhet bör begränsa anslagsökningen till vad som i huvudsak motsvarar löne- och prisuppräkning. Utskottsmajoriteten delar denna uppfattning. Det skulle vara mycket ovanligt om man så snart efter det att ett nytt verk inrättats och innan det hunnit finna de rätta formerna för sitt arbete skulle besluta att utvidga verksamheten.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 36.

Punkterna 42 och 43

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44

Ang. bidrag till driften av särskolor m. m.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen

a. att besluta, att sådana anställnings- eller arbetsvillkor för särskolchef, studierektor, tillsynslärare och huvudlärare vid landstings eller stads utanför landstings särskola, som finge bestämmas genom avtal, från och med den 1 januari 1969 skulle fastställas under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämde,

b. att till Bidrag till driften av särskolor m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 115, av herr *Wirmark*, och II: 130, av herr *Larsson* i Öskevik, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av ändrade bestämmelser angående statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, syftande till att statsbidrag skulle utgå till avlönande av talpedagog, särskolchef, vårdchef, biträdande sådana befattningshavare, kurator, psykolog och biträdande psykolog, föreståndare för olika inrättningar samt arbetsterapeut,

dels de likalydande motionerna I: 259, av herr *Blomquist m. fl.*, och II: 298, av fröken *Wetterström m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om översyn av kungörelsen angående statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (SFS 1968: 350) i enlighet med vad i motionerna förordats,

dels ock de likalydande motionerna I: 556, av fru *Olsson, Elvy*, *m. fl.*, samt II: 648, av fru *Nilsson* och herr *Mattsson*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att till Bidrag till driften av

Ang. bidrag till driften av särskolor m. m.

särskolor under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 35 660 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte
 - a. avslå motionerna I: 115 och II: 130,
 - b. avslå motionerna I: 259 och II: 298,

2. att riksdagen måtte besluta, att sådana anställnings- eller arbetsvillkor för särskolchef, studierektor, tillsynslärare och huvudlärare vid landstings eller stads utanför landsting särskola, som finge bestämmas genom avtal, från och med den 1 januari 1969 skulle fastställas under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämde,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 556 och II: 648 till Bidrag till driften av särskolor m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 35 000 000 kronor.

Vid punkten hade avgivits två särskilda, med 14 och 15 betecknade reservationer.

I reservationen 14, beträffande översyn av bidragsbestämmelserna, hade herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Kajiser* (m), *Bohman* (m), *Nordstrandh* (m), *Mundebo* (fp) och *Eriksson* i Arvika (fp), ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 259 och II: 298 samt i anledning av motionerna I: 115 och II: 130 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför om en översyn av kungörelsen angående statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

I reservationen 15, beträffande viss försöksverksamhet m. m. hade herrar

Bengtson (cp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson* i Tvärålund (cp), *Andersson* i Knäred (cp) och *Sjönell* (cp) ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 556 och II: 648 till Bidrag till driften av särskolor m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 35 660 000 kronor.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Skolöverstyrelsen tillsatte för några år sedan en arbetsgrupp som skulle undersöka behovet av undervisning för vuxna utvecklingsstörda. Efter gruppens arbete begär nu SÖ att få ordna en försöksverksamhet och begär medel för 15 lärartjänster. Det rör sig här om en grupp människor som i alldeles särskilt hög grad har hamnat på livets skuggsida, som i sin barndom i många fall varit gömda av sina föräldrar och glömda av samhället — de flesta av dem har inte ens fått lära sig läsa — och som därför är isolerade och som över huvud taget inte fått lära sig någonting alls.

Små försök har visat att goda resultat kan nås, men nu måste försöken ske på bredare basis.

Departementschefen säger att statsbidrag ej skall utgå till huvudmännen för denna verksamhet. Jag har svårt att förstå detta. Principen med statsbidrag till lärarlöner har utlösts, och den bör gälla även här.

Utskottet skriver att handikapputredningen skall lägga fram förslag i år, och därför bör motionen avslås. Upplysningarna från nämnda utredning måste vara olika. Enligt de uppgifter som vi motionärer och reservanterna har fått har utredningen ej tagit upp detta spörsmål till behandling, varför vi i dag inte vet när det kan komma eventuella förslag från denna utredning.

Eftersom Sö har haft en arbetsgrupp och på grundval av dess arbete nu begär att få börja en försöksverksamhet, anser jag att riksdagen ej bör sätta en broms härför. Det rör sig här om en ytterligt eftersatt grupp. Jag vill här än en gång särskilt poängtera detta. De medel som begärs är små belopp i detta sammanhang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 15.

Av någon anledning finns det ej någon centerpartirepresentant med på reservation nr 14. Jag ansluter mig dock för min del helt till denna reservation, och jag yrkar bifall även till denna.

Herr **BLOMQUIST** (m):

Herr talman! Jag skulle verkligen vilja rekommendera kammaren ett närmare studium av punkten 44 i detta utlåtande och den behandling som motion I: 259 har fått i utskottet samt vad reservationen säger. Jag undrar om vi inte här faktiskt har ett exempel på en mycket stor nonchalans mot riksdagens vilja.

I samband med tillkomsten av lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda togs även statsbidragsfrågorna upp. Riksdagen uttalade då som sin mening att det fanns fog för att stimulera huvudmännen, dvs. landstingen, till att åstadkomma en utbyggnad av omsorgerna i enlighet med omsorgslagens intentioner genom en översyn av statsbidragsbestämmelserna beträffande personalkostnad. Vidare framhölls att en samordning med bestämmelserna för lärarlönebidragen till den vanliga skolan borde eftersträvas. Så har inte skett. Man har inte brytt sig om riksdagens uttalade vilja. Departementschefen har bara sagt att det tills vidare får förbli vid det gamla. Och nu följer utskottsmajoriteten snällt efter.

I utskottsutlåtandet säger man att statens kostnader i och med den nya lagens ikraftträdande ökat från 20 till

Ang. bidrag till driften av särskolor m. m.

35 miljoner kronor i form av statsbidrag. Men detta sammanhänger ju med att de nya uppgifter landstingen har ålagts beträffande särskoleundervisningen krävt ett betydligt ökat antal lärare. Däremot innebär det inte att statsbidrag utgår till nya kategorier av den personal som landstingen behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter på detta område.

Det syns mig fortfarande oefterrättligt att det i gällande författningar fastställts vilka lärarkategorier som skall finnas men att statsbidrag inte utgår för mer än en del av de föreskrivna lärartjänsterna. Låt mig här peka på den lärartjänst som kallas talpedagog. Det förhållandet att tjänsten inte är statsbidragsberättigad medför inte enbart att landstingen själva får svara för kostnaderna för sådana tjänster utan också att stora svårigheter uppstår för landstingen att anskaffa sådan personal i och med att tjänsterna icke är statligt reglerade. Alla vet ju att löneförhållanden väsentligt bidrar till möjligheterna att få fullt utbildad personal på detta område. Nuvarande utbildning bygger på speciallärarutbildning. Den som skaffar sig erforderlig kompetens som talpedagog får lönemässigt ingen kompensation härför. Och det är ju inte bara staten som får ökade utgifter i och med att den nya lagen har trätt i kraft. Flera landsting håller nu på med att organisera upp den centrala administrativa ledningen av verksamheten för att kunna handlägga alla de nya uppgifter som har ålagts landstingen. I Malmöhus län har man genom landstingsbeslut fastställt en personalstat för 1969 som innebär en total ökning av antalet tjänster från 8 till 20. Utöver de rent administrativa tjänsterna gäller detta också så högt kvalificerade och högt betalda tjänster som heltidsanställd överläkare, psykolog, vårdchef och särskild tjänst som sarskolchef. För ingen av dessa tjänster utgår statsbidrag. Det är uppenbart att landstingens kostnadsökningar rela-

Ang. bidrag till driften av särskolor m. m.

tivt sett blir större än statens, och man kan verkligen ställa sig frågan inför denna statsbidragspolitik, när man tänker på att landstingen här åläggs en uppgift som detaljregleras i av riksdagen fastställda författningar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 14 betecknade reservationen, i vilken yrkas på en översyn av statsbidragsbestämmelserna när det gäller omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Allteftersom nattens stunder skrider blir herr Blomquist mer och mer vältalig. Jag skall inte söka tävla med honom i den konsten utan skall mycket kort söka ge en bild av hur vi inom utskottet har sett det hela.

I den reservation, i vilken det föreslås att riksdagen skall uttala sig för att en försöksverksamhet med undervisning för vuxna utvecklingsstörda snarast igångsättes, utvecklas ju tankar och idéer som jag tror att vi alla har sympatier för. Det är här fråga om att söka åstadkomma en försöksundervisning för att på bästa sätt skapa drägliga förhållanden för de människor det här gäller. Frågan kommer emellertid — vilket har meddelats utskottets samtliga ledamöter — att tas upp av handikapputredningen i dess betänkande under innevarande år. Enligt uppgift från handikapputredningens sekretariat har frågan redan behandlats av utredningen vid sammanträde den 14 mars, och det finns enligt utskottsmajoritetens mening ingen anledning att i detta fall frångå vår sedvänja att avvakta ett utredningsresultat, innan beslut fattas.

Den nya lagen om omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda som trädde i kraft den 1 juli förra året har inneburit en väsentlig utbyggnad av undervisningen och en kraftig ökning av antalet lärare. Detta har också medfört att anslaget för nästa budgetår ökas från nuvarande 20 miljoner till 35 mil-

joner. Den nya lagen har således inneburit att den verksamhet som landstingen bedriver för de handikappade i det närmaste fördubblats på ett år. Utskottet har därför inte kunnat tillstyrka motionsförslaget som, om det genomfördes, skulle öka statens kostnader ytterligare.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Jag konstaterar bara att herr Andersson inte alls berörde vad jag tog upp först, nämligen att den av riksdagen önskade översynen av statsbidragsbestämmelserna inte har kommit till stånd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de rörande mom. 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att ha va upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Blomquist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 44 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. bidrag till De handikappades riksförbund

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Blomquist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;
Nej — 48.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På gjord proposition bifölls sedermera utskottets hemställan i mom. 2.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bengtson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 44 mom. 3, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bengtson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;
Nej — 14.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 45**Ang. bidrag till De handikappades riksförbund**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag och med avslag å motionerna I: 569, av herr Peterson, Eric, m. fl., och II: 636, av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till De handikappades riksförbund för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 350 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 569 och II: 636 hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen under femte huvudtiteln till Bidrag till De handikappades riksförbund för budgetåret 1969/70 måtte bevilja ett med 50 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag förhöjt anslag på tillsammans 400 000 kronor.

Reservation hade avgivits beträffande medelsanvisningen, av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Bengtson* (cp), *Nyman* (fp), *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Nilsson* i Tvärälund (cp), *Andersson* i Knäred (cp), *Mundebo* (fp), *Sjönell* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i

Om bidrag till vissa organisationer

anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 569 och II: 636, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till De handikappades riksförbund för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 400 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Jag vill mycket kort erinra om att medelsbehovet för De handikappades riksförbund för nästa budgetår angetts till 1 280 500 kronor. Kungl. Maj:t föreslår en höjning med 50 000 kronor av nu utgående anslag, dvs. till 350 000 kronor. Vi som står för reservationen föreslår en ytterligare höjning till 400 000 kronor, alltså 50 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag. Vi är starkt medvetna om att detta anslag är mycket otillräckligt och inte alls tillgodoser de behov som egentligen skulle behöva tillgodoses, men vi har stannat för den begränsade ökningen och hoppas att den skall innebära någon förbättring.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **SVENSSON, RIKARD**, (s):

Herr talman! Som herr Jacobsson redan konstaterat har departementschefen räknat upp anslaget med 50 000 kronor i den nya budgeten. Utskottsmajoriteten har ansett att man vid detta tillfälle inte bör gå längre. Vi har godtagit departementschefens förslag, och jag ber att få yrka bifall till detta.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 38.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 46—48

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 49

Om bidrag till vissa organisationer

I denna punkt hade utskottet behandlat

dels motionen I: 5, av herr *Lundström* och fru *Hamrin-Thorell*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta anvisa ett bidrag till Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar för innevarande budgetår med 950 000 kronor och för nästa budgetår med 1 900 000 kronor,

dels de likalydande motionerna I: 193, av herr *Sörenson m. fl.*, samt

II: 207, av herrar *Nordstrandh* och *Werner*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att bevilja Riksorganisationen för mental hälsa ett anslag för budgetåret 1969/70 om 10 000 kronor,

dels ock de likalydande motionerna I: 260, av herr *Brundin*, och II: 203, av herr *Clarkson*.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionen I: 5,
2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 193 och II: 207 samt
3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 260 och II: 203.

Reservationer hade anmälts beträffande Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar, av herrar *Per Jacobsson* (fp) och *Kaijser* (m), vilka likväl ej antytt sin åsikt; samt

beträffande Riksorganisationen för mental hälsa, av herr *Nordstrandh* (m), likaledes utan angiven mening.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få säga några ord i en fråga där det inte gäller att höja ett anslag utan att sänka ett anslag. Emot detta har jag velat protestera.

Som bekant har Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar fått in emot en krona av televerkets inkomster av varje lyxtelegramblankett som verket sålt. Det får föreningen inte längre. Televerket fann att verket behövde den där kronan och drog därför in denna förmån. För att kompensera Nationalföreningen utgav man två olika slags blanketter, dels de vanliga och dels en med ett hjärta på. Den sistnämnda blanketten kostade 3 kronor 50 öre mot 2 kronor 50 öre för den vanliga lyxblanketten. Av den extra kronan fick Nationalföreningen nästan hela beloppet.

Det visade sig redan från början att resultatet av försäljningen av den sär-

Om bidrag till vissa organisationer

skilda blanketten blev dåligt. Folk tog inte blanketten med hjärtat — visste kanske inte om den. Nationalföreningen beslöt då att sätta till alla krafter för att propagera för blanketten, och televerket förklarade sig villigt att hjälpa till. Verket har väl också gjort det, i den mån som verkets uppmaningar har trängt fram till folket vid telefonerna och luckorna. Jag har själv skickat några hyllningstelegram under de tre månader som den nya ordningen har gällt, men jag har inte träffat någon som av sig själv har begärt de hjärtmärkta blanketterna. Det kan dock hända att så småningom något resultat visar sig. Nu har ju i den nya telefonkatalogen tagits in ett meddelande om den här möjligheten att ge hjälp. Resultatet har emellertid under de månader som hittills gått varit mycket dåligt. För januari fick televerket in 37 procent och för februari 34 procent av tidigare belopp.

I början av året motionerade fru Hamrin-Thorell och jag om att förlusten av det anslag som televerket dragit in och inte tillräckligt kompenserat skulle ersättas genom ett statsanslag. Utskottet har avstyrkt vårt förslag, och jag skall inte polemisera i den frågan. Om man inte nu vill välja den vägen, finns en annan väg som vore mycket mera praktisk än den som televerket har använt, nämligen att priset på den vanliga lyxtelegramblanketten höjdes till 3 kronor 50 öre. I så fall finge vi bara en blankett, den hjärtmärkta kunde dras in. Det skulle inte behövas något val för telegramkunden och inga olika priser. Ingen kunde säga: »Nu sparar vi en krona, eftersom samhället ändå svarar för de hjärt- och lungsjuka i sista hand.»

Jag har inget yrkande, men jag skulle önska att televerket — och Kungl. Maj:t, som är dess huvudman — funderar på om det inte vore klokt att välja den väg jag har föreslagit — eller någon annan bättre väg. Jag anser nämligen att den verksamhet som National-

Om bidrag till vissa organisationer

föreningen mot hjärt- och lungsjukdomar bedriver är av så stor betydelse att anslaget, om det inte höjs, i varje fall inte bör sänkas. Under de månader som gått har det visat sig att man ännu inte kommit upp ens i hälften av det belopp som tidigare inlutit. Jag tror att resultatet kommer att bli dåligt även i fortsättningen.

Jag riktar alltså en vädjan till dem som har makten i detta fall.

Häri instämde fru *Segerstedt Wiberg* (fp).

Herr **SÖRENSON** (fp):

Herr talman! Under denna punkt behandlas bland annat två likalydande motioner, i vilka föreslås att riksdagen skall bevilja Riksorganisationen för mental hälsa ett anslag om 10 000 kronor. Riksorganisationen för mental hälsa är en ny intresseorganisation som gäller personer vilka berörs eller berörts av psykisk ohälsa. Dess program är mycket ambitiöst.

Socialministern har i sina direktiv till handikapputredningen talat om psykiskt handikappade. Här är det fråga om en stor grupp människor som är psykiskt handikappade. Det är mycket väsentligt att denna organisation får möjligheter att arbeta effektivt. Om så sker, kan den bli en mycket stor betydelse för en talrik grupp av vårt folk som för närvarande känner sig ganska utlämnad.

Det är inte något ovanligt förhållande att riksdagen beviljar betydande anslag till intresseorganisationer för icke fullt friska människor. Vi har nyligen till De handikappades riksförbund, Hörselfrämjandets riksförbund och De blindas förening beviljat anslag av helt annan storleksordning än det nu föreslagna om 10 000 kronor. Det hade varit av värde om vi i dag kunnat säga: »Vi tror på denna organisation och här får ni nu ett startbidrag på 10 000 kronor.»

Jag har inget annat yrkande, herr

talman, än om bifall till utskottets hemställan. Utskottet har anfört att Kungl. Maj:t har möjlighet att i vissa fall lämna bidrag ur anslaget Extra utgifter under femte huvudtiteln. Det är min förhoppning att det skall vara möjligt för socialministern att bevilja denna organisation medel ur detta anslag om den gör hemställan därom.

Med vad jag har anfört yrkar jag alltså bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde fröken *Stenberg* (m) och fröken *Lundbeck* (m).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 50—56

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57

Lades till handlingarna.

Då tiden nu var långt framskriden beslöts, på framställning av herr förste vice talmannen, att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde, vilket, såsom tidigare meddelats, komme att taga sin början kl. 14.00.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 105, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 16 juni 1966 (nr 301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål, m. m.

Herr **ERNULF** (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 44 angående de allmänna underrätternas organisation m. m. hemställer jag

att kammaren måtte medgiva att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda kungl. proposition utsträcker till det sammanträde som infaller näst efter femton dagar från den dag då propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölles.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp), som yttrade:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 31, angående forskarutbildning och forskarkarriär m. m., hemställer jag, att kammaren måtte medgiva, att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda kungl. proposition utsträcker till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** anförde:

Kungl. teatern anordnar tisdagen den 22 april 1969 en föreställning av operan *Turandot* för riksdagens ledamöter m. fl. inbjudna. Föreställningen börjar kl. 19.30. Under pauserna inbjudes samtliga deltagare att intaga förfriskningar i teaterns olika publika utrymmen. De som så önskar är välkomna att medföra en gäst.

Meddelande ang. enkla frågor

Teckningslistor, som indrages fredagen den 11 april, finnes utlagda i kapprummet.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställes, nämligen

av herr *Brundin* (m) till hans excellens herr statsministern: »Anser Eders Excellens Herr Statsministern att det stora antal propositioner som avlämnats omedelbart före riksdagens påskuppehåll ger oppositionspartierna tillfälle till en omsorgsfull granskning av regeringens förslag?»;

av fru *Diesen* (m) till statsrådet fru Odhnoff: »Avser Statsrådet att vidta några åtgärder för att åstadkomma mer forskning rörande förskoleåldrarna?»; samt

av herr *Lidgard* (m) till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet: »Vill Statsrådet medverka till att det säkerställes att skolornas elevråd fungerar som organ för alla en skolas elever och inte främst som lokalavdelningar för medlemmarna i en central elevsammanslutning?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 01.08.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/ Solveig Gemert